

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

BEDİÜZZAMAN SAİD-İ NURSİ'YE
GÖRE SAHABE VE SAHABE DÖNEMİ OLAYLARI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

İbrahim YARDIM

ŞANLIURFA-2016

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

BEDİÜZZAMAN SAİD-İ NURSİ'YE
GÖRE SAHABE VE SAHABE DÖNEMİ OLAYLARI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

İbrahim YARDIM

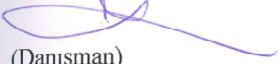
Danışman:
Prof. Dr. Murat AKGÜNDÜZ

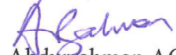
ŞANLIURFA-2016

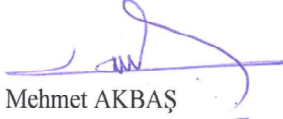
T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Anabilim Dalı 11522604 numaralı İbrahim YARDIM'nın hazırladığı "BEDİÜZZAMAN SAİD-İ NURSİ'YE GÖRE SAHABE VE SAHABE DÖNEMİ OLAYLARI" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunması, 30/11/2016 tarihinde, saat 10.00'te yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.

30/11/2016

(Danışman)
Prof. Dr. Murat AKGÜNDÜZ

Üye
Prof. Dr. Abdurrahman ACAR

Üye
Doç. Dr. Mehmet AKBAŞ

Bu tezin İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

6.11/2016
Prof. Dr. Recep ÇİĞDEM
Müdür

Not: a) Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntılarını, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

b) Tez, HÜBAK'tan Bilimsel Araştırma Projesi mali destek Almıştır Almamıştır.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı : İbrahim YARDIM
Öğrenci Numarası : 115226004
Enstitü Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları
Programı : Yüksek Lisans
Başlık (Türkçe) : Bediüzzaman Said-i Nursi'ye Göre Sahabe ve Sahabe Dönemi Olayları

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen Tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 169 sayfalık kısmına ilişkin 24/05/2016 tarihinde şahsım/ danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı %21'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 6 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen tezli/tezsiz lisansüstü programlarda seminer, dönem projesi, tez vb Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen lisansüstü orijinallik raporu alınması uygulama esasları ile belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığımı ve bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntıların bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimi, Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden her hangi birisinin yer almadığını, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

03.04.2016
Hazırlayan Öğrencinin
İmzası

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 3./4./2016

Prof. Dr. Mustafa Akdoğan
Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
(İmzası)

ÖNSÖZ

İnsanlığın iftihar tablosu olan sahabe nesli, Hz. Peygamber'in (sav) rahle-i tedrisinden geçerek O'nun (sav) ilmine ve feyzine mazhar olmuştur.

Onlar, imanın nuruyla cahiliye döneminin karanlıklarından kurtulup insanlığa örnek bir hayat sunmuşlardır. Bediüzzaman Said Nursi'nin ifadesiyle “bütün âleme muallim ve medeni ümmetlere üstad” olmuşlardır.

Sahabe ve sahabe dönemi olayları birçok Ehl-i Sünnet âlimi tarafından üzerinde hassasiyetle durulan bir konu olmuştur.

Biz de bu araştırmamızda son dönem Ehl-i Sünnet âlimlerinden birisi olan Bediüzzaman Said Nursi'nin sahabe ve sahabe dönemi olaylarına bakış açısını konu edindik. Araştırmamızda Bediüzzaman Said Nursi'nin adını, kolaylık olsun diye sadece Bediüzzaman olarak ifade edeceğiz.

Araştırmamızın temel kaynağı, Bediüzzaman'ın Risale-i Nur Külliyyatı olacaktır. Ancak bu çalışmamızı mukayeseli olarak ele alacağımız için diğer ehl-i sünnet âlimlerinden bazılarının eserlerinden de istifade ettik. Zira Bediüzzaman, genel anlamda Ehl-i Sünnet'in görüşlerine sahip olmakla beraber birtakım orijinal fikir ve düşüncelere de sahiptir. Böylece Bediüzzaman'ın Ehl-i Sünnet uleması içindeki özgün yerini tespit etmeye çalıştık.

Araştırmamızda mümkün olduğu kadar ilk kaynaklara inmeye çalıştık. Dineverî (ö. 282/895), et-Taberî (ö. 310/922), Pezdevî (ö. 482/1095), İbnü'l-Arabî (ö. 543/1148), İbnü'l-Esir (ö. 630/1232), ve istifade ettiğimiz kaynaklardan bazılarıdır.

Bediüzzaman, sahabeler ile ilgili konuları anlatırken birçok hadislere yer verdiği için şu temel hadis kaynaklarına da başvurduk. Mesela: İbn-i Mâce'nin (ö. 273/887) *Sünen-i İbn-i Mâce*'si, et-Tirmizî'nin (ö.279/892) *Camiü's-Sahih*'i, Münzirî(ö. 666/1258)'nin *Muhtasarı Sahih-i Müslim*'i, en Nevevî'nin *Sahih-i Müslim Şerhi*, ez-Zebidî'nin (ö.893/1488) *et-Tecridü's-sarih*'i, Rudanî (ö.1094/1683)'nin *Cemu'l-Fevaid*'i, İbn Hacer'in (1504-1567) *Fethu'l-Bâri*'si, ve İbrahim Canan'ın (1940-2009) hazırlamış olduğu *Kütüb-i Sitte* gibi temel hadis kaynaklarından çalışmamızla ilgili olan hadislerin tespitini yaptık ve mevzuların tahlil edilmesinde bu hadis-i şeriflerden istifade ettik.

Çalışmamız, bir giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Bediüzzaman'ın hayatından, siyasi ve sosyo-kültürel çevresinden ve eserlerinden bahsettik. Birinci bölümde Bediüzzaman'ın sahabilere bakış açısını ele aldık. İkinci bölümde ise Bediüzzaman'ın sahabe dönemi olayları ile ilgili görüşlerine yer verdik.

Bu araştırma, sahabe ve dönemi olayları gibi hassas bir meseleyi konu edindiği için mümkün oldukça objektif olmaya, olayları tespit edip anlamaya ve tahlil etmeye gayret ettik.

Bu çalışmamızın, sahabe dünyasının ve sahabe dönemi olaylarının biraz daha muhakemeli ve mu'tedil bir tarzda anlaşılmasına vesile olmasını temenni ediyoruz.

Öncelikle araştırma konusunun kabul edilmesinden bitimine kadarki süreç içerisinde ilmi tecrübesinden ve bilimsel rehberliğinden istifade ettiğim saygıdeğer Danışman Hocam Prof. Dr. Murat Akgündüz'e müteşekkir olduğumu bilhassa ifade etmek isterim.

Ayrıca araştırma sürecinde konu hakkında önemli tavsiyelerinden istifade etmiş olduğum değerli Hocalarım Prof. Dr. Kasım Şulul'a, Prof. Dr. Adnan Demircan'a ve tezimin teknik açıdan düzeltilmesinde ciddi emeği geçen Dicle Üniversitesi Araştırma Görevlisi Abdullah Cengiz'e de teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

İbrahim YARDIM

ŞANLIURFA-2016

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ.....	i
KISALTMALAR.....	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
GİRİŞ	1
BEDİÜZZAMAN SAİD-İ NURSİ.....	1
1. Bediüzzaman'ın Hayatı ve Kişiliği	1
2. Bediüzzaman'ın Siyasi ve Sosyo-kültürel Çevresi/Yönü	3
3. Bediüzzaman'ın Eserleri.....	6
4. Bediüzzaman'ın Eserlerinin İslamî Düşünce Tarihindeki Yeri	10

BİRİNCİ BÖLÜM

BEDİÜZZAMAN'A GÖRE SAHABE.....	16
1.1. Sahabenin Tarifi.....	16
1.2. Sahabe Mesleği.....	19
1.2.1. Sahabilerin İman ve Kur'an Hizmeti	21
1.2.2. Sahabilerin Hadis Sahasındaki Hizmetleri	22
1.3. Sahabenin Dünyaya Bakış Açısı Dünyası.....	25
1.4. Sahabenin Üstünlüğü	27
1.4.1. Sahabilerin İman Cihetiyle Üstünlüğü	28
1.4.2. Sahabilerin İbadet Cihetiyle Üstünlüğü	30
1.4.3. Sahabenin Velayet Cihetiyle Üstünlüğü.....	33
1.4.4. Sahabilerin İçtihat Cihetiyle Üstünlüğü	35
1.4.5. Sahabelerin Fazilet-i Külliye Cihetiyle Üstünlüğü	37
1.4.6. Sahabilerin Kurbiyyet-i İlahiyye Cihetiyle Üstünlüğü.....	39
1.4.7. Sahabilerin Fazilet-i A'mal, Sevab-ı Ef'al ve Fazilet-i Uhreviye Cihetiyle Üstünlüğü	41
1.4.8. Sahabilerin Veraset-i Nübüvvet Cihetiyle Üstünlüğü	44
1.4.9. Sahabilerin Sohbet-i Nebeviyye Mazhar Olmaları Cihetiyle Üstünlüğü	46
1.4.10. Sahabilerin Kur'an'ın Medh-ü Senasına Mazhar Olmaları Cihetiyle Üstünlüğü	49
1.5. Sahabe'nin Ahlakı.....	54
1.5.1. Sahabe'nin İsar Hasleti.....	55

1.5.2. Sahabe'nin İman ve Kur'an Hizmeti.....	56
1.5.3. Sahabedeki Güzel Ahlakın Kaynağı	57
1.5.4. Sahabe'nin Sadakati	57
1.5.5. Sahabe'nin İktisadı.....	58
1.5.6. Sahabilerin Hadis Sahasındaki Gayretleri	59
1.5.7. Sahabilerin Siyaseti ve İdaresi	59
1.5.8. Sahabilerin Sıdk ve Doğrulukları.....	61
1.5.9. Sahabilerin Cesaretleri	61
1.5.10. Sahabilerin Umumen Adil Olmaları	62
1.5.11. Sahabilerin İbadetteki Ciddiyetleri.....	63
1.5.12. Sahabilerin Ahlakına Dair Semavi Kitaplardan İstihraçlar	64
1.5.13. Sahabilerin Müsbet Hareketi	65
1.5.14. Sahabilerin Fedakârlıkları.....	65
1.5.15. Sahabilerin İmandaki Teslimiyeti	66
1.5.16. Sahabilerin İlim Noktasındaki Faziletleri.....	66
1.5.17. Sahabilerin Hz. Peygamber'e ve İslam'a Hizmetkârlığı	67
1.5.18. Sahabe Ahlakının Risalet-i Ahmediye'ye(sav) İşaret Etmesi.....	67
1.6. Sahabilerin Çeşitli Cihetlerle Örnek Ahlakı	68
1.7. Bediüzzaman'ın Sahabeye Hürmet ve Muhabbeti.....	74
1.8. Bediüzzaman'ın Ehl-i Beyt'e Hürmet ve Muhabbeti.....	83
1.9. Bediüzzaman'a Göre Vahdetü'l-Vücut Meselesinde Sahabilerin Tarz-ı Telakkisi	89
1.10. Bediüzzaman'ın Talebelerinin Mektuplarında Sahabiler	92

İKİNCİ BÖLÜM

BEDİÜZZAMAN'A GÖRE SAHABE DÖNEMİ OLAYLARI.....	97
2.1. Genel Olarak Sahabe Dönemi Olayları Hakkındaki Görüş ve Kanaatler...97	
2.2. Ehl-i Sünnet'e Göre Sahabe Dönemi Olayları	104
2.3. Ashabın İhtilafları Konusunda Bediüzzaman'ın Özgün Görüşleri.....	113
2.4. Hz. Ali (ra) Dönemi Olayları	118
2.4.1. Hz. Ali (ra) ve Hilafet Meselesi.....	118
2.4.2. Cemel Hadisesi	123
2.4.3. Sıffin Savaşı.....	127
2.4.4. Hz. Ali (ra)'nin Hariciler ile Mücadelesi	130
2.5. Hz. Ali (ra) Nesli ve Emeviler	133

2.5.1. Hz. Hasan'ın (ra) Hilafeti Hz. Muaviye'ye (ra) Bırakması.....	133
5.2. Hz. Hüseyin (ra) ve Kerbela Olayı.....	135
2.6. Sahabe Dönemi Olaylarından Bahsetme Meselesi.....	140
2.7. Sahabilerin Başına Gelen Felaketlerin Hikmetleri	143
2.8. Sahabeye Dil Uzatma Meselesi	147
SONUÇ.....	150
KAYNAKÇA.....	152

KISALTMALAR

(as)	: Aleyhi's Selam
b.	: İbn/bin (oğlu)
bint	: Kızı
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
(c.c)	: Celle Celaluhu
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
haz.	: Hazırlayan
h. no:	: Hadis no
Hz.	: Hazreti
(ks)	: Kaddesallahu esrarehum
neşr.	: Neşriyat
ö.	: Ölümü
(ra)	: Radiyallahu anhu
(r. anha)	: Radiyallahu anha
(r. anhüm ecmain)	: Radiyallahu anhüm ecmain
s.	: Sayfa
(sav)	: Sallallahu Aleyhi Vesellem
terc.	: Tercüme
trz.	: Tarihsiz
thk.	: Tahkik eden
vd.	: ve Diğerleri
yay.	: Yayınları

ÖZET

Bu çalışmada, 20. yüzyılda yetişmiş olan İslam âlimlerinden Bediüzzaman Said Nursi'ye Göre Sahabe ve Sahabe Dönemi Olayları incelenmiştir.

Bu araştırmada, Bediüzzaman Said Nursi'nin sahabe tarifi, O'na göre sahabenin üstünlüğü ile örnek ahlakı anlatılmış, sahabe dönemi olayları konusundaki görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Yaptığımız araştırma sonucunda Bediüzzaman Said Nursi'nin sahabe ve sahabe dönemi olayları hakkındaki açıklamalarının Ehl-i Sünnet itikadı doğrultusunda olduğu görülmüştür, bununla birlikte Bediüzzaman Said Nursi'nin, Ehl-i Sünnet çatısı içerisinde özgün bazı düşüncelere sahip olduğunu belirtmeliyiz.

Anahtar kelimeler: Bediüzzaman Said Nursi, Sahabe, Sahabe Dönemi Olayları, Ehl-i Sünnet İnancı.

ABSTRACT

In this study, according to Bediuzzaman Said Nursi, who is an Islamic scholar grew up in the 20th century, the events about Companions and Companions Period were analyzed.

In this research, Nursi's description of Companions, the superiority of the Companions, their moral modality and his views on the events of the Companions period were revealed.

As a result of our research, Nursi's explanations about the Companions and Companions period was found to be in accordance with the Ahl-u Sunnah sect. Moreover, we must indicate that Nursi has original thoughts under the Ahl al-Sunnah roof.

Key words: Bediüzzaman Said Nursi, Companion, Companions Period Events, Ahl al-Sunnah faith.

GİRİŞ

BEDİÜZZAMAN SAİD-İ NURSI

Araştırmamızın asıl konusu olan “Bediüzzaman’a Göre Sahabe ve Sahabe Dönemi Olayları”na geçmeden önce Bediüzzaman’ın hayatı, kişiliği, sosyal çevresi ve eserleri hakkında kısaca bilgi vermenin O’nun fikir ve düşünce dünyasının daha iyi anlaşılmasına vesile olacağı kanaatindeyiz.

1. Bediüzzaman’ın Hayatı ve Kişiliği

20. yüzyılda yetişmiş olan İslam mütefekkirlerinden biri olan Bediüzzaman, 1876 tarihinde Bitlis’in Hizan Kasabasının Nurs Köyünde doğmuş ve 23 Mart 1960’ta Urfa’da vefat etmiştir.

İlim tahsiline olan müfritâne muhabbetinden dolayı Bediüzzaman, daha dokuz yaşında iken anne ve babasından ayrılmıştır. Keskin zekâsı, kuvvetli hafızası, azami takvası, ilme ziyade düşkün olması, ilmin izzetini muhafaza etmesi, istiğnası, iktisadı, cesareti, İslam’ı yaşama ve tebliğ etme hususundaki cehd ve gayreti gibi özellikleriyle ilim çevresinde kendisini kabul ettirerek “Bediüzzaman” yani çağın acibi, garibi ve eşsizi¹ anlamına gelen bu lakap ile anılmaya başlanmıştır.

Bediüzzaman, ilk tahsilini/dersini ağabeyi Molla Abdullah’tan almıştır. Daha sonraki tahsil hayatında Molla Mehmed Emin Efendi, Seyyid Nur Muhammed, Şeyh Abdurrahman Hazretleri, Molla Fethullah ve Şeyh Mehmed Celâli gibi o zamanın ulemasından ders almıştır.²

Bediüzzaman, medrese tahsili ile dini ilmlerde kazandığı derin malumatını, çeşitli fenlerde yaptığı tetkiklerle de tamamlamıştır. Böylece hayatı boyunca bir eğitim felsefesi olarak savunmuş olduğu ulum-ı diniyye ile fûnun-ı medeniyyenin mezcedilip beraberce öğretilmesi/öğrenilmesi tezini³ öncelikle kendi tahsil hayatında uygulama safhasına koymuştur.

¹ Abdullah Yeğın, *Lügât*, İstanbul, Hizmet Vakfı Yay., 1997, s. 56.

² B. Said Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, İstanbul, Envar Neşriyat, 1996, s. 31-33.

³ B. Said Nursi, *İlk Eserleri (Münazarat)*, İstanbul, Rnk Neşriyat, 2012, s. 47.

Bediüzzaman, yakın tarihimizin üç farklı devrini yaşamıştır. Bunlar: Meşrutiyet, İttihad ve Terakki ile Cumhuriyet devirleridir. Bu dönemlerdeki birçok önemli olaylara şahit olmuştur.

Bediüzzaman, ciddi dönüşüm ve değişimlerin yaşandığı bu dönemlerde yöneticiler tarafından daimi ve çok şiddetli bir istibdad, zulüm ve tarassut altında bulundurulmuştur.⁴

Ömrünün 28 senesini hapis ve sürgünde geçiren Bediüzzaman, 19 defa da zehirlendirilmek suretiyle suikasta uğramıştır. Bediüzzaman, hayatı boyunca çekmiş olduğu bu sıkıntıları şu ifadeler ile dile getirir: “Seksen küsur senelik bütün hayatımda dünya zevki namına bir şey bilmiyorum. Bütün ömrüm harp meydanlarında, esaret zindanlarında yahut memleket hapishanelerinde, memleket mahkemelerinde geçti. Çekmediğim cefa, görmediğim eza kalmadı.”⁵

Kısacası Bediüzzaman, zahmet, meşakkat, hastalık ve musibet ile dolu geçen bir hayat yaşamıştır. Ancak O, imanından gelen hadsiz bir kuvvet ile dayanılması güç olan bu sıkıntılara karşı sabretmeyi/baş etmeyi bilmiştir. Bir insan, “imanının kuvvetine göre hadisatın tazyikinden kurtulabilir”⁶ sözünü bilfiil yaşamıştır.

Bediüzzaman, ilmin izzetini muhafaza etmek için hayatı boyunca mukabelesiz bir hediye almamıştır ve zekât/sadakaları kabul etmemiştir. Yine ilmin izzetini muhafaza için azami takvada bulunmuştur.⁷

Bediüzzaman, Kur’an’a ve imana hizmet etmek için azami fedakârlıklarda bulunmuştur. Bütün mesaisini bu amacını gerçekleştirmeye yani hizmet-i imaniye ve Kur’aniyeye ayırmıştır. Bir aile kurup mesut bir hayat geçirmek gibi gayet meşru olan dünyevi saadetlerden bile kendini mahrum bırakmıştır.

Kendisine temel kaynak olarak Kur’an-ı Kerim’i kabul eden Bediüzzaman, kaleme aldığı eserlerinin de Kur’an’ın malı ve manası olduğunu beyan etmiştir. Ayrıca O, inandığı değerlerden taviz vermeyen dik bir duruşa sahiptir.⁸

⁴ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 152.

⁵ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 629.

⁶ B. Said Nursi, *Sözler*, İstanbul, Envar Neşriyat, 1996, s. 314.

⁷ Bkz.Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), İstanbul, Envar Neşriyat, 1996, s. 264.

⁸ Bkz.Nursi, *Mektubat*, İstanbul, Envar Neşriyat, 1996, s. 368.

Mesela: sarığına fiilî müdahale etmek isteyen bir siyasetçiye“Bu sarık, bu başla çıkar”⁹ ifadesi ile İslamî kisveye olan bağlılığını sert ve kesin bir tavır ile ortaya koymuştur.

Bediüzzaman, İslam’a hizmet hususunda metodun önemi üzerinde hassasiyetle durmuştur. Bu amaçla İslam’a hizmette usûl, üslûp, esaslar, kaide ve tarzları ihtiva eden ve “Lahikalar” diye adlandırmış olduğu eserler kaleme almıştır.¹⁰

Bediüzzaman’ın duygu dünyasında şefkatin çok önemli bir yeri vardır. Örneğin: “Âlem-i İslam’a indirilen darbelerin en evvel kalbime indiğini hissediyorum. Cemiyetin iman selameti yolunda cehenneme girmeye razıyım. Ümmetin imanı namına bir Said değil, bin Said feda olsun”¹¹ gibi ifadeleri hep bu şefkat duygusundan tecelli etmiş cümlelerdir.

2. Bediüzzaman’ın Siyasi ve Sosyo-kültürel Çevresi/Yönü

Bediüzzaman, hiçbir zaman aktif siyasete girmemiştir. Kendisi siyasetle meşgul olmaktan şiddetle kaçındığı gibi talebelerini de siyasi mevzularla meşgul olmamalarını tavsiye eder.¹² Ancak İslam’a uygun hareket eden devlet adamlarını takdir ve tebrik etmiştir.¹³

Bediüzzaman, dinin siyasete alet edilmesine karşıdır. O, tam tersine siyasetin dine alet edilmesinden yanadır.¹⁴ Yani siyaset yoluyla din-i mübin-i İslam’a hizmet eden siyasilerin de taraftarıdır.

Bediüzzaman, manevi cihadı savunur. Yani ilim ve fikir ile küfre karşı mücadele edilmesinin, bu zamanda zaruri bir ihtiyaç olduğunu ve asıl cihadın da bu olduğunu ifade eder. “Dâhilde tebliğ ve irşad lazımdır. Kılıç harici düşmana çekilir” ifadeleri ile maddi cihadı ancak harici/dış düşman tehlikesine karşı savunmaktadır.¹⁵

⁹ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II), s. 19.

¹⁰ Risale-i Nur Külliyyatındaki *Emirdağ Lahikası*, *Barla Lahikası* ve *Kastamonu Lahikası* adlı eserler, “İslam’a hizmet rehberi” olma özelliğini taşıyan kitaplardır. Yukarıda bahsedilen hizmette usûl, tarz ve metod ile ilgili birçok bahisler ve mektuplar bu kitapların muhteviyatında mevcuttur.

¹¹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 630.

¹² Bkz.Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 146; *Mektubat*, s. 62-63; *Emirdağ Lahikası* (I), s. 281.

¹³ Bkz.Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 618.

¹⁴ Bkz.Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 53.

¹⁵ Bkz.Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II), s. 241-242.

O, ecnebilerin/Avrupalıların dine muarız olanları ile fikri sahada mücadele etmiştir.¹⁶ Bediüzzaman'ın müspet hareket düsturu, hizmet tarzının ve hayatının en mühim prensiplerinden birisi olmuştur. Şiddetli sıkıntılara rağmen menfi hareket etmekten kaçın(dır)mıştır.¹⁷

Bediüzzaman, milli ve manevi değerleri korumayı ve yaşamayı kendine şiar edinmiştir. Mesela: Hapishanedeki koğuşuna bayrağın asılmasından sevinç duyması ve bundan dolayı hapishane müdürüne teşekkür etmesi¹⁸ Bediüzzaman'ın bu yönüne bir örnek olarak verilebilir.

Bediüzzaman'ın, milli mücadeleye de ciddi destekleri olmuştur. Gönüllü alay komutanı rütbesiyle doğu cephesinde talebeleri ile birlikte Ermeni ve Rus askerleriyle savaşmıştır. Hatta bu milli mücadele dönemindeki muharebelerde talebelerinin çoğu şehit düşmüştür.¹⁹

Bediüzzaman, Müslümanların üç büyük hastalığından birisinin ihtilaf²⁰ olduğunu ve bunun da çaresinin itihad-ı İslam olduğunu ifade eder. Hayatı boyunca itihad-ı İslam mefkûresinin tahakkuku için çalışır ve bu amaçla uhuvvet-i İslamiyye gibi önemli risaleleri kaleme alır.

Bediüzzaman, ilme ziyade düşkünlüğü ile temayüz etmiştir. Bundan dolayı dönemin devlet adamlarından da takdir görmüştür. Nitekim Bitlis Valisi Ömer Paşa, ilme ziyade hürmetinden dolayı Bediüzzaman'ı iki sene evinde misafir etmiştir.²¹

Bediüzzaman'ın hayatının en büyük gayelerinden birisi de Doğu'da "Medresetü'z-Zehra" adında bir üniversitenin kurmaktır. Bediüzzaman, tasavvur ettiği bu eğitim müessesesinde "fünun-ı medeniyye ile ulum-ı diniyenin beraberce okutulması gerektiğini savunur.²² Bu proje; aynı zamanda Bediüzzaman'ın, hayatı boyunca savunmuş olduğu ideal bir eğitim modelidir.

¹⁶ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 60.

¹⁷ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II), s. 241.

¹⁸ Bkz. Nursi, *Şualar*, İstanbul, Envar Neşriyat, 1996, s. 539.

¹⁹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 113.

²⁰ Bizim düşmanımız cehalet, zaruret ve ihtilafıdır. Bu üç düşmana karşı sanat, marifet ve ittifak silahlarıyla cihad edeceğiz. Bu mevzunun devamı için bkz. Nursi, *Divan-ı Harb-i Örfi*, s.16; *Tarihçe-i Hayat*, s. 59.

²¹ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 263.

²² Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 48; *Konferans*, s. 208; *Kastamonu Lahikası*, s. 206.

Bediüzzaman, sosyal münasebetlerin adalet üzerine kurulması gerektiğini ve toplumsal meselelerin çözümünde en müspet metodun seçilmesi gerektiğine inanır. O, tebliğ ve irşad faaliyetlerinde müspet netice vermeyen tedbirlere girişmemiştir. Ayrıca İslam'ın getirdiği tedbirlerin, toplumdaki maddi ve manevi her türlü sıkıntıları ortadan kaldıracak bir güce sahip olduğunu kabul eder.

Bediüzzaman'ın, bütün gayret ve mesaisini imana hizmet vazifesine hasretmesinin bir sebebi de imanın sosyal hayatı tanzimdeki rolünün, oldukça köklü ve derin tesirlere sahip olmasıdır. Nitekim O, imanın bu düzenleyici hususiyetini birçok risalelerde ve bahislerde nazara verir.²³

Bediüzzaman'ın toplumsal hedefi, insanlığın maddi ve manevi terakki ile saadetini temin etmenin bir neticesi olarak gerçek bir medeniyetin tesisidir. Ayrıca O, Doğu ile Batı arasında barışçı ve hakkaniyete dayalı münasebetlerin kurulması taraftarıdır. Bununla beraber O, hiçbir zaman İslamî kültür ve kimlikten taviz verilmemesi gerektiğini şiddetle savunur. Hatta denilebilir ki Bediüzzaman, İslam âlemi için kültürel açıdan da gerçek bir bağımsızlığın arayıcısı konumunda olan bir şahsiyettir.²⁴ Netice itibariyle Bediüzzaman, kültür ve ahlak hususunda İslam toplumunun kendi öz değerlerine bağlı kalmaları gerektiğine inanmakla beraber fen ve sanat cihetiyle Avrupa'dan istifade edilmesi gerektiğini de ifade eder. Bu mevzuyu “ecnebilere alınan maddi bilgiler, sanat ve terakkiyata ait ise lazımdır. Sefahete dair ise muzır/zararlıdır”²⁵ ifadeleri ile özetlemektedir. Bediüzzaman, kendi hayatı için eski Said ve yeni Said tabirlerini kullanmaktadır. Ancak bu ibareleri yanlış anlamamalı ve O'nun hayatına bir bütün olarak bakılmalıdır. Kendisini eski ve yeni Said gibi evrelere ayırmış olması, o dönemlerde yaptığı faaliyetlerin yanlış olduğu anlamına gelmez. Sadece dönemlerin getirdiği öncelikler ve o önceliklere göre hareket ve beyanda bulunmuş olması sözkonusudur. Mesela: Eski Said döneminde siyasi açıklamalara ağırlık vermesi durumun ve maslahatın bir gereğidir. Çünkü O; nerede, ne zaman ve ne şekilde konuşulması gerektiğini azami manada önemseyen bir anlayışa sahiptir.²⁶“Âlimler Peygamberlerin varisleridir.”²⁷ hadis-i

²³ Safa Mürsel, *Bediüzzaman Said Nursi ve Devlet Felsefesi*, İst, Yeni Asya Yay., 1995, s. 128-129.

²⁴ “Ben bütün Avrupa'ya boykot yapıyorum. Onun için yalnız memleketimin mamulâtını/melbusatını giyiyorum” diyerek Avusturya'dan gelen kalpakları giymemiş olması yukarıdaki iddiaya örnek verilebilir. Daha geniş bilgi için bkz. Nursi, *Divan-ı Harb-i Örfi*, s. 16.

²⁵ Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, İstanbul, Envar Neşriyat, 1996, s. 115.

²⁶ Mehmet Erdoğan, *Bediüzzaman ve Siyaset*, İstanbul, Nesil Yay., 2008, s. 10.

şerifi doğrultusunda Bediüzzamanın da maddi ve manevi mukaddes cihadıyla Peygamberlerin varisi olan bir alim olduğunu ameli bir surette ispat eden bir zat olduğu, *Tarihçe-i Hayat* adlı eserinin önsöz kısmında kaydedilmektedir.²⁸

3. Bediüzzaman'ın Eserleri

Bediüzzaman'ın eserleri, *Risale-i Nur Külliyyatı*'ndan oluşmaktadır. Kitap olarak 14 cilt halinde yayınlanmış olan *Risale-i Nur Külliyyatı*, 130 risaleden oluşmaktadır. Bediüzzaman'ın yazdığı eserlere sadece dini kaynaklar açısından bakılmamalıdır. O; psikolojik, sosyolojik ve felsefi boyutlarıyla birlikte düşünülmesi gereken eserler kaleme almıştır.²⁹

Bediüzzaman'ın eserlerini genel olarak iki gruba ayırmak mümkündür. Bir kısmı iman hakikatlerine ağırlık veren eserlerdir. Diğer kısmı ise tebliğ ve irşat hizmetinde uygulanacak olan metot ve prensipleri ihtiva eder.³⁰ *Risale-i Nurlar*, aslen Osmanlıcadır. Ancak *Mesnevi-i Nuriye* ve *İşaratü'l-İ'caz* adlı eserlerin aslı Arapçadır.³¹ *Risale-i Nurlardan* daha ciddi ve umumi manada istifade etmek ve yeni nesil/ehl-i mektep gençlerinin nurlardan mahrum kalmamaları niyetiyle yeni harflerle basılmasına müsaade edilmiştir.³² Bediüzzaman'ın, *Risale-i Nur Külliyyatı* adıyla bilinen eserleri hakkında teferruatlı malumat vermek çalışmamızın sınırlarını zorlayacağı için eserler hakkında kısa bilgiler vermekle yetineceğiz.

Tarihçe-i Hayat: Bu kitap daha çok *Risale-i Nurların* müellifi olan Bediüzzaman'ın hayatını konu edinen bir eserdir. *Ayetü'l-Kübra*, *Münacaat* ve *Altıncı Mesele* gibi imani bahisleri de ihtiva eder. Hayatı ile ilgili olan bu eserde bile birçok imani konulara yer vermesi O'nun herşeyden önce imana ağırlık ve öncelik vermesinin bâriz bir delilidir.

²⁷ Âlime hürmet ve ilme teşvik eden hadisler için bkz. M. Yusuf Kandehlevî, *Hayatü's-Sahabe*, ter. Mansur Koçinkağ, İstanbul, Yasin Yay., cilt: 3, h. no: 3387, s. 509.

²⁸ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 8.

²⁹ Nevzat Tarhan, *Çağın Vicdanı Bediüzzaman*, İstanbul, Nesil Yayınları, 2012, s. 15,16.

³⁰ *Risale-i Nur Külliyyatının Şualar, Sözler, Asa-yı Musa* gibi eserlerde ağır basan mevzular iman hakikatleri ve bunların izahıdır. Ancak Lahikalar diye bilinen *Emirdağ, Kastamonu ve Barla Lahikaları* gibi eserlerde ise daha çok hizmet-i imaniyenin icrasında uygulanması gereken tebliğ ve irşat metotları yer almaktadır.

³¹ Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 8.

³² Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 237, 674.

Şualar: Bediüzzaman'ın bu eserinde ağır basan konu tevhitir. Ayrıca Risale-i Nur Talebelerinin mahkeme müdafaaları ve müteşabih hadislerin³³ tevilini yapan *Beşinci Şua* gibi ehemmiyetli bahisler bu kitabın muhteviyatındandır.

Sözler: Bu eserde ibadet, haşır, ahiret, kader, miraç, marifetullaha açılan pencereler, mucizat-ı Kuraniyye, sahabiler bahsi, mezhepler, içtihad, ruh ve melaike bahsi gibi daha çok akaid ile ilgili konular yer almaktadır. Bediüzzaman, Risale-i Nurları "*Sözler*" adıyla da tesmiye eder.³⁴

Lemalar: Hz. Yunus ile Hz. Eyüp (as)'ün kıssaları ile başlayan bu eser, iktisat, ihlâs, tabiat, tesettür, hastalar ve ihtiyarlar risaleleri ile devam eder. Zikredilen konuların teferruatlı bir şekilde tahlili yapılmakla birlikte alacağımız dersler de beyan edilir. Hayata ve hadiselere müspet bakış açısı ile ilgili bir nazar kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Mektubat: Risale-i Nurların bu kitabında, en hacimli konu 19. Mektup olup Mu'cizat-ı Ahmediyye (sav) risalesidir. Yaklaşık 130 sahife olan bu bahiste Peygamberimizin (sav) 300'den fazla mucizesi zikredilir.³⁵ Resul-i Ekrem (sav)'in manevi şahsiyetine, risalet cihetine ve mucizevî kişiliğine vurgu yapılır.

Ayrıca bu kitapta Bediüzzaman'ın bir talebesi olan Hulusi'nin mektupları/sualleri ve Bediüzzaman'ın verdiği cevaplar da ciddi bir yer tutar. Hatta bu mektuplaşmaların bir neticesi olarak kitap *Mektubat* adıyla tesmiye edilir.

Asa-yı Musa: Bu eser; hapisanede mahpuslara verilen dersleri ihtiva eden mektuplarla başlar. Altıncı mesele olarak bilinen kısımda ise fenlerin dili ile tevhidin ispatı ve izahı yapılır. Ayrıca ahirete iman etmenin toplumsal faydaları, iman ağacının meyveleri, meleklerle imanın kalbi ve ruhi fayda ve neticeleri, kâinattan Halıkını soran bir seyyahın müşahedatı, 33 mertebede marifetullah dersleri, tabiatperestlerin iddiaları ve aldıkları cevapları ve Allah'ın isimlerinin kâinattaki tecellileri gibi konuları ihtiva eder.

³³ Müteşabih hadis: Manası açık olmayan hadislerdir. Ayrıca tevil, tabir ve tefsir edilmesi gereken hadislere de denir. Muhkem hadisın zıttıdır (Bkz. İbrahim Canan, *Hadis Usûlü ve Hadis Tarihi*, Ankara, Akçağ Yay., 1998, s. 518).

³⁴ Nursi, *Barla Lahikası*, s. 42; *Mektubat*, s. 359; *Şualar*, s. 298; *Sözler*, s. 651.

³⁵ Nursi, *Mektubat*, s. , 216.

Mesnevi-i Nuriye: Aslı Arapça olan bu eser, Bediüzzaman'ın kardeşi Abdülmecid Nursi tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir.³⁶ Bediüzzaman, bu eseri için Risale-i Nur Külliyyatının bir nevi çekirdeği tabirini kullanır.³⁷ Risale-i Nurdaki birçok mevzuları -mücmel bir şekilde- bu eserde görmek mümkündür. Külliyyatın bir özeti mahiyetinde olan bu eserde Lemalar, Reşhalar, Lasiyyemalar, Katre, Hubab, Zühre, Zerre, Şemme, Şuleve Nokta başlıkları altında bir çok imani hakikatler işlenmektedir.

İşaratü'l-İ'caz: Tefsir yönü ağır basanbu eserin aslı Arapça'dır. Bediüzzaman bu eserini; birinci dünya savaşında, harp cephesinde, avcı hattında ve at üstünde Molla Habib isimli kâtibine yazdırmıştır.³⁸ Bediüzzaman, *İşaratü'l-İ'caz* için "bu bir şaheserdir" ifadesini kullanır.³⁹

Bu eserde Bediüzzaman; Kur'an'ın tarifi, Fatiha'nın tefsiri, Huruf-u Mukattaa, ahirete iman, küfrün mahiyeti, tevhidin ispatı, nübüvvetin lüzumu, Kur'an'ın i'cazı, kıyamet ve haşir, ruhların dirilmesi ve halifelik sırrı gibi mevzuları işlemektedir. *İşaratü'l-İ'caz*'ın sonunda ise ecnebi feylesofların Peygamberimiz, İslamiyet ve Kur'an hakkındaki medh ve senaları zikredilir.

Barla Lahikası: Risale-i Nur Külliyyatında *Lahikalar* diye bilinen üç kitaptan birisidir. Bediüzzaman, bu eserinde Risale-i Nurların, manası, mahiyeti ve gayesi üzerinde durmaktadır. Ayrıca bu eserde bazı Nur Talebelerinin Bediüzzaman'a göndermiş oldukları mektuplar yer almaktadır. Eserin muhteviyatını, daha çok talebelerin suallerine karşı verdiği cevaplar⁴⁰ teşkil etmektedir.

Kastamonu Lahikası: Tebliğ ve irşad metotları bu kitapta ağırlıklı olarak ele alınan konulardır. Bediüzzaman; bu eserinde hizmet-i imaniyye ve Kur'aniyyenin icrasında dikkat edilmesi gereken kural, kaide, düstur ve prensiplere dikkat çeker. Bu eserde nur talebesi olabilmeyenin şartlarından, şahs-ı manevinin öneminden, Risale-i Nurlarla meşgul olmanın ehemmiyetinden, fitne-i ahir zamandan, Risale-i Nurların mahiyet ve makamından bahsedilir. Ayrıca takva mektubu, riya bahsi, gençlere verilen dersler, siyasetten kaçınmanın sebepleri⁴¹ ve mühim bazı hadislerin tevili gibi mevzular da *Kastamonu Lahikası*'nın muhteviyatındandır.

³⁶ Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 5.

³⁷ Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 8.

³⁸ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II) s. 246.

³⁹ Nursi, *İşaratü'l-İ'caz*, İstanbul, Envar Neşriyat, 1996, s. 5.

⁴⁰ Nursi, *Barla Lahikası*, İstanbul, Envar Neşriyat, 1996, s.347.

⁴¹ Nursi, *Kastamonu Lahikası*, İstanbul, Envar Neşriyat, 1996, s. 240.

Emirdağ Lahikaları: Emirdağ Lahikaları iki ana bölümden oluşur. Başta Risale-i Nurun meslek ve meşrebi ile ilgili konular olmak üzere bu eserde muhtelif konular işlenir. Bu Lahika mektuplarında Bediüzzaman; yağmursuzluk ve hikmetleri, Yezid ve Velid gibi şahıslara lanet bahsi, Ehl-i Beyt, Alevilik, Ashab arasındaki muhalefetler, manevi cihad, müspet hareket, tahiyat bahsi,⁴² ebced ve cifir hesabıyla Kur'an'daki ayetlerden çıkarılan birtakım istihraçlar⁴³ gibi konularadan bahseder.

Sikke-i Tasdik-i Gaybi: Bu eser, müstakil bir özelliğe sahip olmayıp daha çok Risale-i Nur'ların parlak fıkralarından ve ve bir kısım güzel mektuplarından oluşur. Bediüzzaman, tekrar-ı Kur'aniyyenin hikmeti⁴⁴ bahsinde Risale-i Nurların da bazı konuları azami ihtiyaçtan dolayı tekrarlandığını kabul eder. Birinci ve Sekizinci Şuaların bu eserde de yer alması yukarıdaki anlatılan hususa örnek olarak verilebilir.

İman ve Küfür Muvazeneleri: Risale-i Nurların bu kitabında Kur'anın düsturlarıyla medeniyetin kanunları mukayese edilir. Neticede esasat-ı Kur'aniyyenin ne kadar mâkul ve hikmetli olduğu izah edilir. *İman ve Küfür Muvazeneleri*, derleme bir eser özelliğine sahiptir. Bediüzzaman, asrın insanları ve bilhassa müslümanları için ihtiyaç duyduğu mevzulara bu eserinde ayrıca yer verir. Bu kitabın asıl hacmini Sözler'den alınan bahisler oluşturmaktadır. Eyüp (sa) kıssası, Tesettür ve önemi, meyve risalesi, bazı meseleler ve Lemattan bir kısım⁴⁵ ile bu eser son bulur.

Muhakemat: Hacim olarak Risale-i Nur'ların en küçük risalesidir. Ancak muhteva olarak derin, dakik ve ince meselelerden bahseder. Daha çok müdakkik ehl-i ilme hitap eder. Bediüzzaman'ın; belağat, akaid ve kelami yönü ağır basan bir çalışmasıdır. Ayrıca *Muhakemat*'ta İsrailiyyat, akıl ve nakil, hilkat-ı alem, Kur'an'ın belağatı, cehennem yeri, kıyametin alametleri, haşr-i cismani ve tevhit delilleri⁴⁶ gibi akidevi meselerin izah ve ispatı yapılmaktadır.

⁴² Nursi, *Emirdağ Lahikası (II)* s. 115.

⁴³ Nursi, *Emirdağ Lahikası (I)* s. 35.

⁴⁴ Nursi, *Asa-yı Musa*, s. 61.

⁴⁵ Nursi, *İman ve Küfür Muvazeneleri*, s. 253.

⁴⁶ Nursi, *Muhakemat*, s. 118.

Bediüzzaman'ın yukarıda zikredilen ve 14 kitaptan oluşan Risale-i Nur Külliyyatının dışında *Zülfikâr*, *Asâr-ı Bediyye* ve *Siracü'n-Nur* adlı müstakil eserleri olmakla beraber *Sünûhat*, *Tulûat*, *Münazarât* ve *Hutuvât-ı Sitte* isimli müstakil risaleleri de vardır. Bediüzzaman'ın hayatı boyunca telif ettiği eserlerin toplam sayısı 196'dır.⁴⁷ Ayrıca “*Kızıl İ'caz*” gibi günümüze ulaşmayan çalışmaları da vardır.⁴⁸

4. Bediüzzaman'ın Eserlerinin İslam Düşünce Tarihindeki Yeri

Ehl-i Sünnet âlimleri içerisinde Bediüzzaman'ı temayüz ettiren asıl sebep; O'nun, çağın birçok problemlerine orijinal çareler sunan bir yenilikçi olmasıdır. O, İslam'ı yepyeni bir metotla ve kendine mahsus bir tarz-ı beyanla izah etmiştir. Bediüzzaman, çağın bütün ilim ve fenlerini gözden geçirip İslamiyet ile sentezlemiştir.⁴⁹

Bediüzzaman, “Eğer Şeyh Abdülkadir-i Geylanî (ra.) ve Şah-ı Nakşibend (ra) ve İmam-ı Rabbanî (ra) gibi zâtlar bu zamanda olsaydılar, bütün himmetlerini, hakaik-i imaniyenin ve akaid-i İslâmiyenin takviyesine sarf edeceklerdi”⁵⁰ cümlesi ile İslamî kaynakların ağırlık verdiği muhtevanın zamanın ihtiyacına göre değişiklik gösterebileceğine inanmaktadır. İşte bu kanaatinden dolayıdır ki Bediüzzaman; “zaman, imanı kurtarmak ve kuvvetlendirmek zamanıdır” diyerek yola çıkmıştır. Dolayısıyla O; bütün himmetini, hamiyetini, gayretini ve mesaisini ulum-ı imaniyenin telif ve neşrine hasretmiştir/vakfetmiştir.⁵¹

Bediüzzaman'ın eserleri olan *Risale-i Nur Külliyyatı*, İslamî ilimler içerisinde kelimâ yönü ağır basan bir külliyyattır. Çünkü Bediüzzaman, bu külliyyatta İslam'ın felsefesini yapmıştır. Yani iman hakikatlerinin aklen izah ve ispatını yaparak Risale-i Nurlara kelimâ bir özellik kazandırmıştır. O'nun, “Bütün ahkâm-ı şeriyye ve hakaik-i imaniyye aklîdir ve aklî olduğunu ispata hazırım”⁵² sözü de bu manaya kuvvet verir ve eserlerinin bu özelliğine vurgu yapar.

⁴⁷ Abdullah Albayrak, *Sosyal Değişim Sürecinde Risale-i Nur Hareketi*, İst, Nesil Yay., 2002, s. 58.

⁴⁸ Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s.140.

⁴⁹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 628.

⁵⁰ Nursi, *Mektubat*, s. 23.

⁵¹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 763.

⁵² Nursi, *Konferans*, İstanbul, Rnk Neşriyat, 2012, s. 47.

Bediüzzaman, *Mektubat* adlı eserinde eski zamanda esasat-ı imaniyyenin mahfuz olduğu ve teslimiyetin kâvi/kuvvetli olduğunu ancak bu zamanda ise dalalet-i fenniyye elini imanın esasatına ve erkân-ı imaniyyeye uzatmış olduğunu⁵³ ve yaşanmakta olan asrın, taklidi kırılmış ve teslimiyeti bozulmuş bir asır olduğunu⁵⁴ ifade eder. Ayrıca bu asırda din ve İslâmiyet düşmanlarının evvelâ imanın esaslarını zayıflatmak ve yıkmak plânını, programlarının birinci maddesine koymuş olduklarını, hususan bu yirmibeş sene içinde, tarihte görülmemiş bir halde münafıkane ve çeşit çeşit maskeler altında imanın erkânına yapılan sû-i kasdların pek dehşetli olduğunu çok yıkıcı şekiller tatbik edilmeye çalışılmış olduğunu⁵⁵ kabul eder. İşte bunun içindir ki O; şimdi en mühim işin, taklidi olan imanların tahkiki imana çevrilmesi olduğuna, imanı kuvvetlendirmenin ve takviye etmenin en kat’i ve zaruri bir ihtiyaç olduğuna inanır. Bediüzzaman, Selef-i Salihin⁵⁶ nesli için o münevver ve muhakkik meyveler, allame ve müçtehit zatlar tabirlerini kullanmaktadır. Onların te’lifatları için de “nurani eserler” ifadesini kullanır. Bediüzzaman, Selef-i Salihinden Ebu Hanife, Şafî, Beyazid-i Bistami, Cüneyd-i Bağdadî, Abdülkadir-i Geylanî, İmam-ı Gazalî, Muhyiddin-i Arabî, Ebu Hasen-i Şazeli, Şah-ı Nakşibend, İmam-ı Rabbanî (Radiyallahü anhüm ecmaîn) gibi zatları, asr-ı saadet güneşinden feyz alan ve insanlık alemi nurlandıran nuranî ve ziyadâr yıldızlara benzetir.⁵⁷ Kendisinin bütün amacının, te’lif ettiği eserleri ile o nurani zatların takip ettiği mesleği, ehl-i dalaletin hücumundan kurtarmak ve muhafaza etmek olduğunu kabul eder.⁵⁸

Bediüzzaman, eski mübarek zatların ve evliyaların ekser divanları ve ulemanın bir kısım risalelerinin–onların zamanlarında imanın esasatına ve köklerine hücum olmadığı için– imanın netice ve meyvelerinden ve feyizlerinden bahsettiklerini, ancak günümüzde ise imanın kök ve esaslarına şiddetli bir surette taarruz olduğundan dolayı *Risale-i Nurlar*, mevcut imandan ve onun meyve ve

⁵³ Nursi, *Mektubat*, s. 376.

⁵⁴ Nursi, *Sözler*, s. 93.

⁵⁵ Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 137; *Sözler*, s. 749.

⁵⁶ Selef-i Salihin: Ehl-i Sünnet ve Cemaatin ilk rehberleri, Resulullah’ın asrına en yakın yaşayan müslümanlardır. Bunlar başta sahabeler, Tâbiin ve Tebe-i Tâbiinlerdir. İnanç, ibadet ve diğer yaşantılarıyla bütün sapık ve bid’at sayılabilecek düşünce ve davranışlardan uzak kimselerdir. Daha geniş bilgi için bkz. Fikret Karaman, *Selef-i Salihin, Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara, DİB Yay., 2010, s. 588.

⁵⁷ Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 29.

⁵⁸ Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 182.

neticelerinden ziyade pek çok deliller ve parlak bürhanlar ile imanın ispatına, lüzumuna, tahkik ve muhafazasına ve şüphelerden kurtarılmasına hizmet ettiğini ve bu iman ve Kur'an hizmetine de bu zamanda ekmek gibi, ilaç gibi ihtiyaç var olduğuna inanır. Ayrıca O'na göre *Risale-i Nurlar*, diğer alimlerin eserleri gibi yalnız aklın nazarıyla veya bazı evliyalar gibi yalnız kalbin zevkiyle hareket edip ders vermez. *Risale-i Nurlarda*, akıl ve kalbin ittifak ve imtizaç etmesi sözkonusudur. Kısacası *Nurlar*, akli ikna ettiği gibi kalbi de tatmin eder.⁵⁹ Kendisine ve eserlerine Kur'an ve Sünnet'i me'haz edinmiş olan Bediüzzaman, eserlerinin dört temel konudan teşekkül etmiş olduğunu beyan eder. Dört temel konu ise Tevhid, Nübüvvet, Haşir, İbadet ve Adalettir.⁶⁰ Bediüzzaman, eserlerinin birbirlerine tercih edilmemesi gerektiğine, her birinin kendi makamında bir riyaseti/mertebesi olduğunu, ayrıca herbirinin bu zamanı tenvir eden birer mucize-i maneviyye-i Kur'aniyye olduklarını kabul eder.⁶¹

Eserleriyle, amacının sadece ilim öğretmek olmadığını zikreden Bediüzzaman, aynı zamanda iman ve Kur'an hizmetinde bulunmak gerektiğini talebelerinden ısrarla talep eder.⁶²

Bediüzzaman; *Risale-i Nurların* te'lifinde, hadis kaynaklarından da ciddi manada istifade etmiş olup farklı farklı mevzularda pekçok hadis-i şerifleri nakletmiştir.⁶³ Ortaya koyduğu birçok akli delilleri, nakli deliller ile desteklemiştir. Bediüzzaman'ın eserlerinin diğer te'lifatlardan temayüz eden bir yönü de eserlerinin ana teması iman ve ibadet olmakla beraber eserlerde beşeri yaşayışın ayrılmaz bir parçası olan sosyal ve bir nebze de olsa- siyasi meselelere değinilmiş olmasıdır. Bediüzzaman'a göre ilim iki kısımdır. Bir çeşit ilim vardır ki bir defa bilinse ve bir iki defa düşünülse kâfi gelir. Mesela: Fıkhî malumatlar gibi. Diğer kısım ilim ise ekmek hava ve su gibi her vakit insan onu düşünmeye ve öğrenmeye muhtaçtır. Bir defa anladım yeter diyemez. Örneğin: İman ilmi gibi.⁶⁴

⁵⁹ Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 11-12.

⁶⁰ Nursi, *İşaratü'l-İ'caz*, s. 12.

⁶¹ Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 10.

⁶² Nursi, *Sözler*, s. 749.

⁶³ Nursi, *Mektubat*, s. 88.

⁶⁴ Nursi, *Barla Lahikası*, s. 260-261.

Bediüzzaman'a göre *Risale-i Nurlar*, ulum-ı imaniyye diye tabir ettiği ikinci çeşit ilimlerden olup her an ve zaman, ekmek hava ve su ihtiyacı gibi bu eserlerden istifade edilmelidir.⁶⁵ *Risale-i Nurlar*'ın ana teması iman ve ibadet olmakla beraber nadir de olsa *Risale-i Nurlar*'da fikhî meseleler de işlenmiştir. Özellikle de gümüş ve altın ile dişlerin kaplanması ve uçak yolculuğunda namazı kısaltmak gibi ihtilafli olan fikhî konularda izahatlarda bulunulmuştur.⁶⁶

Genel anlamda Ehl-i Sünnet'in görüşlerini yansıtan Bediüzzaman, özelde ise konu ile ilgili özgün fikir ve düşüncelere sahip olup orijinal izahlarda bulunmuştur. O, Ehl-i Sünnet'in kanaatine tercüman olmuştur. Çünkü Bediüzzaman, eserlerinde iman hakikatlerini herkesin kolayca anlayabileceği/kabul edebileceği bir şekilde izah ve ispat etmiştir. Bediüzzaman, eserlerinde Selef-i Salihinin ittifak ettikleri meseleleri tasdik etmiştir. Ancak ihtilafli olan meseleleri ise asrın idrâkine uygun olarak ve müdellel bir şekilde tashih etmiştir.⁶⁷ O'na göre *Risale-i Nurlar*'ın aklı, kalbi, ruhu ve nefsi terbiye eden pedagojik yönleri de vardır.⁶⁸

Bediüzzaman, kaleme aldığı *Risale-i Nur* eserlerinde kendisinden önceki birçok âlimlerin eserlerinden istifade edip onlardan nakillerde bulunmuştur. Başta Selef-i Salihin ve sonradan gelen âlimlerden bahsederken çok hürmetkâr bir tavır sergiler. İmam-ı Gazali için "Hüccetü'l-İslam" tabirini kullanması yukarıda ifade edilen manaya bir örnek olarak verilebilir. Başta ifade ettiğimiz gibi Risalelerde birçok nurânî zâtların isimleri geçmekte olup onlardan istifade edilmiştir. Mesela: İmam-ı A'zam (rh) (ö.150/767), İmam-ı Malik (rh) (ö. 179/795), İmam-ı Şafii (rh) (ö.204/820), Ahmed b. Hanbel (rh) (ö. 241/855), İmam-ı Taberânî (rh)(ö.310/923), Abdülkahir-i Cürcanî (ö.471/1078), İmam-ı Gazali (rh) (ö.505/1111), İmam-ı Bağavî (rh) (ö. 516/1122), Zemahşerî (ö. 538/1144), Abdulkadir-i Geylani (ks) (ö. 561/1165), Ahmed-i Rufâî (ks) (ö.578/1182), Muhyiddin-i Arabî (rh) (ö.638/1240), Ebü'l-Hasan-ı Şazeli (ks) (ö.656/1258), Sekkakî (ö.626/1229), Ahmed-i Bedevî (ks) (ö.675/1276), İbrahim-i Desukî (ks) (ö.676/1277), Şah-ı Nakşibend (rh) (ö.791/1389), İmam-ı Şa'ranî (rh) (ö. 973/1565), İmam-ı Rabbani (rh) (ö. 1034/1624), Necmeddin-i Kübra (rh) (1145-1221), Fahreddin-i Râzî (ra) (1149-1210), Saadettin-i Taftazanî (rh) (1322-1390), Seyyid Şerif Cürcani (rh) (1340-1413), Seyyid Ahmed-i Sünûsî (rh) (1873-1933), Muhammed el-Küfrevî (rh), (1775-1898) gibi münevver zâtları örnek verebiliriz.⁶⁹

⁶⁵ Nursi, *Barla Lahikası*, s. 260-261.

⁶⁶ Nursi, *Barla Lahikası*, s. 383.

⁶⁷ Nursi, *Konferans*, s. 23-24.

⁶⁸ Nursi, *Sözler*, s. 149.

⁶⁹ Nursi, *Şualar*, s. 627.

Neticede Bediüzzaman, eserlerinin birçoğunda iman hakikatlerinin izah ve ispatını yapar. Bunu yaparken de müdellel ve mukni bir tarz uygular. Başka bir ifade ile O; delile dayanan, akli ikna eden ve temsil yoluyla örnekler vererek akli tatmin ve kalbi mutmain eden bir usûl ve üslup kullanır.

Bediüzzaman, *Risale-i Nurlar'ın* İslamî kaynaklar içerisinde -özellikle de tefsir alanında- kuvvetli, kıymettar, parlak ve mükemmel bir kaynak olduğunu beyan eder. O'na göre tefsir iki çeşittir. Biri ayetlerin ibare ve lafzını tefsir eder. Diğer tefsir ise ayetin mana ve hakikatlerini izah ve ispat eden tefsirlerdir. Bediüzzaman'a göre *Risale-i Nurlar*, ikinci kısım tefsirlerden olup devrin ihtiyacına cevap veren ve imanî hakikatleri açıklayan Kur'an-ı Hakîmin hakiki bir tefsiridir.⁷⁰

Bediüzzaman'a göre *Risale-i Nur Külliyyatı*, Kur'an'ın malı/manasıdır ve *Risale-i Nur*'daki hakikatler/kemalatlar kendisine ait değildir. Nurlar ve Sözler, Kur'an-ı Kerim'in hakaikinden telemmu' etmiş şualardır ve ondan tereşşuh etmişlerdir. Yani Kur'an denizinden damlalar ve Kur'an güneşinden reşhalardır. *Risale-i Nur'lar*, Kur'an'ın yüzlerce ayetlerinden süzölmüş katrelerdir. Kendisini ise ancak Kur'an'ın bir talebesi olarak kabul eder.⁷¹

⁷⁰ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 161.

⁷¹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 194-195.

1. BÖLÜM

BEDİÜZZAMAN'A GÖRE SAHABE

1.1. Sahabenin Tarifi

Sözlükte bir kişi ile dost ve arkadaş olmak anlamındaki sohbet kökünden türeyen sahabe, sâhibin çoğuludur. Sahabenin de çoğulu ise ashaptır.⁷²

Sahabe, Hz. Muhammed'i (sav) sağ iken mü'min olarak görmüş ve mü'min olarak vefat etmiş olan Müslümanlara denir.⁷³

Ashab ise yukarıda ifade edildiği gibi sahabenin çoğulu olup refik, sahip ve mutasarrıf olanlar anlamına da gelir. Ashab-ı Kiram, Peygamberimize ve O'nun (sav) mesleğine sadık kalan zatlardır. Peygamberimizi (sav) en yakın bir alaka ile takip ederler ve O'na (sav) her cihetle ittiba etmeye çalışırlardı. Daima sıdk ve sadakatten, doğruluk ve faziletten ayrılmamak cehdi içindeydiler. İslamiyet'in neşir ve tebliği için her çeşit fedakârlıktan çekinmezlerdi.⁷⁴

Bediüzzaman ise Ashab-ı Kiram'ı; “nev-i beşerin enbiyadan sonra feraset, dirayet ve kemalat ile en meşhur, en muhterem, en namdâr, en dindar ve en keskin nazarlı taife-i azimesidirler” ifadesi ile tarif ve tavsif eder.⁷⁵

Bediüzzaman, *Risale-i Nurlar'ın* muhtelif yerlerinde farklı farklı veciz ve belîğ tabirler kullanarak sahabileri tarif ve tavsif eder. Bu tarif ve tavsifler şunlardır:

- Nev-i beşerin yıldızları⁷⁶
- Ehl-i adalet⁷⁷
- Enbiyadan sonra insanların en efdaller⁷⁸
- Hakperest, ciddi ve doğru adamlar⁷⁹
- Hissiyatları uyanık ve letaifleri hüşyar⁸⁰

⁷² Mehmet Efendioğlu, “Sahabe”, İstanbul, *DİA*, 2008, cilt: 35, s. 491.

⁷³ Yeğin, *Lûgat*, s. 599.

⁷⁴ Yeğin, *Lûgat*, s. 36.

⁷⁵ Nursi, *Mektubat*, s. 219.

⁷⁶ Nursi, *Asa-yı Musa*, s. 20.

⁷⁷ Nursi, *Sözler*, s. 589.

⁷⁸ Nursi, *Sözler*, s. 489.

⁷⁹ Nursi, *Mektubat*, s. 112.

- Yalana karşı sükût etmez insanlar⁸¹
- Kemalat-ı insaniyyenin en âlâ derecesinde olanlar⁸²
- Hissiyat-ı ulviyeyi taşıyanlar⁸³
- Şems-i Nübüvvetin ziya-yı sohbetiyle nurlanan⁸⁴
- Secaya-yı âliye ve hubb-u maliyeye meftun⁸⁵
- Hakka âşık, sıdka müştak ve adalete hahişger⁸⁶
- Fıtratları safiye ve seciyeleri sâmiye⁸⁷
- İslamiyet cemaat-ı nuraniyesinin saff-ı evvelleri⁸⁸
- Maaali-i ahlaka meftun, izzet ve mübahata meyyal⁸⁹
- İslamiyet şecere-i nuraniyesinin kök ve esasları⁹⁰
- Bina-yı İslam'ın hutut-ı nuraniyyeleri⁹¹
- Bütün âlem-i küfrün ve feylesofların hücumlarına karşı sarsılmayanlar⁹²
- Zaruriyat-ı diniyyenin hameleleri ve direkleri⁹³
- Kütüb-ü semaviyyenin medih ve senasına mazhar olanlar⁹⁴
- Maneviyatta ve meratib-i imaniyyede terakki edenler⁹⁵
- Dünyada namdar cemaat-i meşhure⁹⁶
- Asr-ı saadet güneşinin yıldızları⁹⁷
- Velayet-i Kübra sahipleri⁹⁸
- Nübüvvetin vereseleri⁹⁹

⁸⁰ Nursi, *Sözler*, s. 490.

⁸¹ Nursi, *Mektubat*, s. 120.

⁸² Nursi, *Sözler*, s. 489.

⁸³ Nursi, *Sözler*, s. 484.

⁸⁴ Nursi, *Sözler*, s. 484.

⁸⁵ Nursi, *Sözler*, s. 490.

⁸⁶ Nursi, *Sözler*, s. 484.

⁸⁷ Nursi, *Sözler*, s. 490.

⁸⁸ Nursi, *Sözler*, s. 491.

⁸⁹ Nursi, *Sözler*, s. 490.

⁹⁰ Nursi, *Sözler*, s. 493.

⁹¹ Nursi, *Sözler*, s. 493.

⁹² Nursi, *Sözler*, s. 494.

⁹³ Nursi, *Sözler*, s. 496.

⁹⁴ Nursi, *Sözler*, s. 489.

⁹⁵ Nursi, *Asa-yı Musa*, s. 123.

⁹⁶ Nursi, *Asa-yı Musa*, s. 126.

⁹⁷ Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 29.

⁹⁸ Nursi, *Mektubat*, s. 85.

⁹⁹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 513.

- Nezih ruhlu ve ulvi düşünceli insanlar ¹⁰⁰
- Güneş gibi iman taşıyanlar¹⁰¹
- Şiddet-i takva, kemal-i salahat ve kuvvet-i iman sahibi¹⁰²
- Ahiretin tafsilatını ders alan taife¹⁰³
- Vahyin ilk muhatapları ¹⁰⁴
- Sadr-ı evveller¹⁰⁵
- Daire-i Nübüvvetin hademeleri ¹⁰⁶
- Kur'anın birinci tabaka şakirtleri ¹⁰⁷

O'nun sahabe tarifindeki farklı bir yönüde teşbih ve temsil metodunu sık sık kullanmasıdır. Mesela: Sahabileri, risalet güneşinin en yakın yıldızlarına benzetir. Bediüzzaman burada teşbih sanatını kullanmıştır. Peygamberimizin nübüvvetini manevi bir güneşe, sahabileri ise o güneşe en yakın olan yıldızlara benzetmiştir. Ayrıca O, Peygamberimizi şems-i hidayet¹⁰⁸ yani insanların hidayetine vesile olan manevi bir güneş diye tavsif eder. Sahabilerin de bu hidayet güneşine hizmet eden ve Ondan (sav) nur alan yıldızlar olduklarını söyler.

Bediüzzaman, “İslamiyet şecere-i nuraniyesinin kök ve esasları olan sahabiler”¹⁰⁹ ifadesinden hareketle İslamiyet'in manevi bir ağaca ve sahabilerin bu ağacın kök ve esaslarına benzetildikleri anlaşılmaktadır.

Ayrıca Bediüzzaman, sahabileri nübüvvet dairesinin hizmetkârlarına ¹¹⁰ benzetir. Zaruriyat-ı diniyenin hameleleri ve direkleri olan sahabiler¹¹¹ ifadesiyle de sahabileri İslamiyetin esaslarını günümüze taşıyan hammallara benzetmektedir.

Bediüzzaman, *Sözler*'in sahabe bahsinde sahabilerin her bir dakikasını Allah yolunda savaşırken şehid olan askerin şehadet anındaki dakikasına; her bir saatini ise müthiş ve tehlikeli bir mevkide Allah için nöbet tutan askerin nöbet saatine benzetir. Bu bahsin devamında ise O, sahabileri cemaat-ı İslamiye'nin imamlarına benzetir.¹¹²

¹⁰⁰ Nursi, *Barla Lahikası*, s. 291.

¹⁰¹ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 57.

¹⁰² Nursi, *Sözler*, s. 494.

¹⁰³ Nursi, *Sözler*, s. 343.

¹⁰⁴ Nursi, *Lemalar*, s. 327.

¹⁰⁵ Nursi, *Asar-ı Bediyye*, s. 450.

¹⁰⁶ Nursi, *Sözler*, s. 491.

¹⁰⁷ Nursi, *Mektubat*, s. 85.

¹⁰⁸ Nursi, *Sözler*, s. 237.

¹⁰⁹ Nursi, *Sözler*, s. 493.

¹¹⁰ Nursi, *Sözler*, s. 491.

¹¹¹ Nursi, *Sözler*, s. 496.

¹¹² Nursi, *Sözler*, s. 493.

1.2. Sahabe Yolu

Sahabe nesli, Resul-i Ekrem'e (sav) gösterdikleri bağılılık ve teslimiyet, O'na (sav) verdikleri destek ve hem hayatında hem de vefatından sonra İslam'ın yayılması ve doğru anlaşılması için yaptıkları olağanüstü çalışmalar sebebiyle dinde önemli bir yere sahiptir.

Sahabiler, bizzat Resulullah'tan öğrendiği İslam'ı en güzel bir şekilde yaşamak suretiyle kendilerinden sonra gelen ümmete birer örnek olmuşlardır.

Resul-i Ekrem (sav) de ümmetin onları örnek almasını tavsiye etmiş¹¹³ ve sahabe çizgisini getirdiği dinin ve kurduğu sistemin devamı olarak göstermiştir.

Ashab-ı Kiramın İslam'ı yayma ve Resulullah'ı (sav) koruma uğrunda yaptığı fedakârlıklar, kendisinden sonra gelen nesilleri imrendirecek ve hayrette bırakacak niteliktedir. İslamiyet, onların bu davranışları sayesinde kök salıp yayılmış ve sonraki nesillere ulaşmıştır.

Sahabiler, Resul-i Ekrem'i (sav) kendilerinden sonra gelen nesillere tanıtmada fevkalade önemli bir rol üstlenmişlerdir. Hazret-i Peygamber ve Onun (sav) şahsiyeti hakkında bilinenler sahabenin naklettiği tespitlerden/rivayetlerden ibarettir. Eğer sahabiler olmasaydı bugün Kur'an-ı Kerim'in dışında Hazret-i Peygamber (sav) ve İslam ile ilgili güvenilir bilgiler bulunmayacaktı.

Kur'an-ı Kerim'in sure ve ayetlerinin iniş sebepleri, hadislerin vürûd sebebi, Kur'an-ı Kerim'in hükümlerinin pratik hayata tatbiki ve açıklanması ile Resul-i Ekrem'in (sav) peygamberliği süresince yaptığı icraat, ashabın nakilleri sayesinde bilinmektedir.¹¹⁴

Bediüzzaman, sahabilerin İslamiyet'i tesis etmelerini ve Kur'an'ın hükümlerini/nurlarını neşretmek hususundaki hizmetlerini ve İslamiyet için bütün dünyaya ilan-ı harp etmelerini çok yüksek ve kıymetli görür. Bundan dolayı sahabilerin bir dakikada mazhar oldukları feyz ve mertebeye bir başkasının bir senede bile yetişemeyeceğini ifade eder.¹¹⁵

¹¹³ İbn-i Hacer, *Fethu'l-Bâri*, cilt: 7, h.no: 3656, s. 22; İbn-i Mace, *Sünen*, cilt: I, h.no: 118, s. 44; en-Nevevi, *Sahih-i Müslim*, cilt: 16, h.no: 6435,s.309; ez-Zebidi, *Sahih-i Buhari*, cilt: 9, h.no: 1502,s. 375; Rudanî, *Cem'u'l-Fevaid*, cilt: 4, h.no: 8549, s.89.

¹¹⁴ Efendioğlu, "Sahabe", s. 491-492.

¹¹⁵ Nursi, *Sözler*, s. 493.

Bediüzzaman, sahabilerin hal ve harekâtında Kur'an ve Sünnet'e ve onların kudsi düstûrlarına göre hareket etmeye çalıştıklarına inanır. Dolayısıyla sahabileri, Kur'an'ın birinci tabaka şakirtleri diye tesmiye eder ve milyonların gittikleri/tabî oldukları cadde-i kübra makamını onlara tahsis eder¹¹⁶.

1.2.1. Sahabilerin İman ve Kur'an Hizmeti

Bediüzzaman'a göre sahabe mesleği yani en önemli uğraşı tebliğdir. Zira O'na göre sahabiler; cahiliye asrının karanlıklarından iman nuruyla kurtularak pek az bir zamanda en medeni ve malumatlı siyasi ve toplumsal anlamda en ileri olan milletlere ve hükümetlere üstad, rehber ve diplomat ve hakim-i âdil olarak şarktan garba kadar cihana meydan okurcasına idare eden ve Resulullah'ın (sav) rahle-i tedrisinden geçen mümtaz bir nesildir. Ayrıca sahabilerin tebliğ mesleğini icra ederken gerekirse canlarını, mallarını peder ve validelerini aşiretlerini feda edebilecek kuvvetli bir imana sahip olduklarına inanır.¹¹⁷

Bediüzzaman, sahabilerin tebliğ mesleğinde Peygamberimiz'in (sav) birçok güzel ahlakının yanı sıra cesaretine ve kararlılığına da ayine olduklarını söyler. Peygamberimiz'in (sav) de sayısı kırkı bulan ilk müslümanlarla birlikte açıktan İslam'a davet dönemini başlatan sürece işaretten, kırk sahbesiyle dünyanın kırk devletine karşı meydan okuyan Peygamberimiz'i ve O'nun (sav) sahabilerini ve cesaretlerini nazara verir.¹¹⁸

Bediüzzaman başta Peygamberimiz'in ve O'nun (sav) nurlu yolunda yürüyen ilk müslümanlar olan sahabilerin müthiş imtihana tabî tutulduklarını ve imtihanları kazanmanın şaheser misallerini gösterdiklerini kabul eder.¹¹⁹

Bediüzzaman'a göre sahabilerin en önemli vazifeleri yalnız ve yalnız iman nurlarını neşretmek ve başkalarının imanlarını kurtarmaya vesile olmaya çalışmaktır.¹²⁰

¹¹⁶ Nursi, *Mektubat*, s. 83-85.

¹¹⁷ Nursi, *Mektubat*, s. 220-221.

¹¹⁸ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II), s. 174; Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 621.

¹¹⁹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 7.

¹²⁰ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 315.

Netice itibariyle Bediüzzaman, kendisinin ve takipçileri olan Nur Talebelerinin en önemli vazifelerinin başta kendi imanlarını kurtarıp başkalarının da imanına kuvvet vererek ehli imanın imanlarının kurtulmasına çalışmak olduğunu ifade eder¹²¹ ve bundan dolayı da Risale-i Nur hizmetinin sahabe mesleğinin bir cilvesi olduğunu zikreder.¹²² Dolayısıyla bu hizmeti icra edenlerin; tamamen sahabe nesli gibi davranması gerektiğini yalnız ve yalnız rıza-yı İlahiyeyi esas maksat yapmaları gerektiğini ve dünyevi/uhrevi hiçbir beklenti içine girmeden ihlâs ile hareket etmelerinin çok ehemmiyetli olduğunu kabul eder. Talebelerine, sahabilerin çizgisinde amel ve hizmet ederek o'nlar gibi himmet, hamiyet ve gayret duyguları içerisinde yaşamalarını bilhassa tavsiye eder.

1.2.2. Sahabilerin Hadis Sahasındaki Hizmetleri

Hazret-i Peygamber'in (sav) vefatından sonra İslam dini hizmeti doğrudan doğruya sahabilerin omuzlarına yüklenmiş ve sahabiler bu şuur ve idrak içerisinde kendilerini bulmuşlardır. Dünyanın birçok yerlerine İslam dini ve şariatını ve bilhassa ehadis-i nebeviyeyi neşir ve tebliğ için sahabiler gitmişlerdir.

Mısır, Şam, Bağdat, Horasan ve saire gibi yerlere giden sahabiler, vazifeleri olan din neşriyatı ve hadis tebliğini bihakkın yerine getirmişlerdir ve titiz bir şekilde Resulullah'ın (sav) hadislerini muhafaza, tahkik ve tesbitleri hususunda öncü olmuşlardır.¹²³

Bediüzzaman, bazı âlim sahabilerin hadis-i şerifleri gelecek asırlara ders vermesi için manen görevli olduklarını ve bütün kuvvetleriyle onların muhafazasına çalıştıklarını kabul eder. Örnek olarak Ebu Hüreyre'yi (ra) (ö. 58/678) verip O'nun,(ra) hayatını hadisin hıfzına vakfetmiş olduğuna vurgu yapar.¹²⁴

Ehl-i Sünnet itikadına/icmana göre sahabiler hadislerin naklinde ve tebliğinde asla yalan söylemezler.¹²⁵

¹²¹ Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 22; *Asa-yı Musa*, s. 21.

¹²² Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 67.

¹²³ Abdulkadir Badıllı, *Risale-i Nur'un Kudsi Kaynakları*, İstanbul, Envar Neşriyat, 2011, s. 240.

¹²⁴ Nursi, *Mektubat*, s. 132.

¹²⁵ Nursi, *Sözler*, s. 484; Ayrıca bkz. Sayın Dalkıran, *Ehl-i Sünnet'in Şia Akidesine Tenkitleri*, İstanbul, OSAV Yay., 2000, s. 202.

Bediüzzaman'a göre de sahabeler, umumen âdildirler, bilerek ellerini yalana uzatmazlar ve daima doğru söylerler. Sahabeler, öldürücü bir zehirden kaçır gibi yalandan kaçınmışlardır ve nefret etmişlerdir. Onlardan gelen rivayet tezkiyeye muhtaç değildir. Rivayet ettikleri hadislerin bütünü sahihtir. Dolayısıyla onların rivayetleri cerh ve ta'dile tâbi değildir.¹²⁶ Bediüzzaman, başta sahabelerin ve kâmil muhaddislerin " her kim benim adıma yalan bir söz nakleirse Cehennem'deki yerini hazırlasın"¹²⁷ hadisindeki tehditten şiddetle korktuklarını/kaçtıklarını ve bizlere sahih bir surette o haberleri ve hadisleri nakletmiş olduklarını kabul eder.¹²⁸ Sahabelerin, hadis rivayetlerinde ve hadisleri muhafaza etmeleri mevzusunda Bediüzzaman, şöyle bir soruya muhatap olur:

“Eğer denilse: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ın her hal ve hareketini kemal-i ihtimam ile sahabeler muhafaza ederek nakletmişler. Böyle mu'cizat-ı azîme, neden on-yirmi tarîk ile geliyor? Yüz tarîk ile gelmeli idi. Hem neden Hazret-i Enes, Câbir, Ebu Hureyre'den çok geliyor; Hazret-i Ebu Bekir ve Ömer az rivayet ediyor?”¹²⁹

Bediüzzaman, bu soruya kendi meslek ve meşrebinde de savunduğu ve icra ettiği/ettirdiği vazife taksimi ilkesinden hareketle cevap vermektedir. Zira O'na göre sahabeler içinde de herbir sahabe kendi fitratı ve kabiliyetine göre bir vazifeyi üstlenmiştir. Ayrıca bu konuda liyakat ve ehliyetin de ehemmiyetine vurgu yapar ve şöyle örnek verir: Nasılki bir insan ilaca muhtaç olsa bir tabibe gider ve hendese için mühendise gider. Şer'i bir mesele müftüden haber alınır. Aynen bu örnekler gibi sahabeler içinde de hadis-i şerifleri gelecek asırlara ders vermekle vazifeli bir kısım sahabelerin olduğunu ifade eder ve bu hususta Hz. Ebu Hureyre'yi (ra) örnek verir. Çünkü O (ra), bütün hayatını hadisin hıfzına vakfetmiş bir sahabedir.¹³⁰

Hz. Ömer (ra) ise daha çok siyaset âlemi ile ve hilafet-i kübra ile meşgul olduğundan ümmete hadisleri ders vermek için Ebu Hureyre, Hazret-i Enes, Hazret-i Câbir (r. anhüm ecmain) gibi sahabelere itimad etmiştir. Bu yüzden de kendisinden az hadis rivayet edilmiştir.¹³¹

¹²⁶ Nursi, *İlk Eserler* (Hutbe -i Şâmiye), s. 182.

¹²⁷ İbn Mace, *Sünen*, cilt: 1, h. no: 33, s. 14; Rudanî, *Cemu'l-Fevaid*, cilt: I, h. no: 328, s. 71.

¹²⁸ Nursi, *Mektubat*, s. 96.

¹²⁹ Nursi, *Mektubat*, s.132.

¹³⁰ Nursi, *Mektubat*, s. 119.

¹³¹ Nursi, *Mektubat*, s.132.

Bediüzzaman, hadislerin muhafazası ve rivayet edilmesi hususunda Ebu Hureyre'nin (ra) üzerinde çok durur. Zira O'na göre Ebu Hureyre (ra), Suffa'nın demirbaş ve mühim bir talebesi ve mürididir. Bu sahabe, kuvvetli bir hafızaya sahip olmak için Resulullah'ın (sav) duasına mazhar olmuştur.¹³² İslamî ilimlere özellikle de hadis ilmine bakıldığında Hz. Ebu Hureyre (ra) ile ilgili Bediüzzaman'ın kanaatini destekleyecek birçok malumat elde edilmektedir. Hz. Ebu Hureyre'nin (ra) Resulullah'ın (sav) hadisleri ile ilgili aşkı, metodu, kabiliyeti, gayreti ve fedakarlıkları takdire şayandır. Nitekim o sahabemiz, 5374 hadis ile Hz. Peygamber'den (sav) en çok hadis rivayet eden sahabedir.¹³³

Hz. Ebu Hureyre (ra), Ashab-ı Suffa'dan¹³⁴ olup Resulullah'ın hizmetkârlarındandı. Hz. Peygamber (sav) ile üç yıl gibi kısa bir beraberliğe rağmen birçok sahabenin yetişemeyeceği yüce bir makama sahip olmuştur. İbn Hacer'e göre sekiz bin sahabe O'ndan (ra) hadis dinlemiştir. Takva, zühd ve ilim gibi hususlarda da temayüz eden bir sahabe olup Resulullah'ın (sav) zevcelerinden birisi olan Ümmü Seleme'nin (r. anha) cenaze namazını kıldırıştır.¹³⁵

Bediüzzaman'a göre İslami ilimler içerisinde özellikle de hadis sahasında Sahabilerin mümtaz bir yeri ve önemi vardır. Mesela:

Ahmed bin Hanbel'de, *Sahih-i Buhari*'de, Nesai'de ve Ebu Davud'un *Sünen*'i gibi birçok temel hadis kaynaklarında Fedailü's- Sahabe/Sahabenin Faziletleri isimli müstakil bölümlerin bulunması, hadis alanında ve tarihinde Sahabe tabakasının önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.¹³⁶

¹³² Nursi, *Mektubat*, s. 118.

¹³³ Rudanî, *Cemu'l-Fevaid*, h. no: 8887, cilt: 5, s. 163; Tirmizi, *Sünen*, h. no:3843, s. 1047; Canan, *Hadis Usûlü ve Tarihi*, s. 60.

¹³⁴ Ashab-ı Suffa: Suffa halkı demektir. Suffa ise Medine'de Mescid-i Nebi'ye bitişik olan odalara denir. Ashab-ı Suffa ise bu odalarda kalan sahabelerdir. Bu sahabeler, ailelerinden uzak, dünyevi meşgalelere sahip olmayan, tamamen ilim ve ibadetle meşgul olan, ihtiyaçları Hz. Peygamber'den (sav) ve varlıklı sahabelerden karşılanan ve çoğu fakir olan sahabelerdi. Ashab-ı Suffa, İslam Tarihi'nin ilk yatılı mektebi olup buradaki sahabeler, Hz. Peygamber'in (sav) nezaretinde yetişiyorlardı. Resulullah'ın bütün sohbeti, vaazı ve tedrislerinde Ashab-ı Suffa, hazır idi. Dolayısıyla Ashab-ı Suffa, diğer sahabelere nazaran Resulullah'ın ilmine ve feyzine daha ziyade mazhar idiler. Hz. Peygamber'in Suffa'da yetiştirip İslam'ı tebliğ için başka memleketlere gönderdiği sahabileri vardı. Kısacası Ashab-ı Suffa, Allah yoluna hayatını vakfetmiş Resulullah'ın talebeleriydi (Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Baktır, "Suffe", DİA, cilt: 37, İstanbul, 2009, s. 469; Sallabi, *Siyer-i Nebi*, ter. Mustafa Kasadar vd., İstanbul, Ravza Yay., 2012, cilt: 1, s. 544; Kasım Şulul, *Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, İstanbul, İnsan Yay., 2011, s. 538).

¹³⁵ Canan, *Hadis Usûlü ve Tarihi*, s. 60-67.

¹³⁶ Ömer Özpınar, "*Fedailü's-Sahabe Edebiyatının Teşekkülü ve Muhtevasına Etki Eden Sebepler Üzerine*", Sahabe Kimliği ve Algısı, Tartışmalı İlmî Toplantı, Adapazarı, Ensar Neşriyat, 2013, s. 123.

Ayrıca hadis ilminde Marifetü's-Sahabe/Sahabe Bilgisi adıyla bir alt ilim dalının oluşması ve ashab hakkında her türlü bilgi kayıt altına alınmaya çalışılması yine sahabilerin hadis alanındaki etkin rollerine bir örnek olarak verilebilir.

Hadis rivayetinin en önemli ve birinci halkasını oluşturmaları hasebiyle hadis ilminde sahabe nesli hayatî bir öneme sahip olmuştur.¹³⁷

1.3. Sahabenin Dünyaya Bakış Açısı

Bediüzzaman, içtihad bahsinde asr-ı saadet dönemi müslümanları olan sahabilerin; zihinleri, akılları ve ruhları bütün kuvvetleriyle yerler ve göklerin Rabbi olan Allah'ın razı olduğu şeyleri anlamaya müteveccih olduklarını dolayısıyla da nazarlarının semavî ve uhrevî olduğunu beyan eder.¹³⁸

O'na göre sahabiler için asıl maksat ahireti kazanmaktır. Dünya O'nlar için ahiretin tarlasıdır ve ahireti kazanmaya vesiledir. Dünyayı, ancak ahirete vesile olması cihetiyle sevmişlerdir. Sahabiler "biz dini severiz; dünyayı da din için severiz" kaidesiyle hareket edip yaşamışlardır.¹³⁹

Sahabilerin dünyası ile ilgili Bediüzzaman'a şöyle bir soru sorulur:

Sual: Diyorlar ki: Ehl-i velayet ve ashab-ı kemalât, dünyayı terketmişler. Hattâ hadîste var ki: "Dünya muhabbeti bütün hataların başıdır." Hâlbuki sahabiler dünyaya pek çok girmişler; terk-i dünya değil, belki bir kısım sahabe, o zamanın ehl-i medeniyetinden dahailerini gitmişler. Nasıl oluyor ki, böyle sahabilerin en küçüğüne en büyük bir veli bile yetişemiyor?

Bediüzzaman, bu suale cevap verirken dünyanın üç yüzünden bahseder.

- a) Dünyanın birinci yüzü, ahirete bakar ve ahiretin tarlasıdır.
- b) Dünyanın ikinci yüzü, Allah'ın isimlerine bakar ve onların tecelli ettikleri bir aynadır.
- c) Dünyanın üçüncü yüzü ise fena/fani olan yüzüdür ki ehl-i dünyaya bakar. Bu yönüyle dünya, ehl-i gafletin oyuncak yeridir ve insanın hevesatına hitap eder.¹⁴⁰

¹³⁷ Ömer Özpınar, *Fedailü's-Sahabe Edebiyatının Teşekkülü ve Muhtevasına Etki Eden Sebepler Üzerine*, s. 123.

¹³⁸ Nursi, *Sözler*, s. 481.

¹³⁹ Nursi, *Sözler*, s. 481.

¹⁴⁰ Nursi, *Lem'alar*, s. 233.

Bediüzzaman'a göre gerek ayetlerde gerek hadislerde kötülünen dünya, dünyanın üçüncü yüzüdür. Yoksa dünya ilk iki yüzüyle muhabbete layıktır, kıymetlidir ve Cenneti kazanmaya vesiledir. Ahirete tarladır. Allah'ın güzel isimlerinin tecelli ettiği bir aynadır. O'na göre dünyanın ilk iki yüzünü sevmek, sebab-i noksanîyet değil; belki medar-ı kemaldır. O iki yüzde insan ne kadar ileri gitse daha ziyade ibadet ve marifetullah'ta terakki eder.¹⁴¹

Sahabiler de dünyayı ilk iki yüzüyle sevmişlerdir. O'nların (r. anhüm) dünyaya muhabbeti, dünyanın ilk iki yüzüne bakar. Yani Ashab-ı Kiram, dünyayı âhiretin mezraası olarak görüp, ekip biçmişler. Mevcudatı/varlıkları esma-i ilahiyenin âyinesi görüp müştakane temaşa edip bakmışlar.¹⁴²

İşte bu sebepten Bediüzzaman, talebelerine dünyayı terk anlamındaki zühdü tavsiye etmez. Buna delil olarak da -yukarıda anlatıldığı gibi- sahabilerin hayatında bâriz bir zühd anlayışının olmamasını gösterir. O'na göre Ashab-ı Kiram, -ekseriyet itibariyle- dünyayı terk anlamındaki bir zühde hayatlarında yer vermemişlerdir. Sahabiler, Allah'ın rızasına uygun olarak dünyaya da çalışmışlardır.¹⁴³

Bediüzzaman, dünyanın kesben/çalışarak değil; kalben terk edilmesi gerektiğine inanır. Çünkü kalp, ayine-i Samettir ve muhabbetullah'ın mahallidir.¹⁴⁴

O'na göre sahabiler de bu ölçülere göre hareket etmişlerdir. Dünyaya da çalışıp nasiplerini unutmamışlardır. Ancak dünyaya kalben bağlanmamaya da çalışmışlardır. Zira "dünya kesben değil; kalben terk edilmelidir."¹⁴⁵

Sahabiler çalışıp elde ettiklerini, fisebilillah/Allah'ın yolunda kullanmışlardır. Sahabiler; "zenginlik, mal ve mülk Allah'ın yolunda olursa bir nimettir aksi halde mal ve mülk, hesaptır, azaptır, imtihandır ve mes'uliyettir" anlayışına göre davranmışlardır. Bu konuda Bediüzzaman, Mektubat'ın *Mucizat-ı Ahmediyye* kısmında Abdurrahman bin Avf (ra) adındaki zengin sahabeyi ve O'nun Allah yolundaki muazzam infakını örnek olarak verir.¹⁴⁶

¹⁴¹ Nursi, *Sözler*, s. 649.

¹⁴² Nursi, *Sözler*, s. 495.

¹⁴³ Nursi, *Sözler*, s. 495.

¹⁴⁴ Nursi, *Sözler*, s. 640.

¹⁴⁵ Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s.125.

¹⁴⁶ "İmam-ı Beyhaki'den gelen bir rivayetle haber veriliyor ki Aşere-i Mübeşşere'den Abdurrahman bin Avfa, (ra) Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm kesret-i mal ve bereketle dua etmiş. O duanın bereketiyle o kadar servet kazanmış ki, bir defasında yedi yüz deveyi yükleriyle beraber "fisebilillah"

Ayrıca Bediüzzaman, Sahabilerin Hz. Peygamber'den (sav) ahiretin tafsilatını ders aldıklarını, kıyametin her an kopabilecekmiş gibi korktuklarını, dolayısıyla da manen hazırlıklı davrandıklarını, uyanık bir kalbe, keskin bir nazara ve şuurlu bir tarz-ı hayata sahip olduklarını ifade eder.¹⁴⁷

Netice itibariyle Bediüzzaman'a göre nübüvvet asrının feyzine mazhar olan sahabeler, dünyayı kendi zâtı için değil; Allah'ın bir nimeti olduğu cihetle sevmişlerdir. Allah'ın namına ve hesabına dünyaya muhabbet etmişlerdir. Dünyayı kesben değil; kalben terketmişlerdir. Ahiret merkezli bir dünya görüşüne sahip olmuşlardır. Kısacası O'nların gözünde dünya, ancak ebedi saadete basamak olabildiği ölçüde bir mana ifade ederdi.

1.4. Sahabenin Üstünlüğü

Sahabenin fazileti ve üstünlüğü meselesi, Ehl-i Sünnet itikadının tartışılmaz konularındandır. Zira Ehl-i Sünnet ulemasının bu mevzuda icmaları vardır.¹⁴⁸

Sahabe niçin üstündür?" sorusuna Bediüzzaman'ın müdellel ve mukni cevaplar vermiştir. Bu cevaplarda serdettiği görüşlerle O, Ehl-i Sünnet çatısı içinde/altında farklı bir yer ve öneme sahip olmuştur. Nitekim Bediüzzaman; iman, ibadet, velayet, içtihad, fazilet-i külliye, sevab-ı a'mal, kurbiyet-i İlahiyye, veraset-i nübüvvet ve sohpet-i nübüvveti mazhariyet gibi farklı cihetlerle sahabenin üstünlüğünü izah ve ispat etmiştir. Böylelikle Bediüzzaman, Ehl-i Sünnet'in kanaatine tercüman olmuştur.

Böyle farklı farklı cihetlerle sahabenin üstünlüğünü izah etmek Bediüzzaman'a hasır. Çünkü Selef-i Salihin'in kitaplarında sahabenin üstünlüğü meselesi, ispatı olmadan/teslimiyet içinde kabul edilmesi gereken temel bir prensip olarak kabul edilmiştir. Hâlbuki Bediüzzaman ise bu meseleyi ispatsız bir delil olmaktan kurtarmış ve sahabelerin peygamberlerden sonra en üstün insan oldukları görüşünü müdellel bir şekilde ispat etmiştir.¹⁴⁹

tasadduk etmiş." (Nursi, *Mektubat*, s.144). Ayrıca Ashab'ın Allah yolunda infakı için bkz. Kandehevî, *Hayatü's-Sahabe*, cilt: II, h. no: 1295, s. 283.

¹⁴⁷ Nursi, *Sözler*, s. 343.

¹⁴⁸ İcma: Hz. Peygamberin (sav) vefatından sonra herhangi bir devirde âlimlerin dini bir meselenin hükmü konusunda ittifak etmeleri manasına gelir. İcma, delail-i şerriyedendir. İlm-i usûlde hüccet hükmünde olup kuvvetli ve kesin bir delildir. İcma edilmiş bir hükme uymak vaciptir (İbrahim Paçacı, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara, DİB Yay., 2010, s. 291-292).

¹⁴⁹ İbrahim Canan, *Sahabe Dünyası*, İstanbul, Nesil Yay., 2006, s. 150.

Ehl-i Sünnet ulemasının hepsi sahabenin üstünlüğü konusunda müttefiktirler. Ehl-i Sünnet ulemasının sahabe-i kiramı medh ve sena eden bütün kavillerini burada aktarmak araştırma konumuzun sınırlarını zorlayacağı için dipnotta bu konu ile ilgili kaynak ve müellif isimlerini -icmalen- zikredip¹⁵⁰ asıl konumuz olan Bediüzzaman'a göre sahabenin üstünlüğü mevzusuna devam edeceğiz.

Sahabenin üstünlüğü meselesinde Bediüzzaman, Ehl-i Sünnet'in görüşlerini benimser. O'na göre ashab-ı kiram, enbiyadan sonra nev-i beşerin en faziletli insanlarıdır. Sahabilerin fazilet ve üstünlük sebeplerini anlattıktan sonra eb büyük velilerin dahi sahabilere yetişemeyeceklerini ve O'nların derecelerine çıkamayacaklarını ifade eder.¹⁵¹

1.4.1. Sahabilerin İman Cihetiyle Üstünlüğü

Bediüzzaman; sahabilerin iman bakımından üstünlüklerini, kendilerine sorulan bir sual ve neticesinde verdiği cevap ile açıklamaktadır.

“**Sual:** Deniliyor ki: Sahabiler Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ı gördüler, sonra iman ettiler. Biz ise görmeden iman ettik. Öyle ise, imanımız daha kavîdir. Hem, kuvvet-i imanımıza delalet eden rivayet var?”¹⁵²

Bediüzzaman, bu soruya cevap olarak sahabilerin yaşadıkları dönemin özellikle inanç açısından günümüzden daha zor ve ağır olduğunu, onların zamanında bütün insanlık âleminin İslam ve iman hakikatlerine muarız ve muhalif olduğunu buna karşılık sahabilerin çoğunun Peygramberimizi sadece görerek ve bazen de mucizesiz olarak iman getirdiklerini, bütün efkar-ı âlemin onların imanlarını sarsmadığını, şüphe bir tarafa vesvese bile vermediğini ifade eder.

¹⁵⁰ Sahabeyi tafdil eden bazı Ehl-i Sünnet kaynakları için bkz: el-Pezdevî, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, çev. Şerafettin Gölçük, İstanbul, Kayıhan Yayınevi, s. 263; et- Taberi, *Tarih-i Taberi*, İstanbul, Sağlam Yayınevi, cilt 4, s. 567; ed-Demici, *el-İmametü'l-Uzma*, İstanbul, Ravza Yayınları, s. 475; İbnü'l-Esir, *el-Kamil fi't Tarih*, İstanbul, Hikmet Neşriyat, cilt 3, s. 55; el-Garsî, *Faslu'l-Hitab fi Mevakifi'l-Ashab*, Dimaşk, Daru'l Kalem, s. 147; Rıza Muhammed, *İmam Ali*, Lübnan, Daru'l-Kalem s. 25; es- Sallabi, *Hakikatü'l-Hilaf Beyne's-Sahabe*, Lübnan, Daru'l-Marife, s. 18; İbnü'l-Arabî, *el-Avasım mine'l-Kavasım*, Lübnan, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, s. 27; İmam-ı Savi, *Cevheretü't- Tevhid*, Ankara, Kalkan Matbaası, s. 167; Ö.Nasuhi Bilmen, *Müslümanların Nezih İtikatları*, İstanbul, Hisar yayınevi, s. 34; Şehbenderzâde Ahmed Hilmi, *İslam Tarihi*, s. 356; Dineverî, *el- Ahbar et- Tival*, s. 270.

¹⁵¹ Nursi, *Sözler*, s. 489.

¹⁵² Nursi, *Sözler*, s. 494.

Bediüzzaman; imanlarını, sahabilerin imanlarıyla mukayese edenlere şöyle hitap eder: “Sahabiler, Peygamberimiz’in nübüvvet ağacının çekirdeği olan beşeriyetini suret-i şahsiyesini müşahede etmişler. Ancak sizler ise İslam’ın nurları ve Kur’an’ın hakikatleriyle ihata edilmiş Peygamberimiz’in nurani muhteşem ve manevi şahsiyetini ve bin mucize ile tasdik edilmiş olan zât-ı risaletini akıl gözüyle gördüğünüz halde Avrupa feylesefonun bir sözü ile vesveseye ve şüpheye düşen imanınız nerede? Bütün efkâr-ı âmmenin, âlem-i küfrün, Nasara ve Yehud’un ve feylesofların hücumlarına karşı sarsılmayan sahabilerin imanı nerede?”¹⁵³

Bediüzzaman, kendi imanlarının sahabilerin imanlarına tefevuk ettiğini iddia eden kişilere karşı üslubünü biraz daha ağırlaştırarak şu mukayeseyi yapar: “Sizin şiddetli zayıf oluşundan dolayı farz ibadetleri bile yerine getirmekten aciz olan sönük imanınız nerede, Sahabilerin ise dünyaya meydan okuyabilecek kadar kuvvetli ve tahkiki imanları nerede?”¹⁵⁴

Bediüzzaman’a göre “İman, hem nurdur; hem kuvvettir. Hakiki imanı elde eden adam bütün kâinata meydan okuyabilir”.¹⁵⁵ Ona göre sahabiler, kuvvetli imandan gelen cesaretin ilk örneklerini gösteren seçkin müslümanlardır. Zira O’nlar, imanlarının muhafazası ve İslamiyet’in selameti için gerekirse canlarını, mallarını, peder/validelerini ve aşiretlerini feda edebilecek tahkiki iman sahibi olan müslümanlardır.

Bediüzzaman, Hazret-i Peygamber’in (sav) kuvvetli iman sahibi olan sahabeleri kırka ulaştıklarında kırk sahabetiyle dünyanın kırk devletine meydan okuduğunu beyan eder.¹⁵⁶

Bediüzzaman’a göre Hazret-i Peygamber’in (sav) sahip olduğu fevkalade kuvvetli ve harika imanı güzide talebeleri olan sahabilerde sirayet etmiştir ve bu yüzden sahabilerin sahip oldukları itikada hiçbir tereddüt, şüphe ve vesvese zarar verememiştir. Neticede Ashab-ı Kiram, hayatları boyunca maneviyatta ve iman mertebelerinde terakki etmişlerdir¹⁵⁷.

¹⁵³ Nursi, *Sözler*, s. 494.

¹⁵⁴ Nursi, *Sözler*, s. 494.

¹⁵⁵ Nursi, *Sözler*, s. 314.

¹⁵⁶ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II), s. 174; *Tarihçe-i Hayat*, s.621.

¹⁵⁷ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 358; *Şualar*, s. 129; *Asa-yı Musa*, s. 123.

O'na göre sahabiler; Resul-i Ekrem (sav) hakkında dünyada en sadık ve en yüksek ve en haklı ve hakikatlı olduğu hususunda ittifak ve icma ile sarsılmaz bir tasdik ve kuvvetli bir imana sahiptirler.¹⁵⁸

Bediüzzaman'a göre günümüz dünyasında Avrupa medeniyetinin tahakkümü, dünya hayatının şartlarının ağırlaşması neticesinde fikir ve kalpler dağılmış ve zihinler maneviyata karşı yabancılaşmıştır. Dolayısıyla O, günümüz müslümanlarının iman cihetiyle sahabilere yetişmelerinin mümkün olmadığına inanmaktadır.¹⁵⁹

Bediüzzaman, sahabilerin çok kuvvetli bir iman sahibi oldukları hususunda Hz. Ali (r.a.)'nin görürcesine iman etmeyi ifade eden "Perde-i gayb açılrsa yakinim ziyadeleşmeyecek." sözünü nakleder. Bediüzzaman, Hz. Ali (r.a.)'nin kuvvet-i imanına delalet eden bu sözünü aynı zamanda Peygamberimizin (s.a.v.) imanının kuvvetine ve şahadetine bir teyit ve imza hükmünde kabul eder.¹⁶⁰

1.4.2. Sahabilerin İbadet Cihetiyle Üstünlüğü

Bediüzzaman'a göre külli marifet sahibi ve nurani basiret erbabı olan sahabiler, ibadette yetişilmeyecek bir mertebeye sahiptirler ve ibadetteki ciddiyet /gayret konusunda da kıyamete kadarki müslümanlara örnek olacak seçkin bir nesildir. Bediüzzaman, sahabelerin Resulullah'tan (sav) ahiretin tafsilatını ders aldıklarını, dolayısıyla O'ların ahirete müteveccih olarak müteyakkız kalpli ve keskin nazarlı olduklarını kabul eder. O'na göre sahabiler, nübüvvet sohbetinin feyzinden istifade ettikleri için herkesten daha çok ahireti düşünerek ve dünyanın fenasını/faniliğini bilerek kendi ecelleri gibi dünyanın eceline karşı daima uyanık davranmışlar ve dünyanın vefatını beklemişlerdir. Her an kıyametin kopabileceğinden korkmuşlardır. Neticede ahiretlerine ciddi çalışmışlardır. Bu durum da ibadetteki gayret ve ciddiyetlerinin artmasına sebep olmuştur.¹⁶¹

¹⁵⁸ Nursi, *Şualar*, s. 130; *Asa-yı Musa*, s. 124; *Tarihçe-i Hayat*, s. 359.

¹⁵⁹ Nursi, *Sözler*, s. 493.

¹⁶⁰ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 361; *Şualar*, s. 132; *Asa-yı Musa*, s. 126.

¹⁶¹ Nursi, *Sözler*, s. 343.

Bediüzzaman, Fetih Suresi'nin sahabelerle ilgili olan ayetlerinin¹⁶² tefsirini yaparken sahabelerin ibadetteki ciddiyet ve devamın neticesiyle ruhlarındaki nuraniyetin yüzlerine aksettiğini ve çok secde etmenin bir sonucu olarak da alınlarında bir nevi velayet mührünün parladığı gibi manaları Fetih Suresi'ndeki ayetlerden istihraç eder.¹⁶³

Bediüzzaman; salahat, takva, taat ve ibadet hususundaki gayretlerinden dolayı Tevrat'ta medih ve sena edilen zatların sahabilere işaret ettiğini ve istikbalde de sahabelerin ibadetteki gayretleriyle Tevrat'ın bu senasına liyakat kesbetmiş olduklarını ifade eder¹⁶⁴.

Tarih ve Siyer kaynaklarında da Bediüzzaman'ın bu müddeasına destek veren birçok örnekler bulmak mümkündür. Mesela: Yahya bin Vessab 'ın (ra) tarikiyle gelen bir rivayete göre Abdullah bin Zübeyr (r.a.) gibi sahabeler, namazda iken son derece uzun ve sükûnet halindeki bir rükû ve secdeden dolayı en ürkek kuşlar bile O'nları sabit bir kaya zannedip sırtlarına konarlardı.¹⁶⁵

Sahabelerin ibadetteki tavizsizliğinde acip bir ihlasın var olduğuna inanan Bediüzzaman, bu iddiasına bir delil olarak şu örneği verir: “Âlem-i İslâmiyet'in en acib harbi olan Bedir Harbi'nde namaz vaktinde cemaatten hissesiz kalmamak için, düşmanın hücumu ile beraber mücahitlerin yarısı silâhını bırakıp cemaat hayrına şerik olmak, iki rek'at sonra onlar da hissedar olsunlar diye ”Sahabe-i Kiram'ın Peygamberimizin emrine uyarak savaş ortamında bile sünnet olan cemaatle namazı nöbetleşerek kılmış olmaları onların ibadetteki tavizsizliğine ve ciddiyetlerine güzel bir örnektir.¹⁶⁶

Ayrıca Bediüzzaman, Ashab-ı Kiram'ın namaz esnasında her bir Kur'an lafzından ve zikirten bütün duygularıyla azami mertebede hissedar olduklarını ve istifade ettiklerini şu cümlelerle dile getirir: “Bir zaman bir tek tesbihin, bir tek namazda, Sahabelerin tarz-ı telakkisine yakın bir surette bana inkişafı, bir ay kadar ibadet derecesinde ehemmiyetli göründü.

¹⁶² Fetih, 48/27-28-29.

¹⁶³ Fetih Suresinin tefsiri için bkz, Nursi, *Lem'alar*, s. 28 ile 37 arası.

¹⁶⁴ Nursi, *Lem'alar*, s. 36.

¹⁶⁵ İbnü'l-Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, cilt: 4, s. 55.

¹⁶⁶ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II), s. 246; *Sözler*, s. 756.

Sahabilerin ibadetlerinin yüksek kıymetini onunla anladım. Demek bidayet-i İslâmiye'de kelimat-ı kudsiyenin verdiği feyiz ve nurun başka bir meziyeti var.”¹⁶⁷

Bediüzzaman, Sahabilerin ibadetteki tefevvukunu/üstünlüğünü başından geçen bir hadiseyi anlatarak izah eder. Bediüzzaman, bir Ramazan ayında kendisine bir musibetin isabet ettiğini ve bu musibetin kendisine acz, fakr, za'f ve ihtiyacatını hissettirdiğini ve Cenab-ı Hakk'a iltica ettirdiğini ve bu suretle manevi bir intibah, şuur ve heyecan elde ettiğini ifade eder. Neticede bu halet-i ruhiye vesilesiyle okumuş olduğu her bir dua, münacat, zikir ve evradın ruhsuz ve resmi olmadığını şuurlu ve şiddetli bir feyz verdiğini ve sahabilerin ibadetteki üstünlüklerinin en önemli sebeplerinden birisi bu olduğuna inanır. Çünkü O'nlar, tesbih ve zikri bütün manasıyla şuurlu bir surette söylemektedirler.¹⁶⁸

Bediüzzaman, sahabilerin namazdaki huşu ve huzur haline çok önem verdiklerini vurgulamak için Hz. Ali'den (ra) bir örnek verir. Şöyle ki: Kahraman-ı İslâm İmam-ı Ali (ra), *Celcelutiye* isimli kasidesinin çok yerlerinde ve ahirinde bir himayetçi istemişti, namaz içinde huzuruna gaflet gelmesin. Düşmanları tarafından O'na (ra) bir hücum manası hatırına gelmemek, sırf namazdaki huzuruna pek çok olan düşmanları tarafından bir hücum tasavvuru ile namazdaki huzuruna mâni' olunmamak için bir muhafız ifriti dergâh-ı İlahîye'den niyaz etmiş.¹⁶⁹

Bediüzzaman, sahabilerin ibadetteki faziletlerine yetişilemeyeceğini *Sözler* adlı eserinde ise kalbine gelen bir soru ve bu soruya verdiği cevap ile izah eder. “Bir zaman kalbime geldi, niçin Muhyiddin-i Arabî gibi harika zatlar sahabilere yetişemiyorlar? Sonra namaz içinde “Sübhan Rabbiye'l-A'la” derken, şu kelimenin manası inkişaf etti. Tam manasıyla değil, fakat bir parça hakikati göründü. Kalben dedim: Keşki birtek namaza bu kelime gibi muvaffak olsaydım, bir sene ibadetten daha iyi idi. Namazdan sonra anladım ki; o hatıra ve o hal, sahabilerin ibadetteki derecelerine yetişilmediğine bir irşattır.”¹⁷⁰ Bediüzzaman, sahabilerin ibadetteki faziletlerine dair olan bu meselenin biraz daha ince detaylarına girer ve şu şekilde bu konunun tahlilini yapar:

¹⁶⁷ Nursi, *Lem'alar*, s. 327.

¹⁶⁸ Nursi, *Barla Lahikası*, s. 284- 285.

¹⁶⁹ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II), s. 246 - 247.

¹⁷⁰ Nursi, *Sözler*, s. 491.

Kur'an-ı Hâkim'in nurlarıyla asr-ı saadette hâsıl olan büyük içtimaî inkılâplar neticesinde, zıtlar birbirinden ayrılıp şerhler ile hayır ve kemalatlar karşı karşıya gelmişlerdir. Böyle bir vaziyette ve heyecan verir bir surette her zikir ve tesbih bütün manasını taze, genç, turfanda ve taravetli bir şekilde ifade ettiğinden o zamanın Müslümanlarının bütün manevi hissiyatları ve latifeleri uyanmıştır. İşte bu hikmete binaen bütün hissiyatları uyanık olan sahabiler, iman nurlarını tazammun eden/içinde barındıran tesbihat ve mübarek kelimeleri, dedikleri vakit kelimenin bütün manasıyla söyler ve bütün latifeleri/manevi duygularıyla hisse alırlardır. İşte bundandır ki kırk dakikada bir sahabenin kazandığı fazilete ve makama kırk günde hatta kırk senede bir başkası ancak yetişebilir.¹⁷¹

1.4.3. Sahabenin Velayet Cihetiyle Üstünlüğü

Bediüzzaman, İmam-ı Rabbani'nin *Mektubat*'ından yapmış olduğu bir alıntı ile velayetin¹⁷² üç kısım olduğunu ve bunların da velayet-i suğra, velayet-i vusta ve velayet-i kübra olduğunu *Beşinci Mektup*'ta ifade eder. O'na göre sahabeler, velayet-i kübra¹⁷³ makamına sahiptirler. Sahabilerin velayetinin mahiyeti meselesinin biraz daha teferruatına girerek şöyle açıklamalarda bulunur:

Sahabilerin velayeti, velayet-i kübra denilen, veraset-i nübüvvetten gelen, berzah tarîkına uğramayarak, doğrudan doğruya zahirden hakikata geçip, akrebiyet-i İlahiye'nin inkişafına bakan birvelayettir ki, o velayet yolu, gayet kısa olduğu halde gayet yüksektir. Hârikaları az, fakat meziyatı çoktur. Keşif ve keramet orada az görünür.¹⁷⁴ Bu velayetin en mümtaz vasfı a'mal ve harekâtında sünnet-i seniyyeyi düşünüp ona tabi olmak ve taklit etmek muamelat ve fiillerinde şeriatın hükümlerini onları rehber edinmektir. Normal velayet yoluyla Allah'a yakınlaşmaya kesben çalışan evliyalar, velayet cihetiyle sahabilerin vehbi olan velayetlerine yetişemezler.

¹⁷¹ Nursi, *Sözler*, s. 490-491.

¹⁷² Velayet: Esas olarak Allah'ın kurbıyyetini yani O'na yakınlık kazanmayı, O'nun rızasını ve dostluğunu elde etmeyi hedefleyen nurani bir meslektir. Ayrıca bkz. (İbn-i Ataullah İskenderi, *Hikem-i Ataiyye*, trc: Yahya Pakiş ve Süleyman Taş, Semerkand Yay. İstanbul, 2015, s. 145)

¹⁷³ Velayet-i Kübra: Veraset-i Nübüvvet yoluyla tasavvuf berzahına girmeden doğrudan doğruya hakikate yol açmaktır (Nursi, *Mektubat*, s. 22).

¹⁷⁴ Nursi, *Mektubat*, s. 50.

Bediüzzaman'a göre avam halkın nazarında medar-ı kemalat zannedilen keşif ve keramet, manevi zevk ve nurlar sahabelerin velayet-i kübrasında bulunmaz. Sahabilerin velayeti, gayet kısa olduğu halde gayet yüksektir. Keşif ve keramet az görünür. Harikaları az ancak meziyyatı çoktur.¹⁷⁵

Evliyalar gibi manevi harikulade hallere mazhar olmamalarına rağmen sahabilerin bir saati velilerin bir gün belki bir çilesi kadar kıymetlidir. Ashabın nübüvvet nuru ile elde ettikleri manevi derecelere evliyaullah velayet yoluyla çıkamazlar ve O'nlara yetişemezler.¹⁷⁶

Bediüzzaman, başta sahabiler olan velayet-i kübra sahibi zatların Kur'an'dan bütün letaiflerinin/manevi duygularının gıdasını almış olduklarını ve Kur'an'ın O'nlara için kâfi bir mürşit olduğunu beyan eder.

Kur'an-ı Kerim'in; vahyin ilk muhatapları olarak başta sahabilere, hakikatleri ifade ettiği gibi velayet-i kübra feyizlerini dahi ifaza ettirdiğini/hissettirdiğini ifade eder. Bediüzzaman, ashabın velayet-i kübralarını “veraset-i nübüvvet ve siddikiyettir” şeklinde tarif eder.¹⁷⁷ Bediüzzaman; velayet-i kübrayı bu şekilde izah etmek ile sahabileri, Peygamberimizin Nübüvvetinin varisçileri olarak görmektedir. Tarifte zikredilen siddikiyet kavramı ise velilik mertebesinin nihayet hududu olup Peygamberimiz'e sadakatte en ileri olma hali demektir. Dolayısıyla denilebilir ki Bediüzzaman'a göre sahabiler, velayet mertebesinin en son noktasındadırlar ve O'nlara Peygamberimize sadakatte en ileride olma şerefine mazhar olan zatlardır. Netice itibarıyla Bediüzzaman, sahabileri velayet-i kübra makamında görür ve velayetleri kesbi değil; vehbidir. O'nlara velayeti, veraset-i nübüvvetten gelir. Yani sahabiler, velayet-i kübra rütbesiyle “Resulullah'ın varisleri” makamındadırlar. Tabir-i diğerle Ashab-ı Kiram, Resulullah'ın (sav) bir Nebi ve Resul olarak bıraktığı Kur'an ve Sünnet mirasının ilk varisleridirler. Bir başkasının yıllarca seyr-ü sülûk ile elde edeceği nurlara, feyizlere ve manevi makamlara sahabiler bir dakikada sohbet-i nübüvvetin iksiriyle/tesiriyle elde edebilirler. Sahabe ile evliyaların velayetinin farkının en önemli sebebi, sahabilerin Peygamberimizin nübüvvet nuruna; evliyaların ise velayet nuruna mazhar olmalarıdır.

¹⁷⁵ Nursi, *Mektubat*, s. 50

¹⁷⁶ Nursi, *Şualar*, s. 332.

¹⁷⁷ Nursi, *Sözler*, s. 491.

Sahabiler, nübüvvetin azim nuru ile en büyük mertebelere en kısa zamanda çıkabilirler. Bir dakikada o sohpette bulunmakla manevi sıbğa ile boyalanmakla ve O'na ayine olmakla velayet-i kübranın nurlara ve feyizlere mazhar olmuşlardır.¹⁷⁸

1.4.4. Sahabilerin İctihat Cihetiyle Üstünlüğü

Bediüzzaman sahabilere icthad¹⁷⁹ cihetiyle de yetişilemeyeceğine ve bu konuda da üstün bir mertebe sahibi olduklarına inanır. Bediüzzaman bu konuya İctihad Risalesi'nde ciddi manada yer verir ve bu meselenin ehemmiyetine vurgu yapar.

Bediüzzaman'a göre icthad, Halık-ı semavat ve arzın marziyatlarını/bizden arzularını kelimadan istinbat etmek (çıkarmak) ve saadeti ebediyeyi kazandıracak vesileleri yine Kelimadan elde etmeye çalışmaktır.¹⁸⁰

Bediüzzaman'ın icthad kavramına yüklediği manaya mazhar olmak, öncelikle asr-ı saadetin müslümanları olan sahabilere nasip olmuştur.

Çünkü O'na göre asr-ı saadette zihinler, kalpler, ruhlar bütün kuvvetiyle yerler ve gökler Rabbinin marziyyatını (bizden arzularını) anlamaya müteveccih idi. O dönemin toplumsal hayatındaki sohbetler, görüşmeler, konuşmalar, vukuatlar, ahvaller hep bu mana etrafında dönerdi.¹⁸¹

Sahabilerin kalpleri ve fitratları herşeyden bir dersi marifet alırdı. Herşey onlara bir muallim hükmüne geçiyordu. Sahabilerin fitratları ve istidadları, icthada yönelik fitri bir altyapıya sahipti. Fitraten bir kabiliyet ve istidad sahibiydiler.¹⁸²

Zira sahabilerin asrında ve o zaman çarşısında en mergup meta yani en çok rağbet gören husus, Halık-ı semavat ve arzın marziyatlarını (bizden arzularını) Kur'an'dan anlamak ve çıkarmak ve nur-ı nübüvvetden istifade etmek ile ahiret âleminin ebedi saadetinin vesilelerini elde etmek idi. Yani asr-ı saadetin müslümanları olan sahabelerin nazarı; nurani, uhrevi ve semavi idi.¹⁸³

¹⁷⁸ Nursi, *Sözler*, s. 489.

¹⁷⁹ İctihad: Nasslardan hüküm çıkarma faaliyetidir. Yani şeriatın fer'i meselelerine ait hükümleri İslam müctehidlerinin (icthad eden âlimlerin) usûlüne uygun olarak Kur'an ve Hadis-i Şerifler'den çıkarmaları ve bunun için tam gayret etmiş olmalarıdır (H. Yunus Apaydın, "İctihad", DİA, cilt: 21, İstanbul, 2000, s. 432; Servet Armağan, *İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, Ankara, DİB Yay., 2004, s. 27.

¹⁸⁰ Nursi, *Sözler*, s. 480.

¹⁸¹ Nursi, *Sözler*, s. 481.

¹⁸² Nursi, *Sözler*, s. 484.

¹⁸³ Nursi, *Sözler*, s. 481; *Muhakemat*, s. 37.

Bediüzzaman asr-ı saadet döneminin tasvirini yaptıktan sonra günümüz dünyasından bahseder. “Amma şu zamanda, medeniyet-i Avrupa'nın tahakkümüyle, felsefe-i tabiiyenin tasallutuyla, şerait-i hayat-ı dünyeviye'nin ağırlaşmasıyla, efkâr ve kulûb dağılmış, himmet ve inayet inkısam etmiştir. Zihinler maneviyata karşı yabancılaşmıştır.”

Bediüzzaman'a göre şu zamanın nazarı, şeriatın ruhundan yabandır ve saadet-i dünyeviye'ye nazırdır, maksadı evvela dünyanın saadetidir, ahirete ikinci derecede bakar. Hâlbuki şeriatın nazarı ise evvela ve bizzat saadet-i uhreviye'ye bakar. Bediüzzaman, “Madem şu zamanın nazarı dünyevidir ve şeriatın ruhundan yabandır. O halde şeriat namına içtihad edilemez” der. Neticede şu zamanın selef-i salihin asrı ile mukayese edilemeyeceğini, zaman ve zemin şartlarının ve hayata bakış açılarının ve tarz-ı telakkilerin çok farklı olduğuna inanır. İchtihad konusunda günümüz müslümanlarının başta sahabeler olmak üzere selef-i salihine yetişemeyeceğine dair Süfyan b.Uyeyne (ö. 198/814)¹⁸⁴örneğini verir. Bu müçtehid daha küçük yaşlarda iken Kur'an'ı ezberleyip âlimlerle mübahese edecek kadar keskin bir zekâyâ sahiptir. Ayrıca O'nun yaşadığı zamanda İslam dairesine takva kapısıyla girilmiştir ve zaruriyat-ı diniyenin imtisaline/ittibaina son derece riayet edildiği için o zamanın zihinleri saftır, nuranıdır ve uhrevidir.¹⁸⁵

Bediüzzaman'a göre Süfyan on senede içtihad ilmini tahsil etmişse günümüz insanı yüz seneye muhtaçtır ki tahsil edebilsin. Demek zamanımızın insanı içtihad kapasitesini elde etmede selef-i salihine nazaran en az on misli bir zamana muhtaçtır.¹⁸⁶

Bediüzzaman'ın, sahabilere içtihad cihetiyle yetişilemeyeceğine dair ikinci dereceden Tabiin olan Süfyan b. Uyeyne'yi örnek vermesi, kanaatimizce öğrencisinin öğrencisine bile yetişilemediği halde hocasına yetişme iddiasında bulunulmaması gerektiği mesajını vermektedir. Bediüzzaman, bu meselenin ehemmiyetine binaen herkesin hatırına gelebilecek bir soruyu sorar ve cevabını verir.

¹⁸⁴Süfyan b. Uyeyne: (d: 726/v: 814) Asıl ismi Ebu Muhammed Süfyan bin Üyeyne bin Meymun el Hilali'dir. Tebeü't-Tabiin neslinden olup hadis âlimi, hafız, zahit, muttaki ve alim bir zattır. Aslen Kufeli olduğu halde Mekke-i Mükerreme'de yaşamıştır. Yedi binden fazla hadis rivayet etmiştir. İbn-i Şihab ez-Zuhri'den ders almıştır.(İbrahim Hatipoğlu, “Süfyan b. Uyeyne”,*DİA*, İst.,2010, c:38, s. 28).

¹⁸⁵ Nursi, *Sözler*, s. 481.

¹⁸⁶ Nursi, *Sözler*, s. 481.

“Eğer desen: "Sahabiler de insandırlar, hatadan, hilaftan hâlî olmazlar. Hâlbuki içtihadatın ve ahkâm-ı şeriatın medarı, sahabilerin adaleti ve sıdkıdır ki, hattâ ümmet "Sahabiler umumen âdildirler, doğru söylerler" diye ittifak etmişler.

Elcevab: Evet sahabiler ekseriyet-i mutlaka itibariyle hakka âşık, sıdka müştak, adalete hahişgerdirler. Çünkü yalanın ve kizbin çirkinliği, bütün çirkinliğiyle ve sıdkın ve doğruluğun güzelliği, bütün güzelliğiyle o asırda öyle bir tarzda gösterilmiş ki ortalarındaki mesafe Arş'tan Ferş'e kadar açılmış. Esfel-i safilîndeki Müseylime-i Kezzab'ın derekesinden, a'lâ-yı illiyyînde olan Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın derece-i sıdkı kadar bir ayrılık görülmüştür. Evet, Müseylime'yi esfel-i safilîne düşüren kizb olduğu gibi, Muhammedü'l-Emin Aleyhissalâtü Vesselâm'ı a'lâ-yı illiyyîne çıkaran sıdkıdır ve doğruluktur.”¹⁸⁷

Bediüzzaman'a göre ulvi hisler taşıyan, güzel ahlakın âşıkları olan ve nübüvvet güneşinin ziyasıyla nurlanan sahabiler; son derece çirkin ve sükûta sebep olan kizbe/yalana ihtiyarlarıyla yani iradeleriyle ellerini uzatmayıp küfürden/inkârdan çekindikleri gibi küfrün arkadaşı olan kizbten de son derece kaçınmışlardır.

Bediüzzaman, sahabilerin ahkâm-ı şeriatın rivayetinde ve tebliğinde sıdka, hakka ve hakikate uygun hareket ettiklerinden kat'i ve zaruri ve kesin bir şekilde inandığını/inanılması gerektiğini belirtir.¹⁸⁸

1.4.5. Sahabelerin “Fazilet-i Külliye” Cihetiyle Üstünlüğü

Fazilet kavramına külli fazilet ve cüz'i fazilet diye iki sınır çizen Bediüzzaman, enbiyadan sonra nev-i beşerin en faziletli insanları olarak kabul ettiği sahabilere külli fazilet noktasında yetişebilmenin mümkün olmadığına inanmaktadır. Bu konuda da hemen hemen herkesin aklına gelebilecek olan şu soruyu nakleder ve cevabını verir. “**Sual ediyorsunuz:** Bazı rivayetlerde vardır ki; "Bid'aların revacı hengâmında ehl-i iman ve takvadan bir kısım suleha, sahabe derecesinde veya daha ziyade efdal olabilir" diye rivayetler vardır. Bu rivayetler sahih midir? Sahih ise, hakikatları nedir?”

¹⁸⁷ Nursi, *Sözler*, s. 484.

¹⁸⁸ Nursi, *Sözler*, s. 484.

Bediüzzaman bu soruya cevap olarak öncelikle ehl-i sünnet ve'l-cemaatin hakkında icma ettikleri¹⁸⁹ bir hüküm olan insanlar içinde peygamberlerden sonra en faziletli insanlar sahabelerdir sözünü beyan eder.

Bediüzzaman sahih olan rivayetlerin cüz'i faziletlere işaret ve delalet ettiğini kabul eder. Aksi halde O'na göre külli fazilette en büyük veliler bile en küçük sahabe derecesine çıkamazlar. Bu hükmüne delil olarak da sahabilerin Kur'an-ı Kerim'de özellikle de Fetih Suresi'nde¹⁹⁰ Cenab-ı Hak tarafından övülerek tavsif edilmelerini ve diğer semavi kitaplarda da Cenab-ı Hakkın medih ve senasına mazhar olmalarını zikreder.¹⁹¹

Bediüzzaman'ın fazilet-i külliye ve fazilet-i cüz'iyeye kavramlarını anlamak için çeşitli örnekler verilmiştir. Biz burada bir tanesini zikredeceğiz. Mesela: bir asker cüz'i fazilette komutanı kadar yetenekli olabilir. Örneğin; keskin nişan almak konusunda komutanı kadar maharetli olup hatta komutanını geçebilir. Ancak bu asker, külli fazilette yani makam ve rütbede komutanına yetişemez. Onun makamına geçemez. Örnekte verildiği gibi sadece hususi ve cüz'i fazilette asker, komutanı kadar maharetli olabilir ve hatta komutanını geçebilir.¹⁹² Aynen bu örnek gibi ahirzamanda takva sahibi bazı salih zatlar, cüz'i faziletlerde sahabilere yetişebilirler veya geçebilirler. Ancak külli fazilette en büyük evliyalar bile en küçük sahabilere yetişemezler ve onların makamlarına çıkamazlar. Bediüzzaman'a göre sahabilerin yetişilemeyecek manevi bir mertebeye sahip olmalarının çeşitli sebepleri vardır.

Birkaçı şunlardır:

- Nübüvvet sohbetinin feyzine mazhar olmaları,
- Nazarlarının tamamen uhrevi ve semavi oluşu,
- Tehlikeli ve ağır şartlarda İslam'ı tesis ve tebliğ etmeleri,
- Salâvatta zikrediliyor olmaları,
- Amel defterlerinin açık olması,
- Ümmetin hasenatına hissedar olmaları,
- İslam binasını inşa etmeleri,

¹⁸⁹ Bu konuda bazı ehl-i sünnet kaynakları için bkz: el-Pezdevî, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, s. 263; et-Taberî, *Tarih-i Taberî*, cilt 4, s. 567; ed-Demici, *el-İmametü'l-Uzma*, s. 475.

¹⁹⁰ Fetih, 48/27-28-29; Ayrıca Ashab-ı Kiramı öven bazı ayetler için bkz: Haşır, 59/8-9; Tevbe, 9/72-88-100; En'am, 6/54; Al-i İmran, 3/110; Enfal, 8/74; Bakara, 2/143; Enbiya, 21/201.

¹⁹¹ Nursi, *Lem'alar*, s. 30-31; *Sözler*, s. 489.

¹⁹² Murat Sarıcık, *Dört Halife ve Emeviler Dönemi İle İlgili Problemler*, Isparta, Tuğra Mat, 2001, s. 7.

- İslamiyet ağacının kökleri olmaları,
- Kur'an'ın hükümlerini neşretmeleri,
- İslamiyet'in selameti için bütün dünyaya ilan-ı harp etmeleri,¹⁹³
- İslam'ın yayılmasındaki gayret ve fedakârlıkları,
- İslam'da saff-ı evvel olmaları,
- İbadetteki ciddiyetleri,
- Velayet-i kübraya mazhar olmaları,¹⁹⁴
- Bütün din ve devletlerin muhalefetine karşı sarsılmamaları,
- Tahkiki bir imana sahip olmaları,
- Kur'an ve diğer semavi kitapların O'nları medih ve sena etmesi,¹⁹⁵
- Veraset-i Nübüvvet'e mazhar olmaları,
- Vahyin ilk muhatapları olmaları,
- Kur'an'ın birinci tabaka şakirtleri olmaları,
- Esasat-ı İslamiye'nin hameleleri ve direkleri olmaları ve
- Nübüvvet-i Ahmediye (s.a.v.) 'nin nuruna mazhar olmaları gibi özellikleriyle ve faziletleriyle Bediüzzaman sahabileri külli fazilet makamına layık görür.

Bu konuya delil olarak yukarıda zikredilen maddeleri ayrı ayrı bahisler halinde ve tafsilatlı bir şekilde açıklayarak sahabilerin külli faziletlerini izah ve ispat eder.¹⁹⁶

1.4.6.Sahabilerin Kurbiyyet-i İlahiye Cihetiyle Üstünlüğü

Bediüzzaman, bu konuyu izah ederken akrebiyyet ve kurbiyyet diye ifade ettiği iki kavramdan özellikle ve sıkça bahseder.

Akrebiyyet, Cenab-ı Hakkın insana olan yakınlığını ifade eder. Kurbiyyet ise insanın kendi sa'y ve gayretiyle Allah'a yak(ın)laşmaya çalışması demektir.¹⁹⁷

¹⁹³ Nursi, *Sözler*, s. 493.

¹⁹⁴ Nursi, *Mektubat*, s. 50.

¹⁹⁵ Nursi, *Lemalar*, s. 28.

¹⁹⁶ Nursi, *İşaratü'l- İcaz*, s. 82; *Lem'alar*, s. 327; *Mektubat*, s. 454; *Sözler*, s. 489.

¹⁹⁷ Yeğin, *Lügat*, s. 345.

Bediüzzaman'a göre Cenab-ı Hakkın yakınlığını kazanmak iki suretle olur. Birisi akrebiyyetin inkişafıdır ki nübüvvetteki kurbiyyet ona bakar ve veraset-i nübüvvet cihetiyle sahabeler o sırra mazhardırlar.

İkincisi ise kurbiyyete müşerref olmaktır ki ekser ehl-i velayet, seyr-u sülûk ile kurbiyyet-i İlahiyyeye mazhar olmaya çalışmışlardır.

Bediüzzaman'a göre birincisi vehbidir, cezb-i Rahmanidir ve mahbubiyettir. Akrebiyyette yol kısadır; ancak çok metin, yüksek, halis ve gölgesizdir. Sahabe ve Tabiine hâs bir yoldur.

İkincisi ise kesbidir, uzundur ve gölgelidir. Acaip harikaları çok ise de kıymetçe ve kurbiyyetçe evvelkisine yetişemez.¹⁹⁸

Bediüzzaman, sahabilerin sohbet-i nübüvvetin feyzi ve bereketi vesilesiyle akrebiyyet-i İlahiyyeye liyakat kesbetmiş olduklarına inanır. Ayrıca akrebiyyet-i İlahiyyenin inkişafına mazhar olduklarından dolayı sahabilerin nefisleri tezkiye ve tathir edilmiştir. Dolayısıyla sahabiler, nefsin mahiyetindeki birçok cihazlar ile ibadetlerin çeşitlerine ve şükür/hamdin kısımlarına daha ziyade mazhar olmuşlardır.¹⁹⁹

Bediüzzaman, kurbiyyet-i İlahiyye cihetiyle sahabenin üstünlüğü mevzusunda kullandığı bir başka tabir ise “zâhirden hakikate geçmek” tabiridir.

O'na göre zahirden hakikate geçmek iki suretle olur:

Biri: Tarikat berzahına girip, seyr-ü sülûk ile kat'-ı meratib ederek hakikate geçmektir.

İkinci Suret: Doğrudan doğruya, tarikat berzahına uğramadan, lütf-u İlahî ile hakikate geçmektir.²⁰⁰

Birinci yol ekser ehl-i velayetin takip ettikleri yoldur. İkincisi ise Sahabeye ve Tabiine has ve yüksekve kısa olan yoldur.

Bediüzzaman'a göre evliyalar velayet ayağıyla sahabilerin Allah'a olan kurbiyyetlerine/yakınlıklarına yetişemezler. Çünkü sahabelerin kurbiyyeti, velilerin seyr-ü sülûk ile kat'ı meratib ederek kesbettikleri bir kurbiyyet değildir.

¹⁹⁸ Nursi, *Sözler*, s. 492.

¹⁹⁹ Nursi, *Sözler*, s. 492.

²⁰⁰ Nursi, *Mektubat*, s. 356; *Sözler*, s. 492.

Sahabilerin kurbiyyeti, velayet-i kübra ve veraset-i nübüvvetin vesilesiyle akrebiyyet-i İlahiyyenin inkişafıyla mazhar oldukları bir kurbiyyettir/Allah'a yakınlıktır ve kesbi değil; vehbidir.

Akrebiyyet-i İlahiyyenin inkişafı ve tecelli etmesi ise Cenab-ı Hakk'ın zat, sıfat, esma ve şunatı hususundaki marifetin artması demektir. Sahabilerin mazhar oldukları akrebiyyet-i İlahiyye, bir lütf-ı İlahidir. Tabir-i diğerle akrebiyyet-i İlahiyye, nübüvvet nurunun sahabenin ruhunda in'ikas ve incizabıyla kurbiyyetin hâsıl olması demektir. Peygamber (sav)'in kurbiyyeti de akrebiyyet-i İlahiyyenin inkişafı ileler. Sahabiler de sohbet-i nübüvvet sırrıyla o kurbiyyete mazhardırlar.²⁰¹ Kısacası sahabiler, Peygamberlerden sonra Allah'a manen en yakın olan insanlardır denilebilir.

1.4.7. Sahabilerin Fazilet-i A'mal, Sevab-ı Ef'al ve Fazilet-i Uhreviye Cihetiyle Üstünlüğü

Bediüzzaman, sahabilerin fazilet-i a'mal ve uhreviye ile sevab-ı ef'al cihetiyle üstünlüklerini anlatmadan önce hakikatleri akla yakınlaştırmak için şöyle bir asker temsilini verir:

“Mesela: Nasıl ki bir asker, bazı şerait dâhilinde, mühim ve mahuf bir mevkiye, bir saat nöbette, bir sene ibadet kadar bir fazilet kazanabilir ve bir dakikada bir kurşunu yemekle, en ekall (az) kırk günde ancak kazanılacak velayet derecesi gibi bir makama çıkıyor. Öyle de sahabilerin tesis-i İslâmiyet'te ve neşr-i ahkâm-ı Kur'aniyede hizmetleri ve İslâmiyet için bütün dünyaya ilân-ı harb etmeleri o kadar yüksektir ki, bir dakikasına başkaları bir senede yetişemez. Hattâ denilebilir ki; bütün dakikaları, -o hizmet-i kudsiyede- o şehid olan neferin dakikası gibidir. Bütün saatleri, müdhîş bir makamda bir saat nöbet tutan fedakâr bir neferin nöbeti gibidir ki; amel az, ücreti çok, kıymeti yüksektir.”²⁰²

Yukarıdaki orijinal şekliyle paragrafta geçtiği gibi Bediüzzaman, sahabilerin her bir saatini tehlikeli bir yerde Allah için nöbet tutan bir askerin nöbet saatine benzettiği gibi sahabelerin herbir dakikasını ise Allah için savaşırken bir dakikada bir kurşunu yemekle şehit olan askerin şehadet anındaki dakikasına benzetir.

²⁰¹ Canan, *Sahabe Dünyası*, s. 96.

²⁰² Nursi, *Sözler*, s. 493.

Ayrıca Bediüzzaman sahabelerin İslamiyet’i tesis ve tebliğ ettiklerini, Kur’an’ın hükümlerini neşrettiklerini ve İslamiyet’in selameti için bütün dünyaya ilan-ı harp ettiklerini ifade eder. O’na göre sahabelerin bu hizmetleri o kadar önemli ve kıymetlidir ki sahabelerin bir dakikasına bir başkası bir senede yetişemez.²⁰³

Bediüzzaman’a göre sevap ve fazilet cihetiyle sahabelere yetişememenin bir sebebi de onların (r.anhüm) bütün ümmetin hasenatına hissedar olmalarıdır. O, “sebeup olan yapan gibidir” kaidesinden hareketle ümmetin müslüman oluşunda başta Hazret-i Peygamber olmak üzere O’nun (s.a.v.) dava arkadaşları ve yardımcıları olan sahabe-i kiramında hissesi var olduğunu ve dolayısıyla ümmetin bütün sevaplarına hem Resul-i Ekrem hem de O’nun (sav) öğrencileri olan sahabelerde ortaklıklar ve hissedardırlar. İşte bu yüzden Hz. Peygamber (sav) ve sahabelerin sürekli yükselen manevi bir mertebeleri vardır. Çünkü Onların amel defterleri açıktır.²⁰⁴

Bediüzzaman, bu iddiasına bütün ümmetçe namazda ve sair vakitlerde okunan salâvatlarda sahabelerinde zikredilmelerini delil olarak kabul eder.²⁰⁵

Bediüzzaman, sahabelerin ibadet esnasında bütün duygularıyla ubudiyete yöneldiklerini vehim, hayal ve sır gibi duygularının uyanık olduklarını ve okudukları zikir ve tesbihin bütün mana ve hakikatlerini idrak ettiklerini, manevi feyizlere gark olmuş bir halde yani ibadet halinde iken maddiyat aleminden tamamen sıyrılmış olduklarını ve bu sebepten dolayı onlara ibadetteki sevap ve fazilet cihetiyle yetişmek mümkün olmadığını kabul eder.²⁰⁶

Bediüzzaman sahabelerin sevap ve fazilet noktasındaki ehemmiyetlerini ifade ederken teşbih sanatını kullanır ve sahabeleri İslamiyet ağacının kök ve esaslarına, İslamiyet’in nurani yolunun rehberlerine, İslam cemaatinin imamlarına ve nübüvvet güneşinin yıldızlarına benzetir. Fazilet, amel ve sevap noktasında olduğu gibi her açıdan sahabeye yetişmek için hakiki sahabe olmak lazım gelir ifadesiyle bu mevzuu noktalar.²⁰⁷

²⁰³ Nursi, *Sözler*, s. 493.

²⁰⁴ Nursi, *Sözler*, s. 493.

²⁰⁵ Nursi, *Sözler*, s. 493.

²⁰⁶ Nursi, *Lem’alar*, s. 327; *Sözler*, s. 491.

²⁰⁷ Nursi, *Sözler*, s. 493.

Bediüzzaman sahabelerin fazilet ve amel noktasındaki mümtaz bir makama sahip olmalarının bir hikmetini de şöyle açıklar; “Bir zaman bir tek tesbihin, bir tek namazda, Sahabilerin tarz-ı telakkisine yakın bir surette bana inkişafı, bir ay kadar ibadet derecesinde ehemmiyetli göründü. Sahabilerin yüksek kıymetini onunla anladım.”²⁰⁸

Bu konunun devamında ise İslam’ın ilk dönemlerinde kudsi kelimelerin verdikleri feyiz ve nurun başka bir meziyeti olduğunu, çok farklı bir tazelik ve letafete sahip olduğunu, zamanla gaflet perdesi altında o nurani feyizler, nurlar, latifeler/manevi duyguların azaldığını ve kaybolduğunu beyan eder.²⁰⁹

Bediüzzaman, sahabelerin bütün hareket ve fiillerinde Cenab- Hakk’ın rızasını ve fazlını kastettiklerini ve kemal-i ihlâs sahibi olduklarını, ilimde ve amelde fevkaledede metanet ve sebat sahibi olduklarını, maneviyatta sürekli terakki ettiklerini ve ibadet ile cihad vazifesinde harikulade gayret ve fedakârlıkta bulduklarını savunur. Dolayısıyla O, bu açılardan da olsa sahabilere ulaşmanın mümkün olmadığına inanır.²¹⁰

O’na göre sahabeler, çoğu zaman mucizelere şahit olmadan Resul-i Ekrem (s.a.v.) ‘in efal, akval, ahlak, etvar, siret, suret, sıdk ve ciddiyetine hayran kalarak O’na (sav) biat etmişlerdir. Bu konuda Bediüzzaman, Abdullah bin Selam (r.a.) (ö. 43/663-64) adlı sahabeyi örnek verir. Çünkü bu sahabe; Hz. Peygamber’in simasını görür görmez “Şu simada yalan yok, şu yüzde hile olamaz!” diyerek iman etmiştir.²¹¹

Bediüzzaman’a göre sahabeleri amel ve fazilet cihetiyle diğer insanlara tefevvuk ettiren en önemli sebeplerden birisi O’nların (r. anhüm) Allah Resulü’ne olan sadakatleridir. Zira O, sahabelerin Kur’an’ın ayetlerinin hıfzıyla beraber Hz.Peygamberin (sav) hadis ve sünnetlerinin muhafazasına bütün kuvvetleriyle çalıştıklarına ve sahih bir şekilde ümmete rivayet edilmelerine pek çok dikkat ettiklerine dikkat çeker.

Bediüzzaman’a göre sahabeler Resul-i Ekrem’e (sav) ait en küçük bir hareketi, bir sözü ve bir hali ihmal etmemişler, yazarak kayıt altına almışlar²¹².

²⁰⁸ Nursi, *Sözler*, s. 491.

²⁰⁹ Nursi, *Lem’alar*, s. 327-328; *Sözler*, s. 491.

²¹⁰ Nursi, *Sözler*, s. 493.

²¹¹ Nursi, *Mektubat*, s. 90.

²¹² Nursi, *Mektubat*, s. 112-113.

O, bazı sahabilerin bu konuda kendini manen vazifeli olarak kabul etmiş olduklarını ve hadis-i şerifleri gelecek asırlara ders vermek için bütün kuvvetleriyle çalışmış olduklarını zikreder. Örnek olarak da bütün hayatını hadisin hıfzına vakfetmiş olan Hz.Ebu Hureyre'yi (ra) verir.²¹³

Bediüzzaman'a göre amel, sevap ve fazilette sahabileri diğer müslümanlardan temayüz ettiren en önemli bir sebep de Allah Resulü'nün (sav) O'nların amellerini ve faziletlerini medh-ü sena eden hadis-i şeriflerdir. Örnek olarak da şu hadis-i şerifi verir: "Ashabıma hakaret etmeyiniz! Eğer biriniz Uhud Dağı kadar altın infak etse, O'nlardan (sahabilerden) birinin verdiği bir avuç hurma sadakasının sevabına ve hatta onun yarısına ulaşamaz."²¹⁴

1.4.8.Sahabilerin Veraset-i Nübüvvet Cihetiyle Üstünlüğü

Veraset, vefat eden bir kişinin bıraktığı miras, mirasta hak sahibi olmak ve varislik gibi manaları ifade eden bir kavramdır.²¹⁵

Bediüzzaman verese-i nübüvvetin sahipleri olan sahabiler ifadesiyle sahabileri Peygamberimizin varışçileri/mirasçıları olarak kabul eder.²¹⁶ O'na göre veraset-i nübüvvet sırrıyla sahabelerin; velayet yollarının en güzeli, en müstakimi, en parlağı ve en zengini olan sünnet-i seniyye yolunu tuttuklarını yani bütün amel ve hareketlerinde sünnet-i seniyyeyi düşünüp O'na(sav) tabi olduklarını, O'nu(sav)rehber ittihaz ettiklerini ve neticede bütün ömür dakikalarını huzur içinde bir ibadet hükmüne getirdiklerini ifade eder.²¹⁷

Ayrıca Bediüzzaman, veraset-i Ahmediye ile ism-i a'zama azami manada mazhariyet söz konusu olup, bunun neticesinde sahabilerin veraset-i nübüvvete nail olma sırrıyla azim bir feyze ve sevaba mazhar olduklarını savunur.²¹⁸

O'na göre sahabiler veraset-i Ahmediye'ye mazhar olmak neticesinde sırr-ı ihlası kazanmışlardır ve nazarları doğrudan doğruya saadet-i ebediyeye müteveccih olmuştur.

²¹³ Nursi, *Mektubat*, s. 132.

²¹⁴ er-Rudanî, *Cemu'l-Fevaid*, cilt: 5, h.no: 8549, s. 89; en-Nevevî, *Sahih-i Müslim*, cilt: 16, h.no: 6435, s. 309; et-Tirmizî, *el-Camü's-Sahih*, h.no: 3870, s. 1052; el-Munzirî, *Muhtasaru Sahih-i Müslim*, h.no: 1758-6487, s. 450.

²¹⁵ Yeğîn, *Lügat*, s. 763.

²¹⁶ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 227; *Mektubat*, s. 280; *Tarihçe-i Hayat*, s. 513.

²¹⁷ Nursi, *Mektubat*, s. 450.

²¹⁸ Nursi, *Sözler*, s. 349.

Dolayısıyla dünya hayatında keşf ve keramete pek ehemmiyet vermeyip yalnız ve yalnız iman nurlarını neşretmek ve imanlarını kurtarmak ve başkalarının imanına kuvvet vermek vazifesini gaye-i hayat edinmişlerdir.²¹⁹

Bediüzzaman'a göre imanın en kuvvetli mertebesi hakkalyakin derecesidir. Bu iman hissi, vicdani ve bir derece şuhudidir yani gözle görür gibi inanmaktır. Şüphesiz ve vesvesesiz bir imandır. İmanın bu kuvvetli mertebesi ve tecellisi veraset-i nübüvvete bakar ve sahabiler veraset-i Ahmediyeye mazhariyetlerinden dolayı – ekseriyet itibariyle – hakkalyakin derecesindeki imana sahiptirler.²²⁰

Bediüzzaman, sahabilerin nübüvvetin vereseleri oldukları için azami manada ihlas ile amel etmeye riayet ettiklerini, velayet-i kübraya mazhar olmalarına rağmen velayetin meyvelerini istemediklerini bu yüzden onlarda pek keşf ve keramet görünmediğini, keramete mazhar olduklarında ise bunu pek izhar etmediklerini ve mahfiyet/terk-i enaniyet içinde bulunmayı tercih ettiklerini takdir ederek beyan eder.²²¹ Sahabilerin bu tarz hareketlerini hizmet-i imaniye ve Kur'aniye'nin icrasında talebelerine örnek bir model olarak gösterir. O'na göre akrebiyet-i İlahiye'nin inkişafına mazhariyet yani Cenab-ı Hakkın insana yakınlığı veraset-i nübüvvetten tecelli eder. Sahabilerde nübüvvetin vereseleri olduklarından akrebiyet-i İlahiye'ye mazhar olmuşlardır.

Bediüzzaman'a göre Allah Resülü'ne varis olma şerefi, sahabileri çok memnun/mesrur ettiği gibi onların ciddiyetlerine sa'y ve gayretlerine de vesile olmuştur.

Kur'an ve hadisin muhafazası, İslamı tebliğ hizmetinin icrası, din-i mübin-i İslam'ın selameti için azami fedakârlıkları, kuvvetli itikadları, azami takva ve ubudiyete sahip olmaları gibi hususlar varislik makamının sahabilere kazandırmış olduğu ciddiyet ve gayretlerin birer yansıması olarak telakki edilebilir.

Bediüzzaman'ın; sahabilerin veraset-i nebeviye makamının temsilcileri olduklarına dair görüşüne hadis kaynaklarından da delil bulmak mümkündür. Mesela "Ben ashabıma emanetim. Ashabımda ümmetime emanettir"²²² gibi sahabileri tafdil eden birçok hadis-i şerif örnekleri vermek mümkündür.

²¹⁹ Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 263.

²²⁰ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 147.

²²¹ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 227; *Kastamonu Lahikası*, s. 263.

²²² el-Munzirî, *Muhtasaru Sahih-i Müslim*, h.no: 6466-1753, s. 448.

Netice itibariyle Bediüzzaman'a göre sahabeler, Allah Resülü'nün mirasçılardır. Bundan dolayı ehl-i velayetin yetişemeyeceği manevi bir makama sahiptirler. Zira Hz.Peygamber (sav) malumatlarını ve meşhudatlarını O'nlara (r.anhüm) aktarmıştır. O'nlara O'nun (sav) tarz-ı hayatına şahit olmuşlardır. Her şeyini sadakatle muhafaza ettiler. O'ndan (sav) duyduklarını ve gördüklerini yazıp kaydettiler. Kuvvetli ve emin ellere sahip olan sahabeler, hadis ve mucizeleri sahih bir şekilde günümüze ulaştırdılar. Dolayısıyla da O'nun (sav) varisleri olmak sırrıyla sahabeler kıyamete kadarki ümmetin örnek alacağı bir nesil oldular.

1.4.9. Sahabilerin Sohbet-i Nebeviyeye Mazhar Olmaları Cihetiyle Üstünlüğü

Sahabilerin, müslümanların içinde teveffuk/üstünlük sahibi olmalarının temel sebeplerinden birisi de sahabelerin sohbet-i nebeviyyeye mazhar olmalarıdır görüşünü savunan Bediüzzaman, sohbet-i nebeviyyenin çok tesirli ve nurani bir iksir olduğunu da beyan eder. Bundan dolayı da O, bir başkasının senelerce seyr-ü sulûk ile ancak elde edebileceği nurları ve hakikatları sahabelerin, bir dakika sohbet-i nebeviyye sırrıyla ve iksiriyle elde edebileceklerine inanmaktadır.²²³

Bediüzzaman, sohbet-i nebeviyyenin ehemmiyeti üzerinde dururken özellikle “insibağ” kavramından çok bahseder. İnsibağ kavramını da nübüvvet-i Ahmediyye (sav)'nin manevi rengiyle boyalanmak/manen temizlenmek anlamında kullanır. Ayrıca nübüvvet-i Ahmediyye (sav)'nin azami manada feyz ve nurunun sahabelerin ruhunda aksetmesi anlamındaki “in'ikas” tabirini de kullanır. Sahabilerin, insibağ ve inikas ile azim manevi mertebelere çıktıklarını ve o mertebeye en büyük veliler dahi çıkamayacaklarını/sahabe derecesine yetişemeyeceklerini savunur.Çünkü O'na göre sahabeler, Hz. Peygamber (sav) hayatta iken O'nunla (sav) bizzat sohbet ederek O'nun (sav) nübüvvet nuruna mazhar olmuşlardır. Evliyalar ise vefat-ı Nebeviden sonra O'nu (sav) görmeleri velayet-i Ahmediyye (sav) nuruyla bir sohbetir. Bediüzzaman'a göre nübüvvet ile velayet arasında, güneşin kendisi ile güneşin ışığı arasındaki fark kadar azim bir fark vardır. Nübüvvet bir güneş ise velayet ancak o güneşin bir ışığı olabilir.²²⁴

²²³ Nursi, *Sözler*, s. 489.

²²⁴ Nursi, *Sözler*, s. 491.

Neticede evliyaullah, velayet-i Ahmediyye (sav)'nin nuruna; sahabiler ise nübüvvet-i Ahmediyye (sav)'nin nuruna mazhar olmuşlardır. En büyük evliyanın bile en küçük sahabeye yetişememesinin en önemli sebeplerinden birisi de bu husustur.

Ayrıca sohbet-i Nebeviyyenin (sav) ne kadar tesirli nurani bir iksir olduğuna dair şöyle iki örnek verir:

“Sohbet-i Nebeviye ne derece bir iksir-i nurani olduğu bununla anlaşılır ki: Bir bedevi adam, kızını sağolarak defnedecek derecede bir kasavet-i vahşiyane bulunduğu halde, gelip bir saat sohbet-i Nebeviyyeye müşerref olur, daha karıncaya ayağını basamaz derecede bir şefkat-i rahîmaneyi kesbederdi. Hem cahil, vahşi bir adam, bir gün sohbet-i Nebeviyyeye mazhar olur; sonra Çin ve Hind gibi memleketlere giderdi, o mütemeddin/medeni kavimlere muallim-i hakaik ve rehber-i kemalât olurdu.”²²⁵

Bediüzzaman, *İşaratü'l-İ'caz* adlı eserinde Resul-i Ekrem'in (sav) sohbetine müşerref olmanın bir neticesi olarak sahabilerin cahiliye döneminin vahşet köşelerinden kurtulduklarını, medenileşip o zamana ve o âleme muallim olduklarını zikreder. Bu bahsin devamında Resul-i Ekrem'in (sav) O'nlara (r. anhüm) Hz Musa'nın, sihirbazların sihirlerini yutan asası misullü zalim devletleri yutan/dize getiren âdil bir devlet teşkil etmiş olduğunu ifade eder.²²⁶

Bediüzzaman, sohbet-i Nebeviyyenin (sav) ilahi bir cila olduğunu ve sahabilerin sohbet-i Nebeviyyeye (sav) mazhariyetin bir neticesi olarak ruhlarında bir ulviyet ve nuraniyet tecelli ettiğini ve bu nuraniyetin birçok sahabenin simasına aksettiğini ve bu nurani durumun da Hz. Peygamberin (sav) nübüvvetine delil olduğunu hatta O'nun (sav) en büyük mucizelerinden birisinin de bu olduğunu kabul eder.²²⁷ Bediüzzaman'a göre Nebevi sohbetin feyziyle ashab-ı kiram ruhi bir tathir ve tezkiye lütfuna ermişlerdir. Sahabilerin nefisleri tathir ve tezkiye edildiği için sahabeler, nefsin mahiyetindeki birçok cihazlar ile ibadetin çeşitlerine ve hamd ile şükürün kısımlarına mazhar olmuşlardır.²²⁸

²²⁵ Nursi, *Sözler*, s. 489.

²²⁶ Nursi, *İşaratü'l-İ'caz*, s. 111

²²⁷ Nursi, *İşaratü'l-İ'caz*, s. 110-111.

²²⁸ Nursi, *Sözler*, s. 492.

Hız. Peygamber'in nübüvvet nuru sahabilerin kalplerine, akıllarına ve latifelerine tecelli etmiş, aksetmiş ve O'nların (r. anhüm) ruhlarından da başkalarına in'ikas etmiştir.

Her sahabe; kalbinin kabiliyeti ve genişliği nispetinde ve aynalığı derecesinde sohbet-i Nebeviyye perdesiz olarak o nura ve feyze mazhar ve ma'kes olmuşlardır. Ashab-ı Kiram, vasıtasız olarak doğrudan doğruya o nübüvvet kaynağının menbaından feyz alıp münevver bir mahiyet kesbetmişlerdir.²²⁹

Sahabilerin fedekarlıkları, imamları/kumandanları olan Allah Resulü (sav) ile bütün cihana meydan okumaları, ihlâsları, İslamiyet için gayretleri ve katlandıkları zorluklar gibi meziyet ve faziletleri O'nların (r. anhüm) dem ve damarlarına kadar Nebevi sohbetin nuruyla boyalandıklarını göstermektedir.²³⁰

Netice itibariyle nebilere mahsus olan sohbet-i nübüvvetin nuru, kömürü elmasa çeviren nurani bir iksirdir. Sahabiler bu nurani iksirden azami manada istifade etmişlerdir. Sahabiler, Resulullah'ın sohbeti neticesinde şems-i risalet ile güneşlenmişlerdir. Peygamberlik güneşinin feyziyle nurlu yıldızlar ve hakikat ışıkları haline gelmişlerdir. İşte bütün bu hususiyetlerden dolayı Bediüzzaman sahabileri diğer müslümanlara tefevvuk ettiren sebepler içinde onların sohbet-i Nebeviyyeye mazhar olmalarına ayrı bir ehemmiyet atfeder.²³¹

1.4.10. Sahabilerin Kur'an'ın Medh-ü Senasına Mazhar Olmaları Cihetiyle Üstünlükleri

Kur'anı Kerim'de "en hayırlı ümmet"²³² diye tarif edilen sahabe nesli, ayrıca birçok ayetlerde de ²³³ övülmekte ve sonraki müslümanlara örnek olarak gösterilmektedir. Bununla beraber azda olsa bazı ayetlerde sahabiler uyarılıp tenkit edilmiştir.²³⁴ Kur'an'ın bu özelliği aslında tüm muhataplarına verilmiş önemli bir mesajdır.

²²⁹ Nursi, *Sözler*, s. 492.

²³⁰ Nursi, *Sözler*, s. 489.

²³¹ Nursi, *Sözler*, s. 489.

²³² Al-i İmran, 3/110.

²³³ Sahabeleri öven ayetler için bkz. Haşır, 59/8-9; Tevbe, 9/72-88-100; En'am, 6/54; Al-i İmran, 3/110; Enfal, 8/74; Bakara, 2/143; Enbiya, 21/201.

²³⁴ Örnek ayetler için bkz. Cum'a, 62/11; Enfal, 8/67-69; Al-i İmran, 3/152.

Bu mesajın temel gayesi, toptancı değil de ayırtecdici olma melekesini geliştirmektir. Kur'an-ı Kerim'in, Allah Resulü ve sahabelerini anlatırken hatalarından bahsetmesinde böyle bir bilinci kazandırmak amacı vardır²³⁵.

Bediüzzaman da sahabelerin faziletini anlatırken veya sahabe dönemi olaylarını tahlil ederken ifrat ve tefritten kaçarak ihtiyatlı bir üslup kullanmayı tercih eder.²³⁶ Bediüzzaman, başta Kur'an'dan olmak üzere ve diğer semavi kataplardan sahabelerin faziletlerine dair öyle istihraç²³⁷larda bulunur ki bunlara önceki âlimlerde pek rastlanmamaktadır.

Ashab-ı Kiram, malum olduğu üzere vahyin ilk muhataplarıdır. Dolayısıyla Kur'an'ın büyük bir kısmı O'nlarla (r.anhüm) alakalı hadiselerden oluşmaktadır. Bediüzzaman, temel kaynak olarak kabul ettiği Kur'an-ı Kerim'in bazı ayet ve surelerinin sahabelere ve onların mümtaz olan sıfatlarına işaret ettiğini kabul eder. Bu mevzuda özellikle Fetih Suresi'nin ahirindeki ayetler üzerinde durur ve bu ayetlerin ihbar-ı bi'l gayb cihetiyle yani sahabelerin istikbalde maruz kalacakları hadiseler ve sahip olacakları sıfatlara işaret ettiğini ifade eder.²³⁸

Bediüzzaman, sahabelere işaret eden Fetih Suresini yedi vecihle/açıdan ele alır ve tahlil eder.

Birinci Vecihte:

“ لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا ” ayetiyle²³⁹ sahabelerin komutanları olan Resul-i Ekrem ile beraber Mekke'nin Fethi'ne muvaffak olacaklarını fethin vukuundan iki sene evvel kat'iyetle haber verdiğini Kur'an'dan istihraç eder.

İkinci Vecihte ise:

“ فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ” ayetinin²⁴⁰ Hudeybiye Anlaşması'na işaret ettiğini ve bu anlaşmanın Hayber ve Mekke'nin Fethi'ne zemin hazırladığını zahiren müslümanların aleyhine de olsa netice itibariyle İslam'ın lehine olacağını ve bu

²³⁵ M.Emin Yıldırım, *Sahabeyi Nasıl Anlamalıyız?*, İstanbul, Siyer Yayınları, 2010, s. 69.

²³⁶ Bediüzzaman'ın ihtiyatlı üslubuna örnekler için bkz. *Sözler*, s. 494; *Emirdağ Lahikası* (I), s. 57.

²³⁷ İstihraç: Kur'andan bir anlam çıkarmak ve bir manayı Kur'an-ı Kerim'den delil getirerek anlamaya çalışmak (Yeğin, *Lügat*, s. 294).

²³⁸ Nursi, *Lem'alar*, s. 30.

²³⁹ Fetih, 48/27.

²⁴⁰ Fetih, 48/27.

anlaşmanın neticesinde İslam'ın güzellikleri ve Kur'an'ın nurları kavmiyetçiliği ve taassub perdesini yırtarak Halid bin Velid (r.a.) ve Amr ibnül As (r.a.) gibi askeri ve siyasi alanlarda dâhi olan insanların; sahabilerin saflarına katılmalarına vesile olduğunu beyan eder. Böylece Kur'an'ın manevi kılıçlarının akılları ve kalpleri fethettiğini bu ayetten istihraç eder.²⁴¹

Üçüncü Vecihte ise:

“ **لَا تَخَافُونَ** ” ayetinin, sahabileri kastederek “sizler emniyet-i mutlaka içinde Kâbe'yi tavaf edeceksiniz” manasından hareketle bu ayetin sahabilere güven telkin ettiğini vurgular. Çünkü sahabelerin sayısı az olduğu bir vakitte ve Kureyş Kabilesi'nin büyük bir kısmı onlara düşman iken böyle bir ayetin vahyedilmiş olması Bediüzzaman'a göre sahabilere kuvve-i maneviyeyi temin etmek amacına matuf/yönelik olmaktan başka bir şey değildir.

Dördüncü Vecihte ise:

“ **هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظَاهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ** ” ayetinin²⁴² kat'i olarak Hz. Peygramber'in getirdiği dinin umum dinlere galebe çalacağına/üstün geleceğine işaret eder. Çünkü Resul-i Ekrem'in, sahabileriyle İslam'ı tebliğ ve Kur'an'ın nurlarını neşretmeleri neticesinde getirdiği nur ile küre-i arzın yarısını nurlandırdığını ve nev-i beşerin beşte birisinde hidayeti hediye ettiğini *Mucizat-ı Ahmediye* Risalesinde zikreder. Bediüzzaman'a göre bu ayet de diğer ayetler gibi gaybtan haber verir. Zira bu ayet nazil olduğunda Resul-i Ekrem (sav) kendi kabilesine karşı bile tam galebe edemeyen bir vaziyette idi. Bediüzzaman, İslam dininin umum dinlere galip geleceğini ve umum devletlere muzaffer olacağını müjdelemektedir manasını ayetten çıkarır.²⁴³

²⁴¹ Nursi, *Lem'alar*, s. 29.

²⁴² Fetih, 48/28.

²⁴³ Nursi, *Lem'alar*, s. 30.

Beşinci Vecihte ise:

« مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا » ayeti²⁴⁴ sahabilerin yüksek seviyelerine ve üstün meziyetlerine işaret eder. Zira Bediüzzaman'a göre sahabilerin bu seviye ve meziyetleri onların peygamberlerden sonra en faziletli olmalarına vesile olmuştur. Bediüzzaman, bu ayetin teferruatına girerek sahabilerin istikbalde sahip olacakları ayrı ayrı mümtaz sıfatlarına bu ayetlerin işaret ettiğini ifade eder. Zira O'na göre bu ayet genelde bütün sahabilerin sıfatlarına işaret ettiği gibi özelde ise dört büyük halifelere hilafet sırasına uygun olarak işaret etmektedir.

« وَالَّذِينَ مَعَهُ » ayetin bu kısmı umumi olarak bütün sahabilerin ortak bir özelliği olmakla beraber hususi olarak Hz.Ebubekir (r.a.)'e işaret eder. Zira Hz.Peygamber (s.a.v.) hayatta iken O'na en yakın sahabe Hz.Ebubekir (r.a.) olduğu gibi vefatından sonrada vefat edip O'nun maiyyetine en evvel giren Hz. Ebubekir (r.a.) dir.

« أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ » ayetinin²⁴⁵ bu kısmı ise hususi olarak Hz. Ömer'den (r.a.) haber verir. Çünkü Hz.Ömer (r.a.) yakın bir istikbalde fetihleriyle küre-i arzın birçok devletlerini titretmiş ve adaletiyle zalimlere karşı şiddet göstermiştir.²⁴⁶

« رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ » ayetin bu kısmı ise daha çok Hz.Osman(r.a.)'a bakar. Zira O'nun hilafet döneminin özellikle son yılları fitnelerin hazırlanmaya başladığı bir döneme rastlar. Bediüzzaman, bu ayetten şöyle bir manayı çıkarır ve aktarır: “Hz. Osman (r.a.), kemal-i merhamet ve şefkat sahibi olduğundan dolayı müslümanlar içinde kan dökülmemesi için teslim-i nefis ederek Kur'an okurken mazlumen ruhunu feda eder.” Çünkü Hz. Osman (r.a.) Mısır'dan gelen işgalcilere karşı isteseydi rahatlıkla kendisini savunabilirdi. Çevresinde ve sahip olduğu valilerde, kendisini rahatlıkla koruyabilecek askeri bir gücü ve muktedir olan komutanları vardı.

²⁴⁴ Fetih, 48/29.

²⁴⁵ Fetih, 48/29.

²⁴⁶ Nursi, *Lem'alar*, s. 30.

« **تَرِيَهُمْ رُكْعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا** » Ayetin ²⁴⁷ bu kısmı ise sahabeler içinde ve özellikle dört halife arasında daha çok Hz. Ali (r.a.)'ye işaret eder. Zira Hz. Ali (r.a.) liyakat ve kahramanlıkla hilafete girdiği halde züht, ibadet ve iktisadında taviz vermemesi, namazdaki ciddiyeti rükû ve secdedeki devam hali ve bu konulardaki hassasiyeti O'nun (r.a.) bu açılardan temayüz etmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla ayet hususi olarak Hz. Ali (r.a.)'ye bakar. Bediüzzaman, farklı bir husus olarak ayetten şu manalarında istihraç eder. Bu ayet Hz. Ali (r.a.) istikbalde maruz kalacağı hadiselerde, fitnelerde mes'ul olmadığını ve niyeti ve talebi Cenab-ı Hakkın rızası olduğunu haber vermektedir.²⁴⁸

Altıncı Vecihte ise:

« **ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ** » ayetin bu kısmında Tevrat'ın sahabilere ve onların seçkin sıfatlarına işaret ettiğini beyan eder. Bediüzzaman, bu ayete delil olarak Tevrat'ın şu fıkrasını nazara verir: “Kudsilerin bayrakları beraberlerindedir.” O, Tevrat'ın bu fıkrasından şu manayı istihraç eder: “Yani O'nun sahabileri ehl-i taat, ehl-i salâhat ve ehl-i velayettirler ki kudsiler yani mukaddes tabiriyle Tevrat'taki bu ayet bu manalara işaret etmektedir.”²⁴⁹

« **مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ** » ayetinden ikinci farklı bir mana olarak şu istihraçta bulunur: Ayetin bu kısmı sahabilere ibadetlerindeki ciddiyetinin bir sonucu olarak ruhlarında bir nuraniyet hâsıl olacağına bu nuraniyetinde simalarına aksedeceğine ve yüzlerindeki bu nuraniyetin de bir hatem-i velayet hükmünde olacağına işaret etmektedir.²⁵⁰

Son Olarak da Yedinci Vecihte ise:

« **وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطَاةً فَازَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ** » ayetinin ²⁵¹ iki cihetle gaybtan haber verdiğini söyler.

²⁴⁷ Fetih, 48/29.

²⁴⁸ Nursi, *Lem'alar*, s. 31.

²⁴⁹ Nursi, *Lem'alar*, s. 31.

²⁵⁰ Nursi, *Lem'alar*, s. 31.

²⁵¹ Fetih, 48/29.

Birincisi: İncil'in sahabilerden ve onların vasıflarından haber verdiğini ve bunu delillendirmek için İncil'den şöyle bir ayet örneği vererek açıklamalarda bulunur. İncil'de geçen şu ayet “ **مَعَهُ قَضِيبٌ مِّنْ حَدِيدٍ وَأُمَّتُهُ كَذَلِكَ** ” Hz. Peygamber'in (sav) Hz. İsa (as) gibi kılıçsız değil; sahib-i seyf olacağını/ cihada memur olacağını ve O'nun (sav) sahabileri de O'nun (sav) gibi kılıçlı ve cihada memur olacaklarını ifade eder.²⁵²

Bediüzzaman, İncil'in bu ayetinden sahabilerin her ne kadar başta az ve zayıf görünseler de çekirdek misali neşv-ü nema bulacaklarını ve yükselip kuvvet sahibi olacaklarını kâfirlerin gayzlarını/öfkelerini onlara yutkundurup kılıçlarıyla nev-i beşerin beşte birinihakka ve hakikate itaat ettirerek Hz. Peygamber'in (s.a.v.) âleme reis olacağını ilan edeceklerini gibi manaları ayetlerden anlar ve bu manaları nazara verir.²⁵³

Ayetten anladığı İkinci vecih: Ayetin devamında geçen “ **مَغْفِرَةً** ” kelimesinden hareketle istikbalde ve sahabiler arasında cereyan eden hadiseler neticesinde sahabilerde mühim kusurların da bulunacağını ve ayetin bu kısmı bu manaya işaret ettiğini kabul eder. Zira mağfiret, kusurun vukuuna delalet eder.

Dolayısıyla sahabiler arasında en matlup ve yüksek ihsan mağfiret olacağını ve ayetin sahabilere müjde-i mağfiret ettiğini yani sahabelerin affa mazhar olacaklarını beyan eder.²⁵⁴

Ayrıca Bediüzzaman bu bahsin devamında “ **مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا** ” ayetinden²⁵⁵ bahseder. Bu ayetinde başta Hz. Peygamber (s.a.v.) ve sahabilerine işaret ettiğini söyler.

Bediüzzaman, “Kim Allah'a ve Peygamberine itaat etse, işte onlar Allah'ın nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaşlardır²⁵⁶.” mealinde olan bu ayet-i kerime'den şöyle istihraçlarda bulunur:

²⁵² Nursi, *Lem'alar*, s. 32.

²⁵³ Nursi, *Lem'alar*, s. 32.

²⁵⁴ Nursi, *Lem'alar*, s. 33.

²⁵⁵ Nisa, 4/68-69.

²⁵⁶ Nisa, 4/68-69.

“ **مِنَ النَّبِيِّينَ** ” Hz.Peygambere (s.a.v.),

“ **وَالصِّدِّيقِينَ** ” Hz. Ebubekir-i Siddıka (r.a.),

“ **وَالشُّهَدَاءَ** ” Hz.Ömer, Hz. Osman ve Hz.Ali’ye (r.anhüm),

“ **وَالصَّالِحِينَ** ” ise Ashab-ı Suffa, Ashab-ı Bedir ve Ashab-ı Rıdvān gibi mümtaz sahabilere işaret ettiğini beyan eder.

Bediüzzaman’a göre Fatiha Suresi’nde zikredilen “ **عَلَيْهِمْ** ” ‘den maksat Müslümanlar içinde en yüksek, en müstakim ve en sadık olan bu dört nurani taifedir.²⁵⁷

Ve en son olarak da “ **وَ حَسَنَ أَوْلَادِكَ رَفِيقًا** ” ayetinin hususi olarak Hz. Hasan (r.a.)’a işaret ettiğini zikreder. Zira O (r.a.), hilafet hususundaki feragatinden dolayı halifelik süresi az olsa da azim bir kıymete sahiptir. Çünkü Hz. Hasan (r.a.), hilafeti Hz.Muaviye (r.a.)’ye bırakması ile ümmet içinde musalahaya vesile olmuştur. Böylece mühim bir fitnenin önünü almıştır ve ümmete azim bir faide sağlamıştır²⁵⁸. İşte bu yüzden Hz. Hasan (r.a.), bu fedakârlığından dolayı Kur’an’da tebrik edilmiştir.²⁵⁹

Ayrıca Bediüzzaman, *Mucizat-ı Ahmediye* adlı meşhur risalesinde Tevrat, Zebur ve İncil’den Hz.Peygamber’in (s.a.v.) risaletine ve hak peygamber olduğuna ve nübüvvet medresesinin talebeleri olan sahabilerin faziletlerine ve sıfatlarına dair birçok ayet örnekleri verir.²⁶⁰

²⁵⁷ Nursi, *Şualar*, s. 616-617.

²⁵⁸ Nursi, *Lem’alar*, s. 36.

²⁵⁹ Nisa, 4/68-69.

²⁶⁰ Nursi, *Mektubat*, s. 165-167; *Lem’alar*, s. 31.

1.5. Sahabe'nin Örnek Ahlakı

Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de Hz.Peygamber'i (sav) tüm insanlığa örnek gösterdiği²⁶¹ gibi Resul-i Ekrem (s.a.av.) dahi Ashab- Kiram'ını kendilerinden sonra gelen ümmete örnek göstermiştir ve sahabe çizgisini, getirdiği dinin/kurduğu sistemin bir devamı olarak göstermiştir.²⁶²Nitekim sahabeler Allah Resulünün rahle-i tedrisinden geçerek O'nun (sav) ilmine ve feyzine mazhar olmuşlardır.

Bediüzzamanda telif ettiği eserlerinin birçok bahislerinde müntesiplerine ve talebelerine sahabe neslini örnek verir. O'na göre sahabiler Resullulah'ın (sav)tebliğ ve tarif ettiği tarzda hareket ederek sünnetin dışı yansımalarına vesile olmuşlardır. Böylece kıyamete kadarki müslümanlara örnek bir nesil olmuşlardır. Mesela adaletin, eşitlik prensibi içinde uygulanması gerektiğini İslam Tarihi'nden ve bilhassa sahabe hayatından misaller vererek müdafaa eder.²⁶³

1.5.1. Sahabe'nin İsar Hasleti

Bediüzzaman, talebelerine sahabelerin ahlakından örnekler vererek güçlerini nereden alacakları konusunda yol gösterir. Mesela: Talebelerine ihlas dersini verirken sahabelerin sahip olduğu "isar hasletini"²⁶⁴ örnek verir.

Bediüzzaman sahabelerin sahip oldukları isar hasletinden dolayı Kur'an'ın övgüsüne mazhar olduklarını ve sahabilerin bu mümtaz sıfatlarından bizimde alacağımız dersler olduğunu şu cümleler ile ifade eder. "Sahabilerin sena-i Kur'aniye'ye mazhar olan "isar hasletini" kendine rehber etmek. Yani: Hediye ve sadakanın kabulünde başkasını kendine tercih etmek ve hizmet-i diniyenin mukabilinde gelen menfaat-ı maddiyeyi istemeden ve kalben talep etmeden, sırf bir ihlan-ı İlahî bilerek, nâstan minnet almayarak ve hizmet-i diniyenin mukabilinde de almamaktır. Çünkü hizmet-i diniyenin mukabilinde dünyada bir şey istenilmemeli ki, ihlan kaçmasın.

²⁶¹ Kalem, 68/4; Tevbe, 9/128; Al-i İmran 3/31.

²⁶² Sahabeleri Öven Hadisler için bkz: er-Rudani, *Cem'u'l-Fevaid*, cilt: 5, h.no: 8554, s. 89; el-Askalani, *Fethu'l-Bari*, cilt: 7, h.no: 3650, s. 5; en-Nevevî, *Sahih-i Müslim Şerhi*, cilt:16, h.no: 6435, s. 309; İmam-i Savi, *Cevheretu't-Tevhid*, s. 167.

²⁶³ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 82; *Kastamonu Lahikası*, s. 265; Şualar, s. 363.

²⁶⁴ İsar: Kendisi muhtaç olduğu halde müslüman kardeşinin nefsinin kendi nefsinin tercih etmek, cömert olmak ve ikram etmek manalarını da ihtiva eden bir tabirdir (Mustafa Çağrı, "İsar" DİA, cilt: :22, İstanbul, 2000, s. 490-491.). Ayrıca sahabenin isar hasletine dair bir örnek için bkz. Tarhan, *Çağın Vicdanı Bediüzzaman*, s. 162.

Çendan hakları var ki, ümmet onların maişetlerini temin etsin. Hem zekâta da müstehaktırlar. Fakat bu istenilmez, belki verilir. Verildiği vakit de, hizmetimin ücretidir denilmez. Mümkün olduğu kadar kanaatkârane başka ehil ve daha müstehak olanların nefsinin kendi nefsinin tercih etmek,

و يُؤْتُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ²⁶⁵ sırrına mazhariyetle, bu müdhiş tehlikeden kurtulup ihlası kazanabilir.²⁶⁶

Neticede Bediüzzaman; talebelerine iman ve Kur'an hizmetinin icra edilmesinde maddi menfaatlerin istenilmemesi, hatta kalben dahi talep edilmemesi gerektiğini aksi halde ibadet ve hizmette ihlâsın kaybolacağını ifade eder. Amellerin mayası olan ihlâsın kaybolması ise Bediüzzaman'a göre müdhiş bir tehlikedir.²⁶⁷

1.5.2. Sahabe'nin İman ve Kur'an Hizmeti

Sahabiler, Allah'ın rızasını daha dünyada iken –topyekün- kazanmış mübarek bir taifedir.²⁶⁸ Allah Resulü, vahiy yoluyla aldığı bu müjdeyi talebeleri olan sahabelerine iletmiştir. İslam Tarihi'nde, bu yönüyle emsali olmayan güzide bir nesildir sahabeler. Bizim okuyup geçtiğimizi sahabiler okuyup yaşıyorlardı. Yani ilmiyle amel etme ve amelde ihlaslı olma husunda da Ashab-ı Kiram diğer müminlerden temayüz etmiş bir nesl-i mübarektir.

Bediüzzaman, sahabe neslini tebliğ ve irşad husunda Resulullah'ın(sav)gerçek varisleri olarak kabul eder. O'na göre sahabiler, Allah Resulü'ne (sav) ulaşmak için bir köprü vazifesini görmüşlerdir. İman ve Kur'an hizmetindedir. Sahabeler örnek bir duruş sergilemişlerdir.

Bediüzzaman talebelerine, sahabe gibi iman ve Kur'an hizmetinde rıza-yı İlahiden başka maksat takip edilmemesi, keşf ve keramet-i şahsiyeye ehemmiyet vermeyerek yalnız ve yalnız iman nurlarını neşretmek ve ehl-i imanın imanını kurtarmak vazifesini esas maksat yapmak gerektiğini ısrarla tavsiye eder.²⁶⁹

²⁶⁵ Haşir, 59/9.

²⁶⁶ Nursi, *Lem'alar*, s. 150.

²⁶⁷ Nursi, *Lem'alar*, s. 150; Ayrıca bkz. Kasım Şulul, *İbn-i Haldun'a Göre İslam Medeniyeti*, İstanbul, İnsan Yayınları, 2011, s. 192.

²⁶⁸ Tevbe, 9/100.

²⁶⁹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 315.

1.5.3.Sahabedeki Güzel Ahlakın Kaynağı

Bediüzzaman'a göre sahabilerin sahip oldukları kemalat ve güzel ahlakın temel sebebi sahabilerin imtisal-i evamir ve içtinab-ı nevahideki ciddiyetleridir. Yani sahabiler Allah'ın emirlerine karşı ciddi bir bağlılık gösterdikleri gibi O'nun (cc) yasaklarından da ciddi manada kaçınmaya çalışmışlardır. Bunun neticesinde de elmas gibi bir ruha sahip olmuşlardır. Bu konuda Bediüzzaman özellikle Hz. Ebubekir'i (ra) örnek olarak verir. Ebu Cehil gibi muhaliflerini de kömür ruhlu insanlar olarak tavsif eder. Yukarıda zikredilen meziyetler sayesinde Hz. Ebubekirler yükseklerin en yükseği manasında olan alay-ı illiyyine çıktıklarını küfür ve dalalet yüzünden de Ebu Cehil gibi insanlar ise aşağıların en aşağısı manasında olan esfel-i safiline düşmüş olduklarını belirtir.²⁷⁰

Başka bir ifadeyle Ashab-ı Kiramın güzel ahlakının kaynağı Hz. Peygamber'in (sav) anlayışdır/tarz-ı hayatıdır. O'nun da (sav)örnek ahlakının kaynağı bizzat Kur'an'ın kendisidir. Dolayısıyla sahabiler Kur'anî bir peygamber anlayışını sahip idiler. Bu da onların güzel bir ahlak sahibi olmalarını netice vermiştir. Dolayısıyla bu husus Onları diğer müslümanlardan temayüz ettiren temel sebeplerden birisidir.²⁷¹

1.5.5.Sahabe'nin İktisadı

Bediüzzaman, çok önem verdiği risalelerinden birisi olan *İktisat Risalesi*'nde iktisat ile hissetin yani cimriliğin farkını anlatırken sahabilerin yedi meşhur Abdullahlarından birisi olan Abdullah bin Ömer'i (ö. 73/692) (ra) örnek olarak verir. Zira bu sahabe, risalede anlatılan kıssaya göre çarşı içinde, bir alışverişte, kırk paralık bir meselede şiddetli münakaşa etmiş. Diğer taraftan aynı sahabe, evinin kapısına gelen bir fakire 200 kuruş verir. Kısa bir süre sonra başka bir fakire de bir altın verir. Bu olaya şahit olan sahabelerden birisi Abdullah bin Ömer'in (ra) bu davranışlarına şaşırır ve der ki:

“Fesühbanallah! Çarşı içinde kırk para için böyle münakaşa etsin de, sonra hanesinde ikiyüz kuruşu kimseye sezdirmeden kemal-i rıza-yı nefisle versin!” diye düşündü, gitti, Hazret-i Abdullah İbn-i Ömer'i (ra) gördü.

²⁷⁰ Nursi, *Asar-ı Bediyye*, s. 671; *Sözler*, s. 588; *Şualar*, s. 579; *Mektubat*, s. 93.

²⁷¹ Bünyamin Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, Ankara, Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, s. 94.

Dedi: "Ya İmam! Bu müşkilimi hallet. Sen çarşıda böyle yaptın, hanende de şöyle yapmışsın." O'na cevaben dedi ki: "Çarşıdaki vaziyet iktisaddan ve kemal-i akıldan ve alış-verişin esası ve ruhu olan emniyetin, sadakatın muhafazasından gelmiş bir halettir; hisset değildir." Hanemdeki vaziyet ise kalbin şefkatinden ve ruhun kemalinden gelmiş bir halettir. Ne o (çarşıdaki pazarlık) hissettir/cimriliktir ne de bu (fakirlere birer altın vermek) israftır.²⁷²

Bediüzzaman, bu kıssayı anlattıktan sonra da sahabelerdeki bu güzel hasleti ve meziyeti desteklemek için İmam-ı A'zam'dan şu cümleyi nakleder:

“ لَا اسْرَافَ فِي الْخَيْرِ كَمَا لَا خَيْرَ فِي الْاسْرَافِ ” demiş. Yani: "Hayırda ve ihsanda (fakat müstehak olanlara) israf olmadığı gibi, israfta da hiçbir hayır yoktur."²⁷³

1.5.6.Sahabilerin Hadis Sahasındaki Gayretleri

Bediüzzaman sahabilerin; hadislerin tesbiti, muhafazası ve sahih bir surette sonraki kuşaklara aktarılması için çekmiş oldukları zahmet ve meşakkatleri birçok risalelerde nazara verir.

Onların (r.anhüm) Hz.Peygamber'e (sav) ait en küçük bir hareketi, bir sireti ve bir halini ihmal etmemelerini ve kaydetmiş olduklarını ve sağlam olarak günümüze ulaştırmış olmalarını çok kıymetli bulur. Hadis kitaplarında Allah Resulünün(sav) örnek hayatının bütün ayrıntısıyla yazılmış olmasını sahabelerin bu konudaki gayretlerine ve faaliyetlerine bir delil olduğunu kabul eder²⁷⁴.

İslamî kaynaklarda “er-Rihle fi-talebi'l hadis” adıyla geçen yani Allah Resulü'nün(sav) unutulmuş veya kaybolmuş hadislerini öğrenmek maksadıyla seyahat etmek konusunda da sahabilerin gayretleri ve bu amaç doğrultusunda çektikleri meşakkatler de takdire şayandır. Mesela, Medine'de bulunan Ebu Eyyûb el-Ensari (ra) Hz. Peygamber'den (sav) işittiği fakat sonradan unuttuğu bir hadis-i şerifi Mısır'da bulunan Ukbe bin Amir'e (ra) sormak için zahmetli bir yolculuk yapmıştır.²⁷⁵

²⁷² Nursi, *Lem'alar*, s. 144.

²⁷³ Nursi, *Lem'alar*, s. 144.

²⁷⁴ Nursi, *Mektubat*, s. 113.

²⁷⁵ Hüseyin Akgün, “Sahabe Coğrafyası”, *Sahabe Kimliği ve Algısı Konulu Tartışmalı İlmî Toplantı*, Adapazarı, Ensar Neşriyat, 2013, s. 38.

Bu örnekten de anlaşılacağı üzere hadislerin muhafazası ve aktarılması konusunda da sahabiler çok emektar bir zümredir. Sonuç olarak hadis alanındaki rivayetleri Hz. Peygamber'den (sav) duyan, anlayan, aktaran ve uygulayan ilk halka olmaları hasebiyle de sahabiler önemli bir nesildir.²⁷⁶

1.5.7. Sahabilerin Siyaseti ve İdaresi

İslamiyet'in siyaset tarihinden sahabilerin örnek uygulamalarına dikkat çeken Bediüzzaman, onların devleti ve milleti idare etmelerine dair bazı misaller verir.

Bu mevzuda Hz. Ebubekir'in (ra) devlet idaresini ve siyasetini örnek verir. O'nun, aşere-i mübeşşereye ve diğer ashab-ı kirama hem halifelik hem de reis-i cumhurluk görevini icra ettiğini ancak bu siyasî kimliğin, manasız bir resim ve isimden ibaret olmadığını tam aksine adalet, hakkaniyet ve şer'i hükümlere/hürriyete dayanmış olduğunu savunur. Bu bahsin neticesinde Bediüzzaman, siyaset dünyasına da sahabileri ve onların mükemmel uygulamalarını örnek verir.²⁷⁷

Bediüzzaman, adalet ve hukukta eşitlik prensibine göre hareket edilmesi gerektiğine inanır. Bu hususta da yani adaletin icrası bakımından da sahabilerin örnek bir duruşa sahip olduklarını kabul eder. Çünkü O'nlara (r. anhüm) din, dil, makam ve rütbe ayrımı yapmaksızın adaletin tahakkuku için eşitlik prensibini esas bir düstur olarak algılamışlar ve uygulamışlardır.²⁷⁸

Bediüzzaman, istibdada dayalı olan siyasi sistemlere son derece karşıdır. Çünkü istibdat bir çeşit seyyiattır ve siyaseti özellikle de şeriatı lekelemektir. Yine O'na göre istibdat, müslümanların geri kalmasına sebep olan altı hastalıktan birisidir.²⁷⁹

Bu bahsin devamında Bediüzzaman, meşrutiyet adındaki siyasi sistemin ancak şeriat elbisesi ile ve şeriat adıyla tatbik edilmesinden yanadır. Bu konuda da O, sahabe neslini özellikle de Hulefa-i Raşidin dönemini örnek verir ve O'nlara (r. anhüm) taklit etmemiz gerektiğine inanır.²⁸⁰

²⁷⁶ Ashab-ı Kiramın Hz. Peygamber'den (sav) duyduklarını aktarma hizmetleri ve gayretleri için bkz. Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, Beyan Yay, 2009, s. 746.

²⁷⁷ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 40; *Şualar*, s. 363.

²⁷⁸ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II) s. 210; *Tarihçe-i Hayat*, s. 82; *Kastamonu Lahikası*, s. 265; *Muhakemat*, s. 147. Ayrıca bkz. Hamidullah, *İslam Peygamberi*, s. 773.

²⁷⁹ Bu konu hakkında tafsilatlı bilgi için bkz. *Tarihçe-i Hayat*, s. 89.

²⁸⁰ Nursi, *Asar-ı Bediyye*, s. 491.

Bediüzzaman'a göre, imanın kuvveti ile hürriyet arasında ciddi bir bağlantı vardır. Zira O, iman ne kadar mükemmel olursa hürriyet o derece parlar kaidesine inanmaktadır. Bu hususta da Hz. Peygamber (sav) ve sahabelerin yaşamış olduğu dönem olan asr-ı saadeti örnek olarak gösterir.²⁸¹

1.5.8.Sahabilerin Sıdk ve Doğrulukları

Sıdk ve doğruluk bakımından da sahabilerin, diğer müslümanlar içinde farklı bir yere ve öneme sahip olduklarına inanan Bediüzzaman, *Mucizat-ı Ahmediyye* adlı risalesinde sahabilerin bu özelliklerini sık sık nazara verir. Bediüzzaman; sahabilerin sıdk, doğruluk, hakkı savunmak ve tebliğ etmek için gerekirse can, mal, peder ve valide, kavim ve kabilelerini feda edebilecek birer sıdk ve sadakat fedaisi olduklarını ifade eder.²⁸²

Bediüzzaman, sahabilerin mümtaz sıfatlarından birisi olan sıdk ve doğruluklarına ehemmiyetle vurgu yapar. Nitekim O'na göre sıdk; İslamiyet'in esasıdır, imanın hassasıdır, terakkiyatın temel şartıdır, âlem-i İslam'ın nizamıdır, İnsanları kemalata ulaştıran temel bir saiktir/sebeptir ve yüksek ahlakın hayatıdır. Ashab-ı Kiramı (r. anhüm) bütün insanlara tefevvuk ettiren sıdktır ve Hz. Peygamber'i insanlığın en yüksek mertebesine çıkaran sıdktır.²⁸³ Bu ifadeleri ile Bediüzzaman, doğruluğun güzel ahlak içinde ehemmiyet açısından ağır bastığına inanmaktadır.

1.5.9.Sahabilerin Cesaretleri

Bediüzzaman, örnek ahlakın esaslarından birisi olan cesaret konusunda da sahabe neslini örnek verir. Nitekim onların (r. anhüm) komutanları olan Resul-i Ekrem (sav), kırk sahabeti ile dünyanın kırk devletine meydan okumuştur.²⁸⁴

Yine O'nlar (r. anhüm) İslam'ın tesisi ve Kur'an nurlarının neşri için bütün dünyaya karşı ilan-ı harp etmişlerdir.

²⁸¹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 82.

²⁸² Nursi, *Mektubat*, s. 121.

²⁸³ Nursi, *İşaratu'l-İ'caz*, s. 82.

²⁸⁴ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II), s. 174.

Bediüzzaman'a göre sahabelerin bu meziyetlerinin kıymeti o kadar yüksektir ki sahabelerin bir dakikasına bir başkası bir senede yetişemez. Hatta sahabelerin her bir dakikaları Allah için savaşırken şehit olan askerin şehadet anındaki dakikası gibidir. Herbir saatleri ise korkunç ve tehlikeli bir mevkide Allah için bir saat nöbet tutan askerin nöbet anındaki saati gibidir. Dolayısıyla sahabelerin amelleri çok faziletli, fiilleri ise çok sevaplıdır. İbadetleri az olsa da ücreti çoktur, kıymeti yüksektir. Çünkü sahabelerin icraatleri, gayret ve fedakârlıkları ile yaşadıkları dönemin şartları günümüzden çok farklıydı.²⁸⁵

Bediüzzaman, sahabelerin imandan kaynaklanan cesaretlerine dair İslam Tarihi'nden örnekler verir. *Mucizat-ı Ahmediyye* adlı risalesinde Abdullah bin Zübeyr'in (ra) (ö. 73/692) cesaretinden ve kahramanlığından bahseder.

Bu sahabenin; Haccac-ı Zalim'in zulmüne karşı ciddi bir duruş sergilediğini, halifeliğini Mekke'de ilan ettiğini, müthiş hücumlara maruz kaldığını, korkusuzca şiddetli müsademelere giriştiğini ve en nihayet Haccac-ı Zalim'in büyük bir ordusu ile yaptığı çetin bir mücadele sonucu kahramancasına şehit edilmiş olduğunu beyan eder.²⁸⁶

Aynı bahsin devamında ise Hz. Ali'nin (ra) kahramanlığını nazara verir. "Hayber Kalesinin fethi Ali'nin (ra) eliyle olacak"²⁸⁷ mealindeki hadisi zikrettikten sonra Hz. Ali'nin (ra) Hayber'in fethinde büyük kahramanlıklar gösterip Hayber Kalesi'nin kapısını bir kalkan gibi kullandığından bahseder. Hz. Ali (ra) fethin sonunda kapıyı yere atar. Bir rivayete göre sekiz adam o kapıyı yerden kaldıramamıştır. Bediüzzaman, bu hadiseyi Hz. Ali'nin (ra) şahsında sahabelerin İslam'ın tebliğinde ve cihat vazifesinin icrası esnasındaki cesaretlerine örnek olarak verir.²⁸⁸

1.5.10. Sahabelerin Umumen Adil Olmaları

Bediüzzaman'a göre sahabeler umumen âdildir ve doğru söylerler. Zira O'na göre Hz. Peygamber'in (sav) nübüvvet sohbeti ile nurlanan sahabeler; çirkin ve sükûta sebep olan ayrıca Müseyleme-i Kezzab'ı maskara eden yalana elbette

²⁸⁵ Nursi, *Sözler*, s. 493.

²⁸⁶ Nursi, *Mektubat*, s. 103.

²⁸⁷ Rudani, *Cemu'l-Fevaid*, cilt: 5, h. no: 86878, s. 119.

²⁸⁸ Nursi, *Mektubat*, s. 107.

tenezzül etmezler. Kasti olarak yalana ellerini uzatmazlar ve küfürden/inkârdan kaçındıkları kadar küfrün arkadaşı olan kizbden/yalandan çekinmişlerdir. Onların (r. anhüm) yalana ittifakları muhaldir.²⁸⁹

Çünkü onlar (r. anhüm) herkesten ziyade sadık, hakperest, ciddi ve doğru adamlardır. Her kavimden ziyade yalana karşı sükût etmez insanlardır. O'nlar (r. anhüm) sıdk ve doğruluk için can, mal, peder, valide, kavim ve kabilelerini feda etmişlerdir. Bu meziyet ve faziletlerinin temel sebebi ise nefislerinin tezkiye ve tathir edilmiş olmasıdır. Dolayısıyla sahabiler, elbette ve şüphesiz bilerek ellerini yalana uzatmazlar. Yalan ile kendilerini kirletmezler. O'nlar daima doğruyu söylerler. O'nlardan gelen rivayet tezkiyeye yani cerh ve tadile muhtaç değildir.²⁹⁰

Ashabın, Hz. Peygamber'den rivayet ettikleri umum hadisler, sahihtir. Bediüzzaman, bu konuda bütün ehl-i şeriat ve ehl-i hadisin müttetik olmalarını kendisine kat'î bir delil ve hüccet olarak kabul eder.²⁹¹

1.5.11.Sahabilerin İbadetteki Ciddiyetleri

Bediüzzaman, ibadetteki tavizsizlik ve ciddiyet konusunda da sahabe neslini örnek verir. Bu mevzuya âlem-i İslam'ın en acip harbi olan Bedir Harbinde “mücahidler” diye tarif ettiği sahabilerin namaz vaktinde nöbetleşerek cemaat hayrına şerik/ortak olmak için namazı cemaatle kılmalarını örnek olarak verir.

Sahabilerin ölüm kalım savaşı olan Bedir Harbi gibi önemli bir savaşta bile sünnet olan cemaatle namaz kılmalarını, ibadette olan ciddiyetlerine ve hassasiyetlerine bir misal olarak kabul eder.

Kısacası Hz.Peygamber (sav) ve Ashab-ı Kiram, muharebe zamanında terk edilebilen cemaatle namaz kılmak gibi bir hayrı, dünyanın en büyük siyasi vak'asına tercih etmişler ve üstün tutmuşlar. Ufak bir sevabı, harp cephesinin dehşetleri içinde dahi terk etmemişlerdir.

²⁸⁹ Nursi, *Mektubat*, s. 120-121.

²⁹⁰ Cerh ve Tadil: Hadis ilminde ve usulünde hadis rivayet edenlerin adil olup olmadığını ravinin zaaflarını eksikliklerini tespit etmek ve rivayetin sıhhatini tespit etmek gibi faaliyetler ile ilgili olan kavramlardır (Canan, *Hadis Usulü ve Tarihi*, s. 459).

²⁹¹ Nursi, *İlk Eserler*, s. 189.

Bu mektubun devamında ise “kahraman-ı İslam” diye tavsif ettiği Hz. Ali’yi örnek verir. Nitekim Hz. Ali (ra) düşmanları çok olduğu için namazda kendisine düşmanları tarafından bir hücum manasını düşünmemek ve namazdaki huzurun bozulmaması için Cenab-ı Hak’tan manevi bir muhafız talep etmiştir.

Bediüzzaman, genelde sahabilerin, özelde ise Hz. Ali (ra)’nin namaz ve ibadet konusundaki bu ciddiyetlerinden çok ders aldığını talebelerine beyan eder. Yine O, vefatından önce talebelerine vermiş olduğu en son dersi ihtiva eden mektubunda sahabilerin ibadetteki meziyet ve faziletlerini nazara vermiş olması da çok manidardır.²⁹²

1.5.12.Sahabilerin Ahlakına Dair Semavi Kitaplardan İstihraçlar

Bediüzzaman, *Barla Lahikası* adlı eserinde ise sahabilerin örnek ahlakını Kur’an, Tevrat, İncil gibi semavi kitaplardan da istifade ederek şöyle açıklar: “Başta Kur’an-ı Kerim’in Fetih Suresinin ahiri sahabelerin secaya-yı samiye/huy güzelliği, ahlak-ı âliye/yüksek ahlak ve muamelatı galiyelerine/üstün ve mükemmel muamelatlarına işaret eder.” Bediüzzaman, Fetih Suresi’nin sahabilerin evsafına işaret eden ayetlerinden şu manaları istihraç eder: “Sahabilerin halka vaziyetleri düşmanlarına karşı şeditirler. Dostlarına ve mü’minlere rahimdirler. Cenab-ı Hakka karşı rükû ve secde ile azami manada itaat halindedirler. Bütün işlerinde sahabiler, Cenab-ı Hakkın rızasını ve fazlını kastederler. Kemal-i ihlâs sahibidirler. Yani ibadet ve hizmetlerinde yalnız ve yalnız Allah’ın rızasını esas maksat yapmaktadırlar.”²⁹³

Ayrıca Bediüzzaman, sahabilerin örnek ahlak ve kemalatlarına Kur’anın dışında Tevrat ve İncil gibi diğer semavi kitaplardan da örnekler vererek bu semavi kitapların müstakbeldeki sahabelerin özelliklerine özellikle de ibadet ve cihad vazifesindeki harikulade meziyetlerine işaret eden ayetlerini beyan eder. Mesela: Tevrat’ta geçen “kudsilerin bayrakları beraberindedir” mealindeki ayetin sahabilere işaret ettiğini beyan ederek şu ayetin tefsirini şöyle yapar: “Yani O’nun (s.a.v.) sahabileri ehl-i itaat ve ehl-i salahat ve ehl-i velayettirler. Tabir-i diğerle O’nun (sav) sahabileri kudsi salih evliyalarlardır.”²⁹⁴

²⁹² Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II), s. 246-247; *Sözler*, s. 490-491.

²⁹³ Nursi, *Barla Lahikası*, s. 276.

²⁹⁴ Nursi, *Barla Lahikası*, s. 276; *Lem’alar*, s. 31; *Mektubat*, s. 168.

1.5.13. Sahabilerin Müsbet Hareketi/Yapıcı Usûl ve Üslûbu

Müspet hareket; asayîşi muhafaza etmek, yapıcı ve olumlu davranmak gibi manaları ihtiva eder. Bediüzzaman, cebir ve ihtilal metodlarına başvurmadan sosyal meselelerin en müsbet/olumlu şekilde halledilmesi gerektiğine inanır. “Müsbet hareket mektubu” diye bilinen ve talebelerine vermiş olduğu en son ders olan mektubunda da Bediüzzaman, sahabilerin örnek davranışlarına dikkat çeker. O, kaleme almış olduğu bu son mektubunda talebelerine “bizim asıl vazifemiz müspet hareket etmektir, menfî hareket değildir. Sadece ve sadece hizmet-i imaniyeyi Allah’ın rızasına uygun olarak yapmaktır. Allah’ın vazifesine karışmamaktır. Asayîşi muhafaza etmektir. İman hizmetinde her bir sıkıntıyı sabırla ve şükürle karşılamaktır” gibi mesajları verir.²⁹⁵

Bu konuda önce kendini misal olarak örnek verir. Kendisinin her türlü sıkıntı ve kötü muamelelere karşı menfî hareket etmediğini tam aksine sabır ve rıza ile karşıladığını beyan eder. Tebliğ ve irşad metodu olarak çok önemseydiği bu müspet hareket tarzına delil olarak da sahabileri gösterir. Bedir ve Uhud Muharebelerinde çok cefa çekenler gibi ifadesiyle sahabeleri kastederek onlarında çok sıkıntılar çektiklerini ve bütün bunları sabır, şükür ve rıza ile karşıladıklarını zikreder. Neticede toplumsal asayîşin muhafazası ve masumların hatırı için müspet hareket etmenin önemini sahabe hayatından misaller getirerek bu görüşünü temellendirir.²⁹⁶

1.5.14. Sahabilerin Fedakârlıkları

Bediüzzaman’a göre sahabilerin fedakârlıkları sadece maddi ölçülerle sınırlı değildir. Onlar (r.anhüm) manevi açıdan da büyük fedakârlıklara imza atmışlardır. Mesela: Hz. Ebubekir ‘e (ra) ait şu cümleyi nakleder: “Müminlerin Cehennem’e girmemesi için Allah’tan isterim, benim vücudum Cehennem’de öyle büyüsün ki onların yerine azap çeksin.”²⁹⁷

Bediüzzaman, müminlerin ebedi saadet ve selametleri için cehenneme bile girmeyi göze alabilen sahabilerin bu azami fedakârlıklarını kendine örnek bir tutum ve davranış olarak kabul eder.

²⁹⁵ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II), s. 241.

²⁹⁶ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II), s. 241; *İlk Eserler*, s. 248. Ayrıca sahabelerin çektikleri sıkıntılar için bkz. Kandehlevî, *Hayatı’s-Sahabe*, cilt: I, h.no: 350, s. 315.

²⁹⁷ El Fethu’r- Rabbani, *Şerh-i Müsned-i Ahmed*, 1/52 (Badıllı, Risale-i Nur’un Kudsi Kaynakları s. 892’den naklen) Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II), s. 152; *Sözler*, s. 757.

Nitekim bu doğrultuda olan Bediüzzaman'ın "Milletimizin imanını selamette görürsem cehennemın alevleri içinde yanmaya razıyım."²⁹⁸sözünün Hz. Ebubekir'in (ra) yukarıda ifade edilen sözünden mühlhem olduğu anlaşılmaktadır. Kısacası Bediüzzaman da sahabilerin bu örnek ahlakından hareketle maddi ve manevi her türlü meşru zevk ve lezzetlerden kendini mahrum edip azami feragatlarda bulunarak sırr-ı ihlâsa muvafak olmaya çalışmıştır. Dünya kendisine gülmüş ve birçok dünyevi cazip teklifler almış olmasına rağmen O, fedakârlığın zirve ismi olan sahabilerin çizgisinde hareket ederek Kur'an ve İslamiyet'in halis ve muhlis bir fedaisi ve hizmetkârı olmayı tercih etmiştir.

1.5.15.Sahabilerin İmandaki Teslimiyeti

Bediüzzaman, ana teması marifetullah/Allah'ı tanı(t)ma olan *Ayetü'l-Kübra* adlı meşhur risalesinde sahabilerin imandaki kuvvetlerine ve teslimiyetlerine işaret eder. Onların (r.anhüm) maneviyatta ve iman mertebelerinde sürekli terakki ettiklerini ve insanlar içinde peygamberlerden sonra en ferasetli, en dirayetli ve kemalatla en meşhuru ve hürmete en layık ve en dindar muazzam bir taife olduklarını zikreder.²⁹⁹Bu risalenin devamında ise imandaki kuvvet ve tam teslimiyet hususunda Hz. Ali (ra)'yi örnek verir. Hz. Ali (ra)'nin kalben inandıklarını gözümle görsem imanım artmayacak. Aynelyakin imanı yani gözle görür gibi iman etmiş olduğunu ifade eden şu sözünü aktarır: "perde-i gayb açılrsa yakinim ziyadeleşmeyecek."³⁰⁰

1.5.16.Sahabilerin İlim Noktasındaki Faziletleri

Bediüzzaman'a göre Ümmet-i Muhammediye (sav)'nin en önemli birinci halkasını oluşturan sahabe nesli ilim noktasında da diğer müslümanlardan temayüz etmişlerdir. O, bu hususta umum sahabilerin şahsında Abdullah bin Abbas'ı (ra) örnek olarak zikreder. Söz konusu sahabenin "Tercümanü'l-Kur'an" unvanına sahip olduğundan ve "Habrü'l-Ümme" yani ümmetin âlimi rütbesini kazanmış olduğundan ve ilmine hürmeten çok genç yaşta kadim/en eski ve âlim sahabiler meclisine alındığından bahseder.³⁰¹

²⁹⁸ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 630.

²⁹⁹ Nursi, *Asa-yı Musa*, s.126.

³⁰⁰ Hz. Ali'nin (ra) buna benzer sözleri için bkz. *Nehcü'l Belağa*, çev: Adnan Demircan, Beyan Yay, İstanbul, 2009, s.187.

³⁰¹ Nursi, *Mektubat*, s. 144.

1.5.17. Sahabilerin Hz. Peygamber'e (sav) ve İslam'a Hizmetkârlığı

Bediüzzaman'a göre birçok sahabe Hz. Peygamber'in (sav) ya şahsına veya davasına hizmet ederek "Hadim-i Nebevi" unvanına mazhar olmuşlardır. O, bu mevzuda sahabilerin birçoğu adına Enes bin Malik'i (ra) ve Abdullah bin Mes'ud'u (ra) örnek verir.³⁰² Ona göre sahabiler "Hadim-i Nebevi" unvanıyla ve hizmetleriyle İslam'ın tesisine ve Kuran'ın neşrine vesile olmuşlardır. Neticede ise bütün ümmetin hasenatına hissedar olma şerefini ve kazancını elde etme hakkına sahip olmuşlardır. Ona göre sahabilere yetişilememesinin/üstünlüklerinin en temel sebeplerinden birisi budur.

1.5.18. Sahabe Ahlakının Risalet-i Ahmediye'ye (sav) İşaret Etmesi

Sahabiler ile ilgili Bediüzzaman'ın en çok üzerinde durduğu husus, O'nların (r.anhüm) örnek ahlakıdır denilebilir. Mesela: *Elhüccetü'z-Zehra* adlı risalesinde Bediüzzaman, sahabilerin örnek ahlakına dikkatleri çeker ve neticede sahabe neslinin faziletini ve örnek ahlakını Hz. Muhammedin (sav) risaletine, sâdıkiyetine sarsılmaz külli bir şahadet ve delil olarak kabul ettiğini şu ifadelerle dile getirir³⁰³: "Enbiyadan sonra en muhterem ve yüksek taife ve ümmi ve bedevi oldukları halde az bir zamanda nur-ı Muhammedî (sav) ile şarktan garba kadar âdilane idare edip, cihangir devletleri mağlub ederek müterakki, fenli, medenî, siyasî milletlere üstad, muallim, diplomat, hâkim-i âdil olarak o asrı bir asr-ı saadet hükmüne getiren sahabiler; Muhammed'in (sav) her halini tedkik ve taharriden sonra gözleriyle gördükleri çok mu'cizatın kuvvetiyle eski düşmanlıklarını ve ecdadlarının mesleklerini ve çokları - Hâlid ibn-i Velid ve İkrime ibn-i Ebu Cehil gibi- pederlerinin taraftarlıklarını, kavim ve kabilelerini tamamıyla bırakıp bütün ruh-u canlarıyla, gayet fedakârane bir surette İslâmiyet'e girerek aynelyakîn derecesinde Muhammed'in (sav) sâdıkiyetine ve risaletine imanları; sarsılmaz ve küllî bir şahadettir."

³⁰² Nursi, *Mektubat*, s. 134.

³⁰³ Hz. Peygamber'in (sav) sahabe neslinin nezdinde ve nazarında çok ciddi bir otorite sahibi olmasına dair örnekler için bkz: Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, s. 118.

1.6. Sahabilerin Çeşitli Cihetlerle Örnek Ahlakı

Bediüzzaman hakkında kaleme alınan bir mektupta Hz. Ömer'in (ra) zühd ve istiğnası örnek verilir.³⁰⁴ Bediüzzaman'ın da Hz. Ömer (ra) misali kendisine sunulan birçok hediye, zekât ve sadakaları kabul etmeyip Kur'anın hizmetkârlığını tercih etmiş olduğu ifade edilir ve Hz. Ömer'den (ra) şu rivayet nakledilir: "Eğer sırtıma fazla yük alırsam kâinatın kalbi ve Allah'ın Habibi (sav) Muhammed-i Arabî'ye (sav) ve O'nun (sav) yararı olan kâmillere yetişemem ve yarı yolda kalırım."³⁰⁵

Bediüzzaman da Hz. Ömer'in (ra) dünyayı kalben terk anlamındaki bu zühd anlayışını kabul ederek hayatı boyunca bu çizgisinden taviz vermemek için azami iktisat ve kanaatle hayatını geçirmiştir.

Bediüzzaman, sahabilerin hikmetli sözlerinden istifade eder ve onların sözlerini kendisine kuvvetli bir me'haz/kaynak olarak kabul ettiğini beyan eder. O, özellikle Hz. Ali'nin (ra) hikmetli sözlerinden istifade etmiş olup risalelerin muhtelif yerlerinde bunların örneklerini bulmak mümkündür. Mesela: *Lemaat*'ın başındaki "kişi bilmediğinin düşmanıdır"³⁰⁶ sözü, yedi kat semavat bahsinde geçen "insan küçük bir cisim ise de büyük âlemi içine alacak kadar büyüktür"³⁰⁷ ifadesi, *İktisat Risalesi*'nde geçen "iktisat ve kanaat bitmez/tükenmez bir hazinedir"³⁰⁸ manasındaki cümleler hep Hz. Ali'ye (ra) aittir.

Bediüzzaman'a göre sahabiler; velayet-i kübra makamının meyvelerini bu dünyada talep etmeden mahviyet, terk-i enaniyet ve ihlâs ile hareket etmişlerdir. Talebelerine iman ve Kur'an hizmetinin icrasında sahabileri örnek alarak sırf rıza-yı ilahiyeyi esas maksat yapmalarını ve ihlâs ile hareket etmelerini tavsiye eder.³⁰⁹

Bediüzzaman, Resulullah'a (sav) muhabbet konusunda da sahabilerin örnek ahlakına dikkatleri çeker. Zira O'na göre sahabiler Resul-i Ekrem'i (sav) canlarından daha çok sevmişler ve muhafaza etmişlerdir. Nitekim "Peygamber mü'minlere kendi nefislerinden daha ziyade sevgilidir"³¹⁰ mealindeki ayet de Bediüzzaman'ın yukarıda zikredilen beyanatına kuvvet vermektedir.

³⁰⁴ Hz. Ömer'in (ra) takvasına dair rivayetler için bkz: Kandehlevî, *Hayatü's-Sahabe*, cilt: II, h.no: 1698, s. 458.

³⁰⁵ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 84.

³⁰⁶ Nursi, *Sözler*, s. 693.

³⁰⁷ Nursi, *İşaratü'l-İ'caz*, s. 187.

³⁰⁸ Badilli, *Risale-i Nur'un Kudsi Kaynakları*, s. 466.

³⁰⁹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 513; *Emirdağ Lahikası* (I), s. 227.

³¹⁰ Ahzab, 33/6.

Bediüzzaman, *Uhuvvet Risalesi* adlı eserinde amellerimizde hissi, fevri ve nefsanî hareket etmenin zararlarından bahseder. Amellerimize hissiyatımızı karıştırırsak haksızlığa ve adaletsizliğe sebep olabileceğimizi zikreder. Bu husus ile ilgili sahabenin örnek ahlakından ibretli bir kıssa aktarır: Bir vakit, İmam-ı Ali Radıyallahü Anh, bir kâfiri yere atmış. Kılıncını çekip keseceği zaman, o kâfir ona tükürmüş. O kâfiri bırakmış, kesmemiş. O kâfir, ona demiş ki: "Neden beni kesmedin?" Dedi: "Seni Allah için kesecektim. Fakat bana tükürdün, hiddete geldim. Nefsimin hissesi karıştığı için ihlâsım zedelendi. Onun için seni kesmedim." O kâfir ona dedi: "Beni çabuk kesmen için seni hiddete getirmektir. Madem dininiz bu derece sâfi ve hâlistir, o din haklıdır." dedi.³¹¹

Bediüzzaman, "zaman-ı saadet" diye tabir ettiği sahabe döneminde hakkın, hakikatın, akıl ve bürhanın ve meşveretin hükümferma olduğunu savunur. Dolayısıyla eserlerinde müntesiplerine sahabilerin bu hususiyetlerini ve özellikle de meşveret ve maslahat esasına göre hareket edilmesi gerektiğini tavsiye eder.³¹²

Bediüzzaman, sahabilerin imanlarının tamamen Resul-i Ekrem'in (sav) mucizelerine münhasır/bağlı olduğu fikrine katılmaz. O'na göre birçok sahabe mucizelere şahit olmadan Hz.Peygamber'in (sav) e'âl, ahval, ahlak, etvar, siret, suret, sıdk ve ciddiyetine hayran kalarak O'na (sav) biat etmişlerdir. Bediüzzaman'a göre Abdullah bin Selam (ra) gibi pek çok zatlar yalnız o Zat-ı Ekrem'in (sav) simasını görmekle "şu simada yalan yok, şu yüzde hile olamaz!" diyerek imana gelmişlerdir.³¹³

Sahabilerin velayet-i kübra makamına sahip olmalarına rağmen keşif ve kerametleri kalben dahi talep etmemiş olduklarını önceki bahislerde ifade etmiştik. Ancak yine de bir ikram-ı ilahi olarak veya bir ihtiyaca binaen bazı sahabelerin bir takım kerametlere mazhar olduklarını Bediüzzaman, ifade eder. Örneğin: *On Beşinci Mektup*'ta Hz.Ömer'in (ra) minber üstünde bir aylık mesafede bulunan Sâriye adındaki bir kumandanına "Ey, Sâriye! Dağa doğru, dağa" diye seslenerek sevk'ül-ceyş/emir-komuta noktasında ordunun zaferine sebebiyet veren kerametkârâne kumandası O'nun (ra) ne kadar keskin nazarlı olduğunu ve ikram-ı ilahiyeye bu

³¹¹ Şemseddin-i Sivasi, *Menakıb-ı Cihar-ı Yâr-ı Güzîn*, s. 321 (Badıllı, Risale-i Nur'un Kudsi Kaynakları s. 676'den naklen)

³¹² Nursi, *Muhakemat*, s. 37.

³¹³ Nursi, *Mektubat*, s. 90; Ayrıca bkz. Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, s. 83.

suretle mazhar olduğunu göstermektedir.³¹⁴ Ayrıca Cebrail (as), “Dihye” suretinde birçok sahabilere huzur-ı Nebeviye’de (sav) pek çok defa görünmüştür. Bu da keramat-ı İlahiyenin sahabelere ayrı bir nevi tecellisidir.³¹⁵

Bediüzzaman, Mucizat-ı Ahmediyye adlı risalesinde ise sahabilerin Resul-i Ekrem (sav)’in birçok mucizelerine şahit olduklarına dair üçyüzden ziyade mucize örnekleri verir. Çalışmamızın sınırlarını zorlayacağı için bu kısmın teferruatına girmiyoruz.³¹⁶

Bediüzzaman, Nur Talebelerinin ağır şartlar altında ve ahir zamanda yüzlerce günahların hücumuna maruz ve şiddetli tazyikat karşısında hizmet-i imaniyeyi icra etmelerinin ve manevi mücahedelerinin inşallah zaman-ı sahabedeki gibi az amelle pek çok büyük sevap ve âmâl-i salihaya medar olacağına inanmaktadır. Nitekim sahabe bahsinde ifade ettiği gibi sahabe asrında da şartlar çok ağır olduğu için Onların (r.anhüm ecmain) amelleri az da olsa ücreti çoktur, kıymeti yüksektir, küçük hizmetleri bile büyüktür.³¹⁷

Bediüzzaman, eserlerinin “*Nur*” diye tesmiye edilmesinin hikmetini açıkladığı bir mektubunda Hz. Osman (ra)’a da bir atıfta bulunur. Zira O’na göre Kur’an’a karşı şiddetli bir şevk içinde olması ve bütün mesai ve gayretini iman ve Kur’an hizmetine ayırmış olmasının temel nedeni hususi imamı olan Hz. Osman-ı Zinnureyn’e (ra) iktida etmiş olmasıdır.³¹⁸

Bediüzzaman’ a göre tam siyasetçi tam dindar olamaz. Tam dindar da tam siyasetçi olamaz. Ancak O, bir kısım sahabileri bu kaidenin dışında tutar ve sahabeler içinde hem tam dindar hem de tam siyasetçi sahabelerin olduğunu kabul eder.³¹⁹ Bediüzzaman’a göre bu zamanda sahabilerin bu yönünü taklit etmek çok zordur. Zira O’na göre günümüzde siyaset menfaat üzerine dönen bir canavardır ve bu asır illetli, şiddetli ve dehşetlidir. Yine bu zamanda maalesef siyasetin dine alet edilmesi yerine dinin siyasete alet edildiğini, bâki elmas hükmünde olan ahiret işlerinin kırılacak adı şişeler hükmünde olan dünya işlerine tabi ve alet yapıldığını beyan eder.³²⁰

³¹⁴ Ebul Ferec Abdurrahman İbnu’l Cevzi, *Menakibu Emiru’l Mü’minin Ömer bin Hattab*, thk: Ali Muhammed Ömer, Mektebet’ul Hanci, Kahire, 1997, s. 192-193.

³¹⁵ Nursi, *Mektubat*, s. 352; *Tarihçe-i Hayat*, s. 349; *Şu’alar*, s. 121; *Asa-yı Musa*, s. 115.

³¹⁶ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: Nursi, *Mektubat* (19. Mektup), s. 88-221.

³¹⁷ Nursi, *Sözler*, s. 493.

³¹⁸ Nursi, *Şu’alar*, s. 437-438.

³¹⁹ Nursi, *Şualar*, s. 363.

³²⁰ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 126.

Bediüzzaman, hakiki dindar olan bir kimsenin siyaseti –sahabe neslinde olduğu gibi- asli bir maksad haline getirmemesi gerektiğine, siyasete ancak ikinci veya üçüncü derecede ve siyaseti dine alet/vesile etmesi gerektiğine inanır.³²¹

Bediüzzaman, vird ve zikir hususunda da sahabe neslini kendine örnek edinmiştir. O, zikir ve dua için Kur'an'dan alınmış bir kısım ayetlerden oluşan “*Hizb-i Kur'anî*” adlı dua kitabının sahabelerden Üsame bin Zeyd (ra)’den mülhem olarak teşekkül etmiş olduğunu beyan eder. Zira bu sahabe (ra) bir gün hamde ait, birgün istiğfara ait, birgün tesbihe ait, birgün tevekküle ait ve bir gün de selam lafzına birgün de tevhid ve la ilahe illa hu’ya ait bir gün de Rab kelimesine ait bütün Kuran’dan müteferrik/farklı surelerden bir *Hizb-i Kurani* çıkarmış ve kendine hususi bir vird eylemiştir. Bediüzzaman, Hz. Üsame’nin (ra) bu virdinin matbu “*Mecmuatü’l- Ahzab*”³²² adlı eserinde mevcut olduğunu ifade eder.³²³

Bediüzzaman, sahabe bahsinin sonunda şöyle bir soruya muhatap olur:

“Tarîk-ı Nakşîde dört şeyi bırakmak lâzım. Hem dünyayı, hem nefis hesabına âhireti dahi maksud-u hakikî yapmamak, hem vücudunu unutmak, hem ucbe, fahre girmemek için bu terkleri düşünmemektir. Demek hakikî marifetullah ve kemalât-ı insaniye terk-i masiva ile olur”

Bediüzzaman, bu hususta sahabileri örnek vererek şöylece cevap verir:

“**Elcevab:** Eğer insan yalnız bir kalbden ibaret olsaydı; bütün masivayı yani Allah’tan başka her şeyi terk, hattâ esma ve sıfâtı dahi bırakmak, yalnız Cenab-ı Hakk’ın zâtına rabt-ı kalb etmek lâzım gelirdi. Fakat insanın akıl, ruh, sır, nefis gibi pek çok vazifedar letaifi ve hassaları vardır. İnsan-ı kâmil odur ki: Bütün o letaifi; kendilerine mahsus ayrı ayrı tarîk-ı ubudiyette, hakikat canibine sevk etmek ile sahabe gibi geniş bir dairede, zengin bir surette, kalb bir kumandan gibi, letaif askerleriyle kahramanane maksada yürüsün. Yoksa kalb, yalnız kendini kurtarmak için askerini bırakıp tek başıyla gitmek, medar-ı iftihar değil, belki netice-i ızdırardır.”³²⁴

³²¹ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 57.

³²² *Mecmuatü’l-Ahzab*: Eser ve eser müellifi Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi (1813-1893) için bkz. İrfan Gündüz, *Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi*, DİA, cilt: 14, İstanbul, 1996, s. 276-277.

³²³ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II), s. 150-151-152.

³²⁴ Nursi, *Sözler*, s. 495.

Netice itibariyle sahabenin dünyasında da denildiği gibi sahabiler, dünyayı kesben/çalışarak değil; kalben terk etmişler. Ashab-ı Kiram, ekseriyetle dünyayı terk etmek anlamındaki zühd anlayışına sahip olmamışlardır. Dünyayı ahiretin tarlası görüp ekip biçmişler. Onlar (r. anhüm) muhabbetullahın dışında bir muhabbetin kalplerine girmesine müsaade etmemişlerdir. “Biz dini severiz, dünyayı da din için severiz”³²⁵ kaidesine göre hareket etmişlerdir.

Sahabiler; bütün letaifleri, manevi duyguları ve azaları ile farklı farklı ibadet yollarıyla feyizlenerek hakikate, marifetullahı ve kemalat-ı insaniyyeye doğru terakki etmeye çalışmışlardır.³²⁶

Bediüzzaman’a göre sahabiler, iman nuru sayesinde örnek bir ahlak sahibi olmuşlardır. O, bu hususu şu ifadeler ile dile getirir: “O Zât-ı Mürşidin (sav) telkin ettiği iman nuru sayesinde, o vahşi insanlar, insan âleminde insanlara muallim oldular. Ve medeniyet dünyasında, medenîlere üstad oldular.”³²⁷

Asr-ı saadet’te İslâmiyet’in doğurduğu merhamet, şefkat, insaniyet sayesinde, evvelce kızlarını gömerlerken müteessir olmayanlar, İslâmiyet dairesine girdikten sonra karıncaya bile ayak bas(a)maz oldular.

Ayrıca sahabilerin örnek ahlakında Hz. Peygamber’in (sav) büyük bir pay sahibi olduğunu ifade eden Bediüzzaman, bu hususu da şu ifadelerle beyan eder:

“Muhammed-i Haşimî Aleyhissalâtu Vesselâm'a bak. O zât, (sav) ümmiliğiyle beraber, bir kuvvete mâlik değildi. Ne O'nun (sav) ve ne de ecdadının bir hâkimiyetleri sözkonusu değildi; bir hâkimiyete, bir saltanata meyilleri yoktu. Böyle bir vaziyette iken mühim bir makamda, tehlikeli bir mevkiye, kemal-i vüsuk ve itminan ile büyük bir işe tesebbüs etti. Bütün efkâr-ı âmmeye galebe çaldı, bütün ruhlara kendisini sevdirdi, bütün tabiatların üstüne çıktı. Kalblerden bütün vahşet âdetlerini, çirkin ahlâkları kaldırarak, pek yüksek âdât ve güzel ahlâkı tesis etti. Vahşetin çöllerinde sönmüş olan kalblerdeki kasaveti, ince hissiyatla tebdil ettirdi ve cevher-i insaniyeti izhar etti. Onları o vahşet köşelerinden çıkararak, evc-i medeniyete yükseltti ve onları o zamana, o âleme muallim yaptı.

³²⁵ Nursi, *Hutbe-i Şâmiye*, s. 93.

³²⁶ Nursi, *Sözler*, s. 495.

³²⁷ Nursi, *Sözler*, s. 237.

Ve onlara öyle bir devlet teşkil etti ki, sahirlerin sihirlerini yutan Asâ-yı Musa gibi, başka zalim devletleri yuttu ve nev'-i beşeri istilâ eden zulüm, fesad, ihtilâl, şekavet rabitalarını yaktı, yıktı ve az bir zamanda, devlet-i İslâmiyeyi şarktan garba kadar tevsi' ettirdi.”³²⁸

Bediüzzaman, sahabenin inanç dünyasında ve ahlakındaki muazzam inkılâbın temel sebeplerinden birisi olarak da Hz. Peygamber'in (sav) nazarına ve sohbetine dikkat çeker. Bir nazar-ı peygamber, birdenbire kalbeder; bir bedevi-i cahil, bir ârif-i münevver. Eğer mizan istersen: İslâm'dan evvel Ömer, İslâm'dan sonra Ömer...³²⁹

Bediüzzaman'a göre Allah Resulünün (sav) sahabilere nazarı/teveccühü ve onlarla sohbeti; çekirdek mesabesinde olan sahabilerin kabiliyetlerini meyve veren bir ağaca dönüştürdü.³³⁰

O, sohbet-i nebeviyyenin tesiri bağlamında şu dikkat çekici örneği verir: Vahşi bedevi bir adam sahradan gelir. Kelime-i şهادetten sonra sohbet-i nebeviyyenin iksiriyle birdenbire başkalaşır. Kendi kendine benzemez. Başka bir kavme gider ve muallim-i hikmet olurdu.³³¹

Özellikle de Hz. Ömer'in (ra) İslam'dan evvel ve sonraki hallerinin bu meseleye güzel bir misal olduğunu kabul eden Bediüzzaman, İslam'dan önceki Hz. Ömer'in (ra) halini bir hurma çekirdeğine İslam'dan sonraki halini ise meyvedar bir hurma ağacına benzetir.³³²

Bediüzzaman, Hz. Peygamber'in (sav) birden çok evliliğinin hikmetlerini anlattığı *Yedinci Lem'a*'da sahabilere de değinir. Resul-i Ekrem'in (sav) zahiri halleri, fiilleri, tavır ve hareketlerinin de dinin kaynaklarından ve şeriatın hükümlerinden olduğunu kabul eden Bediüzzaman, sahabilerin Hz. Peygamberin (sav) zahiri hayatını bir sonraki nesillere taşıdığını/rivayet ettiğini ifade eder. Ancak Zat-ı Risaletin (sav) hususi dairesinde tezahür eden ahkâm-ı şeriatın ravileri ve hameleleri ezvac-ı tahirattır. Yani Hz. Peygamberin (sav) aile hayatında şeriat-ı İslamiye ile ilgili hükümleri diğer müslümanlara rivayet eden ve taşıyanlar aynı zamanda bayan sahabiler ve Resul-i Ekrem'in (sav) tertemiz hanımları olan ümmehatü'l-mü'minindir.³³³

³²⁸ Nursi, *İşaratu'l-İ'caz*, s. 111.

³²⁹ Nursi, *Sözler*, s. 711.

³³⁰ Nursi, *Sözler*, s. 711.

³³¹ Nursi, *Sözler*, s. 489.

³³² Nursi, *Asâr-ı Bediyye*, s. 55.

³³³ Nursi, *Mektubat*, s. 28.

1.7. Bediüzzaman'ın Sahabeye Hürmet ve Muhabbeti

Kur'an da "en hayırlı ümmet"³³⁴ diye tarif edilen sahabe nesline, Bediüzzaman'ın son derece hürmet ve muhabbeti vardır.

Risale-i Nurların birçok bahislerinde Bediüzzaman, sahabilere olan hürmet ve muhabbetini nazara verir. Sahabe neslini talebelerine örnek gösterir. Onlara dil uzatanlara karşı son derece tavizsiz davranır. Sahabilere dil uzantanların cahil kısmını ikaz eder; ancak ehl-i imanı zehirlemekten zevk alan ehl-i dalalet kısmını ise ağır tabirlerle tahkir eder. O, sahabelere hürmet ve muhabbet konusunda oldukça titiz ve hassastır. Bediüzzaman, sahabileri peygamberlerden sonraki en faziletli insanlar olarak kabul eder. Ehl-i Sünnet'in bu konudaki icmâını da kendisine kuvvetli bir delil ve kat'i bir hüccet olarak kabul eder³³⁵.

Bediüzzaman, sahabilere olan hürmetinden dolayı eserlerinde bahsettiği ve önemine vurgu yaptığı birçok metodlarına, kaide, prensip, düsturlarına ve hizmet tarzına ashâbın uygulamalarını örnek ve delil olarak kabul eder. Mesela: kaleme almış olduğu en son mektubu olan müspet hareket mektubunda asayişin muhafazası ve menfi harekette bulunmamayı sahabilerden ders aldığını şu sözlerle beyan eder: "Bana yapılan kötü muamelelere karşı Bedir ve Uhud Muharebelerinde çok cefa çekenler gibi sabır ve rıza ile karşıladım"³³⁶.

Bediüzzaman, sahabilere olan azami hürmetinden dolayı sahabe çizgisinden ayrılmamaya son derece önem göstermiştir. Yukarıdaki örnekte olduğu gibi O, hizmet ve hareket tarzını sahabilerden ders alır. Örneğin; *Risale-i Nurun* "sırran tenevveret" düsturunu yani nurların perde altında ve ihtiyatlı olarak intişar etmesi ve böylece daha ziyade feyiz ve nur vermesi tarzını "manevi âlemde benim hususi bir üstadımdır" diye tavsif ettiği Hz. Ali'den (ra) ders aldığını beyan eder³³⁷.

Bediüzzaman'ın ashâb-ı kiram nesline olan muhabbet ve hürmetini *Risale-i Nur Külliyyatının* muhtelif yerlerinde bariz olarak ve sık sık görmek mümkündür³³⁸.

³³⁴ Al-i İmran, 3/110.

³³⁵ Nursi, *Sözler*, s. 489.

³³⁶ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II), s. 241.

³³⁷ Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 14.

³³⁸ Bediüzzaman'ın sahabe nesline olan hürmet ve muhabbeti için bkz. *Asa-yı Musa*, s. 126; *Tarihçe-i Hayat*, s. 361; *Şualar*, s. 132; *Kastamonu Lahikası*, s. 263; *İşaratu'l-İ'caz*, s. 82; *Emirdağ Lahikası* (II), s. 152; *Mektubat*, s. 112; *Asar-ı Bediyye*, s. 381; *Mesnevi-i Nuriye*, s. 205; *Barla Lahikası*, s. 276.

Bediüzzaman İslamiyet, iman ve Kur'an hesabına ashab-ı kirama son derece hürmetkâr ve minnettardır. Nitekim ehl-i sünnet velcemaat âlimlerinin sahabilere olan muhabbetleri ve hürmetleri hep bu hikmete mebnidir yani İslamiyet'e olan hizmetlerinden ve fedakârlıklarından dolayı Onlara (r. anhüm ecmain) muhabbetin ve hürmetin vacip olduğu konusunda ehl-i sünnet uleması icma etmişlerdir. Mesela: İbn-i Haldun, eğer sahabilere hürmetimizi bozup onları hedef alırsak bu durumda şu soruyu sormak icap edecektir: "Peki Resulullah'a (sav) onlardan daha yakın olan hangi insanlar vardır?"³³⁹

Pezdevî ise sahabilerin Hz. Peygamber'e (sav) en itaatkâr insanlar olduğunu ve ümmetin en hayırlıları olduğunu kabul eder.³⁴⁰

İmam-ı Azam Ebu Hanife, sahabeye uymayı yani o çizgide İslam'ı yaşamayı vacip olarak kabul eder. Delail-i şer'iyeden olan icmanın en alası sahabenin icması olduğunu ve sahabenin kavlini delil olarak kabul etmek lazım geldiğini beyan eder. İmam-ı Azam, sahabilerin İslam'ı âleme neşreden ilk muallimler ve hidayet yoluna ışık tutan mümtaz şahsiyetler olduklarını kabul etmek lazımdır görüşünü benimser. İmam-ı Azam, kendisini Ashab-ı Kiramın kavline tabi olan bir fakih olarak görmektedir.³⁴¹

Ömer Nasuhi Bilmen ise ashab-ı kiramın fevkalade hürmete layık ve indallah dereceleri yüksek olduğunu, İslam'a azami manada hizmetkârlık yaptıklarını beyan eder.³⁴² Dolayısıyla da Cenab-ı Hak, onlara güzel mükâfat/Cenneti vadetmiştir³⁴³.

Ahmet Feyzi Çorumi'ye göre ashabın imanlarına bizzat Allah şahittir. Saadet ve hidayet semasının nurani yıldızlarıdır. Hadislerin muhafaza ve tebliğinde son derece titiz davranmışlardır ve bilerek asla yalana tenezzül etmezler. Ümmete düşen onları hayırla yâd etmektir.³⁴⁴

Molla Cami (ö. 1492) Farsça bir beytinde ise ashab-ı kirama olan hürmetini mealen şu ifadelerle dile getirir:

³³⁹ M. Salih el-Ğursi, *Faslu'l-Hitab fi Mevakifi'l-Ashab*, Dimaşk, Darü'l-Kalem, 2006, s. 209.

³⁴⁰ Ebu'l-Yusr Muhammed el-Pezdevî, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, Çev. Şerafettin Gölcük, İstanbul, Kayahan Yayınları, 1994, s. 26.

³⁴¹ Muhammed Ebu Zehra, *Ebu Hanife*, Çev. Osman Keskiöğlü, Ankara, DİB Yay, 2002, s. 322-341.

³⁴² Ömer Nasuhi Bilmen, *Müslümanların Nezih İtikadları*, İstanbul, Hisar Yayınları, 2010, s. 42.

³⁴³ Hadid, 57/10.

³⁴⁴ Dalkıran, *Ehl-i Sünnet'in Şia Akidesine Tenkitleri*, s. 202-203

“Ya Resulallah!

Revamıdır ki bana, Ashab-ı Kehf’in köpeği Cennete girsin de ben Cehenneme gireyim.

O, Ashab-ı Kehf’in köpeği ise ben de Senin, Ashabının köpeğiyim.”

Molla Cami, bu beytiyle şahsını tahkir ederek ashaba olan hürmetini beyan eder. Bediüzzamanda Molla Cami’nin bu beytini sahabiler bahsinin girişine alır ve Mevlana Cami’nin dediği gibi derim diyerek bu beyitle sahabe bahsine giriş yapar. Onun kanaatlerine ve hissiyatlarına ortak olduğunu ifade eder.³⁴⁵

Bediüzzaman, sahabilerin Asfiya makamında olduklarını kabul eder yani Ona göre safiyet, takva ve kemalatta Hz. Peygamber’e (sav) varis olup O’nun (sav) meslek ve gayelerini ihyaya ve tatbika çalışan muhakkik zatlar anlamına gelen asfiya kimliğinin birinci temsilcileri sahabilerdir.³⁴⁶

Bediüzzaman, sahabileri asfiya makamında gördüğünden dolayı onların gayet müdakkik, sadık ve muhterem İslam âlimleri olduklarına inanır. Ayrıca Bediüzzaman bu hususta şu beyanatta bulunur: “Şems-i Risaletin en yakın yıldızları ve Onun (sav) varisleri bulunan o asfiya neslinden hiç kimsenin haddi değildir ki daha ileri gidebilsin. Çünkü cadde-i kübra onlarıdır.”³⁴⁷

Sahabilere hürmet ve muhabbet hususunda Bediüzzaman, onların ibadetteki ciddiyetlerini kendisine örnek bir davranış olarak kabul eder. Talebelerine de ashabin bu konudaki tavizsiz duruşlarını örnek gösterir. O, vefatından önce talebelerine vermiş olduğu en son derste ashabin bu konudaki hasasiyetlerini nazara verir. Bu mektupta Bedir Savaşında sahabilerin nöbetleşerek cemaatle namazlarını kılmalarından şu dersi çıkarır: Sünnet olan ve harpte terk edilebilecek olan cemaatle namazın bile en büyük bir hadise-i dünyeviyeye tercih edilmiş olması yani sahabilerin savaş ortamında bile o sünnete riayet etmiş olmaları ibadetteki ciddiyetlerine gayet mühim bir örnektir.³⁴⁸

Bediüzzaman’ın vefatından önce ve en son dersinde ve mektubunda sahabilerden bahsetmesi ve onları örnek vermesi, O’nun sahabilere olan hürmet ve muhabbetine bir delil olmaktadır.

³⁴⁵ Nursi, *Sözler*, s. 488.

³⁴⁶ Nursi, *Mektubat*, s. 83.

³⁴⁷ Nursi, *Mektubat*, s. 83.

³⁴⁸ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II), s. 246.

Ayrıca yine bu bahiste O, “Üstad-ı Mutlak’a (sav) ve talebeleri olan sahabilere ruh-u canımızla ittiba ediyoruz” ifadeleri ile de sünnet ve sahabe çizgisinin ehemmiyetine atıfta bulunmaktadır.³⁴⁹

Bediüzzaman, Hz. Peygamber (sav) hesabına sahabeyi sevmek, onlara her türlü saygıyı göstermek lazım olduğunu bunun aslında Resulullah’ı sevmek ve saymak olduğunu beyan eder. Zira O’na göre sahabeler, Hz. Peygamber’in (sav) mesajlarını bizlere ulaştırdılar. Hatta O Zat-ı Mübarek’in (sav) lihye-i şerifesini dahi muhafaza edip günümüze ulaşmasına vesile oldular. Onlara büyük bir minnet borcumuzun olduğu şuuruyla elden geldiği kadar onlara vefa göstermeye çalışmalıyız.³⁵⁰

Bediüzzaman’a göre ashab-ı kiram, Kur’an’ın hıfzından sonra Resul-u Ekrem’in (sav) fiillerini, sözlerini ve ahvalini kaydederek muhafaza etmişlerdir. Sonraki nesillere de sıhhatli ve sağlam olarak rivayet etmişlerdir. Hz. Peygamberin (sav) en ufak bir halini, siretini ve hareketini ihmal etmemişlerdir.³⁵¹

Bediüzzaman, -iman ve Kur’an hizmetinin selameti ve sıhhati için- Risale-i Nur meşrebinde, Ashaba hürmet ve muhabbet etmenin temel bir esas ve prensip olduğuna inanır.³⁵²

O, bu hususta sık sık Hz. Ali’yi (ra) örnek verir. O’nun (ra) veciz ifadelerine Risale-i Nurda yer vererek ilminden azami olarak istifade ettiğini ifade eder. Bediüzzaman, Hz. Ali’nin (ra) nur talebelerine kuvve-i maneviye ve cesaret verdiğini, muhafaza ettiğini, Nurlara işaret ettiğini, iman ve Kuran hizmetini takdir ve tebrik ettiğini, hususi âlemde O’ndan (ra) ders aldığını birçok risalelerde nazara verir.³⁵³

³⁴⁹ Bediüzzaman’ın kaleme almış olduğu son mektubunda da sahabe nesline ittiba edilmesi gerektiğine dair kendisinden örnekler vermiş olması, O’nun sahabenin tarz-ı hayatına olan bağlılığına örnek olarak verilebilir. Bkz. Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II), s. 246.

³⁵⁰ Nursi, *Lem’alar*, s.106.

³⁵¹ Nursi, *Mektubat*, s.112-113.

³⁵² Risale-i Nur’da Ashaba ve özellikle de ehl-i Beyt’e muhabbet için bkz. Nursi, *Lemalar*, s. 94-95; *Emirdağ Lahikası* (I) s. 204.

³⁵³ Risale-i Nur Külliyyatında Hz. Ali (ra) ile ilgili yerler için bkz: *Kastamonu Lahikası*, s. 152; *Sikke-i Tasdik-i Gaybi*, s. 178-179; *İşaratu’l-İ’caz*, s. 187; *Lem’alar*, s. 162; *Emirdağ Lahikası* (II) s. 246; *Mektubat*, s. 463, *Şualar*, s. 297; *Tarihçe-i Hayat*, s. 581; *Asar-ı Bediyye*, s. 322; *Sözler*, s. 289.

Bediüzzaman 29. Mektub'un *Telvihat-ı Tis'a* adlı kısımda tarikatın manasını hakikatını ve ehemmiyetini beyan etmekle beraber tarikatın vartalarını yani ehl-i tarikatın düşebilecekleri tehlikelerin nelerden ibaret olduklarını da beyan eder. Mesela: bazı müfrit ehl-i tarikatın, bazı evliyaları sahabilere tercih etmelerinin yanlış olduğunu söyler. Çünkü sahabeler, sohbet-i nebeviye mazhariyetlerinden dolayı evliyaullahın velayet ayağıyla onların makamına ulaşamayacaklarını ifade eder.³⁵⁴ Bu bahis sahabelerin üstünlüğü konusunda da işlendiği için bu mevzunun teferruatına girmiyoruz.

Bediüzzaman, evliyayı sahabelerden üstün görmeyi sahabeye hürmetsizlik olarak telakki eder. Böyle bir düşüncenin sebebi sahabenin makamını bilmemek ve onları hakkıyla tanımamaktır. Zira Ona göre sahabilere yetişilemez ve onlara tefevvuk edilmez yani üstün gelinemez. Bazı evliyaları sahabelerden üstün görmek Bediüzzaman'a göre mizansız bir muhabbetin neticesidir ve tamamen nefsin bir vartasıdır.³⁵⁵

Bediüzzaman hakikat dersini sahabelerden doğrudan doğruya aldığını ve talebeleriyle beraber hizmet ettikleri dairenin onların dairesi olduğunu ve onların hatırına/hürmetine muvaffak ve muhafaza olduklarını beyan eder³⁵⁶.

Bediüzzaman göre sahabeler Resul-i Ekrem (sav) nazarında çok ehemmiyetli bir taifedir. Hatta onlar, bazı büyük mucizelerin gerçekleşmesine vesile olmuşlardır. Mesela büyük bir nur lambası olan güneş dahi Onun (sav) işaret ve emirlerine baş eğerek itaat etmiştir. Konu ile ilgili olan mucize ise şöyle gerçekleşmiştir: "Hz. Ali (ra)'nin kucağında Hz. Peygamber (sav) yatmaktadır. İkinci vakti geçer ve Hz. Ali (ra) ikinci namazını kılamaz. Tam bu sırada küre-i arz şarktan geri dönmeye başlayınca güneş tekrar gözükmeye başlar ve böylece Hz. Ali (ra) bu mucizeye binaen ikinci namazını kazaen değil de edaen yani vaktinde kılmış olur."³⁵⁷

Bediüzzaman, sahabelerin Hz.Peygamber'in (sav) yanında ne kadar ehemmiyetli oldukları ve sahabelerin ümmetin nazarında ne kadar hürmete şayan bir zümre olmaları gerektiğine binaen bu mucizeyi zikreder.

³⁵⁴ Nursi, *Mektubat*, s. 454.

³⁵⁵ Nursi, *Mektubat*, s. 454.

³⁵⁶ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (II), s. 67-68.

³⁵⁷ Bu rivayetin kaynağı ve sıhhati ve geçtiği kaynaklar hakkında Risale-i Nur'un Kudsi Kaynaklarında malumatlar vardır. Mesela: Kadı İyaz, *Eş Şifa*, 1/240; Tahavi, *Müşkil-ül Âsâr*, 2/8-9; Acluni, *Keşf'ül Hafa*, 1/520-528. Ayrıca bkz. Badıllı, *Risale-i Nur'un Kudsi Kaynakları*, s. 391.

Bediüzzaman, sahabeye hürmet ile ilgili orijinal tespitlere sahiptir. Mesela: sahabeye hürmet meselesi ile ilgili olan sahabenin üstünlüğü konusu eski kitaplarda ispatı olmadan/teslimiyet içerisinde kabul edilmesi gereken temel bir prensip olarak kabul edilmiştir. Bediüzzaman ise insanların zihinlerinde bir şüphe ve vesvesenin olmaması için bu meseleyi ispatsız bir delil olmaktan kurtarmış ve sahabilerin peygamberlerden sonra en faziletli Müslümanlar olduklarını farklı cihetlerle ve müdellel bir şekilde büyük çoğunluğun kolayca anlayabileceği/kabul edebileceği bir tarzda izah ve ispat etmiştir.³⁵⁸

Bediüzzaman'a göre sahabiler, birçok açıdan hürmet ve muhabbete layıktırlar. Zira O'na göre Ashab-ı Kiram;

- Nübüvvet güneşine en yakın yıldızlardır,³⁵⁹
- İslamiyet ağacının kök ve esasladır,³⁶⁰
- Müslümanlar için en faziletli insanlardır,³⁶¹
- Güneş gibi iman taşıyan zatlardır,³⁶²
- Yüksek ahlaka ve ulvi hissiyata, keskin nazara ve uyanık kalplere sahip olan ilk Müslümanlardır,³⁶³
- İslamiyet binasının direkleridir,³⁶⁴
- Nübüvvet dairesinin hizmetkârlarıdır,³⁶⁵
- Din-i İslam'ın hameleleridir yani İslam'ı günümüze taşıyan fedakârlardır,³⁶⁶
- İslam ordusunun ilk saflarıdır,³⁶⁷
- Nev-i beşerin en meşhur, en namdar, en muhterem ve en dindar olan azim taifesidir,³⁶⁸
- Nübüvvetin nuruna mazhar olan Hakk ve Hakikate âşık insanlardır,³⁶⁹
- Bütün âlemi küfrün, Yehud ve Nasara'nın ve feylesofların hücumlarına karşı sarsılmayan kuvvetli iman sahipleridir.³⁷⁰

³⁵⁸ Nursi, *Sözler*, s. 489; Ayrıca bkz. Canan, *Sahabe Dünyası*, s. 150.

³⁵⁹ Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 29.

³⁶⁰ Nursi, *Sözler*, s. 493.

³⁶¹ Nursi, *Sözler*, s. 493.

³⁶² Nursi, *Emirdağ Lahikası (I)*, s. 57.

³⁶³ Nursi, *Sözler*, s. 490.

³⁶⁴ Nursi, *Sözler*, s. 493.

³⁶⁵ Nursi, *Sözler*, s. 491.

³⁶⁶ Nursi, *Sözler*, s. 496.

³⁶⁷ Nursi, *Sözler*, s. 493.

³⁶⁸ Nursi, *Asay-ı Musa*, s. 124.

³⁶⁹ Nursi, *Sözler*, s. 489.

³⁷⁰ Nursi, *Sözler*, s. 494.

Bediüzzaman'ın ashab-ı kirama olan şiddetli bağlılığı, yazdığı *Nur Risaleleri*'ne de aynen aksetmiştir. Bu sebeple Risaleleri okuyanların kalplerinde ashab-ı kirama olan hürmet ve muhabbet, kısa bir zaman içerisinde ziyadeleştiği gibi ashab-ı kiramın izinde olan ehl-i sünnet büyüklerine karşıda derin bir muhabbet ve hürmet teşekkül etmeye başlar. Neticede nurlarla meşgul olanlar/risaleleri ciddi okuyup yaşayanlar, hidayet üzerine olmanın, İslamiyet'i doğru anlayıp yaşamanın ve bid'atlardan korunmanın en temel şartının ashabı-kiramın yoluna sıkıca bağlı bulunmakta olduğu şuuruna varırlar.

Bediüzzaman'a göre sahabiler seçilmiş bir nesildir. Onlara değer veren hem Allah katında hem de inananlar nazarında değer kazanır. Ona göre bir müslümanın tüm gayreti o güzide şahsiyetleri daha iyi anlamaya çalışmak olmalıdır. Zira Onlar (r. anhüm ecmain) Üstadları olan Zatın (sav) peygamberliğine ve doğruluğuna icma ve ittifak ile şahadet etmişlerdir. Bu uğurda her şeylerinden vazgeçebilecek bir fedakârlıkta bulunmuşlardır³⁷¹. Bu cihetle de sahabiler kıyamete kadar ki ümmet tarafından hürmet ve muhabbete mazhar olacaklarını bil fiil göstermişlerdir.

Bediüzzaman'ın sahabe nesline olan azami hürmet ve muhabbetin birçok sebeplerden bazıları ise;

- Onların ibadete olan ciddiyetleridir,
- Kuvvetli takva sahibi olmalarıdır,
- Hz. Peygamberin (sav) sünnetinin dışı yansımaya vesile olmalarıdır,
- Hadisleri muhafaza edip rivayet etmeleridir,
- Sırf ihlâs için mahfiyet içinde ve terk-i enaniyette bulunmalarıdır,
- Hz. Peygamber'in (sav) imanından feyz almalarıdır,
- Bütün zihin ve fikirleri Allah'ın rızasını kazanmaya müteveccih olmasıdır,
- Sürekli maneviyatta terakki etmeleridir,
- Kur'an nurlarını âleme neşretmelidir,
- Hadim-i Nebevi ünvanıyla Hz. Peygamber'in (sav) gerek davasına gerek şahsına hizmet etmeleridir,

³⁷¹ Nursi, *Mektubat*, s. 121.

- Hukuk, adalet ve siyaset noktasında kıyamete kadarki müslümanlara örnek olmalarıdır,
- İmanlarının kuvveti ve ibadetteki ciddiyetlerinden dolayı ruhlarındaki nuraniyyetin yüzlerinde parlamış olmasıdır,
- Bütün muhalif din ve devletlere karşı sarsılmayan bir iman getirmeleridir,
- Bizzat melekleri görüp onlardan ders ve yardım almış olmalarıdır.³⁷²

Bediüzzaman, her konuda olduğu gibi sahabeye muhabbet konusunda da ölçülü ve dengeli olmak taraftarıdır. Zira O'na göre muhabbet Kur'an'ın irşat ettiği tarzda Cenab-ı Hakk'ın hesabına ve muhabbet-i Rahman namına olmalıdır. Böyle olursa muhabbetin hem dünyada hem de ahirette güzel neticeleri olur. Aksi halde muhabbet neticesiz ve faidesiz kalır. Bu konuda Bediüzzaman, enbiya ve evliyaya muhabbet nasıl faidesiz kalır? şeklindeki soruya “Ehl-i Teslis’in (Hıristiyanların) İsa (as)’ya ve Rafizîlerin Hz. Ali’ye (ra) olan muhabbetleri faidesiz kaldığı gibi” ifadeleri ile cevap verir.³⁷³

Evet, Bediüzzaman’a göre Rafizîlerin³⁷⁴ Hz. Ali’ye (ra) olan muhabbetleri Allah hesabına olmadığı için hem neticesiz hem de faidesizdir. Rafizîler, Hz. Ali’yi (ra) şahsı ve kahramanlığı için sever. Hz. Peygamber’i (sav) ve Cenab-ı Hakk’ı (cc) hatıra getirmeyen bir muhabbet olduğu için zararlıdır. Müfrit bazı Rafizîler ise diğer sahabilere adavet eder ve bazılarını zemmeder/kötüler.³⁷⁵

Dolayısıyla böyle bir muhabbet, meşru ve lillah olmadığı için indallah makbul bir muhabbet değildir. Rafizîler, Hz. Ali’ye (ra) ziyade ve mizansız muhabbetlerinden dolayı Hz. Ebubekir (ra) ve Hz. Ömer’den (ra) teberrî ettiklerinden hasarete düşmüşlerdir. Bediüzzaman’a göre Rafizîler, mizansız bir muhabbete sahiptirler. Mizansız muhabbet menfi bir muhabbettir. Menfi muhabbet ise sebab-i hasarettir.³⁷⁶

³⁷² Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 205; *Mektubat*, s. 156.

³⁷³ Nursi, *Sözler*, s. 643.

³⁷⁴ Rafizîler: Hz. Ebubekir (ra) ile Hz. Ömer (ra)’ın hilafetlerini kabul etmeyenlere denir. Şia’nın müfrit olan bir fırkasıdır. Rafizîler, bazı ashâbı tekfir edecek kadar ileri gitmişlerdir. Rafizîlik ve alt dalları için bkz. M. Ebu Zehra, *Mezhepler Tarihi*, çev. Sıbgatullah Kaya, Çelik Yay. İst. 2015, s. 48. Bediüzzaman’a göre ise Rafizîlik, fırak-ı dâiledendir (*Şualar*, s. 331).

³⁷⁵ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 204.

³⁷⁶ Nursi, *Mektubat*, s. 106-107.

Bediüzzaman, İslam Tarihi'nin çok tartışmalı bir alanı olan sahabe dönemi olaylarını ele alıp tahlilini yaparken de sahabilere olan hürmet ve muhabbetini okuyucularına hissettirir.

Bediüzzaman, -tezimizin ikinci bölümünde ayrıntılı olarak ele alacağımız gibi- sahabiler arasında cereyan eden ihtilaflar ve muharebeler mevzusunda ashaba olan hürmetinden dolayı çok ihtiyatlı bir üslûp kullanır. Bu konuda tarafgirlik hissine kapılmadan meseleleri ele alır. Yağdan kıl çeker gibi mevzuyu incitmeden müstakim ve mahir bir tarzda kalplere itminan ve nur verecek bir beyanla sahabe dönemi olaylarını tahlil eder.

O, bu hususta çok titiz davranır. Ashab arasında gerçekleşmiş olan hadiselerden dolayı hiçbir tarafı incitmemeye çalışır. Bununla beraber hak olan tarafı da tutarak içtihadında hangi tarafın haklı hangi tarafın da hata ettiğini ifade etmeyi de ihmal etmez. Tartışmalı üslûp yerine yumuşak ve nazik beyan etmeyi tercih eder. İhtilaflı meselelerin de çok teferruatına girmez.

Bediüzzaman'ın tercih ettiği bu üslûp ve tarz- ı beyanın hikmeti ise O'nun sahabelere olan hürmet ve muhabbetidir.

1.8. Bediüzzaman'ın Ehl-i Beyt'e Hürmet ve Muhabbeti

Kelime olarak ev halkı anlamına gelen "Ehl-i Beyt" İslamî literatürde daha çok Hz. Peygamber'in (sav) aile fertleri için kullanılan bir tabirdir.³⁷⁷

Ayrıca Ehl-i Beyt kavramı, Hz. Peygamber'in (sav) ailesinin soyundan gelenler manasında da kullanılmıştır. İslam Tarihi'nde Ehl-i Beyt'e hürmet ve muhabbet göstermek Allah Resulünü sevmenin bir tezahürü olarak kabul edilmiş.³⁷⁸

Kur'an-ı Kerim'de de Hz. Peygamber'in (sav) ev halkı manasında Ehl-i Beyt ifadesi geçmektedir.³⁷⁹

Bediüzzaman'ın Ehl-i Beyt'e olan hürmet ve muhabbeti konusuna geçmeden önce bazı Ehl-i Sünnet âlimlerinin bu husustaki görüşlerine yer vereceğiz.

³⁷⁷ Mustafa Öz, "Ehl-i Beyt", *DİA*, İstanbul 1994, cilt: 10, s. 500.

³⁷⁸ Mustafa Öz, "Ehl-i Beyt", *DİA*, cilt: 10, s. 500.

³⁷⁹ Ahzab, 33/33.

Ömer Nasuhi Bilmen'e göre Kur'an'da Cenab-ı Hakkın rahmet ve keremine mazhar oldukları buyurulan Ehl-i Beyt³⁸⁰ kutsi bir hanedandır. Onlar fevkalade bir nezahete ve ulvi bir fitrata malik idiler. Ehl-i Beytin her bir ferdi İslamiyet âlemine serpilmiş diyanet, fazilet, ilim ve hikmet nurlarıdır.³⁸¹

Ehl-i Beyt'in, Hz. Peygamberin (sav) hususi duasına mazhar olduklarını beyan eden Ömer Nasuhi Bilmen (1882-1971) Ehl-i Beyt'i Hz. Nuh'un (as) gemisine benzettir. Ehl-i Beyt'e ittiba edenlerin saadet-i dareyne mazhar olup her türlü hüsrandan kurtulacaklarına inanır.³⁸²

Şehbenderzade'ye (1865-1914) göre ashab, Ehl-i Beyt'in terbiyesiyle büyümüştür. O'na göre Ehl-i Beyt ve Ashab-ı Kiram olmasaydı Emeviler döneminde görülen karışıklıklar çok daha fazla olacaktı.³⁸³

İmam-ı Azam Ebu Hanife ise sahabilere özellikle de Ehl-i Beyt'e çok bağlı olup Onlara (r. anhüm ecmain) şiddetli bir muhabbete sahiptir. Abbasiler, Ehl-i Beyt'e ezaya başlayınca İmam-ı Azam, onların bu icraatlerini hayatı pahasına da olsa tenkit etmiştir. İmam-ı Azam, Abbasilerin ilk halifesi olan Ebu'l Seffah'a biat ederken Hz. Peygamber'in (sav) Ehl-i Beyt'ine kutsi bağlar ile bağlı olduğunu Ehl-i Beyt'in cümlesini sevdiğini ve ancak bu şartlarla biat edebileceğini ifade etmiştir.³⁸⁴

İmam-ı Şafii, Ehl-i Beyt'in kavillerini kendine delil olarak kabul etmiş olup içtihat hususunda onlardan (r. anhüm) ciddi manada istifade etmiştir. İmam-ı Şafii'ye göre onların (r. anhüm ecmain) görüşleri isabetli ve hikmetlidir. Onların ilmi, sonraki fâkihlere kaynaklık yapmıştır. Ehl-i Beyt, vahyin canlı şahitleridir. İmam-ı Şafii, Ehl-i Beyt'e çok muhabbeti sebebiyle hükümete karşı gelmekle suçlanmış ve Rafizilikle itham edilmiştir.³⁸⁵

Feyzu'r-Rabbani adlı eserin müellifi Ahmed Feyzi Çorumî(1835-1912),Ehl-i Beyt'in, temiz bir akideye sahip olup dosdoğru bir yol üzerine olduklarına inanır. O'na göre Ehl-i Beyt'in de dahil olduğu ashaba tâbi olan Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat fırka-i naciyedir.

³⁸⁰ Hud, 11 / 73.

³⁸¹ Bilmen, *Müslümanların Nezih İtikatları*, s. 26.

³⁸² Bilmen, *Müslümanların Nezih İtikatları*, s. 26.

³⁸³ Şehbenderzade Ahmed Hilmi, *İslam Tarihi*, haz. Cem Zorlu, İstanbul, Anka Yayınları, 2005, s. 356.

³⁸⁴ Muhammed Ebu Zehra, *İmam-ı Azam Ebu Hanife*, s. 51.

³⁸⁵ Muhammed Ebu Zehra, *İmam-ı Şafii*, s.138.

Başta Ehl-i Beyt olmak üzere ashab-ı kiramın doğru olan akaidine uymayanlar ise ehl-i bid'at ve ehl-i dalalettir.³⁸⁶ Çorumi, Ehl-i Beyte muhabbet konusunda Şia akidesini samimi bulmaz. Ona göre Şia taifesi, Ehl-i Beyt'in adını kullanmaktadır ve Ehl-i Beyt'e muhabbetleri neticesiz ve faidesizdir. Onların inançlarıyla Ehl-i Beyt'in inançlarını uyuşmadığına dikkatleri çeker.³⁸⁷

Osman bin Muhammed el Hamis'e göre Ehl-i Beyt, dalalet üzere birleşmesi mümkün olmayan mümtaz bir taifedir. Ehl-i Beyt'in imamı ve âlimi olan Ali bin Ebu Talib'in (ra) temsil ettiği Ehl-i Beyt'e sarılmak bir mümin için vaciptir. Zira Ehl-i Beyt'e hürmet ve muhabbeti emreden bizzat Resulullah'ın (sav) kendisidir.³⁸⁸

Bediüzzaman, Ehl-i Beyt manasında olarak Âl-i Aba, Âl-i Beyt ve Seyyidler Nesli gibi tabirleri kullanır.

Bediüzzaman, Ehl-i Beyt'i şu ifadelerle tarif etmektedir:

- Ehl-i Beyt, âlem-i İslamiyetin nurani bir silsilesidir.
- İslam tarihinde en yüksek şeref ve en asil bir nesep ile mümtaz olan ehemmiyetli ve kuvvetli bir nesildir.³⁸⁹
- Binler aktab ve evliyay-ı azimeyi câmi âl-i Muhammed (sav) namıyla şöhretşiar-ı âlem olan nurani bir cemaattir.³⁹⁰
- İslamiyet bir vücut ise bu vücudun bel kemiği muhakkak Âl-i Beyttir.³⁹¹

Yukarıdaki ifadelerden Bediüzzaman'ın Ashab-ı Kiram içerisinde Ehl-i Beyt'in imtiyazlı bir yere sahip olduklarını kabul ettiği anlaşılmaktadır. Bediüzzaman, -Mehdi'yi kastederek- "ahırzamanın o büyük şahsı neslen Âl-i Beyt'ten olacak. Biz Nur Şakirtleri ancak manevi Âl-i Beyt'ten sayılabiliriz" ifadeleri ile Ehl-i Beyt'in kıyamete kadarki müslümanlara emanet bıraktığı iman ve Kuran hizmetinin bu aşırıdaki temsilcileri olduklarını ve bu vazifeyi esas maksat yaptıklarını beyan eder.³⁹²

³⁸⁶ Dalkıran, *Ehl-i Sünnetin Şia Akidesine Tenkitleri*, s. 230.

³⁸⁷ Dalkıran, *Ehl-i Sünnetin Şia Akidesine Tenkitleri*, s. 230

³⁸⁸ Osman bin Muhammed el Hamis, *Fitnenin Tarihi*, çev. Nuri Görgülü, İstanbul, Ümmü'l-Kura Yayınları, 2007, s. 238-240; Ayrıca Hz. Peygamberin Ehl-i Beyt'ine hürmet ve muhabbeti emretmesi ile ilgili rivayetler için bkz. Kandehevî, *Hayatü's Sahabe*, cilt: 2, hadis no: 1920, s. 547.

³⁸⁹ Nursi, *Mektubat*, s. 441.

³⁹⁰ Nursi, *Şualar*, s. 132; *Tarihçe-i Hayat*, s. 361; *Asa-yı Musa*, s. 126.

³⁹¹ Nursi, *Barla Lahikası*, s. 220.

³⁹² Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 582.

Bediüzzaman'a göre Ehl-i Beyt'in imamı olan Hz. Ali (ra) Risale-i Nur'un da üstadıdır. Celcelutiye adlı kasidesinde Hz. Ali (ra) Risale-i Nur'a pek çok işaret eder ve alakadarlık gösterir. Bediüzzaman, Hz. Ali (ra) için "benim hakaik-i imaniyede hususi üstadımdır" ifadesini kullanır.

Bediüzzaman, Ehl-i Beyt'e muhabbet konusunda kendisine delil olarak Hz. Peygamber'in (sav) Ehl-i Beyt'ine muhabbeti istemesi ile ilgili olan "ve de ki: bütün bunlara karşılık olarak (ehl-i beytimi) sevmenizi istemekten başka sizden bir ücret istemiyorum" mealindeki³⁹³ ayet-i kerimeyi zikreder. Bu ayetten hareketle O, "Ehl-i Beyt'in muhabbeti *Risale-i Nur*'da ve mesleğimizde bir esastır." der. Dolayısıyla da Vehhabilik damarı hiçbir cihette Nur'un hakiki şakirtlerinde olmamak lazım geldiğini de müntesiplerine tavsiye eder.³⁹⁴

Bediüzzaman, Hz. Peygamber'in (sav) Âl-i Beyt'ine meveddeti/muhabbeti istemesi ile ilgili yukarıda zikredilen ayetin tefsirini şöyle yapar: Hz. Peygamber (sav) risalet vazifesinin icrasına mukabil ücret talep etmez. Yalnız Âl-i Beyt'ine meveddeti istiyor. Nasilki nurani rehberler olan peygamberlerin çoğu Hz. İbrahim'in (as) neslinden gelmiş olduğu gibi ümmet-i Muhammed'e (sav) rehberlik yapan birçok kutuplar, mürşitler ve nurani zatlar da ekriyet-i mutlaka ile Âl-i Beyt'ten çıkacak. Hz. Peygamber (sav) izn-i ilahinin bir neticesi olarak gaybi bir nazar ile Ona (sav) bildirildiği için Âl-i Beyt'e karşı ümmetin meveddetini istemiştir.³⁹⁵

Bediüzzaman, *Lemalar* adlı eserinin sünnet-i seniyye bahsinde Âl-i Beyt'ten maksadın ne olduğu hususuna değinir. Bediüzzaman'a göre Âl-i Beyt'ten maksadı sünnet-i seniyyedir. Zira Ona göre sünnet-i seniyyeye ittibayı terk eden hakiki Âl-i Beyt'ten olmadığı gibi Âl-i Beyt'e hakiki dost dahi olamaz.³⁹⁶

Hem sünnet-i seniyyenin menbaı ve muhafızı ve her cihetle iltizam etmesiyle mükellef olan Âl-i Beyt'tir. Yani Hz. Peygamber'in (sav) sünnetine en ciddi ittiba eden, sünnetini yaşayarak koruyan ve sünnetine kaynaklık eden/dışa yansımaya vesile olan Ehl-i Beyt'idir.

³⁹³ Şura, 42/23.

³⁹⁴ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 204; *Tarihçe-i Hayat*, s. 501.

³⁹⁵ Nursi, *Lem'alar*, s. 21.

³⁹⁶ Nursi, *Lem'alar*, s. 21.

Ayrıca Hz. Peygamber'in (sav) ümmetini Âl-i Beyt'in etrafına toplamasının hikmeti Âl-i Beyt'in cibilli olarak (fitraten) ve neslen taraftar olmalarıdır. İslam'a teslimiyet ve taraftarlıkta herkesten çok daha ileridirler. Ayrıca birçok büyük zatlar ve müşitler bu silsileden çıkacakları Allah Resulüne (sav) bildirildiği için O (sav) da ümmetini Âl-i Beyt'in etrafında toplamak arzusunu hissetmiştir.³⁹⁷

Bediüzzaman'a göre hiçbir cemiyet, cemaat ve kabile münevver bir hanedan olan Ehl-i Beyt'e yetişemez. Sebebi ise Ehl-i Beyt'in, Ümmet-i Muhammediyeye (sav) kazandırmış oldukları yüzer kudsi kahramanlar ve binler manevi kumandanlardır.³⁹⁸ Ehl-i Beyt, Kur'an'ın mayasıyla yoğrulmuş; imanın nuruyla ve İslamiyet'in şerefiyle de beslenmiş ve tekemmül etmiştir.

Bediüzzaman'a göre Ehl-i Beyt, her zamanda özellikle de ahirzamanda Hz. Peygamber'in (sav) şeriatını ve sünnetini ihya edip Kur'an hakikatlerini ilan ve icra edecektir. Ayrıca bu hususta kendilerini herkesten önce mükellef hissettiklerini de beyan eder. Netice bu nesilden istikbalde İslam'a büyük hizmetler yapacak münevver zatlar çıkacaktır.³⁹⁹

Ehl-i Beyt, adalet ve hakkaniyet üzerine hareket etmişlerdir. Böylece hayat-ı içtimaiyye-i insaniyyenin tanzimine büyük hizmetleri dokunmuştur. Bediüzzaman, bu yönüyle de yani İslam'a olan kuvvetli bağlılıklarından dolayı da Ehl-i Beyt'i takdir eder ve talebelerine onların tarz-ı hayatlarını örnek olarak gösterir.⁴⁰⁰

Bediüzzaman; Şia'ların, bazı sahabilere olan ifratkâr muhabbetlerine değinir ve bu konudaki görüşlerine çok nazik bir üslup ile parmak basar. Nitekim İslam Tarihi'nde müslümanların Ehl-i Beyt'e gösterdikleri ölçülü muhabbet ne yazık ki Şii'lerin müfrit kısmı tarafından istismar edilerek ifrat derecesine vardırılmış, neticede bazı ashabın kutsileştirilmesi gibi birtakım bâtil inanışların vücuda gelmesine sebep olmuşlardır. Hâlbuki Bediüzzaman'a göre şiddetli muhabbet muvazenesizdir. Muvazenesiz muhabbet menfi muhabbettir. Menfi muhabbet ise sebab-i hasarettir.⁴⁰¹

³⁹⁷ Nursi, *Lem'alar*, s. 21- 22.

³⁹⁸ Nursi, *Şualar*, s. 590-591.

³⁹⁹ Nursi, *Şualar*, s. 590-591.

⁴⁰⁰ Nursi, *Şualar*, s. 590-591.

⁴⁰¹“Muvazenesiz ve mizansız olanlar çok aldanır ve aldattır” ile ilgili bkz. Nursi, *Muhakemat*, s.49.

Bediüzzaman, Ehl-i Beyt'e muhabbet konusunda temkinli ve mutedil bir üslup kullanır. O, bütün muhabbetlerin Allah namına ve hesabına olması taraftarıdır. Mesela; Alevi'lerin Âl-i Beyt'in muhabbetini meslek ittihaz ettikleri yönüyle takdir ederken diğer taraftan Haricilik ve Vehhabilik gibi itikadi fırkaların görüşlerinden etkilenmeleri neticesinde Ehl-i Sünnet'e karşı küsmek vaziyetini almalarını da yadırgar/eleştirir.⁴⁰²

Bediüzzaman'a göre muhabbet, Kur'an'ın irşat ettiği tarzda ve muhabbet-i Rahman namına olmalıdır. Dolayısıyla Rafizi'lerin Hz. Ali'ye (ra) olan müfritane muhabbetleri Allah hesabına olmadığı için neticesizdir. Bediüzzaman, muhabbetullah bahsinde bu hususa işaret eder. Onların muhabbetinin makbul ve meşru bir muhabbet olmadığını beyan eder.⁴⁰³

Bediüzzaman, Ehl-i Beyt'i mübarek bir zürriyet olarak kabul eder. Hz. Fatıma'nın (r.anha) neslini (Ehl-i Beyt'i), Hz. Meryem'in (r.anha) validesinin zürriyeti gibi müşerref olduğunu ifade eder. O'na göre Resul-ü Ekrem (sav) bizzat Onları (r. anhüm) abası altına alarak dua etmiştir.⁴⁰⁴ Ehl-i Beyt'ini risalet vazifesi cihetiyle tebrik etmiştir. Netice itibariyle ümmetin manevi imdadına yetişen Gavs-ı Geylani gibi (rh) yüzlerce mürşit zatların/kutupların o nurani nesilden gelmiş olmasını da Resul-ü Ekrem'in (sav) mübarek duasının bir neticesi olduğunu kabul eder.⁴⁰⁵

Bediüzzaman, Ehl-i Beyt'e hürmet ve muhabbetin azami manada olması gerektiğine dair delil olarak ümmetin Hz. Peygamber'e (sav) yaptıkları salâvat duasında Âl-i Beyt'in zikredilmesini kabul eder. Ayrıca Hz. Peygamber (sav) "ümmetimin âlimleri ben-i İsrail'in peygamberleri gibidir"⁴⁰⁶ hadis-i şerifindeki ümmetimin âlimleri makamına Ehl-i Beyt'in de mazhar olduklarını kabul eden Bediüzzaman, Onların (r. anhüm) ilim noktasındaki üstünlüklerine dikkatleri çeker.⁴⁰⁷

⁴⁰² Nursi, *Lem'alar*, s. 25-26.

⁴⁰³ Nursi, *Sözler*, s. 643-644.

⁴⁰⁴ İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte*, cilt: 12, hadis no: 4494, s. 416.

⁴⁰⁵ Nursi, *Lem'alar*, s. 95.

⁴⁰⁶ Rudanî, *Cemu'l-Fevaid*, cilt: I, h. no: 190 vd. s. 52.

⁴⁰⁷ Nursi, *Şualar*, s. 627.

Bediüzzaman, Ehl-i Beyt'in imamlarının rivayetleri ile ümmetin eline yetişen ve Hz. Peygamber'in (sav) meşhur bir duası olan Cevşenü'l-Kebir'e dair gelen itiraz ve şüphelerin yersiz olduğuna inanır. Bu bahsin devamında ise bu duanın ehemmiyetinden bahseder. Nitekim O'na göre duada dahi Cevşen'in misli yoktur. Harika ve feyizli bir dua olup kıymeti yüksektir. Çünkü Allah Resulü (sav) Cebrail (as)'dan bizzat vahiy yoluyla o duayı almış ve Cevşen duasının vesilesiyle huzur ve hafiflik hissetmiştir.⁴⁰⁸ Yukarıda zikredilen cevaplarından hareketle Bediüzzaman'ın, Ehl-i Beyt'in ravilerine karşı hürmet ve muhabbetten kaynaklanan bir güven içinde olduğunu söyleyebiliriz.

Bediüzzaman'ın hizmetinde bulunan talebelerinden nakledilen bir rivayete göre Bediüzzaman sabah namazından 3-4 saat önce kalkardı. Teheccüd namazından sonra dua ederdi. Evrat ve münacaatlarını okuduktan sonra bütün bunların sevaplarını bir metre genişliğinde dört metre boyundaki şecerede ismi geçen Âl-i Beyt'in neslinden gelen mühim zatların ruhlarına bağışlardı. Kendisinin de hem şerif hem de seyyid olduğunu yani hem Hz. Hasan'ın (ra) hem de Hz. Hüseyin'in (ra) soyundan gelen bir akrabalığı olduğunu Salih Özcan adındaki bir talebesine ifade etmiştir.⁴⁰⁹

1.9.Bediüzzaman'a Göre Vahdetü'l-Vücut Meselesinde Sahabilerin Tarz-ı Telakkisi

Bediüzzaman'a göre vahdetü'l-vücut⁴¹⁰ tevhitte istiğraktır. Yani Allah'ın varlığı ve birliğinde yoğunlaşmak ve derinleşmektir. Vacibu'l-Vücutun vücuduna/varlığına hasr-ı nazar etmektir ve sair mevcudatı vacibu'l-vücuda nispeten çok zayıf bir gölge görmektir.⁴¹¹

⁴⁰⁸ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 162-163.

⁴⁰⁹ Ömer Özcan, *Ağabeyler Anlatıyor*, İstanbul, Nesil Yayınları, 2006, s. 327.

⁴¹⁰ Vahdetü'l-vücut: Ehl-i tarikatçe vahdetü'ş-şuhut diye de tarif edilir. Her iki kavram da her yerde ve her şeyde kalbini yalnız Allah ile meşgul etme hali ve yaşayışını ifade eder. Ehl-i tarikat nazarında azami manada Allah'a yakınlığı da ifade eder. Ehl-i tarikatçe gayet mühim bir meşreptir. Bu meşrebe göre mevcudat çok zayıf bir gölgedir. O'na (cc) nispeten mevcudat bir hayalden ibarettir. Vahdetü'l vücut meşrebi, bu âlemde gerçek varlık olarak sadece Cenab-ı Hakkı kabul etmek esasına dayanır. Tarikatte vahdetü'l vücut manevi bir mertebedir. Bu mertebeye ulaşmak için nefis ile mücadele, salih amellere devam, dünyaya karşı meyil ve muhabbeti azaltmak, günlük zikre devam etmek, gönü masiva kirinden temizlemek ve böylece kalbi Allah'ın isim ve sıfatlarına ayine olabilecek bir duruma getirmek gerekir. Vahdetü'l vücut mertebesine ulaşan bir kimse kalbi keşiflere ve manevi olgunluklara mazhar olur ve kendisinde bir varlık görmez (Karaman, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 677)

⁴¹¹ Nursi, *Mektubat*, s.85.

Bediüzzaman, vahdetü'l-vücut meşrebine sahip olanların mevcudatın vücut ismine layık olmadığını varlıkların hayal perdesine sarılıp terk-i masiva makamında onları hiçe saymak hatta yok olduklarını tasavvur etmek yalnızca cilve-i esma-i İlahiyeye hasr-ı nazar etmek gerektiğini savunduklarını belirtir. Bediüzzaman, vahdetü'l-vücut meşrebini Allah hesabına kâinatı inkâra kadar gittiğini buna karşılık maddiyunlar yani materyalistler ise kâinat hesabına Allah'ı inkâra kadar gittiklerini ifade ettikten sonra bu mevzuda kendi düşüncesini aktarır. Bediüzzaman'a göre herşey O (cc) değil; herşey O'ndandır. Yani bütün varlıklar Cenab-ı Hakkın sanat eserleridir, isim ve sıfatlarının tecelliyatı ve aynalarıdır.⁴¹²

Bu mevzunun sahabilerle ilgili olan kısmında Bediüzzaman şöyle bir soruya muhatap olur:

Sual: vahdetü'l-vücut meselesi çoklar tarafından en yüksek makam olarak telakki ediliyor. Hâlbuki velayet-i kübra makamına sahip olan sahabilerde bu çeşit vahdetü'l vücut meşrebi görülmemiş. Acaba sahabilerden sonra gelenler onlardan daha mı ileri gitmiş veya daha mükemmel bir cadde-i kübra mı bulmuşlar?⁴¹³

Bediüzzaman, yukarıdaki soruya şu cevabı verir:

Elcevap: Hâşâ şems-i risaletin en yakın yıldızları olan o asfiyadan⁴¹⁴ hiç kimsenin haddi değil ki daha ileri gidebilsin. Hem cadde-i kübra-i Kur'aniye onların takip ettikleri yoldur."⁴¹⁵

“Vahdetü'l-vücut, hususi bir meşrep, manevi bir hal ve nâkıs bir mertebedir. Fakat zevkli ve neşeli olduğundan seyr-i sülukta o mertebeye ulaşan çoğu kişi daha çıkmak istemiyorlar; orada kalıyorlar, en yüksek mertebe sanıyorlar. “Eşyanın hakikatleri vardır” kaidesi ise sahabilerin külli kaidelerindedir. “Hiçbir şey Allah'ın benzeri değildir”⁴¹⁶ ayet-i kerimesinden hareketle sahabilere göre Cenab-ı Hakkın hiçbirşeyle müşahabeti yoktur. Tahayyülden/mesken ittihaz etmekten münezzehtir. Sahabilere göre mevcudatla alakası Hâlikiyettir.

⁴¹² Nursi, *Mektubat*, s.84.

⁴¹³ Nursi, *Mektubat*, s.83.

⁴¹⁴ Asfiya: Bediüzzaman sahabileri asfiya kavramı ile de tarif eder. Asfiya ise safiyet, takva ve kemalatta Hz. Peygambere (sav) varis olanlar ve O'nun (sav) meslek ve meşrebini ihya ve tatbik etmeye çalışan İslamî hakikatlerin muhafazası ve tebliğinde, tetkik edilmesinde ve bilinmesinde çok dikkatli ve sadık olan ilk müslüman âlimler manasını ifade etmektedir. (İbn-i Ataullah İskenderi, *Hikem-i Ataiyye*, trc: Yahya Pakiş ve Süleyman Taş, Semerkand Yay. İstanbul, 2015, s. 289.)

⁴¹⁵ Nursi, *Mektubat*, s.84.

⁴¹⁶ Şura 42/11.

Bu hususta Bediüzzaman, vahdetü'l- vücud meşrebini nâkıs görür. “Onların kabul ettikleri mevcudat evham ve hayalattır” görüşünü kabul etmez. O’na göre mevcudat nisyan-ı mutlak hapsine mahkûm edilmemeli, huzur-u daimiyeyi kazanmak için de mahlûkat idama mahkûm edilmemeli. Tam aksine mevcudatı birer san’at-ı ilahiye olarak görmek, temaşa ve tefekkür etmek, onlarda esma ve sıfat-ı ilahiyyenin nakışlarını okumak, fiilden faile, nakıştan nakkaşa, sanattan ustaya intikal etmek Bediüzzaman’ın en çok istimal ettiği/kullandığı tefekkürî yol ve metotlardır. Eşyanın hakikatlerini hayal derecesine indiren vahdetü’l-vücud meşrebine şu cümleler ile mukabale eder: Cenab-ı Hakkın isimlerinin hakiki cilveleri, tecellileri ve tezahürleri vardır. Esmâ-i ilahiyyeye gölge olamazlar. Esmâ-i ilahiyye, mevcud gibi hakikattırlar ve aslîdirler.⁴¹⁷

Bediüzzaman, bu bahsin devamında sahabilerin görüşlerine yer vermeye devam eder. Onlar (r. anhüm) derler ki: Cenab-ı Hakkın bütün esmasıyla hakiki bir surette tecelliyatı var. Bütün eşya O’nun (cc) icadıyla bir vücudları var. Eşyanın vücudu, vacibu’l vücudun vücuduna göre her ne kadar zayıf ve gölge olsa da hayal ve vehim de değildir. Cenab-ı Hak, Hallâk ismiyle mevcudata vücut veriyor ve o vücudu idame ediyor. Cenab-ı Hallâk, esma-i hüsnasının mazhariyet ve ayinedarlık vazifesinde istihdam etmek için yine kendi hesabına mahlûkata vücut giydiriyor. Dolayısıyla her şeyde Cenab-ı Hakka giden bir yol vardır. Çünkü her şeyde esma ve sıfat-ı ilahiyyenin tecelliyatı vardır. Bediüzzaman, sahabenin, vahdetü’l-vücud meselesindeki tarz-ı telakkilerini aktardıktan sonra cadde-i kübra-i Kur’aniyyenin asıl sahiplerinin başta sahabe, asfiya, tabiin, ehl-i beyt ve müçtehitler olduğunu ve bunların da doğrudan doğruya Kur’anın birinci tabaka şakirtleri olduklarını ifade ederek bu mevzuyu noktalar.⁴¹⁸

Bediüzzaman, sahabenin dünyasını anlattığı 27. *Sözün Zeyli*’nde de sahabenin mevcudata bakış açısına değinir. O’na göre sahabiler, mevcudatı esma-i ilahiyyenin ayinesi görüp müştakâne temaşa edip bakmışlar. Yani sahabiler, vücut sahibi olan bütün varlıkları Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarının tecelli ettiği birer aynası olarak görmüşler; hayretle, hayranlıkla, nazar-ı ibretle ve iştiyakla Cenab-ı Hakkın sanatlarını temaşa etmişlerdir.⁴¹⁹

⁴¹⁷ Nursi, *Mektubat*, s.84.

⁴¹⁸ Nursi, *Mektubat*, s. 85.

⁴¹⁹ Nursi, *Sözler*, s. 495.

Kısacası Bediüzzaman'a göre sahabilerin varlıklara bakış açısı böyledir. Yani Onlar (r.anhüm) Allah hesabına varlıklara bir kıymet vermişlerdir. Onlara göre var olan herşey Allah'ın birer sanatıdır. Tefekkür edilecek bir levhadır. Sahabiler, nakış üstünde Nakkaş'ın, sanat üstünde Usta'nın, fiil üzerinde de Fail'in hünerlerini, eserlerini, ilmini, kudretini ve iradesini görmüşler. Böylece imanın kuvvetlenmesine vesile olan tefekkürü bir ibadete mazhar olmuşlardır.

Bediüzzaman da “Risale-i Nur, sahabe mesleğinin bir cilvesidir”⁴²⁰ ifadesiyle sahabilerin bu tarz-ı hareketlerini kendine örnek alır. O da *Risale-i Nur*'da Cenab-ı Hakkın; sanatını, eserlerini, ilmini, kudretini, iradesini, nakışlarını ve fiillerini nazara veren tefekkürü derslere ve bahislere ağırlık verir.

1.10. Bediüzzaman'ın Talebelerinin Mektuplarında Sahabiler

Bediüzzaman'ın bizzat kendisi tarafından kaleme alınmayan, ancak *Risale-i Nurlara* dâhil edilmiş olan talebelerine ait bazı mektuplarda da sahabilerin faziletine ve örnek ahlakına dair birtakım bahisler mevcuttur. Birkaçına örnek verelim.

Mesela: Hüsrev Altınbaşak isimli talebesi seyyidlere ve onların ecdatları olan sahabe-i güzine Peygamber-i Zîşan (sav) hesabına kalp ve ruhunda nihayetsiz bir hürmet ve muhabbeti beslemiş olduğunu ve bu uğurda başta ruhunu ve her şeyini feda etmeye hazır olduğunu ifade ederek Hz. Peygamber'e (sav) ve O'nun (sav) soyundan gelenlere ve ashab-ı kirama (r.anhüm) olan hürmetkâr hissiyatlarını bu şekilde ifade eder.⁴²¹

Eşref Edip *Risale-i Nur*'da “Tahliller” adıyla geçen ve bizzat kendisi tarafından kaleme alınan bahiste Bediüzzaman'ın evsafını ve sergüzeşte-i hayatını anlatır. O'nun kalbinin bir sahabenin kalbi kadar imanla dolu olduğunu ve Hz. Ömer (ra) gibi yiğit bir ruh dünyasına sahip olduğunu ve yirminci asırda asr-ı saadeti nefsinde yaşatan bir mümin olduğunu kabul eder.⁴²²

⁴²⁰ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 67.

⁴²¹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 618.

⁴²² Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 626.

Bediüzzaman, *Barla Lahikası* adlı eserinde Hafız Ali adındaki bir talebesinin mektubuna yer verir. Bu mektupta başta “meb’us-u âlem” diye tavsif ettiği Resul-i Ekrem (sav)’den Raşid Halifelerden (r. anhüm) ve evliyalarından oluşan bu muazzam nuranî taifenin kıyamete kadarki müslümanlara bir kuvve-i maneviye olduklarını ve bu büyük manevi kitleden en azgın Firavun ve Nemrut’ların bile korkup ağız açamayacaklarını ifade eder.⁴²³

Sahabiler, cesaret ve gayretleriyle sadece yaşadıkları dönemin müslümanlarına değil; kıyamete kadarki müslümanların da kuvve-i maneviyeleri olmuşlardır.

Ayrıca *Risale-i Nurlar*’ın basılması ve neşredilmesine karşı Hüsrev adındaki talebesi bu mevzudaki hissiyatını şu ifadelerle dile getirir: Risale-i Nur hizmetinin dinsizliğe galebe etmesi neticesinde bizler sanki o nezih ruhlu, ulvi düşünceli insanlar (sahabiler) arasında yaşamaktayız ve asr-ı saadetin o cazibedar havasını hissetmekteyiz.⁴²⁴

Hafız Mustafa adındaki bir talebesi *Risale-i Nur* hizmetindeki muvaffakiyetin ve dalalete karşı galibiyetin kendisinde aynen hicret esnasında Mekke’nin fethedileceğine dair Cebrail (as)’den Hz. Peygamber’e (sav) ve O’nun (sav) ashabına gelen müjde gibi muazzam bir memnuniyete sebep olduğunu ifade eder.⁴²⁵

Halil İbrahim ise *Risale-i Nur* hakkındaki hissiyatını kaleme almış olduğu bir mektubunda Risale-i Nur’un, Hz. Ali’nin (ra) ahirzamanda ümmetin imdadına yetişecek olan nurlardan bir nur olduğunu söyler.⁴²⁶

Daha çok şair ve edip kimliği ile tanınan Muallim Hasan Feyzi bir şiirinde sahabilerin cesaretlerine dikkat çeker.

“Bunlardı o gün halka-i tevhidi kuranlar,

Bunlardı o gün baltalayıp küfrü kıranlar.

Bunlardı mübarek yüce cem'iyet-i şûra,

Bunlardı o nurdan dizilen halka-i kübrâ.

⁴²³ Nursi, *Barla Lahikası*, s. 211.

⁴²⁴ Nursi, *Barla Lahikası*, s. 291.

⁴²⁵ Nursi, *Barla Lahikası*, s. 161.

⁴²⁶ Nursi, *Sikke-i Tasdik-i Ğaybi*, s. 266.

Bunlardı alan Suriye, Irak, ÷lke-i Kisrâ,
Bunlarla ziyâdar o karanlık koca sahrâ.
Bunlardı veren hasta, alil gözlere bir fer,
Bunlardı o tarihe geçen şanlı gazanfer.
Her hepsi de bir zerre-i nûru o Habîbin,
Her an görünür gözlere ondan nice yüzbin.”

Bu beyitleriyle Hasan Feyzi, sahabilerin gayret ve cesaretlerinin nazara verir. Ayrıca son beytinde ise her bir sahabenin Resul-i Ekrem’in (sav) gözünün birer nuru olduklarını beyan eder.⁴²⁷

Talebesi Hulusi Yahyagil ise Hz. Peygamber’in (sav) nesl-i mübareki olan Hz. Hasan (ra) ve Hz. Hüseyin’e (ra) ziyade muhabbet, iltifat ve şefkat göstermesinin asıl sebebini şöyle açıklar: Resul-i Ekrem (sav), istikbalde çok mübarek ve nurani zatların Hz. Hasan (ra) ve Hz. Hüseyin’in (ra) nesl-i mübareklerinden zuhur edeceğini nazar-ı nübüvvetle görmüş ve bu yüzden o nurlu zatlar hesabına Hz. Hasan (ra) ve Hz. Hüseyin’e (ra) ziyade şefkat ve muhabbet göstermiştir.⁴²⁸

Bir başka talebesi olan Zekai ise ashab-ı kiramın yaşadıkları dönem olan asr-ı saadetin hasretiyle ve hicranıyla yandığını ve bu hasretinden dolayı da kalbinin ağladığını, gönlünün coştüğünü ve asr-ı saadetin müslümanları olma şerefini elde edemediklerini ancak o şerefe nail olan sahabilerin müştakları olduklarını ifade eder.⁴²⁹

Şamlı Hafız Tevfik, Mevlana Halid Hazretleri’nden bahsettiği bir mektubunda Hz. Mevlana Halidi’nin nesli Hz. Osman bin Affan’a (ra) mensup olduğunu, meşreben de Kuran-ı Hakîm’e hizmet noktasında Hz. Osman-ı Zinnureyn’e (ra) tâbi olduğunu ve arkasından gittiğini ve sünnet-i seniyyenin ihyasına çalıştığını beyan eder.⁴³⁰

⁴²⁷ Nursi, *Sikke-i Tasdik-i Ğaybi*, s. 222.

⁴²⁸ Nursi, *Barla Lahikası*, s. 220.

⁴²⁹ Nursi, *Barla Lahikası*, s. 70.

⁴³⁰ Nursi, *Barla Lahikası*, s. 163-164.

Selahaddin adındaki bir talebesi de *Kastamonu Lahikası* adlı eserde yer alan bir mektubunda iman ve Kur'an hizmetinde Hz. Ali'nin (ra) ihtiyatlı olmak hususundaki emirlerine inkıyat etmek/boyun eğmek gerektiğini kabul eder. Mektubunun devamında bazı kardeşlerinin Hz. Ali'nin (ra) bu ihtiyat tavsiyesine uymadıkları için şefkat tokatı yediklerini zikreder.⁴³¹ Bununla beraber müteessir olmadan ve çekinmeden iman ve Kur'an hizmetine devam edilmesi gerektiğini çünkü Hz. Ali (ra) ve Gavs-ı A'zam (ks) gibi zevatın himayeleri ve duaları hürmetine Hafız-ı Hakiki'nin (cc) hıfz edeceğine inandığını ifade eder.⁴³²

Ahmet Nazif isimli bir nur talebesi, Bediüzzaman'ın "Risale-i Nur hizmeti sahabe mesleğinin bir cilvesidir"sözünden hareketle bu hizmette çalışan kardeşlerini ve nur talebelerini ahab-ı güzün (r. anhüm) efendilerimizin manevi şahsiyetlerinin küçük bir cilvesinin gölgesini temsil ettiklerini beyan eder.⁴³³

Risale-i Nur'da Denizli kahramanı diye geçen Şehit Hafız Ali, Hz. Ali'ye (ra) ait *Ercuze*⁴³⁴ ve *Celcelutiye*⁴³⁵ den bazı mühim istihraçlarda bulunur.

Hafız Ali, kaleme almış olduğu bu mektubunda Hz. Ali'yi (ra) Kur'an-ı mu'cizu'l beyan'ın en mühim bir şakirdi ve Kur'anî ilimlerin birinci naşiri olarak görür. Hafız Ali, Hz. Ali'nin (ra) İslam'ın ilk yıllarında Kur'an'ın aleyhine açılan birçok kapılara karşı ism-i azama dayanarak kahramancasına hakaik-i şeriatı ve esasat-ı İslamiye'yi muhafaza etmeye çalıştığını ve gerektiğinde çarpıştığını beyan eder. Neticede meselenin bize bakan yönünü izah eder. Kur'ana muhalefet eden zındıka cereyanına karşı Hz. Ali'nin (ra) çizgisinde hareket edilmesi gerektiğine inanır.⁴³⁶

Rüştü adlı talebe ise rüyada Hz. Peygamber'in (sav) emriyle Hz. Ebubekir-i Sıddık'ın (ra) minberde 29. *Sözü* hutbe olarak okuduğunu görür.

⁴³¹ Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 132.

⁴³² Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 203.

⁴³³ Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 74.

⁴³⁴ *Ercuze*: Risalelerde "Kaside-i Ercuze" diye de geçer. Ercuze Hz. İmam-ı Ali (ra) tarafından "bahr-ı recez" vezni ile yazılan ve istikbalen haber veren mühim ve meşhur olan kasidenin adıdır (Yeğin, *Lügat*, s. 322).

⁴³⁵ *Celcelutiye*: Hz. İmam-ı Ali'nin (ra) kaleme aldığı ve Resul-i Ekrem'in (sav) derslerine istinaden aslı cifir ve ebced hesabı ile alakalı olarak telif edilen Süryanice bir kasidedir (Yeğin, *Lügat*, s. 79).

⁴³⁶ Nursi, *Lem'alar*, s. 447-448.

Kâtip Osman da buna benzer gördüğü rüyayı anlatması üzerine Bediüzzaman, bu rüyaların hakikat olduğunu ve bir hakikate işaret ettiğini ve bu hakikat ise Risale-i Nurun makbuliyeti olduğunu beyan eder. Bediüzzaman bu rüyaları mübarek ve müjdeli olarak telakki eder.⁴³⁷

Nur'un ilk talebesi ünvanına sahip olan Hulusi Yahyagil, sorduğu birçok sorular ile *Mektubat* adlı eserin vücut bulmasına vesile olmuştur. Nitekim bu talebe Mektubat'ın 23. Mektubunda sahabiler ile ilgili olarak yer alan şu soru da O'na aittir:

“Sahabe-i Kiram hazeratına radiyallahu anh denildiğine binaen başkalarına da bu manada söylemek muvafık mıdır/uygun mudur?”

Bediüzzaman bu soruya cevap olarak “radiyallahu anh” tabirinin sahabeye mahsus bir şiar (alamet) olmadığını bu tabirin dört mezhep imamı, Şah-ı Geylani (ra), İmam-ı Rabbani (ra) ve İmam-ı Gazali (ra) gibi zatlar için de kullanılabileceğini beyan eder. Ancak örf-i ulemada radiyallahu anh tabirinin daha çok sahabeye tahsis edilmiş bir unvan olduğunu kabul eder.⁴³⁸

Bediüzzaman'ın *Tarihçe-i Hayat'ı* için önsözü kaleme almış olan Ali Ulvi Kurucu'ya göre ruhun maddeye, hakkın batıla, nurun zulmete ve imanın küfre galip gelmesinin tek yolu gönüller ülkesine kurulan iman ve irfan müessesesidir. Ancak bu maksada muvaffak olmanın yolu ise çetin ve müthiş imtihanlardan geçmektedir. Tarih boyunca bu müthiş imtihanı kazanmanın şaheser misalini evvela peygamberler ve bilhassa Sultanü'l-Enbiya Efendimiz, sonra O'nun (sav) Halife ve Sahabileri ve daha sonra onların nurlu yolunda yürüyen büyük zatlar vermişlerdir.⁴³⁹

Ali Ulvi Kurucu, yukarıdaki ifadeleri ile sahabileri de dava ve gaye sahibi insanlar olarak telakki eder. Zira onlar (r.anhüm) mütevazı, âlicenap, feragat ve mahviyetkâr hülasa; bütün ahlak ve fazilet bakımından cidden örnek olan gayet temiz ve son derece mümtaz şahsiyetlere sahip olan kâmil insanlardır. Sahabiler, İslam Tarihi boyunca iman ve irfan müesseselerinin kurulmasında öncü olan Müslümanlardır. Sultan-ı Enbiya'nın (sav) nurlu yolunda yürüyen büyük zatlardır. Ashab-ı kiram, Hatemü'l-Enbiya'nın (sav) insanlık âlemine örnek gösterdiği tertemiz bir nesildir.⁴⁴⁰

⁴³⁷ Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 95.

⁴³⁸ Nursi, *Mektubat*, s. 478-480.

⁴³⁹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 7.

⁴⁴⁰ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 7.

2. BÖLÜM

BEDİÜZZAMAN'A GÖRE SAHABE DÖNEMİ OLAYLARI

2.1.Genel Olarak Sahabe Dönemi Olayları Hakkındaki Görüş ve Kanaatler

Bediüzzaman'ın sahabe dönemi olaylarına bakış açısı konusuna geçmeden önce sahabe dönemi olayları hakkında itikadî fırkalar, oryantalistler ve çağdaş müslüman yazarlar tarafından genel olarak dile getirilen fikir ve kanaatlerden kısaca bahsetmenin yerinde olacağı kanaatindeyiz. Zira böyle bir mukaddime Bediüzzaman'ın sahabe dönemi olayları hakkındaki özgün görüş ve fikirlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

Sahabe dönemi olayları hakkında görüş beyan eden itikadi fırkaların ilki Şia'dır. Şia, en eski İslam fırkası olarak kabul edilir.⁴⁴¹ Hz. Osman (ra)'ın hilafet yıllarının sonuna doğru teşekkül eden Hz. Ali (ra) döneminde gelişen Şia, birçok kola ayrılmış ve bu kolların sahabe ve sahabe dönemi olaylarına dair çok farklı görüşleri ortaya çıkmıştır.

Şia'ya göre "Gadîr-i Hum"⁴⁴² günü Hz. Ali'ye (ra) biat edip de Hz. Peygamber'in (sav) vefatından sonra bu akitlerine uymayanlar irtidat etmişlerdir.⁴⁴³ Zira onlara göre en faziletli sahabe Hz. Ali (ra)'dır.

Şia'ya göre Cemel ve Sıffîn Savaşlarında Hz. Ali (ra) haklı O'na (ra) karşı savaştan taraf ise haksız olup bağı durumundadır. Hatta Şia'ya bağlı bazı fırkalar daha da ileri giderek Hz. Ali'ye (ra) muhalefet edenleri tekfir etmişlerdir.⁴⁴⁴ Söz konusu fırkalara göre bu muhalif sahabilerin bütün amelleri boşa gitmiştir.

Şia, hilafeti nassa dayandıran itikadi bir görüşe sahiptir. Şia'ya göre hilafet dinin konusudur ve insanın bir tercih hakkı yoktur. Peygamberlere mahsus olan ismet sıfatının imamlarında da mevcut olduğuna inanan Şia, Hulefa-i Raşidin arasındaki fazilet sıralamasında da farklı kanaatlere sahiptir.

⁴⁴¹ Ebu Zehra, *İmam-ı Şafii*, s. 91; Şia hakkında daha fazla malumat için bkz. Çorumî, *Ehl-i Sünnet'in Şia'ya Tenkitleri*, s. 240-250.

⁴⁴² Gadîr-i Hum olayı için bkz. el-Hamis, *Sahabenin Yüzyüze Kaldığı Fitnenin Tarihi*, s. 212-213; Ekrem Sağıroğlu, *İlmin Kapısı Hz. Ali (ra)*, İstanbul, Yasin Yayınevi, 2008, s. 83.

⁴⁴³ Efendioğlu, "Sahabe", *DİA*, s. 497.

⁴⁴⁴ Yusuf Şevki Yavuz, "Cemel Vak'ası", *DİA*, cilt: 7, s. 321-322.

Şia inancına göre ilk üç halife gasip ve zalim konumundadır.⁴⁴⁵ Onlar, fer'i bir mesele olan Hz. Ali'nin (ra) hilafetini itikadi bir mesele olarak algılamışlardır.

Ehl-i Beyt'in kapsamı ve vasıfları konusunda da Şia, farklı telakkilere sahiptir. Mesela: Şii âlimlerine göre Kuran'da geçen "tathir"⁴⁴⁶ kelimesinden hareketle Ehl-i Beyt mensuplarının günah işlemekten korunmuş, yani masum olduklarını kabul ederler.⁴⁴⁷

Netice itibariyle Şia, yukarıda zikredilen görüşlerinden dolayı İslam dünyasında büyük tartışmaların başlamasına sebep olmuştur. Şia, Cemel Vak'ası ve Tahkim Olayı neticesinde ashabı tekfir etmesinden dolayı konuların bir akaid problem olarak görülmesine sebep olmuşlardır.⁴⁴⁸

Mesela Şii ve Mutezile kimliği ile tanınan Mes'udi (ö. 345/956) *Mürucu'z-Zehab* adlı eserinde Ehl-i Sünnet âlimlerini ayıplar ve ağır ifadelerle eleştirir. Çünkü Sünni âlimler Hz. Muaviye'yi (ra) övmüşler ve derecesini yükseltmişler ve O'nun (ra) vahiy kâtibi olduğunu ifade etmişlerdir. Mes'udi, Hz. Ali (ra) taraftarı olup O'na karşı gelen ashabı ağır tabirlerle tezyif etmiştir. Bu yönüyle Mes'udi, Ehl-i Sünnet'ten farklı bir usûl ve üslûp ile ashabın ihtilaflarını subjektif bir nazar ile değerlendirmiştir. Ehl-i Sünnet'e muhalif bir çizgi takip etmiştir. Şia'nın, sahabe dönemi olayları hakkındaki Ehl-i Sünnet'ten farklı telakkiyatlarına dair Mes'udi bir örnek olarak verilebilir.⁴⁴⁹

Sahabe dönemi olayları hakkında görüş beyan eden başka bir fırka ise Haricilik'tir. Hariciler, Sıffin'de Hz. Ali'ye (ra) karşı isyan ederek kendilerine has görüşler ortaya atmışlardır ve zamanla da itikadî bir fırka haline gelmişlerdir.

Hariciler, Ehl-i Sünnet'ten ayrılan ilk grup diye bilinir. Haricilik, Hz. Ali (ra) ve Hz. Muaviye'ye (ra) karşı çıkan reaksiyoner bir grup olup ifrat ve tefrit özelliklerini taşıyordu.

⁴⁴⁵ Metin Bozkuş, *Mes'udi'ye Göre İlk Dönem İslam Tarihi ve Mezhepleri*, Ankara, Araştırma Yay, 2009, s. 107.

⁴⁴⁶ Ahzab, 33/33.

⁴⁴⁷ Öz, "Ehl-i Beyt", *DİA*, cilt: 10, s. 499.

⁴⁴⁸ Yusuf Şevki Yavuz, "Cemel Vak'ası", *DİA*, cilt: 7, s. 321-322.

⁴⁴⁹ Metin Bozkuş, *Mes'udi'ye Göre İlk Dönem İslam Tarihi ve Mezhepleri*, s. 107.

Haricilere göre Tahkim Olayında hakem tayin edilmesi küfürdür,⁴⁵⁰ Cemel ve Sıffın Savaşlarına katılan sahabiler ve büyük günah işleyen müminler küfre girmiştir.⁴⁵¹ Böyle sivri fikirleriyle Hariciler, İslam dünyasında Kelam sahasında büyük tartışmaların başlamasına yol açmışlardır. Sert söylemlere sahip olan Hariciler, Tahkim Olayı ve Sıffın Savaşı gibi sahabe dönemi olaylarının daha sağlıklı bir tarzda sonuçlanmasına da engel olmuşlardır. Katı tutumlarından hiçbir şekilde taviz vermeyen Hariciler, Abdullah bin Eret (ra) ve hamile eşini şehit etmelerinden dolayı Hz. Ali (ra) onlarla Nehruvan'da savaşmak zorunda kalmıştır.⁴⁵²

Tahkim'in kabul edilmesi Hz. Ali'nin (ra) ordusunda ciddi ihtilaflara ve ayrışmalara sebep oldu. Öncelikle yukarıda da zikrettiğimiz gibi Hariciler diye adlandırılmış olan kalabalık bir grup için hakemlere bırakılmasına isyan ederek Hz. Ali'nin (ra) ordusundan ayrılmış ve Hz. Ali'ye (ra) karşı silahlı bir mücadeleye başlamışlardır. Böylece Hariciler, sahabeler arasında ihtilaflı meselelerin daha da karmaşık bir hale gelmesine sebep olmuşlardır. Hariciler, Irak'ta Hz. Ali (ra) ile savaşarak ordusunun psikolojik, askeri ve siyasi açıdan güç kaybına sebep olmuşlardır. Bu durum Hz. Ali (ra) ve tarafının kaderini ve akibetini olumsuz etkilemiştir. Sonraki siyasi ihtilaflarda Hz. Ali (ra) tarafının daha zor karar vermesine ve sürecin aleyhte sonuçlanmasına sebep olmuşlardır. Bu olumsuz gidişat, bir Harici tarafından Hz. Ali'nin (ra) şehit edilmesine kadar da devam etmiştir.⁴⁵³

Şia'nın bir alt kolu olan Rafizilik mezhebine göre Hz. Ebubekir (ra) ve Hz. Ömer'in (ra) hilafetleri gayr-i meşrudur. Bu itikadî algıya sahip olan Rafiziler Kûfe'de Hz. Hüseyin'in (ra) torunu Zeyd bin Ali zamanında ilk defa ortaya çıkmıştır. Rafiziler, sahabe dönemi olaylarından daha çok hilafet problemi üzerinde durmuşlardır. Onlara göre halifelik sadece Hz. Ali (ra) ve O'nun soyundan gelenlere ait bir makamdır. Hz. Peygamber (sav) hilafeti Hz. Ali'ye (ra) vasiyet etmiştir görüşü Rafiziliğin temel itikadî düşüncelerinden birisini oluşturur. Hz. Ali'nin (ra) ilk halife olması gerektiğine dair görüşlerine karşı gelenleri tekfir ederler. Bazı sahabileri kötümeye ve hatta tekfir etmeye kadar da ileri giderler.⁴⁵⁴

⁴⁵⁰ Sağıroğlu, *Hz. Ali (ra)*, s.177.

⁴⁵¹ Efendioğlu, "Sahabe", DİA, cilt: 35,s. 496.

⁴⁵² Adnan Demircan, *Ali-Muaviye Kavgası*, İstanbul, Beyan Yayınları, 2002, s. 171.

⁴⁵³ Apak, *İslam Tarihi (3)*, s. 31.

⁴⁵⁴ Ekinci, *Sahabe Dönemi*, s. 260.

Rafizilik fırkasının itikadındaki temel noktalarından birisi olan sahabilerin ekseriyetine karşı yöneltilen küfür ittihamı Ahmed bin Hanbel ve İbn-i Kuteybe gibi Sünni algının temsilcilerini büyük ölçüde endişeye sevk etti. Çünkü onlara göre Rafizilerin bu anlayışı din müessesesinin köklerine yönelik bir saldırı mahiyetini taşıyordu.⁴⁵⁵

Şia'nın en müfrit/aşırı fırkası olan Rafizilik, çok ciddi tenkitlere maruz kalmıştır. Rafizilik için İslam uleması tarafından “bid'ay-ı kübra” tabiri kullanılmıştır. Rafizilerin, Hz. Ali'yi (ra) ilahlaştırmaya kadar varan aşırı iddiaları, Hz. Ali'ye (ra) karşı savaşanları tekfir eden görüşleri ve sahabilere dil uzatmaları en çok tenkit edilen fikirleridir. Hiçbir delile dayanmadan rivayet uydurarak Kur'an'a eksiklik ve ziyade iddiasında bulunmuşlardır. İslam'a aykırı bu itikadî görüşlerinden dolayı İslam uleması da onları red ederek onlardan gelen rivayetleri sahih olarak kabul etmemişlerdir.⁴⁵⁶

Ashab arasındaki ihtilaflar ile ilgili görüş beyan eden bir diğer itikadi mezhep ise Mutezile'dir. Mutezile; imamet, ilk dört halife ve fazilet sıralaması, Cemel ve Sıffin Savaşları ve bu savaşlara katılanların hükümleri ve sahabenin adaleti ile ilgili konularda farklı bazı fikirler ileri sürmüştür. Örneğin: Mutezile mezhebinin kurucu ismi olan Vasıl bin Ata, (ö. 131/748) “Cemel hadisesinde hangi tarafın haklı hangi tarafın haksız olduğu belli değildir. Onların durumunu Allah'a havale ederiz. Biz onları savaştan önceki halleri ile biliriz” ifadelerini kullanır.⁴⁵⁷

Mutezile, Sıffin Savaşı'nı farklı bir zeminde değerlendirir. Mutezilî görüşe göre Hz. Ali (ra) tarafında savaşmak dinin bir gereği idi. Hz. Muaviye (ra) tarafında savaşmak ise fitne ve fesad idi. Tarafsız kalanlar ise mesuliyet altına girmişlerdir. Mutezile'ye göre Hz. Muaviye'nin (ra) imameti gayr-ı meşrudur.⁴⁵⁸

⁴⁵⁵ Yusuf Benli, “Ehl-i Sünnet Geleneğinde Sahabe Algısı”, *Sahabe Kimliği ve Algısı Konulu Tartışmalı İlmî Toplantı*, Adapazarı, Ensar Neşriyat, 2013, s. 440.

⁴⁵⁶ İbnü'l-Arabî, *el-Avasım mine'l-Kavasım*, s. 130; Canan, *Hadis Usulü ve Tarihi*, s. 463-464.

⁴⁵⁷ Ashab ile ilgili görüşler için bkz. Ekinci, *Sahabe Dönemi*, s. 260.

⁴⁵⁸ Hansu, “Mutezile'de Sahabe Algısı”, *Sahabe Kimliği ve Algısı Konulu Tartışmalı İlmî Toplantı*, Adapazarı, Ensar Neşriyat, 2013, s. 495.

Ashab arasındaki siyasi ihtilaflar konusunda diğer mezheplerde olduğu gibi Mutezile’de de bir görüş birliğinden söz edilemez. Nitekim Mutezilî imamları, ilk dört halifenin seçiminin meşruluğu konusunda hemfikir iken ilk dört halifenin fazilet sıralaması hakkında farklı görüşlere sahiptirler.⁴⁵⁹

Zeydiyye, Şia’nın alt bir kolu olup Ehl-i Sünnet’e en yakın olan itikadî fırkadır.⁴⁶⁰ Mezhebin kurucusu olarak bilinen Zeyd bin Ali(ö. 122/740) Hz. Ali’den (ra) önce halife olan sahabilerin hilafetini meşru görür. Zeydî âlimler, ashab arasında cereyan ihtilaf ve muharebelerden dolayı sahabileri küfürle itham etmenin yanlış olduğuna inanırlar. Bu amaçla reddiye mahiyetinde risaleler te’lif etmişlerdir. Mesela; Zeydî âlimlerden birisi olan Kasım Ressî, Hz. Ali’den (ra) önce gelen halifelerin hilafetlerini eleştirir ve birinci halifelik hakkını Hz. Ali’ye (ra) verir. Ancak sözkonusu halifeleri tekfir etmez.⁴⁶¹

Yine aynı Zeydî âlimi, hilafet problemini “onların kazandıkları kendine, sizin kazandıklarınız size”⁴⁶² ayetine dayanarak meseleyi Kur’an’a ve dolayısıyla da Allah’a havale eder. Zeydîler, savaşlarda Hz. Ali’ye (ra) katılmayanları sapkın olarak nitelerler. Hz. Ali’ye (ra) karşı savaşanları, Allah ve Resulüne karşı savaşıklarını kabul ederler. Zeydî inanişâ göre Muaviye bin Ebu Süfyan’ın (ra) ve sonraki Emevi halifelerinin hilafetleri gayr-ı meşrudur. Zira Zeydîler’e göre Hz. Ali’nin (ra) vefatından sonra hilafet Hz. Hasan (ra) ve Hz. Hüseyin’in (ra) ve sonra da onların soyundan gelenlerin hakkıdır.⁴⁶³

İtikatça Ehl-i Sünnet Mezhebi üzerine olan, Sahabe ve Tabiinlerin gittikleri yol anlamına gelen Selefîyye, Kur’an-ı Kerim’in lafız olarak işaret ettiği hususları aynen kabul etmekte yorum ve tevilden kaçınmaktadırlar. Ayrıca Selefîyye, ilk dönem İslam anlayışını yansıtan ekolü ifade eder.⁴⁶⁴

⁴⁵⁹ Hansu, “Mutezile’de Sahabe Algısı”, s. 506.

⁴⁶⁰ Zeydiyye Mezhebi hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Ümit, “Zeydîler’in Sahabe Hakkındaki Görüşleri”, Sahabe Kimliği ve Algısı Konulu Tartışmalı İlmî Toplantı, Adapazarı, Ensar Neşriyat, 2013, s. 381.

⁴⁶¹ Mehmet Ümit, “Zeydîler’in Sahabe Hakkındaki Görüşleri”, s. 381.

⁴⁶² Bakara, 2/134-141.

⁴⁶³ Mehmet Ümit, “Zeydîlerin Sahabe Hakkındaki Görüşleri”, s. 388.

⁴⁶⁴ Fikret Kahraman, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 588.

Nakli delilleri olduğu gibi kabul eden Selefiler, tarihi hadiseleri dahi tevil etmekten/yorumlamaktan kaçınmışlardır. Dolayısıyla Selefiler, ashab arasındaki ihtilaflar konusunda pek görüş beyan etmeden iki tarafın da içtihadına dayanarak ve ümmetin selametini niyet ederek hareket ettiklerini kabul ederler ve her iki tarafı da haklı bulma kanaatine sahiptirler. Selefiler, sahabeye karşı aşırı muhafazakâr ve hürmetkâr bir tutum sergiler, sahabe dönemi olaylarını iyiye ve hayra tevil ederler.

Selefiyye'ye mensup âlimlerin çoğunluğuna göre ashab arasında meydana gelen ihtilafların tartışma konusu yapılmaması gerekir. Netice itibarıyla Selefiler, sahabelerin İslam'ın yayılmasında ve doğru anlaşılmasında olağanüstü gayretleri sebebiyle dinde önemli bir yere sahip olduklarını kabul ederler. Bu yüzden sahabe neslini eleştirmekten bile uzak durmayı tercih etmişlerdir.

Sahabe dönemi olayları hakkında görüş beyan eden oryantalistler/şarkiyatçılar bu konuda daha çok eleştirel bir yaklaşıma sahip olmuşlardır. Oryantalistler, sahabe dönemi olaylarını analiz ederlerken ağırlıklı olarak olumsuz ve öznel değerlendirmelerde bulunurlar.⁴⁶⁵

Oryantalistik çalışmalarda vahyin göz ardı edildiği ve aşırı rasyonel kaynaklı yöntemler kullanıldığı görülmektedir. Onların sahabe tasviri de dikkat çekicidir. Çünkü İslam'ın kurucu nesli olan sahabileri, teolojik temelli bir yaklaşım yerine sosyolojik bir yaklaşım ile ele alırlar. Hatta bu konuda daha da ileri giden bazı oryantalistler, sahabileri İslam'ın ilk temsilcileri değil de tarihen ispatlanamaz mitolojik şahsiyetler olarak nitelerler. Bu iddiaların sahipleri olarak Alman Şarkiyatçı Christoph Luxenburg, İngiliz Şarkiyatçı John Edward, Hollandalı Şarkiyatçı Hans Jansen ile Muhammed Sven Kalish gibi bazı oryantalistler örnek gösterilebilir.⁴⁶⁶

Bazı Oryantalistler ise sahabe dönemi olaylarını ve sahabe kimliğini seküler (dünyevi) temelli yorumlama taraftarlığı göstermişlerdir. Bu iddiamıza bir örnek verecek olursak bu husus daha açık olarak anlaşılmış olmakla beraber müdellel olmak adına uygun bir adım atmış olacağız. Mesela: Philip K. Hitti'nin, Hz. Hasan'ın (ra) hilafeti Hz. Muaviye'ye (ra) bırakmasına dair yaptığı yorum çok ilginçtir.

⁴⁶⁵ Hıdır Özcan, “*Oryantalistlerde Sahabe Algısı*”, Sahabe Kimliği ve Algısı Konulu Tartışmalı İlmi Toplantı, Adapazarı, Ensar Neşriyat, 2013, s. 520.

⁴⁶⁶ Hıdır Özcan, “*Oryantalistlerde Sahabe Algısı*”, s. 525.

Bilindiği üzere Ehl-i Sünnet inancına göre Hz. Hasan (ra), dedesi olan Hz. Peygamber'in (sav) kendisine işaret ettiği bir hadis-i şerife⁴⁶⁷ dayanarak Müslümanlar arasında kan dökülmemek için kendi hakkı olan halifeliği Hz. Muaviye'ye (ra) bırakmıştır. Hz. Hasan'ın (ra) bu tutumu ve kararı Ehl-i Sünnet âlimlerine göre bir feragat/fedekârlık olarak kabul edilmiştir.

Hitti'nin bu konudaki görüşü ise şöyledir: “İşbaşında bulunmaktan çok evdeki haremde oturan Hasan'ın ilgilendiği konular, devlet idaresinden ziyade başka alanlardı. O, kendisinden güçlü olan rakibi lehine hilafet makamından vazgeçmek zorunda kalıp hak talep etmekten kaçarak safa sürmek ve rahat bir hayat yaşamak için Kufe hazinesinden de bir hayli tayin ve maaşını da alarak Medine'ye çekilmiştir.⁴⁶⁸ Hitti'nin bu ifadeleri oryantalistlerin, sahabe kimliğini seküler temelli yorumlama gayretlerine dair verilebilecek en güzel örneklerden birisidir.

Oryantalistler, Sünni algının aksine diğer mezhep ve fırkaların görüşlerini kabul edip öne çıkarmışlardır. Çağdaş bazı Müslüman yazarlar da oryantalistlerin tesiri altında kalarak sahabeyi ve sahabe dönemi olaylarını eleştiride ileri gitmişlerdir.

Oryantalistlerin, Ehl-i Sünnet düşüncesine aykırı olan görüşlerini benimseyip yayan ilk Müslüman yazar Mirza Bakır'dır. O'nun sahabe ve dönemi olayları hakkındaki menfi fikirleri daha sonra Ahmed Emin, Taha Hüseyin ve Muhammed Ebu Reyeye gibi yazarlar tarafından yaygınlaştırılmıştır.

Taha Hüseyin ise İslam Tarihi'nin ana kaynaklarında geçen ve Ehl-i Sünnet uleması tarafından muteber olarak kabul edilen eserlere aykırı olarak ashab arasında meydana gelen ihtilaflarda sahabilerin birbirlerini tekfir ettiklerini ve fasık olarak nitelendirdiklerini ileri sürer.⁴⁶⁹

Sözkonusu bu yazarlar görüşlerine müdellel bir kimlik kazandırmak için daha çok Şia kaynaklı imamların düşüncelerini, oryantalistlerin eserlerinde geçen iddiaları ve doğrulukları kanıtlanmamış bazı rivayetleri kullanmaktadırlar.⁴⁷⁰

⁴⁶⁷ Söz konusu Hadis-i Şerif'in *Fethu'l-Bâri*'de geçen asıl metni şöyledir: İbn-i Uyeyne'den nakledilen bir rivayete göre Allah Resulünün şöyle buyurmuştur: “Bu oğlum Hasan başa geçecektir. Allah O'nunla (ra) iki büyük orduyu barıştıracaktır.” (el-Askalanî, *Fethu'l-Bâri* h. no: 3746, s. 120).

⁴⁶⁸ Philip K. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, çev. Salih Tuğ, İst, İFAV Yayınları, 2011, s. 268.

⁴⁶⁹ Efendioğlu, “*Sahabe*”, DİA, cilt: 35, s. 498.

⁴⁷⁰ Efendioğlu, “*Sahabe*”, DİA, cilt: 35, s. 498.

2.2. Ehl-i Sünnet'e Göre Sahabe Dönemi Olayları

Sahabe dönemi olayları İslam Tarihi'nin en önemli tartışma konuları arasında yer almaktadır. Ehl-i Sünnet, sahabe konusunda kendi arasında bir bütün olarak müşterek duygu ve fikirlere sahiptir. Ehl-i Sünnet, sahabelerin tarihi/siyasi kimlik ve kişiliklerinden ziyade onların dini değerlerini ve İslam'da sahip olduğu önemli yerlerini nazara verme eğilimindedir.⁴⁷¹ Ehl-i Sünnet, sahabe neslini Kur'an'ın ifadesiyle "en hayırlı ümmet"⁴⁷² olarak kabul eder. Ayrıca Ehl-i Sünnet'e göre sahabeler;

- Allah Resulüne ulaşmak için bir köprüdürler,
- İslam'ın ilk temsilcileridirler,
- Peygamberlerden sonra en faziletli insanlardır,
- Vahyin ilk ve canlı şahitleridir,
- İslam'ı âleme tebliğ eden ilk muallimlerdir,
- Hidayet yoluna ışık tutan rehberlerdir.

Ehl-i Sünnet'e göre -İslam'ı anlama ve yaşama hususunda- ilk kaynak olmaları bakımından sahabelerin önemi büyüktür. Ehl-i Sünnet âlimleri bizzat Resulullah'tan öğrendikleri İslam'ı en güzel bir şekilde yaşamak suretiyle kendilerinden sonra gelen ümmete birer örnek olan sahabilere son derece hürmetkâr bir üslup kullanmışlardır. Zira onlara göre ashab-ı kiramın İslam'ı yayma ve Resulullah'ı koruma uğrunda yaptığı fedakârlıklar kendinden sonra gelen nesilleri imrendirecek ve hayrette bırakacak bir niteliktedir.⁴⁷³

Ehl-i Sünnet, ashab arasındaki ihtilaflarda hepsi hakkında hüsn-i zan eder, onlara rahmet okur, kusurlu olanlarının da bağışlanmalarını diler. Bununla beraber Sünni âlimler sahabelerin masum olup hiçbir zaman günah işlemediklerini ve içtihatlarında hata etmediklerini de söylemez. Ashab arasındaki ihtilafları ve hataları beşeriyet iktizasası olarak görür. Vuku bulan ihtilaf ve muharebelerin hayırlı neticelerini görür. Sahabiler arasında cereyan eden hadiselerde her iki tarafın da İslam'a hizmet etme niyetiyle hareket ettiğini savunur. Müçtehit makamına da sahip olan ashabın hataları içtihat hatasıdır ve ona da ecir vardır.

⁴⁷¹ Benli, "Ehl-i Sünnet Geleneğinde Sahabe Algısı", s. 442.

⁴⁷² Al-i İmran, 3/110.

⁴⁷³ Efendioğlu, "Sahabe", DİA, cilt: 35, s. 491.

Sahabe arasındaki anlaşmazlıklara dalmamak her iki tarafa mağfiret dilemek ve onlara dostluk duygularını beslemek tercih edilmesi gereken bir tavrıdır. Dolayısıyla Ehl-i Sünnet uleması sahabeye karşı menfi tavır sergileyenlere karşı reddiye mahiyetinde cevaplar vererek bu amaç doğrultusunda eserler kaleme alınmıştır.⁴⁷⁴

Ehl-i Sünnet âlimlerinin yukarıda zikredilen müspet tavır ve tutumlarına müşahhas birkaç örnek vermek yerinde olacaktır. Mesela: Yusuf Benli, sunmuş olduğu bildiriye belirttiğine göre İbn Kuteybe, sahabiler arasındaki muhalefetin yadırganacak bir şey olmadığını savunur. Çünkü ashabin bir kısmının hadis ile amel ettiğine, ikinci kaynak olan hadislere başvurduğunu, diğer bir kısmının ise Kuran'ı tevîl/tefsir ederek hüküm bulmaya çalıştığını dolayısıyla da her iki tarafın da İslam'ın temel kaynaklarından hareketle şeriatın gereğinin ikamesini icra etmeye çalıştıklarını zikreder.⁴⁷⁵

Sünni âlimler, Şia algısına bir reddiye olarak masum imam düşüncesini kabul etmezler. Zira Sünni âlimlere göre Ehl-i Beyt mensupları Hz. Peygamber'in (sav) neslinden gelme şerefini taşımakla beraber hiçbir zaman hata ve günah işlemekten korunmuş değillerdir. Çünkü ismet sıfatı sadece Hz. Peygamber'e (sav) mahsustur.⁴⁷⁶

Ashab arasında vuku bulan hadiseleri Ehl-i Sünnet değerlendirirken her iki tarafın da İslam'a hizmet niyetiyle hareket ettiğini, yapılan içtihadta Hz. Ali'nin (ra) isabetli olduğunu, diğer tarafın haklı olmadığını/içtihadında hata ettiğini, ancak Hz. Peygamber'in (sav) "içtihadında isabet edenin iki sevap (içtihat ve isabet sevabı), isabet etmeyen bir sevap alacağına dair hadislerini esas alarak diğer tarafın da ittiham edilemeyeceği hükmüne varmıştır.⁴⁷⁷

Sünni Âlimler Hz. Muaviye'nin (ra) tartışmalı hilafeti meselesine de değinirler. Onlar, Hz. Muaviye'nin (ra) halifeliğinin meşrutiyetinin ancak Hz. Hasan'ın (ra) hakkından feragat ederek kendisine biat etmesiyle başladığını kabul ederler.⁴⁷⁸

⁴⁷⁴ Sahabe neslini tafdil etmek amacıyla kaleme alınan örnek bir eser için bkz. Ömer Nasuhi Bilmen, *Müslümanların Nezih İtikatları*, İstanbul, Hisar Yay., 2010.

⁴⁷⁵ Benli, "Ehl-i Sünnet Geleneğinde Sahabe Algısı", s. 437.

⁴⁷⁶ Mustafa Öz, "Ehl-i Beyt", DİA, cilt: 10, s. 499.

⁴⁷⁷ Benli, "Ehl-i Sünnet Geleneğinde Sahabe Algısı", s. 438.

⁴⁷⁸ İrfan Aycan, "Muaviye bin Ebu Süfyan", DİA, cilt: 30, s. 333.

İmam-ı Azam Ebu Hanife ise uzun bir ömür yaşadığı için bazı sahabilerle görüşme imkânı bulmuştur. Ebu Hanife, Allah'ın Kitabında ve Resulünün sünnetinde bulamadığı hükümler hususunda ashabin kavlinden istifade eder ve ashabin kavlini delil olarak kabul eder. O'na göre delail-i şeriyeden olan icmanın en alası sahabenin icmasıdır ve ashabin icması kat'i bir hüccettir.

Ebu Hanife, kendisini sahabelerin kavline tabi olan bir fakih olarak tanıtır. Onlara uymayı vacip sayar. Ebu Hanife'nin sahabilere ve özellikle Ehl-i Beyt'e şiddetli bir muhabbeti vardır. Ehl-i Beyt'e eza eden Abbasiler'i tenkit etmiştir. Nitekim Abbasi Halifesi Ebu'l Abbas Seffah'a biat ederken Peygamber'in (sav) akrabasına kutsi bağlarla bağlı olduğunu Ehl-i Beyt'in cümlesini sevdiğini ve ancak bu şartlarla biat edebileceğini ifade etmiştir.⁴⁷⁹

Ebu Hanife, sahabe dönemi olaylarını değerlendirirken özellikle Emeviler'e tenkitlerde bulunur. Zira O'na göre Emeviler hilafeti saltanata dönüştürerek büyük bir bid'ate imza attılar. Yezid (680-683)döneminde Ehl-i Beyt'e yapılmayan eza ve cefalar kalmadı. Ehl-i Beyt katliama maruz kaldı. Hz. Ali'ye (ra) beddua etmek bir sünnet imiş gibi uygulandı. Bu bidatlar Ömer bin Abdülaziz (717-720)tarafından yasaklandı. Ebu Hanife, Emeviler'in idaresini meşru görmemiştir. Bu yüzdendir ki Emeviler'e karşı isyan eden Zeyd bin Ali'nin isyanını caiz görmüştür. O'na göre ashab-ı kiram re'y ve içtihatlarında kaynak olarak tamamen Kur'an ve Sünnet'i ölçü almışlardır. Aralarındaki kararları müzakere ve mübahese yoluyla alarak ferdi ve fevri davranmaktan kaçınmışlardır. Böylece ilahi affa mazhar olmuşlardır. Dolayısıyla sahabiler ile ilgili mevzularda kıyl-u kal etmekten kaçınıp onları hürmet ile anmalıyız.⁴⁸⁰

İmam-ı Şafii, ashab arasında meydana gelen hadiselerle pek girmek istemez. Bu konuları mevzu/bahis etmeyi uygun bulmaz. Bununla beraber Hz. Muaviye (ra) ve arkadaşlarının, Hz. Ali'nin (ra) meşru hilafetine karşı gelen ayaklanmış kimseler/bağiler olduklarını da zikreder. İmam-ı Şafii'ye Sıffin Savaşı'nı sorduklarında Ömer bin Abdülaziz'in şu sözü ile cevap verirdi: "Cenab-ı Hak, (o hadiselerle) ellerimizi bulaştırmamayı nasip etti, biz dikkat edelim dillerimizi bulaştırmayalım".⁴⁸¹

⁴⁷⁹ Ebu Zehra, *İmam-ı Azam Ebu Hanife*, s. 329.

⁴⁸⁰ Ebu Zehra, *İmam-ı Azam Ebu Hanife*, s. 329.

⁴⁸¹ Ebu Zehra, *İmam-ı Şafii*, s. 137.

İmam-ı Şafii, hilafet problemi üzerinde de durur. O'na göre Hz. Ali (ra), kendinden önceki halifelerin hilafetine razı oldu, Onlara biat etti, arkalarında namaz kıldı ve Onların idaresi zamanında onlara “Şeyhu'l-İslam” oldu. Efdaliyet meselesinde İmam-ı Şafii de Hz. Ali'yi (ra) dördüncü sırada kabul eder. Ashab-ı Kiramın faziletlerine dair birçok beyanatta bulunan İmam-ı Şafii'ye göre sahabelerin bıraktıkları ilim, sonraki fukahaya kaynak teşkil etmiştir. Sahabelere ve Ehl-i Beyt'e çok muhabbeti sebebiyle İmam-ı Şafii, hükümete karşı gelmekle suçlanmış ve Rafizîlikle ittiham edilmiştir.⁴⁸²

Ahmed bin Hanbel ise “ashabı kötüleyen birisini gördüğünüzde onun Müslümanlığından şüphelenebilirsiniz”⁴⁸³ ifadesiyle sahabe nesline olan hürmetini beyan eder.

Ehl-i Sünnet ulemasından Pezdevî'ye (d. 1030/v. 1099) göre Hz. Peygamber (sav) nass ile hiçbir kimseyi hilafete tayin etmemiştir. O'na göre sahabeler arasındaki muhalefet ve muharebelerden dolayı ashaba buğz etmek caiz değildir. Sahabe nesli, muhabbete layık müstesna ve emektâr bir taifedir. Ancak O'ne göre muhabbette de aşırıya gitmemek gereklidir. Aksi halde muvazenesiz ve neticesiz muhabbetlere gidilmiş olunur. O, bu konuda Rafizîlerin muvazenesiz muhabbetlerini örnek olarak verir. Pezdevî, Hz. Muaviye (ra) ve taraftarlarını haksız görür, ancak tezyif etmez.⁴⁸⁴

Ayrıca sahabeler arasında olup bitenleri O'na sorduklarında O şu ayeti okuyarak cevap verirdi: “Onlar bir ümmetti, gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız sizindir. Siz onların yaptıklarından sorguya çekilmezsiniz”⁴⁸⁵ Dolayısıyla gerçek bir müslümana düşen, bu konuda susmayı tercih etmesi ve kazaya rıza göstermesidir. Zira Allah'ın, bir kısmını haklı gördüğü ve diğerlerini de af ettiği sahabeler hakkında ileri- geri konuşmak caiz değildir.⁴⁸⁶

Muhammed el-Ğursi, “*Sahabe Dönemi*” adlı eserinde İmam-ı Gazali'nin bu mevzudaki görüşlerine yer verir. Şöyle ki Gazali, “Allah hepsine de güzel bir akibet vaad etmiştir.”⁴⁸⁷ ayetine dayanarak sahabelerin hepsinin cennetlik olduklarına inanır ve bu ayetteki müjdenin ilk muhatapları sahabeler olduklarını ifade eder. Onlara

⁴⁸² Ebu Zehra, *İmam-ı Şafii*, s. 138.

⁴⁸³ el-Ğursi, *Sahabe Dönemi*, s. 283.

⁴⁸⁴ Pezdevî, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, s. 283.

⁴⁸⁵ Bakara, 2/134.

⁴⁸⁶ Dalkıran, *Ehl-i Sünnet'in Şia Akidelerine Tenkitleri*, s. 193.

⁴⁸⁷ Hadid, 57/10.

hürmet ve muhabbet, dinin ve imanın aslî kaidelerindedir. Kur'an ve Hadis, ashabı öven nasslarla doludur. Ashab-ı Kiram'ın yaptığı işler, neticesi itibariyle isabetli olmasa bile niyetlerinin hayır olduğunu ve her iki tarafın da ümmetin selametini düşündüğünü kabul etmek gerekir.⁴⁸⁸

Gazali, sahabilerin iyi niyetine dair Sıffın Savaşı öncesi Hz. Aişe'nin (r. anha) fitneyi bastırmak gayretlerini örnek olarak verir. Ancak bazı işlerin başta düşünüldüğü gibi cereyan etmediğini, fitne ve fesat neticesi olarak bazı hadiselerin kontrolden çıkabileceğini savunur. Gazali, sahabe döneminde meydana gelen olayları bu bağlamda ele alır ve hüsn-i niyet üzere tahlil eder. Hadiseleri değerlendirirken meydana gelen ihtilafların kader cihetiyle hikmetlerine dikkat çeker. "Olayların her halde bir tevili veya bilmediğimiz bir hikmeti vardır" kaidesiyle hareket eder. "Müslüman hakkında hüsn-i zan etmekte hataya düşmek, ona dil uzatarak isabet etmekten daha hayırlı ve güvenlidir" ölçüsüyle sahabe olaylarının analizini yapar.⁴⁸⁹

Şehbenderzade'ye göre Ehl-i Beyt ve Ehl-i Beyt'in terbiyesinde yetişmiş sahabilerin fedakârca gayretleri olmasaydı ihtimal ki Emeviler İslam'ı daha şiddetli bir şekilde karıştırır ve bozarlardı. Şehbenderzade, Hz. Ali'nin (ra) faziletlerine vurgu yapar. Sahabe dönemi olaylarında Hz. Ali'nin (ra) fazilet ve adalete aykırı en ufak tedbirlere dahi tenezzül etmediğini, takiyye düşüncesini Hz. Ali'ye (ra) yakıştırmamanın gayet çirkin bir tutum olduğunu beyan eder.⁴⁹⁰

O'na göre Hz. Ali (ra) asayiş taraftarıdır. Nitekim Ebu Süfyan'ın (ra) hilafet meselesinde binlerce atlı ile Hz. Ali'ye (ra) yardım edeceğine dair vaatlerini Hz. Ali'nin (ra) kabul etmeyişi bu hususa örnek olarak zikreder. Şehbenderzade, Cemel Savaşının temel sebebi olarak, Hz. Aişe'nin (ra) İfk Hadisesinde Hz. Ali'ye (ra) kırgın olmasını gösterir.⁴⁹¹

İbn Hazm (ö. 456/1064), ashab zamanında yaşanan olaylarda her iki tarafın iyi niyetli olduğunu, yaptıkları işin içtihadı dayandığını ve savaşmak maksadıyla yola çıkmadıklarını ifade eder. Ancak neticenin aleyhlerine döneceğini hisseden bazı fitnecilerin komplosu sonucu kendilerini savaşın içinde bulduklarını ve dolayısıyla sahabilerin kusursuz olduklarına inanır.⁴⁹²

⁴⁸⁸ El- Ğursi, *Sahabe Dönemi*, s. 15.

⁴⁸⁹ El- Ğursi, *Sahabe Dönemi*, s. 15.

⁴⁹⁰ Şehbenderzade, *İslam Tarihi*, s. 348.

⁴⁹¹ Şehbenderzade, *İslam Tarihi*, s. 348.

⁴⁹² Yusuf Şevki Yavuz, "Cemel Vak'ası", *DİA*, cilt: 7, s. 322.

İbn Hacer el-Heytemî'ye göre sahabe arasındaki hadiseler hakkında kıyl-u kal etmemek vaciptir. Zira o konuları mevzu bahis etmek ashaba karşı buğz ve tarafgirlik hislerinin oluşmasına sebep olabilir. Hâlbuki ashab-ı kiram İslam'ın bayraktarlarıdır.⁴⁹³

Ebubekir İbnü'l-Arabî (ö. 543/1148), sahabilerin hepsinin hakkı talep etme niyeti ile amel ettiklerine inanır. Hilafetin nassa dayandırılması görüşünü kabul etmez. Buna delil olarak da bu hususa dair ümmetin icmasını gösterir. Ashabı kast ederek “Onlar daha hayatta iken Cenab-ı Hakkın kendilerinden razı olduğu kimseler idi” diyerek sahabe neslini tafdil eder.⁴⁹⁴

Sahabe dönemi olayları ile ilgili hilafet meselesinde Rafizîlerin görüşlerinin bâtil olduğunu ifade eden İbnü'l-Arabî, Hz. Ali (ra) ile Hz. Muaviye (ra) arasında vuku bulan ihtilaflarda “hak olan Hz. Ali'nin (ra) yanında olmaktır” der. Çünkü İbnü'l-Arabî, Hz. Muaviye'nin (ra) efdal olanı terk ettiğini savunur. Bununla beraber O, “Mü'minler ancak kardeştir. O halde mü'min kardeşlerin arasını düzeltin”⁴⁹⁵ ayetine dayanarak meydana gelen hadiselerin hiçbir tarafı imandan çıkarmadığını ifade eder. Böylece Rafizîlerin hadiselere karışan bazı sahabileri tekfir eden görüşlerini de çürütmüş olduğunu belirtir.⁴⁹⁶

İmam-ı Nevevî, Hz. Peygamber'in (sav) hadislerinden hareketle Hz. Ali (ra) ve tarafının ehl-i isabet olduğunu, Hz. Muaviye (ra) ve tarafının ise ehl-i te'vil olduğunu zikrederek neticede her iki tarafın mümin olduğunu, birbirleriyle muharebe etmekle kâfir hatta fasık bile sayılamayacaklarını savunur. Çünkü muharebeler, şahsi kin ve ihtirastan kaynaklı ve dünya sevgisi kaynaklı olmayıp içtihat neticesidir. Dolayısıyla her iki tarafın, ehl-i sevap ve cennet olduklarının –nasslara dayanarak – söylenebileceğini ifade eder.⁴⁹⁷

Çağdaş İslam tarihçilerinden Sallabî ise şu hadis-i şeriften hareketle Hz. Ali (ra) tarafının hakka daha yakın olduğunu kabul eder: “Ümmetimden öyle bir topluluk çıkacaktır ki onlar yaratılmış insanların en kötüleridir. Onlar da Havariçtir.

⁴⁹³ el-Ğursî, *Faslu'l-Hitab fi Mevakifi'l-Ashab*, s. 202.

⁴⁹⁴ İbnü'l-Arabî, *el Avasım mine'l-Kavasım*, s. 116.

⁴⁹⁵ Hucurat, 49/10.

⁴⁹⁶ İbnü'l-Arabî, *el Avasım mine'l-Kavasım*, s. 116.

⁴⁹⁷ Sallabî, *Hakikatü'l-Hilaf Beyne's-Sahabe*, s. 54.

Onları hakka en yakın olanlar öldürecektir.”⁴⁹⁸ Hz. Ali(ra) Nehrevan’daki Haricilerle yaptığı savaştan dolayı bu hadis-i şerifin manasına mazhar olmuştur. Hz. Muaviye (ra) konusunda ise “Doğru olan önce Hz. Ali’ye (ra) biat etmesi sonra Hz. Osman’ın (ra) katillerinin cezalandırılmasını istemesiydi” diyerek Hz. Muaviye’nin (ra) hata ettiğini ifade eder.⁴⁹⁹

Sallabî, Hz. Ali (ra) ile Hz. Muaviye (ra) arasında vuku bulan hilafet probleminde “imamette hak sahibi Hz. Ali (ra) idi” tezini savunur. Buna delil olarak da Kurtubî, Cüveynî, İbn-i Teymiyye, İbn-i Hacer, İbn-i Hazm ve Heysemî gibi âlimlerin bu doğrultudaki görüşlerini nakleder.⁵⁰⁰

İmam-ı Savî ise şunu söyler: “Mümkün olduğu kadar sahabeye layık olmayan durumları zahirine çevirip uygun bir mana ile yorumlamak gerekir. Şayet meselenin tevili mümkün görülüyorsa o konuda sükût eder ve hüküm vermeyiz. Onlar müçtehit olduğu için fasıklığa götüren durumlardan onları/ashabı korumak vaciptir. Sahabilerin ihtilaflarına dalmamak esastır. Zira bu meseleler akaid-i imaniyeden değildir. Dini açıdan faydalanılacak mevzular da değildir. Mezkûr hadiseleri mevzu-bahis etmek inanca zarar verir. En azından tarafgirliğe sebep olur. Bu gibi sebeplerden dolayı bu konulara dalmak caiz değildir. Ancak sahih olanı öğretmek maksadıyla veya mutaassıpların görüşlerini reddetmek için olursa caiz olur. Hele hele avamın bu konulara girmesi hiç caiz değildir. Çünkü onlar meseleleri te’vil etmeyi bilmezler.”⁵⁰¹

Yukarıda beyan edilen görüşlerinden hareketle İmam-ı Savinin, sahabe dönemi olaylarında çok ihtiyatlı bir tutum içinde olduğu ve bu mevzuların teferruatına girmedığı anlaşılmaktadır.

Ömer Nasuhi Bilmen’e göre sahabiler, Resulullah’ın (sav) bizzat kendisinden ve sohbetinden feyizyab olmuşlardır. O’ndan (sav) edep ve hikmet dersi almışlardır. Onları hürmet ile yâd etmek her ehl-i imana vaciptir ve hüküm-i Kur’ana itaat etmektir. Ashabın ihtilafı ile ilgili birtakım bid’at ve dalalet erbabı olan cahil ravilerin rivayetlerine itibar etmemek Resulullah’a (sav) olan hürmet ve itaatin bir gereğidir. Ömer Nasuhi, sahabilerin ihtilaflarını, hüsn-i zan besleyerek te’vil eder.

⁴⁹⁸el-Kazvini, *Sünen-i İbn-i Mace*, cilt: I, s. 59.

⁴⁹⁹ Sallabî, *Hakikatü'l-Hilaf Beyne's Sahabe*, s. 165.

⁵⁰⁰ Sallabî, *Hakikatü'l-Hilaf Beyne's Sahabe*, s. 165.

⁵⁰¹ İmam-ı Savî, *Eş'ariyye İtikadı*, s. 176.

Mesela: Sıffin Savaşı bir buğz ve adavet neticesi değildir. Hakkın tecelli etmesine yönelik olarak ortaya çıkan farklı içtihatların neticesidir.⁵⁰²

İbn-i Hacer'e göre Cemel ashabının muradları/maksatları insanların arasını ıslah etmek ve Hz. Osman'ı (ra) şehit edenleri kısas ile cezalandırmaktı. Hz. Ali (ra) ise önce kendine itaati sağlayarak toplumsal birlik ve beraberliği te'sis etmekte. Daha sonra Hz. Osman'ın (ra) katillerinin kesinlik kazananlarına usulünce toplumsal infiallere meydan vermeden kısas cezasını uygulamaktı.⁵⁰³

Ehl-i Sünnet ulemasından Kadı İyaz(ö.544/1149)*eş-Şifa* adlı eserinde sahabe dönemi olaylarını tahlil etme bağlamında şöyle beyanatlarda bulunur: "Ümmeti dalalet ve bütün ashabı küfür ile itham etmeye yönelik herhangi bir söz sarfeden bir kimsenin veya fırkanın küfrüne hükmederiz." Dolayısıyla sahabileri zemmeden/kötüleyen Hariciler'i genellikle tenkit, bazen de tekfir etmiştir. Kadı İyaz, kaleme aldığı eserlerinde sahabeleri merkeze alan ve onları dini bir otorite olarak kabul eden hürmetkâr bir tutum ve tavır sergiler.⁵⁰⁴

İbrahim Canan ise sahabe dönemindeki tarihi olayları mütalaa ederken kaderin payını da ihmal etmemek gerektiğini, temkinli ve hassas olunmasının lüzumunu beyan eder ve şunu ekler: Unutulmamalıdır ki Resulullah, (sav) hiçbir ayrıma yer vermeden bütün ashabı tebrie etmiş, hangisi olursa olsun herhangi birine dil uzatanı tel'in etmiş/lanetlemiş. Bütün Ehl-i Sünnet uleması bunu mühim bir esas olarak kabul etmiştir."⁵⁰⁵

Netice itibariyle Ehl-i Sünnet inancına göre ashabin kusurunu aramak ve onlara kusurları açısından bakmak mü'mine yakışmaz. Ashab-ı Kiramı sevmek ve onlara hürmet etmek, aynı zamanda Kur'an ve Hadis'in bu husustaki emrine uymak ve tam teslimiyet göstermek demektir. Sahabileri tafdil eden birçok ayet ve hadislere dayanarak birçok Ehl-i Sünnet âlimleri ashaptan hiçbirinin Cehennem'e gitmeyeceğini/hepsinin Cennetlik olduğunu, Cenab-ı Hakkın onların kusurlarını affettiği hükmüne varmışlardır. Seçilmiş nurani bir nesil olan ashaba yönelik bir müslümanın tüm gayreti, o güzide şahsiyetleri hikmetli bir tavır ile daha iyi anlamaya çalışmak olmalıdır.

⁵⁰² Bilmen, *Müslümanlar'ın Nezih İtikatları*, s. 52.

⁵⁰³ Canan, *Kütüb-i Sitte*, cilt: 12, s. 409.

⁵⁰⁴ Benli, *Ehl-i Sünnet Geleneğinde Sahabe Algısı*, s. 441.

⁵⁰⁵ Canan, *Kütüb-i Sitte*, cilt: 12, s. 395.

Ayrıca bize düşen bir diğer vazife ise Onlar hakkında ileri-geri konuşmak değil; olup biten tarihi hadiseleri ibretli bir nazar ile okuyup kavrayarak olayların iç yüzlerini araştırıp aynı yanlışları yeniden yaşamamak olmalıdır.

Sahabeyi sevmek, onlara her türlü saygı ve ihtiramı göstermek Resulullah'ı (sav) sevip saymaktır. Çünkü biz sahabeyi, bizlere Muhammedi (sav) mesajları ulaştırdıkları için sever ve onlara büyük bir minnet borcumuzun olduğu şuuruyla elimizden geldiğince vefa göstermeye çalışırız. “Sahabenin her halinden alacağımız dersler vardır” kaidesinden hareketle sahabe dönemi olaylarının da kıyamete kadarki Müslümanlara vereceği onlarca mesajı bulunmaktadır. Mesela: sözkonusu olaylarda sahabiler birbirlerine kılıç çekmesine rağmen birbirlerinin faziletlerini inkâr etmemiş, iftira atmamış ve yalan söylememiştir. Birbirlerine karşı çok ciddi muhalefet etme durumunda bile edebi elden bırakmamışlardır. Birbirlerini tahkir ve tekfir etmemişlerdir. Bu durum bu çağın insanların çok ihmal ettiği ve çok da muhtaç olduğu önemli bir husustur.⁵⁰⁶

Ehl-i Sünnet ulemasının büyük çoğunluğu, sahabe dönemi olaylarını değerlendirirken hissi olmaktan kaçınmış, soğukkanlılık ve sağduyu ile hareket etmeyi tercih etmiştir. Ehl-i Sünnet uleması, ashabın hepsinin âdil olduğuna hükmeder, naklettikleri hadislerin araştırılmadan kabul edilmesi gerektiği görüşünü savunur. Bu hususta cumhurun görüşü ve ümmetin icmaı vardır.⁵⁰⁷

Sahabe neslini bir bütün olarak sevmek, hepsine ayırım yapmadan güvenmek Allah ve Resulü'nün (sav) emirleri gereğidir. Dindarlık, sıdk, itikat düzgünlüğü ve güzel ahlak anlamına gelen “ashabın adaletinin” muhakkak olduğu konusunda hiçbir Ehl-i Sünnet âlimi tereddüt etmez. Pek çok ayet ve hadis, ashabın örnek ahlakını ve faziletlerini nazara verir. Dolayısıyla sahabe dönemi olaylarını ele alırken sahabenin yukarıda zikredilen sıfatlarının göz önünde bulundurulması zaruri bir gerekliliktir.⁵⁰⁸

Ehl-i Sünnet müntesipleri; Kur'an ve Sünnet'te yer alan iman, hayat ve amel düsturlarını Resulullah'ın (sav) ve ashabının anladığı ve aktardığı şekilde hüve hüvesine muhafaza edip hayata tatbik edilmesini esas bir ölçü olarak kabul eder.⁵⁰⁹

⁵⁰⁶ Yıldırım, *Sahabeyi Nasıl Anlamalıyız?*, s. 200.

⁵⁰⁷ Efendioğlu, “Sahabe”, *DİA*, cilt: 35, s. 495.

⁵⁰⁸ Canan, *Hadis Usûlü ve Hadis Tarihi*, s. 442.

⁵⁰⁹ Cemal Erşen, “Bediüzzaman ve Ehl-i Sünnet İtikadı”, *İrfan Mektebi Dergisi*, sayı: 77, 2013, s. 25.

Ehl-i Sünnet âlimleri, bütün ilimlerini ashab yoluyla yani sahabilerin manevi rehberliği altında Resulullah'tan (sav) almıştır. Böylece Onlar, muallimleri olan ashab-ı kirama karşı son derece hürmetkâr bir usûl ve üslup kullanmışlardır.

2.3.Ashabın İhtilafları Bağlamında Ehl-i Sünnet İtikadında Bediüzzaman'ın Özgün Yeri ve Görüşleri

Bediüzzaman, asrımızda Ehl-i Sünnet'in en büyük müdafilerinden/savunucularından biri olarak Ehl-i Sünnet itikadının güçlenmesinde büyük bir rol sahibi olmuştur. Bediüzzaman, başlatmış olduğu Risale-i Nur hizmetini, usûl ve metodunu da tamamen Ehl-i Sünnet düsturları üzerine oturtmuştur. Ehl-i Sünnet, mu'tedil bir yol olup sahabenin yoludur. Başta Resulullah (sav) ve ashabının tarz-ı telakkileridir. Sahabeden ayrılarak kendi akıllarına göre hareket edenlerin hidayet rehberi olamayacaklarını savunur. Yazmış olduğu yüz otuz risalesini tamamen Ehl-i Sünnet'in akide ve düsturları üzerine bina etmiştir. Eserlerinin gaye ve muhteviyatlarından birisi de Ehl-i Sünnet büyüklerinin sevgisini kalplere yerleştirmeye çalışmaktır.

Ehl-i Sünnet'in son dönem âlimlerinden birisi olan Bediüzzaman, sahabe dönemi olayları üzerinde hassasiyetle durmuştur. Bediüzzaman, İslam düşünce tarihini önemli ölçüde etkileyen sahabe dönemi olaylarını tahlil ederken öncelikle sahabelerin her birinin âmil, kâmil ve müstakil müçtehitler olup içtihatları ve itikatları ile ümmetin yararını gözetmiş oldukları görüşünü kabul eder.

Genel anlamda Ehl-i Sünnet'in görüşlerini yansıtan Bediüzzaman, bu konuda özgün fikir ve düşüncelere sahiptir. Bediüzzaman'ın fikir ve düşünce dünyasında sahabenin ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bediüzzaman, ehl-i dalaletin bir kısmının sahabeye ve sünnet hakkında –ihtilaflı hadiseleri ve müteşabih hadisleri zikredip-zihinlerde şüpheler uyandırarak dinin ameli boyutunu devre dışı bırakmak amacını güttüğünü beyan eder.

Evet, Bediüzzaman -özellikle son dönemlerde- sahabe 'ye ve sünnete yönelik oluşan tehlikenin farkındadır ve bu konuda çok müteyakkız davranır. İşte bu yüzden sahabeleri, dinin hameleleri ve esasları olarak tavsif eder.⁵¹⁰

⁵¹⁰ Nursi, *Mektubat*, s. 28; Nursi, *Sözler*, s. 496.

Bediüzzaman, sahabe dönemi olaylarından bahsederken asla tarafgirlik hissine kapılmadan olayları tahlil etmeye çalışır. Bu konuda son derece hassas ve ihtiyatlı davranır. Ancak bununla beraber olaylarda haklının hangi taraf olduğunu ve hangi tarafın hataya düşmüş olduğunu da ifade etmeyi ihmal etmez.⁵¹¹ Bediüzzaman, sahabe dönemi olaylarını ele alırken tamamen savunmacı⁵¹² veya itham edici⁵¹³ tavrılardan kaçınır. Bunların yerine sahabe dönemi olayları karşısında hakîm bir tavır sergiler. Hakîm tavır ise, hissi ve tarafgir bir tutumdan uzak olarak mâkul ve dengeli bir şekilde hüküm verebilmeyi ifade eder.

Öncelikle sahabenin her halinden alacağımız derslerin olduğunu unutmamalıyız. Bediüzzaman, bu doğrultuda sahabilerin maruz kaldıkları hadiselerin kader cihetiyle hakiki sebeplerini ve hikmetlerini zikrederek⁵¹⁴ alacağımız dersleri beyan eder. İlmi bir şahsiyet sahibi olan Bediüzzaman'ın bu istidlali, kanaatimizce de son derece yerindedir. Çünkü sahabeler arasında cereyan eden olayları değerlendirirken amaç, sahabilerden birini diğerine karşı savunmak yerine olayların iç yüzünü araştırarak yeniden aynı hatalara düşmemek olmalıdır.

Bediüzzaman'ın, sahabilerin muharebesinde kıyl-u kal etmemekten maksadı nahoş olan olayları gizlemek veya hiç bahsetmemek değildir. Eğer maksadı bu olsaydı en başta kendisi bu meselelere girmezdi. Bediüzzaman, sahabeler arasında yaşanan tatsız olayları ele alır ve tahlil eder, ancak teferruata girmez. Olayların kaba ve şer cihetlerine fazla değinmez. Olayların güzel taraflarını nazara verir ve isabetli açıklamalar ile hakîm bir tavır sergiler.

Bediüzzaman, sahabe dönemi olaylarını değerlendirirken bazen kesin ve net ifadeler kullanırken bazen de ihtiyatlı bir üslup kullanır. Mesela: Bediüzzaman, sahabiler bahsinde “sahabiler; ekseriyet-i mutlaka itibariyle hakka âşık, sıdka müştak ve adalete hahişgerdirler.”⁵¹⁵ ifadesini kullanır. Ekseriyet-i mutlaka ifadesi ile çok az da olsa (sahabilerin) bir kısmının bu vasıfların dışında kalabileceği anlaşılmaktadır.

⁵¹¹ Nursi, *Mektubat*, s. 53; Nursi, *Emirdağ Lahikası*, s. 204.

⁵¹² Tamamen savunmacı tavrın örnekleri için bakınız: İbnü'l-Arabî, Ebu Bekir, *el-Avasım mine'l-Kavasım*, Beyrut, Daru'l-Kitabi'l-İlmiyye, 2011, s.120-121; Ö. Nasuhi Bilmen, *Müslümanların Nezih İtikatları*, s. 120-133; Sallabi, Ali Muhammed, *Hakikatü'l-Hilaf Beyne's-Sahabe*, Daru'l-Marife, Beyrut, 1432 (2011) s. 27.

⁵¹³ İtham edici tavrın örneği için bakınız: Hitti, *Kültürel ve Siyasal İslam Tarihi*, s. 268; Bozkuş, Metin, *Mes'udi'ye Göre İlk Dönem İslam Tarihi*, Ankara: Araştırma Yayınları, 2009.

⁵¹⁴ Nursi, *Mektubat*, s. 100-101.

⁵¹⁵ Nursi, *Sözler*, s. 484.

Bediüzzaman, sahabe dönemi olaylarının sebep ve hikmetleri konusunda Ehl-i Sünnet ulemasından farklı bazı izah ve tespitlerde bulunur. Örneğin; Hz. Ali (ra) ile Hz. Muaviye (ra) arasında cereyan eden muharebenin sebebi; birçok Ehl-iSünnet âlimlerinin eserlerinde Hz. Muaviye'nin,(ra) Hz. Osman'ın (ra) kanını talep etmesi yani katillerinin cezalandırılması olarak geçer.⁵¹⁶ Bediüzzaman ise Hz. Ali (ra) ile Hz. Muaviye (ra) arasında cereyan eden muharebenin temel sebebinin hilafet ile saltanatın bir mücadelesi olduğunu savunur.⁵¹⁷ Nitekim başka müellifler de bu görüş doğrultusunda beyanatlarda bulunmuşlardır. Yani Hz. Ali (ra) ile Hz. Muaviye (ra) arasındaki mücadelenin temelinde Hz. Osman'ın (ra) katillerinin cezalandırılmasından öte farklı siyasi sebepler aramak gerektiğini ifade etmişlerdir.⁵¹⁸

Bediüzzaman, Ehl-i Sünnet dünyasının genelinden farklı olarak sahabe arasındaki ihtilafların hepsini aynı kategoride değerlendirmez. Her bir meseleyi kendi bağlamında ele alır. Sıffin Savaşını, Cemel Olayını ve “facia” diye tabir ettiği Kербela Olayını ayrı ayrı değerlendirir.⁵¹⁹

Bediüzzaman, sahabilerin bir kısmının meydana gelen dâhili kargaşalarda ciddi hatalar işlediklerini de kabul eder. Bu görüşüne Fetih Suresi'nde geçen “mağfiret” kelimesini delil olarak gösterir. Çünkü mağfiret, kusurun vukuuna delalet eder.⁵²⁰

Cemel Olayı için adalet-i mahza ile adalet-i izafiyenin mücadelesi, Sıffin Savaşı için hilafet ile saltanatın mücadelesi ve Kербela Olayı için de hamiyet-i milliye ile hamiyet-i diniyye mücadelesi tespitinde bulunur.⁵²¹

⁵¹⁶İbn-i Arabi, *el-Avasım mine'l-Kavasım*, s.111; Muhammed Rıza, *el-İmam Ali bin Ebu Talib*, , Beyrut, Daru'l-Kalem, s. 126-127; Sallabi, Ali Muhammed, *Hakikatü'l-Hilaf Beyne's-Sahabe*, Daru'l-Marife, Beyrut, 1432(2011) s. 27; Bilmen, *Müslümanların Nezih İtikatları*, s.109; el-Hamis, *Sahabenin Yüzyüze Kaldığı Olaylar*, s.138; Ebu Hanife Ahmed bin Davud ed- Dineveri (282/895), *el Ahbar et- tıval*, çev. Nusrettin Bolelli/İbrahim Tüfekçi, İstanbul, Hivda Yayınları, 2007, s. 214.

⁵¹⁷ Nursi, *Mektubat*, s. 54.

⁵¹⁸ Adnan Demircan, *Hz. Ali Dönemi ve Ehl-i Beyt*, İstanbul, Beyan Yayınları, 2008, s.117; *Ali-Muaviye Kavgası*, İstanbul, Beyan Yayınları, 2002, s. 80; İhsan Süreyya Sırma, *Emeviler Dönemi*, İstanbul, Beyan Yay., 2012, s. 21.

⁵¹⁹Kербela Olayı için bkz.İbnü'l-Esir, İzzeddin Ebu'l-Hasan Ali bin Ebu'l Kerem Muhammed, *el Kamil fi't Tarih*, çev. Ahmet Ağırakça vd, İstanbul, Hikmet Neşriyat, 2008, cilt: 3, s.436; et-Taberî, Ebu Cafer bin Muhammed Cerir, *Tarih-i Taberî*, çev. Muhammed Faruk Gürtunca, İstanbul, Sağlam Yayınevi, (ty), cilt: 4, s. 110; ez- Zehebi, Şemsuddin Muhammed bin Ahmed bin Osman (748/1348), *Siyeru A'lami'n-Nubela*, thk: Şuayb el Arnaut, Beyrut, Daru'l İbn-i Kesir, 1428, cilt: 3, s. 300.

⁵²⁰ Nursi, *Lem'alar*, s.33.

⁵²¹ Nursi, *Mektubat*, s. 53-54.

Neticede Cemal Olayı ve Siffin Savaşındaki ihtilaf ve muharebeleri, içtihad neticesine bağlayarak her iki tarafın da ehl-i sevap ve ehl-i cennet olduğunu ifade eder. Kerbela Olayını ise farklı bir zeminde değerlendirir ve bu olay için “kanlı bir fitne, facia ve feci akıbet” tabirlerini kullanır.⁵²²

Bediüzzaman, –İslam Tarihi’nde tartışmalı bir konu olan- Hz. Hasan’ın, (ra) hilafeti Hz. Muaviye’ye (ra) bırakması konusuna da değinir. Bazı İslam tarihçileri, Hz. Hasan’ın, (ra) hilafeti Hz. Muaviye’ye (ra) teslim etmesi konusunda - Hz. Hasan’ın (ra) rahatına düşkün olması⁵²³ veya Hz. Muaviye’ye (ra) karşı kendini güçsüz hissetmesi⁵²⁴ gibi farklı mülahazalarda bulunsalar da- Bediüzzaman, Hz. Hasan’ın (ra) bu davranışını tebrike şayan bir durum olarak telakki eder ve Hz. Hasan’ın, (ra) bu feragati ile ümmet içinde musalahaya vesile olduğu ve mühim bir fitneyi kaldırıp ümmete azim bir faide sağladığını savunur. Ayrıca Hz. Hasan’ın, (ra) bu davranışıyla ayette tebrik edildiğine dair Kur’an’da bazı istihraçlarda bulunur.⁵²⁵

Bediüzzaman, sahabe dönemi olaylarının Abdullah bin Sebe gibi bazı zeki ve dessay Yahudilerin fesatlarından kaynaklandığı görüşünü⁵²⁶ doğru, ancak eksik bulur. O’na göre meydana gelen olayların arka planında Abdullah bin Sebe faktöründen daha önemli sosyolojik sebepler yatmaktadır. Şöyle ki: İslami fütuhlar neticesinde pek çok muhtelif milletlerin İslamiyet’e girmeleriyle birbirine zıt ve muhalif fikirlerin ve mizaçların karışması, bazı milletlerin Hz. Ömer’in (ra) fetihleriyle milli yaralar aldıkları, bu durumun da asabiyetlerine dokunduğu ve bu yüzden intikama fırsat bekleyen bazı kesimlerin olduğunu ve Yahudi gibi zeki ve dessay bir kısım münafıkların bu halet-i içtimaiyyeden istifade ettiklerini ifade etmektedir.⁵²⁷

Bediüzzaman, sahabe ve sahabe dönemi olaylarına bakış açısı ile ilgili olarak görüş beyan eden itikadî mezhepler konusunda da birtakım tespitlerde bulunur. Mesela: Şia’ların müfrit kısmı ile Vehhabi ve Haricileri -Hz. Ali’ye (ra) müfritâne muhabbet veya adavetin neticesi olarak – ifrat ve tefrit noktalarında görür.

⁵²² Nursi, *Mektubat*, s. 55.

⁵²³ Hitti, *İslam Tarihi*, s. 268.

⁵²⁴ H. İbrahim Hasan, *Kültürel ve Siyasal İslam Tarihi*, çev. İsmail Yiğit-Sadreddin Gümüş, İstanbul, Kayıhan Yayınları, 1987, cilt: 1, s. 354.

⁵²⁵ Nursi, *Lem’alar*, s. 94.

⁵²⁶ Bu görüş için için bakınız: Sallabi, *Hakikatü’l-Hilaf Beyne’s-Sahabe*, s.18; Ahmed Ağrakça, *Hz. Osman*, İstanbul, Beyan Yayınları, 2004, s. 76; İhsan Süreyya Sırma, *İslami Tebliğin Örnek Halifeler Dönemi*, İstanbul, Beyan Yayınları, 2010, s.174; M. Salih Ekinci, *Sahabe Dönemi*, İstanbul, Ravza Yayınları, 1986, s. 239.

⁵²⁷ Nursi, *Mektubat*, s. 51.

Bu bahsin devamında ise “her şeyin ifrat ve tefriti iyi değildir. İstikamet ise hadd-i vasattır ki Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, onu ihtiyar etmiştir.” sözleriyle de Ehl-i Sünnet'in mu'tedil ve müstakim bir yolda olduğunu beyan eder.⁵²⁸ Ehl-i Sünnet'in “Sahabe dönemi olaylarını iyiye te'vil etmek vaciptir.”⁵²⁹ hükmüyle amel eden Bediüzzaman, hadiselerin müspet taraflarını nazara vermiştir. Alacağımız dersleri beyan edip kader cihetiyle olayların hikmetlerini ifade etmiştir. Ayrıca sahabenin fazileti konusunda Ehl-i Sünnet'in kanaatine tercüman olmuştur. Ancak sahabe dönemi olaylarına gelince Ehl-i Sünnet ulemasından farklı izah ve ispatlarda bulunmuştur. Bediüzzaman; Allah'ın, bir kısmını haklı gördüğü diğer kısmını da affettiği sahabeler hakkında ileri-geri konuşmanın doğru olmadığı kanaatini taşımaktadır.⁵³⁰ Sahabe dönemi olaylarının ve ihtilafların sebebi, dünyevi/şahsî ihtiras ve menfaat olmadığını içtihat farkından kaynaklandığını savunarak her iki tarafın da ehl-i sevap ve ehl-i cennet olduklarını kabul eder.⁵³¹

Bediüzzaman, “güzel gören güzel düşünür ve güzel düşünen hayatından lezzet alır”⁵³² ifadesiyle müntesiplerine/talebelerine hayata ve hadisa karşı pozitif bir bakış açısını kazandırmaya çalışmıştır. O'nun bu tarzı, sahabe dönemi olaylarını değerlendirirken de kendini gösterir. Dolayısıyla ashab arasındaki ihtilafların/hadiselerin müspet yönlerini tespit eder ve bunları okuyucuların nazarına gösterir. Bediüzzaman, sahabe ve sahabe dönemi olayları hakkında yeni ve farklı bir görüş ortaya atmaktan ziyade, O, Ehl-i Sünnet'in bu mevzudaki inancını ve görüşlerini ispatlayan açıklamalarda bulunmuştur. Bediüzzaman'ın bu husustaki beyanatları önceki âlimlerde hiç rastlanmayan fevkalade orijinal ve kıymetli tahlillerdir. O, Ehl-i Sünnet çatısı içinde bu yönüyle özgün bir yere sahiptir.⁵³³

Kısacası Bediüzzaman, sahabe konusunda Ehl-i Sünnet'in görüşlerini benimser ve savunur. İtikadî fırkalar içerisinde Ehl-i Sünnet'i sırat-ı müstakimde görür. Diğer fırkaları ise ya ifrat veya tefritte olduklarını kabul eder. Ehl-i Sünnet'in hadd-i vasatta yani istikamet çizgisinde olduğunu beyan eder.⁵³⁴

⁵²⁸ Nursi, *Lem'alar*, s. 25; Nursi, *İşarâtü'l-İcâz*, s.24-72; Nursi, *Mektubat*, s. 342; Hz. Ali'ye (ra) muhabbet konusunda ifrata gidenler hakkında bkz. el-Pezdevî, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, s. 369.

⁵²⁹ İmam-ı Savi, *Cevheretü't- Tevhid*, s. 176.

⁵³⁰ Ehlil olmayanların Sahabe dönemi olayları ile ilgili konuşmalarının caiz olmadığına dair bakınız: İmam-ı Sâvi, *Cevheretü't- Tevhid*, s.176.

⁵³¹ Bu konuda farklı mülâhazalar için bakınız: Âdem Apak, *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi (2)*, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2011, s.345; Demircan, *Ali- Muaviye Kavgası*, s. 80.

⁵³² Nursi, *Mektubat*, s. 473.

⁵³³ Canan, *Sahabe Dünyası*, s. 10.

⁵³⁴ Nursi, *Lem'alar*, s. 25.

2.4. Hz. Ali (ra) Dönemi Olayları

2.4.1. Hz. Ali (ra) ve Hilafet Meselesi

Hz. Peygamber'in (sav) vefatından hemen sonra Müslümanlar arasında siyasi bir kriz kendini gösterir. Halife seçimi meselesi tartışmalı bir konuya dönüşür. Ancak Hz. Peygamber'in (sav) vefatından hemen sonra ortaya çıkan hilafet sorununu ilk Müslümanların/sahabilerin egemenlik yarışı olarak algılamamak gerekir. Tam aksine ümmet başına hemen bir halife seçilememesi durumunda Müslümanların maruz kalacakları büyük zarar ve tehlikeler hissedildiği için hilafet meselesi ve halife seçimi aceleyle getirilmiştir ve bu hususa öncelik verilmiştir.

Bediüzzaman, "mes'ele-i imamet, bir mes'ele-i fer'iye olduğu halde, ziyade ehemmiyet verildiğinden bir mesail-i imaniye sırasına girip, ilm-i Kelâm'da ve usûl-üd dinde medar-ı nazar olmuştur"⁵³⁵ ifadelerini kullanır.

Zira O'na göre hilafet meselesi aslında İslam'ın aslî meselelerinden değildir. Ancak fazla önem verilmesinden dolayı imanî meseleler arasına girmiştir. Hatta Şia'lar ile Ehl-i Sünnet'in en önemli tartışma konularından birisi olup akaid-i imaniye kitaplarına mevzu olacak kadar büyütülmüş bir mesele haline gelmiştir. Bediüzzaman, hilafet mevzusunun Kelam alanında ve ilm-i usulde çok medar-ı bahs olduğu/konuşulduğu ve iman – Kur'an hizmetine de temas ettiği için bu meseleden cüz'i de olsa bahsedilmesi gerektiğine inanır. O, hilafet konusunu bir soru ve cevap üzerinden tahlil etmeye çalışır. Mesela: Ehl-i Sünnet ve Cemaat der ki: "Hazret-i Ali (ra), Hulefa-i Erbaa'nın dördüncüsüdür. Hazret-i Sıddık (ra) daha efdaldır ve hilafete daha müstehak idi ki, en evvel O (ra) geçti." Şîa'lar derler ki: "Hak, Hazret-i Ali'nin (ra) idi. O'na (ra) haksızlık edildi. Umumundan en efdal Hazret-i Ali'dir. (ra)" Davalarına getirdikleri delillerin hülâsası: Derler ki:

Hazret-i Ali (ra) hakkında vârid olan ehadîs-i Nebeviye ve Hazret-i Ali'nin (ra) "Şah-ı Velayet" ünvanıyla ekseriyet-i mutlaka ile evliyanın ve tarikatlerin mercii ve ilim ve şecaat ve ibadette hârikulâde sıfatları ve Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm O'na (ra) ve O'ndan (ra) teselsül eden Âl-i Beyt'e karşı şiddet-i alâkası gösteriyor ki; en efdal O'dur, (ra) daima hilafet O'nun (ra) hakkı idi, O'ndan (ra) gasbedildi.⁵³⁶

⁵³⁵ Nursi, *Lem'alar*, s. 19.

⁵³⁶ Nursi, *Lem'alar*, s. 19.

Şia'ların bu sualine Bediüzzaman şu ifadeler ile cevap verir:

Hazret-i Ali (ra) mükerreren kendi ikrarı ve yirmi seneden ziyade o hulefa-i selâseye ittiba ederek O'nların şeyhülislâmlığı makamında bulunması, Şia'ların bu davalarını cerh ediyor. Hem hulefa-i selâsenin zaman-ı hilafetlerinde fütuhât-ı İslâmiye ve mücahede-i a'da hâdiseleri ve Hazret-i Ali'nin (ra) zamanındaki vakıalar, yine hilafet-i İslâmiye noktasında Şia'ların davalarını cerh ediyor. Demek Ehl-i Sünnet ve Cemaat'ın davası, haktır.⁵³⁷

Bu cevabın devamında Bediüzzaman, hilafet meselesinin daha sağlıklı muhakeme edilebilmesi için Hz. Ali'ye (ra) iki cihetle bakılması gerektiğinden bahseder. Hz. Ali'nin (ra) birinci ciheti şahsi kemalat ve mertebesi olup ikinci ciheti ise Al-i Beyt'in şahs-ı manevisini temsil etmesidir. Bediüzzaman'a göre birinci cihet itibariyle başta Hz. Ali (ra) olmak üzere bütün ehl-i hakikat Hz. Ebubekir'i (ra) ve Hz. Ömer'i (ra) takdim ediyorlar ve O'nlara öncelik veriyorlar. Çünkü O'nların hizmet-i İslamiyye ve kurbiyyet-i ilahiyyedeki makamları daha yüksektir.⁵³⁸

Ancak ikinci cihet itibariyle yani Hz. Ali (ra) şahs-ı maneviye-i Al-i Beyt'in mümessili olması cihetiyle hiçbir sahabe O'na (ra) yetişemez. Al-i Beyt'in şahs-ı manevisi olmak makamı O'na (ra) aittir. Şah-ı velayet ünvanı bihakkin kendisindedir. Bütün bunlarla beraber Bediüzzaman, şu hatırlatmada da bulunur: "Hz. Peygamber (sav) Hz. Ali (ra) ile ilgili beyan etmiş olduğu fevkalade ve senakârâne ehadis-i Nebeviyye Hz. Ali'nin (ra) şahsi kemalat ve mertebesinden ziyade O'nun (ra) ikinci cihetine yani Al-i Beyt'in mümessili olması cihetine bakmaktadır." Dolayısıyla O'nun bu değerlendirmesi, Şia'nın bu mevzudaki telakkilerinin yanlış olduğunu ortaya koymaktadır.⁵³⁹

Zira Şia'ya göre Hz. Ali (ra) hakkında varid olan/rivayet edilen hadisler O'nun (ra) şahsi kemalat ve mertebesine dolayısıyla O'nun (ra) hilafete en elyak/layık olduğuna işaret etmektedir. Bediüzzaman'a göre Peygamberimiz'den (sav) rivayet olan hadisler, Hz. Ali'nin (ra) manevi şahsiyetine yani Al-i Beyt'in temsilcisi olmak cihetine bakmaktadır.

⁵³⁷ Nursi, *Lem'alar*, s. 22.

⁵³⁸ Hz. Ali'nin (ra) Hz. Ebubekir'e (ra) kendi rızası ile biat etmesi için bkz. Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, s. 927.

⁵³⁹ Nursi, *Lem'alar*, s. 22.

O, Şia'ların Hz. Ali'nin (ra) hilafetinin önce olması gerektiği itikadının temel sebeplerinden birisi olarak da olayların perde arkasındaki sosyolojik nedenleri ve tarihi olayları kabul eder.⁵⁴⁰

Mesela: Hz. Ömer'in (ra) eliyle İran milliyetinin yaralanmasından dolayı Şia'nın, bunun intikamını Hz. Ali'ye (ra) müfritane muhabbet olarak dışa yansıtıklarını ifade eder. Ayrıca Bediüzzaman'a göre Amr ibnü'l As'ın (ra), Hz. Ali'ye (ra) karşı çıkması ve Ömer bin Sa'd 'ın (ra) Kerbela'da Hz. Hüseyin'e (ra) karşı feci muharebesi gibi sosyolojik ve siyasi/tarihi olaylar, Ömer ismine karşı bir düşmanlığa ve bunun neticesinde de hilafet sırasının tertibinin itirazına sebep olmuştur.⁵⁴¹

Bediüzzaman, hilafet meselesinde ifrat ve tefrit noktalarında olunmaması gerektiğinden de bahseder. Nitekim bu meselede Vehhabiler'i ve Hariciler'i ifrat mertebesinde görürken Ehl-i Sünnet'in inadına sünneti terk etmeye kadar giden bir kısım Aleviler'i de tefrit mertebesinde görür.⁵⁴²

Ayrıca O, bir kısım siyaset meftunlarının ve mülhidlerin, Hz. Ali'yi (ra) tenkit etmelerine de değinir. O'nun (ra) için ileri sürülen "siyaseti bilmediği için hilafete tam liyakat göstermemiş ve idare edememiştir" şeklindeki görüşlerin haksız ithamlar olduğunu kabul eder. Hatta bu haksız ithamlar yüzünden bir kısım Aleviler, Ehl-i Sünnet'e karşı küsmek vaziyeti aldıklarını, Aleviler'in bu tutumlarında haksız olduklarını, çünkü Ehl-i Sünnet itikadının böyle fikirleri kabul etmediğini, böyle fikirler ile Ehl-i Sünnet mahkûm olamayacağını, bu fikirlerin Hariciler'den ve mülhidlerden geldiğini beyan eder.

Bediüzzaman, "*Mucizat-ı Ahmediyye*" (sav) adlı risalesinde yine bir soru ve cevap ile hilafet meselesi üzerinde durur. Hz. Ali (ra) Hz. Peygamber'e (sav) yakınlığı, harikulade cesareti ve ilmi ile beraber neden hilafete tekaddüm ettirilmedi? sorusuna Bediüzzaman şöyle cevap verir:

"Elcevab: Âl-i Beyt'ten bir kutb-u a'zam demişki: "Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm, Hazret-i Ali'nin (ra) hilafetini arzu etmiş, fakat gaibden ona

⁵⁴⁰ Nursi, *Mektubat*, s. 99-100.

⁵⁴¹ Nursi, *Lem'alar*, s. 24.

⁵⁴² Nursi, *Lem'alar*, s. 26.

bildirilmiş ki: Murad-ı İlahî başkadır. O da, arzusunu bırakıp, murad-ı İlahîye tâbi' olmuş." Murad-ı İlahînin hikmetlerinden birisi şu olmak gerektir ki: Vefat-ı Nebvî'den sonra, en ziyade ittifak ve ittihadı gelmeye muhtaç olan Sahabiler; eğer Hazret-i Ali (ra) başa geçseydi, Hazret-i Ali'nin (ra) hilafeti zamanında zuhura gelen hâdisatın şehadetiyle ve Hazret-i Ali'nin (ra) mümaşatsız, pervasız, zâhidane, kahramanane, müstağniyane tavrı ve şöretgir-i âlem şecaatı itibariyle, çok zâtlarda ve kabilelerde rekabet damarını harekete getirip, tefrikaya sebep olmak kaviyyen muhtemeldi. Hem Hazret-i Ali'nin (ra) hilafetinin tehhür etmesinin bir sırrı da şudur ki:

Gayet muhtelif akvamın birbirine karışmasıyla, Peygamber Aleyhissalâtu Vesselâm'ın haber verdiği gibi, sonra inkişaf eden yetmiş üç fırka efkârının esaslarını taşıyan o akvam içinde, fitne-engiz hâdisatın zuhuru zamanında, Hazret-i Ali (ra) gibi hârikulâde bir cesaret ve feraset sahibi, Hâşimî ve Âl-i Beyt gibi kuvvetli, hürmetli bir kuvvet lâzım idi ki, dayanabilsin. Evet dayandı... Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ın haber verdiği gibi: "Ben Kur'anın tenzili için harbettim, sen de tevili için harbedeceksin!" Hem eğer Hazret-i Ali (ra) olmasaydı, dünya saltanatı, mülûk-ı Emeviyeyi bütün bütün yoldan çıkarmak muhtemeldi.⁵⁴³

Hâlbuki karşılarında Hazret-i Ali (ra) ve Âl-i Beyt'i gördükleri için, onlara karşı müvazeneye gelmek ve ehl-i İslâm nazarında mevkilerini muhafaza etmek için ister istemez Emeviye Devleti reislerinin umumu, kendileri olmasa da, herhalde teşvik ve tasvibleriyle etbaları ve taraftarları, bütün kuvvetleriyle hakaik-i İslâmiyeyi ve hakaik-i imaniyeyi ve ahkâm-ı Kur'aniyeyi muhafazaya ve neşre çalıştılar. Yüzbinlerle müçtehidîn-i muhakkikîn ve muhaddisîn-i kâmilîn ve evliyalar ve asfiyalar yetiştirdiler. Eğer karşılarında Âl-i Beyt'in gayet kuvvetli velayet ve diyanet ve kemalâtı olmasaydı, Abbasîlerin ve Emevîlerin âhirlerindeki gibi, bütün bütün çığırdan çıkmak kaviyyen muhtemeldi.⁵⁴⁴

Bediüzzaman, murad-ı İlahiyyenin bir neticesi olarak Hz. Ali'nin (ra) halifeliğinin ertelenmesinin çok hikmetli olduğuna inanır. Özellikle de Emeviyeye

⁵⁴³ Nursi, *Mektubat*, s. 100.

⁵⁴⁴ Nursi, *Mektubat*, s. 99-100.

Devletinin, dünya saltanatına kendilerini kaptırmamaları açısından Hz. Ali'nin (ra) hilafeti O'nların saltanat ve siyaset heveslerini frenlemiştir.⁵⁴⁵

Neticede Hz. Ali (ra) ve O'nun (ra) nesl-i mübareki olan Al-i Beyt'in manevi anlamda tavizsiz ve dik duruşları karşısında kendilerini de dengeleyen Emevi Devleti reisleri umumu bizzat kendileri olmasa da teşvik ve tasvipleri ile ahkâm-ı Kur'aniyyeyin muhafaza edilmesine ve neşrine çalışmışlardır. Bütün bu müsbet gelişmeler, Hz. Ali'nin (ra) hilafete en son gelmesinin meyveleri ve neticeleri olmuştur. Dolayısıyla Hz. Ali'nin (ra) hilafetinin -murad-ı İlahi tarafından- ertelenmiş olmasının hikmetleri anlaşılmiş olmaktadır.⁵⁴⁶

Bediüzzaman imamet meselesinde fırak-ı dalleye karşı Ehl-i Sünnet'in görüşlerini savunur. Harici ve Vehhabi kaynaklı yanlış fikirlerin Ehl-i Sünnet'e mal edilmesine karşı özellikle Aleviler'i müspet bir tarz ve üslup ile uyarır. Ehl-i Sünnet'in ciddi olarak Hz. Ali (ra) taraftarı olduğunu, bütün hutbe ve dualarda Hz. Ali'yi (ra) layık olduğu sena ile zikrettiklerini ifade eder. Ehl-i Sünnet, Hz. Ali'yi (ra) hakiki mürşit ve şah-ı velayet olarak kabul ederler. Dolayısıyla bir kısım Alevilerin, Haricileri ve mülhidler bırakıp Ehl-i Sünnet'e cephe almalarını uygun bulmaz.⁵⁴⁷ Neticede Bediüzzaman, Ehl-i Sünnet ve Cemaat ile Aleviler'e beraber seslenerek onlara şu uyarıyı yapar: "Ey ehl-i hak olan Ehl-i Sünnet ve Cemaat! Ve ey Âl-i Beyt'in muhabbetini meslek ittihaz eden Alevîler! Çabuk bu manasız ve hakikatsız, haksız, zararlı olan nizamı aranızdan kaldırınız. Yoksa şimdi kuvvetli bir surette hükmeyleyen zındıka cereyanı, birinizi diğeri aleyhinde âlet edip ezmesinde istimal edecek."⁵⁴⁸

Sonuç olarak Bediüzzaman; imamet/hilafet meselesini manasız, hakikatsız, haksız ve zararlı bir tartışma konusu olarak telakki eder. Bu gibi ihtilafa dayalı mevzulardan sıyrılıp tesanüd ve uhuvvet düsturlarıyla hareket edilmediği takdirde, sürecin "zındıka cereyanı" diye tabir ettiği din düşmanlarının lehine işlemeye başlayacağını müteesssifane beyan ederek bu konuyu noktalar.⁵⁴⁹

2.4.2.Cemel Hadisesi

⁵⁴⁵ Nursi, *Mektubat*, s. 99-100.

⁵⁴⁶ Nursi, *Mektubat*, s. 100.

⁵⁴⁷ Nursi, *Lemalar*, s.25-26.

⁵⁴⁸ Nursi, *Lemalar*, s.26.

⁵⁴⁹ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 78-79; Nursi, *Lemalar*, s. 26.

Cemel Vakası, Hz. Osman'ın (ra) katillerinin cezalandırılması meselesinde Hz. Ali (ra) ile Hz. Aişe (r.anha) taraftarları arasında oluşan görüş ayrılığı sebebiyle vuku bulmuştur.

Cemel Vak'ası, İslam akaidinde iman-küfür sınırı, irade hürriyeti ve kader gibi önemli problemlerin tartışma konusu haline getirilmesine te'sir eden dini, siyasi ve sosyal bir olaydır.⁵⁵⁰

Cemel Vak'ası, Hz. Peygamber'in (sav) vefatından sonra ilk ortaya çıkan ve etkileri günümüze kadar devam eden tarihi bir hadisedir. Ehl-i Sünnet uleması içinde önemli bir te'lif konusu olmuştur.

Sünni kelamcılar Cemel Savaşı sonrasında muhalif tarafın pişmanlık içinde olması hatalı olduklarına işarettir görüşünü savunur.⁵⁵¹ Ancak bu hatadan dolayı tekfir edilemeyecekleri gibi fasık oldukları da söylenemez. Çünkü müslümanlar arasında ihtilaf çıkarmak gayesini ve niyetini taşımamışlardır.

Bediüzzaman'a göre Cemel Vak'ası mevzusuna girmeden önce Cemel Vak'ası ve olaya sebep olan etkenler üzerinde durmanın faydalı olacağına inanıyoruz. Toplumsal bir hareket sonucu halife Hz. Osman'ın (ra) şehit edilmesinden sonra İslam dünyasında müslümanları uzun süre meşgul edecek sancılı bir dönem başlamıştır. Hz. Ali, (ra) Hz. Osman'ın (ra) öldürülmesinden birkaç gün sonra tam bir kargaşa ortamında halife seçildi. Çok karışık ve kritik bir dönemde devlet başkanlığına getirilen Hz. Ali (ra) hilafet görevini alır almaz birçok problemlerle karşılaştı. Hz. Ali'nin (ra) ilk karşılaştığı siyasi problem müslümanların tamamının biatını alamamış olmasıdır. Bir diğer mesele ise Hz. Osman'ın (ra) katillerini tespit ve cezalandırılmasıdır. Hz. Ali (ra) vefatına kadar hep bu iki mesele ile meşgul olmuştur. Zamanla bu iki sorun, çözülmek bir yana daha başka yeni sıkıntıların sebebi olmuştur.⁵⁵²

Hz. Ali (ra), 656 senesinde halifelik makamına geçince farklı muhalefet cepheleriyle karşılaştı ve zamanla da bunlarla askeri ve siyasi mücadelelerde

⁵⁵⁰ Yavuz, "Cemel Vakası", DİA, cilt: 7, s. 321.

⁵⁵¹ Cemel Savaşı sonrası Hz. Aişe'nin (r. anha) pişmanlık içinde olması örneği için bkz: H. İbrahim Hasan, *İslam Tarihi*, s.41; Mevlüt Koyuncu, *Emeviler Dönemi Devlet İdaresi*, İstanbul, Beyan Yayınları, 1997, s.60.

⁵⁵² M. Zekai Konrpa, *Peygamberimizin Hayatı*, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2009, s.250.

bulunmak zorunda kaldı. Bunlardan ilki Basra muhalefeti, diğeri Şam muhalefeti ve üçüncü ise Harici muhalefeti idi. Cemel, Sıffin ve Nehruvan Savaşları ile sonuçlanan bu muhalefet hareketleri, İslam düşünce tarihinde çok önemli dönüm noktalarını teşkil etmektedirler.

Cemel Vakası, Hz. Osman'ın (ra) katillerinin cezalandırılması meselesinde Hz. Ali (ra) ile Hz. Aişe (r.anha) taraftarları arasında oluşan görüş ayrılığı sebebiyle vuku bulmuştur.Hz. Osman'ın (ra) şehadetinden sonra Medine'de anarşi havası hâkim olması, katillerin tam olarak bilinmemesi, cezanın uygulanma şartlarının oluşmaması, zamanın müsait olmaması ve ceza uygulamasının zamana bırakılmasının daha maslahatlı olacağı gibi durumlardan dolayı Hz. Ali (ra) Hz. Osman'ın (ra) katillerinin cezalandırılması meselesini zamana bırakma ihtiyacını hissetmiştir. Hz. Aişe (r.anha) ve taraftarları ise Hz. Osman'ın (ra) katillerini hemen bulunup onlara kısas cezasının uygulanmasını Hz. Ali'den (ra) istiyorlardı. Sonuçta iki taraf arasındaki anlaşmazlık yani içtihat farkı savaşa sebebiyet verdi. Aslında her iki tarafın savaş maksadıyla harekete geçmedikleri ve birebir yapılan görüşmelerden sahabelerin müsbet sonuçlar aldığı, birbirlerine muhalefetten vazgeçtiklerine ve anlaşmalarına dair birçok sünni kaynaklarda malumatlar vardır.⁵⁵³

Ancak liderliğini Abdullah bin Sebe adlı bir münafığın yaptığı Sebeiyye hareketinin fitne ve fesatları neticesinde iki tarafın gayr-i ihtiyari (istemeyerek) savaşa tutuşturulmuş olduklarını birçok İslam tarihçileri beyan etmektedir.⁵⁵⁴

Bediüzzaman'a göre ashab- ı kiram arasında cereyan eden muhalefetin ve muharebenin temel sebebi adaletin tahakkuk etmesiydi. Bu ifadeden hareketle Cemel Hadisesi, adalet-i mahza ile adalet-i izafiyenin mücadelesidir. Bediüzzaman, Cemel Hadisesi ile ilgili değerlendirmelerini tam anlamak için O'nun adalet-i mahza ile adalet-i izafiye hakkındaki beyanatlarını tespit etmeye çalışmanın yerinde olacağı kanaatindeyiz.

⁵⁵³ Çorumi, *Ehl-i Sünnet'in Şia Akidesine Tenkitleri*, s. 192-193.

⁵⁵⁴ Örnek bir kaynak için bkz: el Hamis, *Fitnenin Tarihi*, s.122.

2.4.2.1 Adalet-i Mahza ile Adalet-i izafiye

Adalet-i mahza, Kur'an'ın emrettiği adalettir. Bu adalete göre kuvvet Hakka hizmetkâr olmalı. Adalet-i mahza, kuvvet hakta olmalı, hak kuvvette olmamalı esasına dayanır. Adalet-i mahza, zulmü kesen ve adaleti te'min eden bir tesire sahiptir. Mutlak adaleti temsil eden adalet-i mahzaya göre bir masumun hakkı, bütün halk için dahi ibtal edilmez. Bir fert dahi, umumun selameti için feda edilmez. Cenab-ı Hakk'ın nazar-ı merhametinde hak haktır, küçüğüne büyüğüne bakılmaz. Küçük büyük için ibtal edilmez. Bir cemaatin selameti için bir ferдин rızası bulunmadan hayatı ve hakkı feda edilemez.⁵⁵⁵

Kur'an'ın emrettiği adalet olan adalet-i mahzaya göre bir masumun hayatı ve kanı, hatta umum beşer için de olsa heder edilemez. İkisi yani ferдин ve cemiyetin hukuku Kudret-i İlahiye'de ve adalet-i tammenin nazarında birdir.⁵⁵⁶ Bediüzzaman'a göre adalet-i mahza tatbiki sahalarda esas olarak kabul edilmeli, bu adalet nevine öncelik verilmeli. Hakkaniyeti muhafaza etmenin ölçüsü, mutlak adalet duygusundan ayrılmamaktır.⁵⁵⁷

Adalet-i izafiye ise küllün selameti için cüz'ü feda eder. Cemaat için ferдин hakkını nazara almaz. Ehven'üş-şer diye bir nevi adalet-i izafiye yapmaya çalışır. Adalet-i mahza kabil-i tatbik ise/ uygulanabilirse adalet-i izafiyeye gidilmez. Gidilse zulümdür.⁵⁵⁸ Buradan anlaşıldığına göre adalet-i izafiye beşeri münasebetlerde zaruret hallerinde başvurulmuş bir adalet nevidir.

Bediüzzaman, adalet-i mahza ile adalet-i izafiyenin izahını yaptıktan sonra Cemel Hadisesi hakkındaki görüşlerini beyan eder. O'na göre Cemel Vakası'nda Hz. Osman'ın (ra) katillerinin cezalandırılması hususunda Hz. Ali (ra) adalet-i mahzayı esas almıştır. Zira O'na göre Hz. Ali (ra), adalet-i mahzanın diğer halifeler zamanında uygulandığı gibi yine uygulanabilir olduğuna inandığı için Hz. Ali (ra) hilafet-i İslamiyeyi bu esas üzerine bina ediyordu. O'nun (ra) muhalifleri ve muarızları ise adalet-i mahzanın uygulanabilirliği kalmamıştır manasında kabil-i tatbik değil, çok müşkilatı var diyerek adalet-i izafiye üzerinde içtihat etmişlerdir.

⁵⁵⁵ Nursi, *Mektubat*, s. 53-54; Adalet-i mahza ve adalet-i izafiye için ayrıca bkz: Albayrak, *Sosyal Değişim Sürecinde Risale-i Nur Hareketi*, s.106-107.

⁵⁵⁶ Nursi, *Asar-ı Bediyye*, s. 654.

⁵⁵⁷ Nursi, *Mektubat*, s. 54.

⁵⁵⁸ Nursi, *Mektubat*, s.54; *Kastamonu Lahikası*, s. 150.

Farklı içtihadın neticesi ise siyasete taalluk ettiği için muharebe olmuştur. Bediüzzaman'a göre hadiselerin, bir zahiri bir de hakiki olmak üzere iki sebebi vardır.⁵⁵⁹

O'na göre Cemel Vakası'nın hakiki sebebi, adalet-i mahza ile adalet-i izafiyenin mücadelesidir. Bediüzzaman, İslam tarihinde Cemel Vakası hakkında zikredilen diğer sebepler ancak zahiri sebepler olabilir. Bediüzzaman Cemel Hadisesi ile ilgili açıklamalarının neticesinde şunları ifade eder:

Madem sırf lillah için ve İslam menfaati için içtihat edilmiş ve içtihattan muharebe tevellüd etmiş; elbette hem katil, hem maktul ikisi de ehl-i cennettir. İkisi de ehl-i sevaptır diyebiliriz. Bu bahsin devamında ise Bediüzzaman, içtihadında Hz. Ali'nin (ra) isabet ettiğini muhaliflerinse hata ettiklerini, ancak azaba müstehak olmadıklarını zikreder. Çünkü içtihat eden hakkı bulsa iki sevap var, bulmazsa bir nevi ibadet olan içtihat sevabı olarak bir sevap alır. Hatasında mazurdur. Bu bahsin nihayetinde bizde gayet meşhur ve sözü hüccet bir zat-ı muhakkik ünvanıyla Molla Halil el- İsrirdi'nin (rh) şu sözünü nakleder: “Sahabilerin muharebesinde kıyl-u kal etme, çünkü hem katil hem maktul ikisi de ehl-i cennettir.”⁵⁶⁰

2.4.3. Sıffın Savaşı

Sıffın, Suriye'de, Fırat Nehri civarında Rakka bölgesine yakın bir yerin adıdır.⁵⁶¹ Savaş, bu bölgede meydana geldiği için İslam Tarihinde Sıffın Savaşı diye adlandırılır. Sıffın Savaşı, İslam dünyasında etkileri uzun süre devam eden ve müslümanlar arasında meydana gelen iç savaşlardan birisidir.

Hiz. Ali (ra) Cemel Savaşında Mekke'de toplanan muhalifleri etkisiz hale getirdikten sonra Hiz. Muaviye (ra)'yi kendisine bey'at etmeye davet etti. Hiz. Muaviye (ra), Cemel Savaşında tarafsız bir tutum sergileyerek savaşın neticesini beklemeyi tercih etmişti. Hiz. Muaviye (ra) neticede savaş galip olarak bitiren Hiz. Ali'ye (ra) ancak Hiz. Osman'ın (ra) katillerinin hemen cezalandırılması şartıyla beyat edeceğini ifade etti. Barış çabaları ve diplomatik girişimler sonuç vermeyince Hiz. Ali (ra), askeri bir harekât kararı alarak Şam'da bulunan Hiz. Muaviye'ye (ra) karşı harekete geçti. Hiz. Muaviye (ra) de muhtemel bir çatışma için ordusuyla yola çıktı. İki ordu Sıffın'de karşı karşıya geldi. Savaşın son anına kadar de barış imkânlarının aranmasına yönelik çabalar sürdü.⁵⁶²

⁵⁵⁹ Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 193.

⁵⁶⁰ Nursi, *Mektubat*, s. 53.

⁵⁶¹ İsmail Yiğit, “Sıffın”, *DİA*, cilt: 37, İstanbul, 2009, s.107.

⁵⁶² İkinci, *Sahabe Dönemi*, s. 240-241.

Özellikle de Hz. Ali (ra)'nin savaş taraftarı olmadığına dair İslam Tarihi kaynaklarında birçok malumat vardır. Mesela: Hz. Ali (ra)'nin askerlerine savaşı başlatan ilk taraf olmamayı emretmesi, kaçanlara, yaralılara ve kadınlara dokunulmamasını istemesi, barış ve itaati sağlaması ümidiyle Hz. Muaviye (ra)'ye tekrar tekrar elçi göndermesi gibi uygulamalar Hz. Ali (ra)'nin barış çabalarına örnek olarak verilebilir.⁵⁶³

Ayrıca şu hadise de Hz. Ali (ra)'nin savaş taraftarı olmadığına bir delildir. Sıffin Savaşı öncesinde Hz. Muaviye (ra), Hz. Ali (ra)'nin askerlerinin Fırat'tan su ihtiyacını engellerken Hz. Ali (ra), Hz. Muaviye (ra)'nin askerlerine aynı muameleyi yapmaması ve onların sudan istifade etmelerine engel olunmamasını emretmesi de savaş öncesine kadar iyi niyetin hâkim olduğunu göstermektedir.⁵⁶⁴

İyi niyetli girişimlerden sonuç alamayan taraflar, kendilerini kaçınılmaz bir savaşın içinde buldular. Hz. Ali (ra)'nin galibiyetiyle sonuçlanmak üzere iken savaş Amr bin As'ın (ra) Kuran'ın hakemliğine davet teklifi ile son buldu.

İslam Tarihinde “tahkim olayı” adıyla da bilinen Kuran'ın Hakemliği meselesi Hz. Ali (ra)'nin ordusunda daha ciddi ihtilaflara sebep oldu. Tahkimin kabul edilmesinden dolayı kalabalık bir grup Hz. Ali (ra)'nin ordusundan ayrılmış ve kendisine karşı silahlı bir mücadeleye başlamışlardı. İslam Tarihinde Hariciler diye bilinen bu grup meseleyi daha karmaşık bir hale getirip Hz. Ali (ra)'nin işini zorlaştırmışlardır. Neticede Hz. Ali (ra), ordusundaki bütünlüğün bozulmasına sebep olan Hariciler ile Nehruvan'da savaşmak zorunda kalmıştır. Ancak bu süreçte hadiseler, Hz. Ali (ra)'nin aleyhine Hz. Muaviye (ra)'nin de lehine gelişmeye başlamıştır.⁵⁶⁵

Sıffin Savaşı hakkında verdiğimiz bu özet bilgilerden sonra Bediüzzaman'ın Sıffin Savaşı hakkındaki kanaatlerine ve görüşlerine bakalım.

Bediüzzaman, sahabe dönemi olaylarının sebep ve hikmetleri konusunda ehl-i sünnet ulemasından farklı olarak bazı izah ve tespitlerde bulunur. Örneğin; Hz. Ali (ra) ile Hz. Muaviye (ra) arasında cereyan eden Sıffin muharebesinin sebebi; birçok ehl-i sünnet âlimlerinin eserlerinde Hz. Muaviye'nin (ra), Hz. Osman'ın (ra) kanını talep etmesi yani katillerinin cezalandırılması olarak geçer.⁵⁶⁶

⁵⁶³ el-Ğursi, *Sahabe Dönemi*, s. 240-241.

⁵⁶⁴ İsmail Yiğit, “Sıffin Savaşı”, *DİA*, cilt: 37, s. 107; Muhammed Rıza, *İmam Ali b. Ebu Talib*, s. 121.

⁵⁶⁵ İrfan Aycan, “Muaviye bin Ebu Süfyan”, *DİA*, cilt: 30, s. 333.

⁵⁶⁶ İbnü'l-Arabî, *el-Avasım mine'l-Kavasım*, s.111; Muhammed Rıza, *el-İmam Ali bin Ebu Talib*, s. 126-127; Muhammed Ali Sallabî, *Hakikatü'l-Hilaf Beyne's-Sahabe*, s. 27; Bilmen, *Müslümanların Nezih İtikatları*, s.109; el-Hamis, s.138; ed- Dineverî, s. 214.

Bediüzzaman ise Hz. Ali (ra) ile Hz. Muaviye (ra) arasında cereyan eden Sıffın muharebesinin hilafet ile saltanatın bir mücadelesi olduğunu savunur.⁵⁶⁷ Nitekim bazı çağdaş müellifler de bu görüş doğrultusunda beyanatlarda bulunmuşlardır. Yani Hz. Ali (ra) ile Hz. Muaviye (ra) arasındaki mücadelenin temelinde Hz. Osman'ın (ra) katillerinin cezalandırılmasından öte farklı siyasi sebepler olduğunu bunun da hilafet ile saltanatın mücadelesi olduğunu ifade etmişlerdir.⁵⁶⁸

Bediüzzaman'a göre Hz. Ali (ra), dinin hükümlerini ve İslam'ın hakikatlerini ve ahireti esas maksat yapmıştır. Bedeli ne olursa olsun bunlardan asla taviz vermemiştir. Saltanatın bir kısım kanunlarına ve siyasetin merhametsiz esaslarına tenezzül ve iltifat etmemiştir.⁵⁶⁹ O, başka bir eserinde ise Hz. Ali (ra)'nin hakiki adalet olan adalet-i mahzaya göre hüküm verdiğini, ruhsat yerine azimet ile hareket etmeyi tercih ettiğini ve takvayı ölçü aldığını ifade eder. Ayrıca Bediüzzaman'a göre Hz. Ali (ra) meslek ve meşrep noktasında zahidane, müstağniyane ve muktesidane bir yol takip etmiştir.⁵⁷⁰ Yani dünya hayatının, ahiret hayatına zarar verebilecek en ufak bir vaziyetine bile tahammül etmemiştir. Dünyaya ancak ahirete vesile olması cihetiyle kıymet vermiştir.

Bediüzzaman, Hz. Ali (ra)'nin muhaliflerine karşı dünyevi açıdan mağlup olmasının temel sebebini Hz. Ali (ra)'nin sahip olduğu/savunduğu bu esaslardan kaynaklandığını savunur. Zira O'na göre Hz. Ali (ra)'nin muhalifleri kısmî adalet olan adalet-i izafiyeyi tercih ettiler. Her ne kadar niyetleri İslam toplumunun hayatına kuvvet vermek olsa da O'nlar saltanat siyasetlerine kendilerini mecbur zannetttiler. Azimeti bırakıp ruhsat ile amel ettiler ve neticede Hz. Ali (ra)'ye galip geldiler. Ancak Bediüzzaman, Hz. Muaviye (ra) ve taraftarlarının bu içtihat ve tercihlerinde hata ettiklerini kabul eder. Bu mevzuda Hz. Ali (ra)'nin görüşlerini ve hareket tarzını daha doğru bulur. Çünkü O, insanı dünyaya boğduracak olan meşguliyetlerin siyaset dairesinde olduğuna inanır.⁵⁷¹

⁵⁶⁷ Nursi, *Mektubat*, s. 54.

⁵⁶⁸ Demircan, *Hz. Ali Dönemi ve Ehl-i Beyt*, s. 117; Demircan, *Ali-Muaviye Kavgası*, s. 80; İhsan Süreyya Sırma, *Emeviler Dönemi*, İstanbul, Beyan Yayınları, 2012, s. 21.

⁵⁶⁹ Nursi, *Mektubat*, s. 54.

⁵⁷⁰ Nursi, *Emirdağ Lahikası (I)*, s. 206.

⁵⁷¹ Nursi, *Mektubat*, s. 54.

Bediüzzaman, İslam tarihi kaynaklarının birçoğunda ashab dönemi olaylarının/fitnelerinin temel sebeplerinden birisi olarak kabul edilen Abdullah bin Sebe⁵⁷² ve hareketi üzerinde de durur.

Bediüzzaman, sahabe dönemi olaylarının Abdullah bin Sebe gibi bazı zeki ve dessay Yahudilerin fesatlarından kaynaklandığı görüşünü⁵⁷³ doğru, ancak eksik bulur. O'na göre meydana gelen olayların arka planında Abdullah bin Sebe faktöründen daha önemli sosyolojik sebepler yatmaktadır. Şöyle ki: İslamî fütuhlar neticesinde pek çok muhtelif milletlerin İslamiyet'e girmeleriyle birbirine zıt ve muhalif fikirlerin ve mizaçlar ortaya çıkmış, bazı milletler Hz. Ömer'in (ra) fetihleriyle milli yaralar almış, bu durum da asabiyetlerine dokunmuş ve bu yüzden intikam için fırsat beklemiş bazı kesimlerin olmuştur. Neticede zeki ve dessay bir kısım münafıklar da bu halet-i içtimaiyyeden istifade ettiklerini ifade etmiştir.⁵⁷⁴

Son olarak Bediüzzaman, Hz. Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edilen "İki büyük İslam ordusu savaşmadıkça kıyamet kopmaz"⁵⁷⁵ mealindeki hadis-i şerifin, Sıffin'de Hz. Ali (ra) ile Hz. Muaviye (ra) arasında cereyan eden harbe işaret ettiğini zikreder.⁵⁷⁶

2.4.4. Hz. Ali (ra)'nin Hariciler ile Mücadelesi

Bediüzzaman'ın Hz. Ali (ra)'nin Hariciler ile mücadelesi mevzusundaki görüşlerine geçmeden girmeden önce Hariciliğin doğuşu, gayesi ve Haricilerle yapılan savaş hakkında kısaca malumat vermeye çalışalım.

Hariciler Hz. Ali (ra)'nin Sıffin'de hakem seçilerek savaşın bitmesi teklifini kabul etmesine itiraz etmişlerdir. Zamanla da bu itirazın dozunu yükselterek Hz. Ali (ra)'ye isyan edip O'nun (ra) ve taraftarlarının tahkimi kabul etmelerinden dolayı dinden sapmış olduklarını dillendirmeye başlamışlardır. Hz. Ali (ra)'ye karşı ilk fiili başkaldırıcıyı gerçekleştiren Hariciler olmuştur.⁵⁷⁷

⁵⁷² Hz. Osman'ın (ra) şehit edilmesi ile sonuçlanan isyanın temel müsebbibi Abdullah bin Sebe olduğuna dair bkz. M. Zekai Konrpa, *Peygamberimizin Hayatı*, s. 250; Ayrıca Hz Ali (ra) de Abdullah bin Sebe'in münafıklığını hissedip onu Medayin'e sürgüne göndermiştir. H. İbrahim Hasan, *İslam Tarihi*, cilt: 2, s. 80.

⁵⁷³ Bu görüş için için bakınız: Sallabi, *Hakikat-i Hilafı Beyne's-Sahabe*, s.18; Ağırakça, *Hz. Osman*, s. 76; İhsan Süreyya Sırma, *İslami Tebliğin Örnek Halifeler Dönemi*, İstanbul, Beyan Yayınları, 2010, s.174; el- Gursi, *Sahabe Dönemi*, s. 239.

⁵⁷⁴ Nursi, *Mektubat*, s. 51.

⁵⁷⁵ ez-Zebidi, *et-Tecridü's-sarih*, cilt: 12, h. no: 2123, s. 307.

⁵⁷⁶ Nursi, *Mektubat*, s. 107.

⁵⁷⁷ Âdem Apak, *Asabiyet*, s.198; Ayrıca Hz. Ali (ra)'ye karşı Hariciler denilen grubun zuhur etmesinin nedeni için bkz: Ali Aktan, *İslam Tarihi*, s.267.

Yaklaşık 12 bin kişiden oluşan ve İslam tarihinde Hariciler diye adlandırılacak olan bu grup “Allah’tan başka hüküm verici yoktur” sloganıyla harekete geçmişlerdir. Halife Hz. Ali (ra)’ye isyan ederek Harura denilen bir bölgeye çekilen Hariciler, Hz. Ali (ra)’ye tahkimi kabul etmekten vazgeçmesini, tekrar hep birlikte Şamlılar üzerine yürümesini, Sıffin Savaşının devam etmesini istiyorlardı. Hz. Ali (ra) ise “akitleştiginiz zaman Allah’ın ahdini yerine getirin”⁵⁷⁸ ayetine dayanarak verdiği sözden geri dönmeyeceğini açıkladı. Daha sonra Nehruvan’da toplanan Haricileri halife Hz. Ali (ra), önce müzakereler yoluyla ikna etmeye çalıştı. Nehruvan’da saldırıyı ilk olarak başlatan Haricilerle Hz. Ali (ra) savaşmak zorunda kaldı ve birçok Harici bu savaşta öldürüldü.⁵⁷⁹

Bediüzzaman, Hariciliği sahip olduğu müfrit ve muvazenesiz görüşlerinden dolayı fırak-ı dâleden kabul eder. Yine O’na göre Hz. Peygamber’in (sav) rivayetlerinde Hz. Ali (ra)’nin diğer sahabelere tefevvuk ettirilmesinin/üstün tutulmasının temel sebeplerinden birisi Hz. Ali (ra)’yi tenkit ve tadel eden Hariciler’i sükûta davet etmektir. Zira Bediüzzaman’a göre Hariciler’in mütecaviz tavır ve üslûpları, ehl-i İslam’a çok zararlı düşmüştür.⁵⁸⁰

Hz. Peygamber (sav), ümmetin nazarında Hz. Ali (ra)’yi tathir ve tebrie etmek için O’nun (ra) hakkında birçok hadis-i şerifleri zikretmiştir.⁵⁸¹ Bediüzzaman, Resul-i Ekrem’in (sav) umur-ı gaybiyyeye dair hadislerinden bazılarını zikrederken Hariciler ile ilgili olan bazı rivayetlere⁵⁸² yer verir. Mesela: Birgün Hz. Peygamber Hz. Ali (ra)’ye demiş: Sende Hz. İsa (as) gibi iki kısım insan helakete gider. Birisi ifrat-ı muhabbetle diğeri ise ifrat-ı adavetle. Nasranîler ifrat-ı muhabbetle Hz. İsa’ya (as) Allah’ın oğlu (ibnillah) dediler. Yahudiler ise ifrat-ı adavetle Hz. İsa’nın (as) nübüvvetini ve kemalini inkâr ettiler. Senin hakkında da bir kısım insanlar şiddet-i muhabbetten helakete gidecektir. Bir kısmı ise adavetinden çok ileri gidip ümmetin nazarında nefretle karşılanacaktır.

⁵⁷⁸ Nahl, 16/91.

⁵⁷⁹ Adem Apak, *İslam Tarihi (2)*, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2011, s. 366; İhsan Süreyya Sırma, *Örnek Halifeler Dönemi*, s. 236; el-Hamis, *Fitnenin Tarihi*, s. 132; Mevlüt Koyuncu, *Emeviler Döneminde Saray Hayatı*, s. 81.

⁵⁸⁰ Nursi, *Lemalar*, s. 23.

⁵⁸¹ Nursi, *Lemalar*, s. 95.

⁵⁸² Hariciler ile ilgili olan bazı rivayetler için bkz: Rudani, *Cemu’l-Fevaid*, cilt: 5, h. no: 9840, 9842, 9844, s. 349.

Bediüzzaman, hadis-i şerifin birinci kısmında kastedilenlerin Rafiziler, ikinci kısımdakilerin ise Hariciler ile Nasibe⁵⁸³ diye tabir edilen bir kısım Emevi taraftarları olduğunu beyan eder.⁵⁸⁴

Bediüzzaman, “*Mucizat-ı Ahmediyye*” adlı eserinde Hariciler ile ilgili bazı rivayetleri nakleder. Bu hadislerin aynı zamanda ihbar-ı ğaybi nevinden birtakım mucizeler olduklarını da kabul eder. Buna göre Hz. Peygamber (sav) vefatından yaklaşık 30 sene sonra meydana gelecek olan fitnelerden bahsetmiştir. Bunlardan birtanesi de Hz. Ali (ra)’nin, Havaric’e karşı Nehruvan’da ve Harevra’da muharebe edeceğinin haber verilmesidir. Başka bir rivayette Hz. Peygamber (sav), Hz. Ali (ra)’ye “Senin sakalını senin başının kanyla ıslattırarak bir adamı ihbar etmiş. Hz. Ali (ra) o adamı tanımış. O da Harici Abdurrahman ibn-i Mülcem imiş.”⁵⁸⁵

Bediüzzaman, şeytandan istiaze bahsi diye bilinen 13. *Lema’da*, “büyük günah işleyen mümin kalamaz” diyen Hariciler’in bu görüşlerini mukni ve müdellel bir tarzda çürütür.⁵⁸⁶ Zira Hariciler’e göre Hz. Ali (ra), tahkim/hakem seçme fikrini kabul etmekle, Hz. Muaviye (ra) ise başkasının hakkı olan hilafeti gasbetmekle, Cemel ve Sıffin Savaşlarına katılan sahabeler de birbirleriyle muharebe etmekle büyük günah işlemişlerdir ve büyük günah işlemenin bir neticesi olarak da küfre girmişlerdir.⁵⁸⁷

Diğer sahabelere nazaran Hz. Ali (ra)’nin faziletleri hakkındaki hadislerin daha çok rivayet edilmesinin hikmeti nedir? sorusuna cevap olarak Bediüzzaman şu beyanda bulunur:

Hariciler, Hz. Ali (ra)’ye haksız hücum ve O’nu (ra) tenkis ettikleri (değerini azaltmaya çalıştıkları) için Ehl-i Sünnet ve’l Cemaat olan Ehl-i Hak, haklı olarak Hz. Ali (ra) hakkındaki rivayetleri çok neşretmişlerdir.⁵⁸⁸

⁵⁸³ Nasibe: Haricilerden ve özellikle de Emevilerden oluşan ve Hz. Ali (ra)’ye muhalefette çok ileri giden müfrit bir zümrenin adıdır (Mustafa Öz, *Nasibe*, DİA, cilt: 32, İst, 2006, s.393.)

⁵⁸⁴ Nursi, *Mektubat*, s. 106.

⁵⁸⁵ Bu rivayetler için bkz: Rudanî, *Cemu’l-Fevaid*, cilt: 5, h. no: 8715, s. 123.

⁵⁸⁶ Nursi, *Lemalar*, s. 74.

⁵⁸⁷ Mehmet Efendioğlu, “Sahabe”, *DİA*, cilt: 35, s. 496. Hariciler hakkında daha teferruatlı malumat için bkz: H. İbrahim Hasan, *İslam Tarihi*, cilt: 2, s. 53.

⁵⁸⁸ Nursi, *Lemalar*, s. 23.

2.5. Hz. Ali (ra) Nesli ve Emeviler

2.5.1. Hz. Hasan'ın (ra) Hilafeti Hz. Muaviye'ye (ra) Bırakması

Hz. Ali'nin (ra) vefatından sonra boşalan hilafet makamına Hz. Hasan (ra) seçilmiştir. Bu durum üzerine Hz. Muaviye (ra) askeri bir hareket maksadıyla Kufe'ye doğru yola çıkmıştır. Hz. Hasan (ra) ise karşı atağa geçmek ve mukavemet etmek yerine kendi rızasıyla ve birtakım şartlar doğrultusunda hilafet hakkını Hz. Muaviye'ye (ra) bırakmıştır.

Bediüzzaman, İslam tarihi sahasının tartışmalı konularından birisi olan Hz. Hasan'ın (ra) hilafeti Hz. Muaviye'ye (ra) bırakması⁵⁸⁹ konusuna da değinir. Hz. Hasan'ın (ra) hilafet hakkından feragat etmesi konusunda bazı İslam tarihçileri özellikle de oryantalistler farklı birtakım mülahazalarda bulunmuşlardır.

Mesela: bazı İslam tarihçileri Hz. Hasan'ın (ra), hilafeti Hz. Muaviye'ye (ra) teslim etmesi konusunda - Hz. Hasan'ın (ra) rahatına düşkün olması⁵⁹⁰ veya Hz. Muaviye'ye (ra) karşı kendini güçsüz hissetmesi⁵⁹¹ gibi farklı mülahazalarda bulunsalar da- Bediüzzaman, Hz. Hasan'ın (ra) bu davranışını tebrike şayan bir durum olarak telakki eder ve Hz. Hasan'ın (ra), bu feragati ile ümmet içinde musalahaya vesile olduğu ve mühim bir fitneyi kaldırıp ümmete azim bir faide sağladığını savunur. Ayrıca Hz. Hasan'ın (ra), bu davranışıyla ayette tebrik edildiğine dair Kur'an'dan bazı istihraçlarda bulunur.⁵⁹²

Bediüzzaman, konu ile ilgili olan şu hadis-i şerifi *Mektubat* adlı eserinde Hz. Hasan'ın (ra) fedakarlığına dair bir delil olarak kullanır: *Fethu'l-Bâri'de* geçen ve İbn-i Üyeyne'den (ra) nakledilen bir rivayete göre Allah Resulü (sav) “Bu oğlum Hasan ümmetimin başına geçecektir ve Allah O'nun ile iki büyük orduyu barıştıracaktır.” diye buyurmuştur.⁵⁹³

Bediüzzaman, bu hadis-i şerife şerh olarak “işte kırk sene sonra İslam'ın iki büyük ordusu karşı karşıya geldiği vakit Hz. Hasan (ra), Hz. Muaviye (ra) ile musalaha edip cedd-i emcedinin mucize-i gaybiyyesini tasdik ettirmiştir” ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca O'na göre bu hadis ile Allah Resulü (sav), Hz. Hasan'ın (ra) kendini azletmesini ve barışı sağlamasını tahsin etmiştir.

⁵⁸⁹ Hadisenin teferruatı için bkz. M. Salih Ekinci, *Sahabe Dönemi*, s. 267; H. U. Rahman, *İslam Tarihi Kronolojisi*, çev. Abidin Büyükköse, İstanbul, Birleşik Yayınları, 1995, s. 92.

⁵⁹⁰ Hitti, *İslam Tarihi*, s. 268.

⁵⁹¹ H. İbrahim Hasan, *Kültürel ve Siyasal İslam Tarihi*, s. 354.

⁵⁹² Nursi, *Lem'alar*, s. 94.

⁵⁹³ el-Askalani, *Fethu'l-Bâri*, cilt: 7, h. no: 3746, s.120; İbnü'l-Arabî, *el-Avasım mine'l-Kavasım*, s. 116.

Bediüzzaman, Hz. Hasan'ı (ra), hulefa-i erbaanın beşincisi olarak kabul eder. O'na göre Hz. Hasan'ın (ra), hilafet müddeti az olmakla beraber azim bir kıymete sahiptir. Zira Hz. Hasan (ra), halifeliği döneminde cemaat-i İslamiyyenin musalahasına vesile olmuştur ve aralarındaki anlaşmazlığın kalkmasını sağlamıştır. Böylece hadiste zikredilen müjdeye mazhar olmuştur. Bu gibi sebeplerden dolayı Bediüzzaman, O'nun (ra) halifeliğini ve hilafet dönemini –İslam'ın/müslümanların selameti açısından- çok ehemmiyetli görmektedir.⁵⁹⁴

Bediüzzaman'a göre Hz. Hasan (ra), Ehl-i Beyt'in manevi hizmetlerini siyasetle lekelememek için kendi iradesi ile Hz. Muaviye'ye (ra) hilafeti terketmiştir. Hz. Hasan (ra), bu tercihini Ehl-i Beyt'in manevi hizmetlerde -ihlâs ile- istihdamı açısından daha selametli ve maslahatlı bulmuştur.⁵⁹⁵

Bediüzzaman'ın Hz. Hasan'a (ra), olan azami hürmet ve muhabbetinin bir diğer sebebi ise Ehl-i Beyt'in on iki imamı, Gavs-ı Azam (ks), Ahmed-i Rufai (ks), Ahmed-i Bedevi (ks), İbrahim-i Desukî (ks) ve Ebu'l Hasan-ı Şazeli (ks) gibi aktaplar ve imamların O'nun (ra) mübarek neslinden gelmiş olmasıdır. Bu nurani taife, her asırda ümmet-i Muhammed'in (sav) manevi imdadına yetişip onlara rehberlik yapmıştır. Ayrıca bu mübarek kabile; irşadat, keramat ve keşfiyatlar ile müminlere kuvve-i maneviye olmuşlardır.⁵⁹⁶

Bediüzzaman, Hz. Peygamber'in (sav) “”Hilafet benden sonra otuz yıl devam edecektir””⁵⁹⁷ hadis-i şerifinden hareketle dört halife dönemi ile Hz. Hasan'ın(ra), altı aylık hilafetinin müddeti tam otuz yıla tekabül ettiğini ve bunun da Hz. Peygamber'in (sav) ihbar-ı gaybi nevinden bir mucizesi olduğunu beyan eder.⁵⁹⁸

Bediüzzaman, Risale-i Nur hizmetinin ve mesleğinin Hz. Hasan'ın(ra), takip etmiş olduğu müspet hareket tarzındaki yolunun bir devamı olduğunu savunur. Risale-i Nur'un şahs-ı manevisini Hz. Hasan'ın (ra), bir muavini, bir mütemmimi ve manevi bir veledi olarak kabul eder.

⁵⁹⁴ Nursi, *Mektubat*, s. 98; *Lemalar*, s. 37.

⁵⁹⁵ Nursi, *Emirdağ Lahikası*, (I), s. 210.

⁵⁹⁶ Nursi, *Şualar*, s. 627.

⁵⁹⁷ İbnü'l-Arabî, *el-Avasım mine'l-Kavasım*, s. 135.

⁵⁹⁸ Nursi, *Sikke-i Tasdik-i Ğaybi*, s. 136; *Şualar*, s. 421.

Bu esaslar doğrultusunda Bediüzzaman, idareye ve siyasete girmemeyi, ilişmemeyi, asayişî azami manada muhafaza etmeye çalışmayı ve müminler arasında sulhkârane muamele etmeyi Hz. Hasan'dan (ra), ders aldığı beyan eder. Ayrıca Hz. Hasan'ın(ra) takip etmiş olduğu müspet hareket tarzını, tebliğ ve irşat metotlarının en önemli kaidelerinden birisi olarak kabul eder.⁵⁹⁹

Bediüzzaman, bu kaide ve esaslara göre İslam'a hizmet edilmesi gerektiğinin kat'i ve zaruri lüzumundan bahseder. Hz. Hasan'ın(ra), meslek ve meşrebinden istifade ettiği bu prensiplere göre iman ve Kur'an hizmetlerinin icra edilmesi gerektiğini müntesipleri ve talebelerinden ısrarla talep eder.⁶⁰⁰

Netice itibariyle Bediüzzaman, Hz. Hasan'ın(ra), hilafet hakkından vazgeçip bu hakkı Hz. Muaviye'ye (ra) vermesini tebrike şayan bir durum olduğunu vurgular. Ayet ve hadislerden deliller getirerek Hz. Hasan'ın (ra) bu feragatının Allah ve Resulü (sav) tarafından takdir edildiğine dair bazı istihraçlarda bulunur. Ayrıca Hz. Hasan'ın (ra), hilafet Hz. Muaviye'ye (ra) bırakması, dönemin müslümanları tarafından da takdir ile karşılanmıştır. Müslümanlar tek bir siyasi birlik haline gelmişlerdir. Ümmetin bütünlüğü tekrar sağlanmıştır. İşte bu olumlu sonuçlardan dolayı bu yıla İslam tarihinde "âmu'l-cema'a" (birlik yılı) denmiştir.⁶⁰¹

5.2. Hz. Hüseyin (ra) ve Kербela Olayı

Kerbela, Bağdat'ın yaklaşık 100 km. güneybatısında yer alan bir yerin adıdır. Hz. Hüseyin (ra) ve aile fertleri, 10 Muharrem 61 (10 Ekim 680) tarihinde Emevilerce bu bölgede şehit edildikleri için İslam tarihinde bu hadiseye "Kerbela Olayı" denir.⁶⁰²

⁵⁹⁹ Nursi, Emirdağ Lahikası, (II), s. 241.

⁶⁰⁰ Nursi, Emirdağ Lahikası (I), s. 72-73.

⁶⁰¹ el-Hamis, *Fitnenin Tarihi*, s. 143; Adem Apak, *İslam Tarihi (3)*, s. 48 ; İrfan Aycan, *Saltanata Giden Yolda Muaviye bin Ebu Süfyan*, Ankara, Fecr Yay., 1990, s. 190; Mevlüt Koyuncu, *Emeviler Dönemi Saray Hayatı*, s. 71.

⁶⁰² Öz, "Kerbela", *DİA*, cilt: 25, Ankara, 2002, s. 271.

Kerbela Olayı;

- Şia mezhebinin siyasi ve itikadi⁶⁰³ bir ekol olarak ortaya çıkması,
- Tevvabûn Hareketi⁶⁰⁴ nin doğması,
- Müslümanlardaki itikadi/siyasi bütünlüğün bozulması,
- Harre Vak'ası⁶⁰⁵ na sebep olması,
- Emevi Devletinin yıkılması gibi ciddi toplumsal infiallere sebep olan, İslam tarihinde derin izler bırakan ve etkileri uzun yıllar devam eden dini ve siyasi bir tarihi olaydır.

Emevi yönetimindeki menfi milliyetçiliğe dayalı olan mevali politikası, zamanla devlet idaresinde Şuubiyye⁶⁰⁶ akımlarının oluşmasına neden olmuştur. Emevi Hanedanlığının yıkılıp yerine Abbasi Hanedanlığının kurulmasında bu akımların ciddi etkileri olmuştur. Emevi yönetiminde asabiyet ciddi olarak kendisini hissettirmiştir. Nitekim Emevi Devleti, Arap öncelikli bir siyaset takip etmesi sebebi ile bir Arap devleti olarak vasıflandırılmıştır.⁶⁰⁷ Emevi yönetimindeki bu yanlış algı ve uygulamalar tarihi süreç içerisinde Kerbela Olayı gibi birçok trajedinin yaşanmasına sebep olmuştur.

Bediüzzaman, sahabe dönemi olaylarını tahlil ederken Ehl-i Sünnet dünyasının genelinden farklı olarak sahabe arasındaki ihtilafların hepsini aynı kategoride değerlendirmez. Her bir meseleyi kendi bağlamında ele alır. Sıffin Savaşını, Cemel Olayını ve “facia” diye tabir ettiği Kerbela Olayını ayrı ayrı ele alır ve değerlendirir. Daha önce belirttiğimiz gibi O, Cemel Olayını adalet-i mahza ile adalet-i izafiyenin mücadelesi, Sıffin Savaşını hilafet ile saltanatın mücadelesi ve Kerbela Olayını da hamiyet-i milliye ile hamiyet-i diniyye mücadelesi olduğu tespitinde bulunur.

⁶⁰³ H. İbrahim Hasan'a göre Kerbela Olayı'na kadar siyasi bir hareket olan Şiilik, bu olaydan sonra daha da kökleşip itikadi bir inanç ekolüne dönüşmüştür (H.İbrahim Hasan, *İslam Tarihi*, cilt: 2, s. 85).

⁶⁰⁴ Tevvabûn hadisesi, Kerbela Vakası'ndan sonra Hz. Ali (ra) evladının intikamını almak gayesiyle gerçekleştirilen bir siyasi harekettir (Apak, *İslam Tarihi* (3), s. 107).

⁶⁰⁵ Olayın ayrıntısı için bkz. Sırma, *Emeviler Dönemi*, s. 59.

⁶⁰⁶ Mevali politikasına karşı oluşan farklı bir ırkçı anlayış olup menfi milliyetçiliğe dayanır. Şuubilik, Arapları küçümseyen ve Arap olmayanları Arap olanlara karşı üstün tutan gayr-ı İslami bir algıdır (Şulul, *İbn- i Haldun 'â Göre İslam Medeniyeti*, s. 408).

⁶⁰⁷ Apak, *Asabiyet*, s. 201.

O, Cemal Olayı ve Sıffin Savaşındaki ihtilaf ve muharebeleri, içtihad neticesine bağlayarak her iki tarafın da ehl-i sevap ve ehl-i cennet olduğunu ifade eder. Ancak Kerbela Olayı için müspet bir bakış açısına sahip değildir. Kerbela Olayını farklı bir zeminde değerlendirir ve bu olay için “ facia, vak’a-ı ciğersuz, kanlı fitne ve feci akıbet” gibi tabirler kullanır.⁶⁰⁸

Bediüzzaman, Hz. Hüseyin (ra) ile Yezid arasındaki muharebenin sadece siyasi bir mücadele olmadığına inanır. O, bu muharebenin daha ciddi bir sebebi olduğunu belirtir ve bunun da hamiyet-i diniye ile hamiyet-i milliyenin yani din ile milliyetin bir mücadelesi olduğunu savunur.⁶⁰⁹

Bu bahsin devamında meseleyi biraz daha açarak mevzunun tahlilini şöyle yapar: Emeviler, devlet-i İslamiyyeyi Arap milliyeti üzerine istinat ettirip rabita-i İslamiyyeyi rabita-i milliyetten geri bıraktıklarından İslam’a iki cihetle zarar verdiler:

Birisi: Arap olmayan milletleri ve Müslümanları rencide ettiler. Diğeri ise hamiyeti milliyeyi esas olarak kabul ettikleri için hakkaniyet ve adalet esaslarına göre amel edemeyip birçok zulümlere imza attılar.

Hz. Hüseyin (ra) ise rabita-i diniyyeyi esas tutup mûhik/haklı olarak onlara karşı mücadele etmiş, tâ makam-ı şehadeti ihraz etmiş.⁶¹⁰

Bediüzzaman, Hz. Hüseyin (ra) ile Yezid arasındaki muharebede Hz. Hüseyin’i (ra) haklı bulur. Zira O’na göre hamiyet-i diniyye esas olmalıdır. Hamiyet-i milliyye ise ona hâdim, kuvvet ve kalası olmalıdır. Bediüzzaman’a göre tamamen hamiyet-i milliyyeyi ölçü almak menfi milliyetçiliktir. Bu da ırkçılıktır. Irkçılık fikri ise Emeviler zamanında İslam’a ve müslümanlara büyük bir zarar vermiştir. Bediüzzaman’a göre ırkçılık semm-i katildir yani öldürücü bir zehirdir. Frengi illetidir/Avrupa hastalığıdır. Bütün bütün bir tehlike-i azimdir⁶¹¹ ve sebep-i tefrikadır. Tarif edilemeyecek felaketleri ve neticeleri tevlid eder/doğurur. O’na göre dini bağlar yerine milli bağları ikame etmek/hâkim kılmak adalet ve hakkaniyeti yok eder.

Bediüzzaman, Kerbela Olayını ırkçılığın vahim bir neticesi olarak görür. O, menfi milliyetçilik diye tabir ettiği ırkçılığın tarihçe pek çok zararları görüldüğünü beyan eder. Nitekim bu konuda Emeviler’in asabiyet-i milliyyelerini örnek gösterir.

⁶⁰⁸ Nursi, *Mektubat*, s. 55.

⁶⁰⁹ Nursi, *Mektubat*, s. 54- 55.

⁶¹⁰ Nursi, *İlk Eserler*, s. 196; *Mektubat*, s. 54-55.

⁶¹¹ Nursi *Emirdağ Lahikası* (II), s. 222.

Asabiyet-i milliyyenin hak, hakikat, din ve adalet hesabına hareket etmesinin mümkün olmadığını zikreder.⁶¹² Bediüzzaman, Emeviler'in müspet milliyet mefhumu yerine menfi milliyetçilik demek olan kavmiyyetçilik düşüncesiyle hareket ettiklerini savunur. Bu sebepten dolayı da İslam âleminin parçalanmasına sebep olduklarına işaret eder. O; Kerbela Olayının hakiki sebebini asabiyet-i milliyyenin, milliyeti mabud ittihaz eden gayr-ı İslamî zihniyetinde arar.

O'na göre Kerbela Olayının hakiki faili asabiyet-i cahiliyedir. Asabiyet-i cahiliye ise gaflet, dalalet, riya ve zulmetten mürekkep bir macundur.⁶¹³ Bediüzzaman'a göre Hz. Hüseyin (ra), “ İslam, uhuvvet-i İslamiyeye münafî (aykırı) olan kavmiyyet davasını meneder ve rededer” hükmüyle amel etmiştir. Emeviler ise fikr-i milliyeti siyasetlerine karıştırdılar. Neticede bunun bedelini ağır ödediler. Hem kendileri çok felaket gördüler hem de âlem-i İslam'ı küstürdüler.⁶¹⁴

Bediüzzaman'a göre insanlık tarihi boyunca meydana gelen hadiselerin, biri zahiri diğeri hakiki olmak üzere iki sebebi vardır. Kader-i ilahinin bir tecellisi olarak bazen zahiri sebep zulmederken hakiki sebep ise adaletin tecellisine vesile olabilir.

Bediüzzaman, Hz. Hüseyin'in (ra) Yezid'e karşı mağlup olmasının dört zahiri bir de hakiki sebeplerinden bahseder.

1. Hz. Hüseyin'in (ra) muarızları olan Emeviler saltanatında feci hadiseye sebebiyet verecek bazı merhametsiz siyaset esasları vardı. Mesela: “Menfaat üzerine dönen bir canavar” diye tarif ettiği siyasetin bir düsturu olan “Hükümetin selameti için şahıslar feda edilir” kaidesiyle Hz. Hüseyin'in (ra) muarızlarının amel etmiş olmaları,
2. Emeviler'in saltanatının, unsuriyete/ırkçılığa dayandığı için menfi milliyetçiliğin gaddarane bir düsturu olan “milletin selameti için herşey feda edilir” esasına göre hareket etmiş olmaları,
3. Emeviler'in, çok eskilere dayanan Haşimilere karşı rekabet damarının muarazaya fırsat araması,

⁶¹² Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 208.

⁶¹³ Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 112.

⁶¹⁴ Nursi, *Mektubat*, s. 323.

4. Emeviler, Arap milliyetini esas tuttuklarından dolayı sair taifelerin gurur-ı millileri kırılmıştır.

Dolayısıyla Emeviler'den rencide olan bu milletler intikan duygusuyla Hz. Hüseyin'in (ra) tarafında – müşevveş bir fikirle – bulunmuşlardır. Bu durum da Emeviler'in asabiyet-i milliyyelerine fazla dokunmuş. Neticede gayet gaddarane ve merhametsizcesine meşhur faciaya sebebiyet vermişlerdir.⁶¹⁵

Bediüzzaman'a göre bu dört sebep zahiridir. Kader cihetiyle Kerbela Olayının hakiki sebebinin ise şöyle izah eder: Mesela; nasılkı bir asker bir saat işkence altında şehit edilse öyle bir mertebeyi bulur ki on sene başkası çalışsa ancak o mertebeyi bulur. Aynen öyle de Hz. Hüseyin (ra) ve akrabasına o facia sebebiyle hâsıl olan uhrevi neticeler, ruhani saltanatlar ve manevi terakkiyatlar o kadar kıymetlidir ki o facia ile çektikleri zahmet gayet kolay ve ucuz düşer.⁶¹⁶

Ayrıca Bediüzzaman, Ehl-i Beyt'in manevi hizmetlerde bulunması gerektiğini bu kutsi vazifeyi siyaset ile lekelememek gerektiğini savunur. Hz. Hüseyin'in (ra), ağabeyi Hz. Hasan (ra) gibi yapmayı siyasete girdiği ve siyasete müdahale ettiği için O'na (ra) kader muvaffakiyet noktasında müsaade etmemiştir. Maalesef neticede insanlık, dünyanın ve siyasetin en çirkin yüzünü Kerbela Olayı ile müşahade etmiştir. Dolayısıyla Kerbela Olayında Hz. Hüseyin'in (ra) muhalifleri zulmetmiştir. Ancak kader-i ilahi ise Ehl-i Beyt'in manevi hizmetlerde istihdamı açısından adalet etmiştir.

Zira Onlar (r. anhüm ecmain) yani Ehl-i Beyt'in şahs-ı manevisi olan başta Hz. Hasan (ra), Hz. Hüseyin'in (ra) ve onların hanedanları/nesilleri manevi bir saltanata namzet idiler. Dünya saltanatı ile manevi saltanat beraber olması gayet müşkül olduğu için Cenab-ı Hak, onları dünyadan küstürdü ve dünyanın çirkin yüzünü gösterdi. Tâ ki kalben dünyaya karşı bir alakaları kalmassın.⁶¹⁷

Hz. Hasan (ra) ve Hz. Hüseyin (ra) (r. anhüm ecmain), elleri geçici olan dünya saltanatından çekildi, fakat parlak ve daimi olan manevi saltanatlara tâyin edildiler. Âdi valiler yerine evliya ve kutuplardan teşekkül eden nurani bir zürriyetin başı oldular.⁶¹⁸

⁶¹⁵ Nursi, *Mektubat*, s. 55.

⁶¹⁶ Nursi, *Mektubat*, s. 56.

⁶¹⁷ Nursi *Emirdağ Lahikası* (I), s. 210.

⁶¹⁸ Nursi, *Mektubat*, s. 55.

Ayrıca Bediüzzaman, Hz. Hüseyin (ra) ile Yezid arasındaki mücadelenin Hz. Hüseyin'in (ra) aleyhine sonuçlanmasının bir sebebinin de şöyle açıklamaktadır: İslam'ın nüzul etmesinin bir sebebi de insanların yüzünde siyah bir leke olan istibdadı izale etmektir. Fakat maatteessüf muhit-i zaman ve mekânın tesiriyle hilafet saltanata inkılâp etti. Bunun bir neticesi olarak da istibdat kuvvet ve hayat buldu. Özellikle de Yezid döneminde varlığını hissettiren ve İslam'ın özünde bulunmayan istibdadın önünü Hz. Hüseyin (ra) almak istedi. Ancak zaman ve zemin şartları Yezid'in lehine davrandı. Cehl ve vahşet de Yezid'in istibdadına kuvvet verdi.⁶¹⁹ Yezid'in karşısında maddeten mağlup olan Hz. Hüseyin (ra), maneviyat âleminin sultanlarından oldu. Nitekim Bediüzzaman'a göre musibet cinayetin neticesidir. Ancak mükâfatın da mukaddimesidir.⁶²⁰

2.6. Sahabe Dönemi Fitnelerinden Bahsetme Meselesi

Bediüzzaman, bütün hususlarda olduğu gibi bu mevzuda da Ehl-i Sünnet ve Cemaat'ın görüşlerini savunur. Zira O'na göre Ehl-i Sünnet ve Cemaat, sahabiler zamanındaki fitnelere bahis açmayı men'etmişler, lüzumsuz görmüşlerdir. Çünkü o harplerde çok ehemmiyetli sahabiler her nasıl olduysa iki tarafta da bulunmuşlardır. O fitneleri bahsetmekte o hakiki sahabilere Talha (ra), Zübeyir (ra) ve Aişe-i Sıddika (r. anha) gibi eazım-ı sahabeye tarafgirane bir inkâr ve bir itiraz kalbe gelebilir. Hâlbuki hata varsa da tevbe ihtimali kuvvetlidir. O eski zamana gidip lüzumsuz, zararlı ve şeriat emretmeden o ahvalleri tetkik edip tarafgirliğin bir neticesi olarak muhalif tarafa adavet etmek, diğer taraftan özellikle de şu zamanda bilfiil İslam'a dehşetli darbeler vuran binler nefret ve lanete müstehak olan zındıka komitesine ehemmiyet vermemek gibi bir halet mümin ve müdakkik bir zatın hikmetine ve vazife-i kudsiyesine yakışmaz ve muvafık gelmez.

Hâlbuki her iki taraftaki sahabiler de ümmetin menfaatini düşünerek sırf Cenab-ı Hakkın rızasını kazanmak ve adaletin tahakkuk etmesine vesile olmak için farklı içtihatlarda bulunmuşlardır. İchtihattaki ihtilaf siyasete taalluk ettiği için neticede muharebe tevellüd etmiştir.⁶²¹

⁶¹⁹ Nursi, *Asar-ı Bediyye*, s. 306-307.

⁶²⁰ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 133.

⁶²¹ Nursi, *Mektubat*, s. 53.

Ancak içtihat neticesinde Hz. Ali (ra) haklı, öteki taraf haksız dahi olsa içtihat neticesi olduğu için af edilir. Nitekim “içtihatı isabet eden iki, etmeyen bir sevap kazanır”⁶²² mealindeki hadis-i şeriften hareketle her iki tarafın ehl-i sevap ve ayette beyan edildiğine nazaran her iki taraf ehl-i cennet olduğu kabul edilir.⁶²³

Bediüzzaman, sahabe dönemi olaylarından muhakemesiz ve muvazenesiz bahsdenlere Vehhabileri ve Rafizileri örnek verir. Zira Onlar, aşere-i mübeşşereden olan bazı sahabileri zemmetmek (kötülemek) tedirler. Bu yüzden Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, Vehhabilere ve müfrit bir kısım Rafizilerin mezhepleri İslamiyet'e zarar vermesin diye Sıffın harbindeki bâğilerden bile bahis açmayı zararlı görüyorlar.⁶²⁴

Bediüzzaman'a göre Ehl-i Sünnet ve Cemaat, “fitne kapılarını kapatmak şeriatın güzelliklerindedir” hükmüyle amel etmiştir.⁶²⁵

Bediüzzaman, konu ile ilgili olarak şumu söyler: Bizde gayet meşhur ve sözü hüccet bir zat-ı muhakkik (Molla Halil el-Es'irdî, 1754-1843) Kürtçe şöyle demiştir: “Sahabilerin muharebesinde kıyl ü kâl etme. Çünkü hem katil ve hem maktul ikisi de ehl-i cennettirler.”⁶²⁶ Ancak şurada bir hususu belirtmek gerekir. Bediüzzaman'ın sahabilerin muharebesinde kıyl-u kal etmemekten maksadı nahoş olan olayları gizlemek veya hiç bahsetmemek değildir. Eğer maksadı bu olsaydı en başta kendisi bu meselelere girmezdi. Fakat Bediüzzaman, sahabilerin maruz kaldıkları olayları ele alır ve tahlil eder.

Sahabeyi zemmetmet/kötülemek bahsine gelince Bediüzzaman bu konuda zem etmemeyi tercih ve tavsiye eder. Bu mevzuda Sâdeddin-i Tefâtânî'nin “Yezid'e lanet caizdir” sözünü değerlendirir. O, bu hükmün tahlilini yaparken Teftezânî'nin “Yezid'e lanet caizdir” sözünden lanet vaciptir, hayırdır ve sevabı vardır manası anlaşılamayacağını dolayısıyla bir insan illa ki adavet edecekse başta nefesine, kâfirlere ve zındıklara adavet etmelidir görüşünü savunur.⁶²⁷

Zem ve lanet etmekte isabet edilse sevap yok. Edilmese günah ve vebal söz konusu ne olacağı için zem ve lanetten kaçınmanın en doğru yol olduğunu kabul eder.

⁶²² İçtihat ile ilgili hadisler için bkz: Kandehevî, *Hayatü's-Sahabe*, cilt: 4, h. no: 3740, s. 52.

⁶²³ Nisa, 4/95; Hadid, 57/10.

⁶²⁴ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 204; *Tarihçe-i Hayat*, s. 501.

⁶²⁵ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 206.

⁶²⁶ Nursi, *Mektubat*, s. 53.

⁶²⁷ Nursi, *Mektubat*, s. 265.

Bu bahsin devamında Bediüzzaman; Haccac-ı Zalim, Yezid ve Velid gibi heriflere lanetin caiz olduğunu savunan Sâdeddin-i Tefâtânî'ye mukabil Seyyid Şerif Cürcanî ve İmam-ı Gazali gibi allamelerin “hususî eşhasa lanet caiz değildir” görüşünü savunur. Ancak Allah'ın laneti zalimler üzerine olsun gibi umumi bir unvan ile lanetin caiz olduğunu kabul eder.⁶²⁸

Bediüzzaman, sahabe dönemi olaylarını ele alırken tamamen savunmacı⁶²⁹ veya itham edici⁶³⁰ tavırlardan kaçınır. Bunların yerine sahabe dönemi olayları karşısında hakîm bir tavır sergiler. Hakîm tavır ise, hissi ve tarafgir bir tutumdan uzak olarak mâkul ve mizanlı bir şekilde hüküm verebilmeyi ifade eder.

Öncelikle sahabenin her halinden alacağımız derslerin olduğunu unutmamalıyız. Bediüzzaman, bu doğrultuda sahabilerin maruz kaldıkları hadiselerin kader cihetiyle hakiki sebeplerini ve hikmetlerini zikrederek⁶³¹ alacağımız dersleri beyan eder. Bediüzzaman'ın bu istidlali, kanaatimizde de son derece yerindedir. Çünkü sahabiler arasında cereyan eden olayları değerlendirirken amaç, sahabilerden birini diğerine karşı savunmak yerine olayların iç yüzünü araştırarak, yeniden aynı hatalara düşmemek olmalıdır.

Bediüzzaman, Savi'nin “sahabe dönemi olaylarını iyiye te'vil etmek vaciptir.”⁶³² sözüyle amel etmiştir. Hadiselerin müspet taraflarını nazara vermiştir. Alacağımız dersleri beyan edip kader cihetiyle olayların hikmetlerini ifade etmiştir.

Bediüzzaman; Allah'ın, bir kısmını haklı gördüğü diğer kısmını da af ettiği sahabiler hakkında ileri-geri konuşmanın doğru olmadığı kanaatini taşımaktadır.⁶³³ O, sahabe dönemi olaylarının ve ihtilafların sebebi, şahsî ihtiras ve menfaat olmadığını içtihat farkından kaynaklandığını savunarak her iki tarafın da ehl-i sevap ve ehl-i cennet olduklarını kabul eder.⁶³⁴

⁶²⁸ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 207.

⁶²⁹ Tamamen savunmacı tavrın örnekleri için bakınız: İbnü'l-Arabî, *el-Avasım Mine'l-Kavasım*, s.120-121; Bilmen, *Müslümanların Nezih İtikatları*, s. 120-133.

⁶³⁰ İtham edici tavrın örneği için bakınız: Hitti, *Kültürel ve Siyasal İslam Tarihi*, s. 268.

⁶³¹ Nursi, *Mektubat*, s. 100-101.

⁶³² İmam-ı Savi, *Cevheretü't- Tevhid*, s. 176.

⁶³³ Ehlil olmayanların Sahabe dönemi olayları ile ilgili konuşmalarının caiz olmadığına dair bakınız: İmam-ı Sâvi, *Cevheretü't- Tevhid*, s.176. Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 204-205.

⁶³⁴ Bu konuda farklı mülahazalar için bakınız: Apak, *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi* (2), s.345; Demircan, *Ali-Muaviye Kavgası*, s. 80.

Bediüzzaman'ın, ashab-ı kiram arasındaki ihliaflar mevzusunda kullandığı üslup ve tarz-ı beyanı hakkında Abdulkadir Badıllı, *Risale-i Nur'un Kudsi Kaynakları* adıyla telif ettiği eserinde şu tespitlerde bulunur: "Bediüzzaman, ihtilaflı ve tartışmalı bir meseleyi ve bir hakikatı anlatmak istediğinde öyle acip bir meharetle yağdan kıl çeker gibi mevzuyu asla incitmeden, ihtilaflara da hiç dokunmadan öyle bir istikamet ve meharetle içinde kalplere itminan ve nur verecek tarzda halletmiş olarak ortaya koyar."⁶³⁵

O, İslam mezhepleri arasında da ihtilaflı meseleler haline gelen sahabe dönemi olaylarını tahlil ederken son derece dikkat, nezaket ve hürmetin kaideleri çerçevesinde, hiçbir tarafı incitmeden bununla beraber hakkı beyan ederek ve haklı tarafı tutarak beyanatlarda bulunur. Amma öyle nazik, öyle yumuşak ve öyle tesirli beyan eder ki mutaassıp mezhep mültezimlerini bile kabule mecbur ettirir. Bediüzzaman, sahabe dönemi olaylarını değerlendirirken meseleleri, Ehl-i Sünnet ve Cemaat'ın görüşleri doğrultusunda ilmi ve mantıki deliller ile ispat yoluna giderek münakaşalara girmeden ihtilaflı hususların da fazla teferruatına inmeden ve Ehl-i Sünnet ve Cemaat'ın dışındaki bidat ehline ve mesleğine de fazla dokunmadan irşat etmeye çalışır."⁶³⁶

2.7. Sahabilerin Başına Gelen Felaketlerin Hikmetleri

Bediüzzaman, birçok usûl/üslûbunda ve tarz-ı hareketinde sahabe neslini kendine referans olarak kabul eder. Başlatmış olduğu hizmet hareketine de sahabe mesleğinin bir cilvesi adını verir.⁶³⁷ Sahabiler için anlatılan şu anekdot, konumuza bir misal olabilecek mahiyettedir. Bazı sahabiler, şehit olmadan önce aldıkları mızrak darbeleri karşısında "çok şükür kurtuldum" demişlerdir. Bu da gösteriyor ki ashab-ı kiram başlarına gelen en büyük felaketi bile Allah'ın bir rahmeti olarak kabul ederlerdi.⁶³⁸

⁶³⁵ Badıllı, *Risale-i Nur'un Kudsi Kaynakları*, s. 294.

⁶³⁶ Badıllı, *Risale-i Nur'un Kudsi Kaynakları*, s. 294.

⁶³⁷ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (1), s. 67.

⁶³⁸ Sahabe neslinin İslam'ın selameti için fedakarlıkları ve Allah yolunda baskılara katlanmalarına dair örnekler için bkz: er-Rudanî, *Cemu'l-Fevaid*, cilt: 5, h. no: 8665, s. 114; Kandehlevî, *Hayatu's Sahabe*, cilt: I, h. no: 386, s. 335.

Bediüzzaman da bu doğrultuda hareket ederek en büyük musibetlerde bile hadiselerin hep rahmet cihetini bulur ve gösterir. Felaketlerin müspet olan yönünü nazara verir. Zira O'na göre musibetler, dergâh-ı ilahiyyeye sevk etmek için birer kader kamçısıdır.⁶³⁹

Bediüzzaman, İslam'ın ilk temsilcileri ve tebliğ edicileri olan fedekâr sahabe neslinin maruz kaldığı fitnelerin hikmetini bir soru ve cevap ile şöyle beyan etmektedir:

“Eğer denilse: Mübarek İslâmiyet ve nuranî Asr-ı Saadetin başına gelen o dehşetli kanlı fitnenin hikmeti ve vech-i rahmeti nedir? Çünkü onlar, kahra lââyık değil idiler?”

“Elcevab: Nasıki baharda dehşetli yağmurlu bir fırtına, her taife-i nebatatın, tohumların, ağaçların istidadlarını tahrik eder, inkişaf ettirir; herbiri kendine mahsus çiçek açar; fitrî birer vazife başına geçer. Öyle de: Sahabe ve Tâbiînün başına gelen fitne dahi, çekirdekler hükmündeki muhtelif ayrı ayrı istidadları tahrik edip kamçılardı; "İslâmiyet tehlikededir, yangın var!" diye her taifeyi korkuttu, İslâmiyet'in hıfzına koşturdu. Herbiri, kendi istidadına göre câmia-i İslâmiyet'in kesretli ve muhtelif vazifelerinden bir vazifeyi omuzuna aldı, kemal-i ciddiyetle çalıştı. Bir kısmı hadîslerin muhafazasına, bir kısmı şeriatın muhafazasına, bir kısmı hakaik-i imaniyenin muhafazasına, bir kısmı Kur'an'ın muhafazasına çalıştı ve hakeza... Herbir taife bir hizmete girdi. Vezâif-i İslâmiyet'te hummalı bir surette sa'yetteler. Muhtelif renklerde çok çiçekler açıldı. Pek geniş olan âlem-i İslâmiyet'in aktarına, o fırtına ile tohumlar atıldı; yarı yeri gülistana çevirdi. Fakat maatteessüf o güller ve gülistan içinde ehl-i bid'a fırkalarının dikenleri dahi çıktı. Güya dest-i kudret, celal ile o asrı çalkaladı, şiddetle tahrik edip çevirdi, ehl-i himmeti gayrete getirip elektriklendirdi. O hareketten gelen bir kuvve-i anilmerkeziye ile pek çok münevver müçtehidleri ve nuranî muhaddisleri, kudsî hâfızları, asfiyaları, aktaabları âlem-i İslâm'ın aktarına uçurdu, hicret ettirdi. Şarktan garba kadar ehl-i İslâm'ı heyecana getirip, Kur'an'ın hazinelerinden istifade için gözlerini açtırdı.”⁶⁴⁰

⁶³⁹ Nursi, *Mektubat*, s. 474; *Barla Lahikası*, s. 285.

⁶⁴⁰ Nursi, *Mektubat*, s. 100-101.

Bediüzzaman, sahabiler içerisinde Ehl-i beytin maruz kaldığı felaket ve fitnelerin hikmetleri üzerinde ayrıca durur. Mesela, İslam hilafeti neden Ehl-i Beyt'te devam etmedi? sorusuna şöyle cevap verir:

Saltanat-ı dünyeviye aldaticıdır. Âl-i Beyt ise, hakaik-i İslâmiyeyi ve ahkâm-ı Kur'aniyeyi muhafazaya memur idiler. Hilafet ve saltanata geçen, ya Nebi gibi masum olmalı veyahut Hulefa-yı Raşidîn ve Ömer ibn-i Abdülaziz-i Emevî ve Mehdi-i Abbasî gibi hârikulâde bir zühd-ü kalbi olmalı ki aldanmasın. Halbuki Mısır'da Âl-i Beyt namına teşekkül eden Devlet-i Fatîmiye Hilafeti ve Afrika'da Muvahhidîn Hükûmeti ve İran'da Safevîler Devleti gösteriyor ki; saltanat-ı dünyeviye Âl-i Beyt'e yaramaz, vazife-i asliyesi olan hıfz-ı dini ve hizmet-i İslâmiyet'i onlara unutturur. Hâlbuki saltanatı terk ettikleri zaman, parlak ve yüksek bir surette İslâmiyet'e ve Kur'an'a hizmet etmişler. İşte bak! Hazret-i Hasan'ın (sav) neslinden gelen aktablar, hususan Aktab-ı Erbaa ve bilhassa Gavs-ı A'zam olan Şeyh Abdülkadir-i Geylanî ve Hazret-i Hüseyin'in (ra) neslinden gelen imamlar, hususan Zeynelâbidîn ve Cafer-i Sadık ki, herbiri birer manevî Mehdi hükmüne geçmiş, manevî zulmü ve zulûmatı dağıtıp, envâr-ı Kur'aniyeyi ve hakaik-i imaniyeyi neşretmişler. Cedd-i emcedlerinin birer vârisi olduklarını göstermişler.”⁶⁴¹

Bediüzzaman'a göre Âl-i Beyt'in asıl vazifesi, İslamiyet' ve Kuran'a hizmet etmektir. Siyaset ise insanı dünyaya boğduracak meşguliyetler ile doludur. Siyaset; safiyâne, halisâne ve masumâne olan hizmet-i imana zarar verecek hallerle iç içedir. Siyaset, akılları geveze ruhları sersem eder. Siyaset menfaat üzerine dönen bir canavardır. Siyaset; meleği şeytan, şeytanı melek gösteren cerbezeli bir yoldur. Siyaset kardeşi kardeşe düşman eder. İşte siyasetin bu çirkin yüzünden dolayı –beşer her ne kadar zulüm etse de- kader-i ilahiyye Ehl-i Beyt'in mağlubiyetine fetva vermekle adalet etti.⁶⁴²

Neticede Ehl-i Beyt'ten her asırda ümmet-i Muhammed'e (sav) rehberlik edecek olan Gavs-ı Azam (ks), Ahmed-i Rufaî (ks), Ahmed-i Bedevi (ks), İbrahim-i Desukî (ks), Ebu'l-Hasan-ı Şazeli (ks), Zeynel abidin ve Cafer-i Sâdık gibi maneviyat aleminin sultanları olan kutsi zatların nurani silsilesi zuhur etti.⁶⁴³

⁶⁴¹ Nursi, *Mektubat*, s. 100.

⁶⁴² Nursi, *Mektubat*, s. 54-55.

⁶⁴³ Nursi, *Şualar*, s. 627.

Bu mübarek kabile, Ehl-i Beyt'in manevi hizmetleri neticesinde teşekkül etti. Böylece Ehl-i Beyt, siyasi mağlubiyete karşılık olarak saltanat-ı uhreviyye ve terakkiyat-ı maneviyyeyi elde ettiler. Kısacası az bir şey kaybettiler, ancak çok şeyler kazandılar.

Nitekim Bediüzzaman; dünyevi işler ve rütbelere için "kırılmaya mahkûm cam parçaları" tabirini kullanırken uhrevi işlerin ve rütbelere "bâki elmas sütunlar" olduğunu beyan eder. Dolayısıyla elması elde edip de cam parçalarını kaybeden bir kimse mağlup ve kaybeden değildir, muzafferdir ve kârdadır.⁶⁴⁴

Bediüzzaman, en acı olayların bile bize söyleyeceği yığınla sözü, ulaştırmak istediği onlarca mesajı olduğu inandırmaktadır. O'na göre sahabelerin her halinden alacağımız dersler vardır. Mesela: sahabeler birbirlerine kılıç çekmelerine rağmen birbirlerinin faziletini inkâr etmemiş, iftira atmamış, tadelil etmemiş ve yalan söylememiştir. Hz. Ali (ra) muhalifleri için "bize isyan eden kardeşlerimiz"⁶⁴⁵ tabirini kullanmıştır. Netice itibarıyla sahabeler arasında cereyan eden ihtilaflardan özellikle de usûl ve üslûp bağlamında alacağımız pekçok dersler vardır. Sahabeler arasında cereyan eden ihtilafların ve muharebelerin kader cihetiyle bir hikmeti de bu olsa gerektir. Bize düşen ise bu olaylara karışan ashab-ı kiram, yani İslam'ın seçkin şahsiyetleri hakkında ileri geri konuşmak yerine meydana gelen hadiselerle nazar-ı ibretle bakmak, ders almak ve aynı yanlışları yeniden yaşamamak olmalıdır.⁶⁴⁶

Kısacası önemli olan imtihanlar karşısında sahabenin aldığı tavrı görebilmektir. Başka bir ifade ile tuzaklara takılıp yollarda kalmamak için O'nların (r. anhüm ecmain) tercihlerini tercihimiz haline getirebilmektir.

2.8. Sahabeye Dil Uzatma Meselesi

Bediüzzaman genel çerçevede üslûbunu nezihane, nazikâne ve kavli-leyyin⁶⁴⁷ olarak ifade eder. Ancak bazı hususlarda Bediüzzaman bu üslubundan vazgeçer, muhalifini ve muarızını ağır tabirlerle tezyif eder. O'nun bu üslub değişikliğine sebep olan istisnai hususlardan birisi de sahabeye dil uzatma meselesidir. Bediüzzaman bu hususta tavizsiz davranır.

⁶⁴⁴ Nursi, *Lem'alar*, s. 157; *Kastamonu Lahikası*, s. 128.

⁶⁴⁵ Sağiroğlu, *İlmin Kapısı Hz. Ali (ra)*, s. 164.

⁶⁴⁶ Yıldırım, *Sahabeyi Nasıl Anlamalıyız?*, s. 201.

⁶⁴⁷ Nursi, *Lem'alar*, s. 176.

O, sahabeye karşı üstünlük iddiasında bulunan insanları iki kategoride değerlendirir. Bir kısmı: Safî, ehl-i diyanet ve ehl-i ilimdir ki bazı hadisleri görmüşler. Şu zamanda takva ve salahatı teşvik eden rivayetlerden yola çıkarak bir kısım ehl-i takva ve salih zatlar sahabe derecesinde veya daha üstün olabileceğini iddia ederler.⁶⁴⁸

Bu kısma karşı Bediüzzaman gayet yumuşak bir üslub ile “onlara sözümlük yok, onlar azdır ve çabuk intibaha gelirler” diyerek yukarıda hadislerden hareketle iddia ettikleri sahabeye üstünlük meselesinin izahını *27.Söz’ün Zeylinde* beyan eder.⁶⁴⁹

Diğer kısmı ise gayet müthiş mağrur ve enaniyetli insanlardır. Bunlar mezhepsizliklerini, büyük müçtehid zatlara hatta sahabeye karşı eşitlik iddiasında bulunarak neşretmeye çalışıyorlar. Bunlar sefahete girmiş olduklarından dolayı dinin zarurî ahkâmını ve ibadetlerini yerine getirmedikleri için kendilerine birer bahane arayarak bu iman meselerinin içtihadî olduğunu – müçtehid zatlara kastederek- Onların da bizim gibi insanlar olduklarını ve hata edebileceklerini iddia ederler. Bunlar yani farzları bile yerine getirmekten aciz olan sönük iman sahipleri daha da ileri giderek “Biz de içtihad edebiliriz ve istediğimiz gibi ibadetleri yapabiliriz, onlara uymaya ne mecburiyetimiz vardır” diyerek dinde tahrifat yolunu açmaya çalışıyorlar.⁶⁵⁰

Bediüzzaman’a göre bunların mezheplerin zincirinden başlarını çıkarmaları şeytanın desiselerine kapılmalarından dolayıdır. O, bunların davalarını çürük ve esassız olarak kabul eder. İslam’ın hameleleri/taşıyıcıları ve direkleri olan sahabelere ve müçtehidlere ilişimlerinden dolayı bu kısım ehl-i dalalet için Bediüzzaman, ağır tabirler kullanır ve Onları insan suretindeki hayvanlara benzeter.⁶⁵¹

Bu mevzunun devamında ise “Heyhat! Değil bunlar gibi ehl-i dalaletin temsilcileri olan insanlar, belki insanların en kâmilleri olan evliyalardan en büyükleri dahi sahabilerin en küçüklerine yetişemez⁶⁵²” diyerek sahabilerin din-i mübin-i İslam’daki kudsi ve ehemmiyetli yerlerini muhafaza etmeye çalışır.

⁶⁴⁸ Nursi, *Sözler*, s. 494.

⁶⁴⁹ Nursi, *Sözler*, s. 488.

⁶⁵⁰ Nursi, *Sözler*, s. 496.

⁶⁵¹ Nursi, *Sözler*, s. 496.

⁶⁵² Nursi, *Sözler*, s. 496.

Evet, Bediüzzaman, -özellikle son dönemlerde- sahabeye ve sünnete yönelik oluşan tehlikenin farkındadır ve bu konuda çok müteyakkız davranır. İşte bu yüzden sahabileri, dinin hameleleri ve esasları olarak tavsif eder.⁶⁵³

Bediüzzaman'ın bu kanaati son derece önemlidir. Çünkü sahabeler olmasaydı, bugün Kur'an-ı Kerim dışında Hz. Peygamber (sav) ve İslamiyet ile ilgili güvenilir bilgiler bulunmayacaktı. Çünkü Kur'an'ın hükümlerinin pratik hayata tatbiki ve açıklanması ile Resulullah'ın (sav) yaptığı icraatlar, ashabın nakilleri sayesinde bilinmektedir.

Sahabeye dil uzatma ve üstünlük hususunda Bediüzzaman, talebelerini bazı fırka ve mezheplerin fikirlerine karşı dikkatli/ihtiyatlı olunması gerektiği uyarısında bulunur. Mesela: Vehhabilik ve Haricilik fikirlerinden etkilenen bazı mulhidlerin Hz. Ali'yi (ra) tenkit etmelerine karşı, Bediüzzaman "Âl-i Beytin muhabbeti Risale-i Nur'da ve mesleğimizde bir esastır" cümlesiyle misillemede bulunur.

Vehhabilik damarı, hiçbir cihetle nurun hakiki şakirtlerinde olmamak lazım geliyor⁶⁵⁴ ifadesiyle de müntesiplerini Ehl-i Sünnet'e muhalif olan fikirlere ittiba etmemeleri hususunda ikaz eder.

Bediüzzaman, Şia'nın Hz. Ali (ra) ile ilgili takiyye düşüncesini⁶⁵⁵ de red eder. Takiyye anlayışını kahraman-ı İslam ve Esedullah unvanına sahip olan Hz. Ali (ra)'ye yakıştırmaz. Bediüzzaman'a göre böyle bir algı, Hz. Ali'nin (ra) makamını tenzil etmektir ve yanlış bir düşüncedir. Çünkü Hz. Ali (ra), Hulefa-i Raşidini hak görmeseydi bir dakika tanımaz ve itaat etmezdi.⁶⁵⁶

Rudani'nin *Cemu'l-Fevaid*'inde nakledildiğine göre Hz. Peygamber (sav) , Hz. Ali'ye (ra) hitaben: "Sana şiddet-i adavetlerinden dolayı bir kısım insanlar helak olacaktır"⁶⁵⁷ diye buyurmuştur. Bediüzzaman'a göre bu hadisin tokat vurduğu bir kısım insanlar da Nasibe'lerdir. Yani Hz. Ali'ye (ra) lanet etmeyi adet haline getiren Emevilerin müfrit bir kısım taraftarlarıdır.⁶⁵⁸

⁶⁵³ Nursi, *Mektubat*, s. 28; *Sözler*, s. 496.

⁶⁵⁴ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s.204; *Lem'alar*, s.25.

⁶⁵⁵ Takiyye: Kendine zor kullanılan bir kimsenin can, mal ve koruması gerekli varlığını mutlak bir tehlikeden kurtarmak için gerçekte benimsediği görüş ve kanaatin aksini izhar etmesi, karşı tarafla aynı fikirde imiş gibi görünmesine denir (Karaman, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 630)

⁶⁵⁶ Nursi, *Lem'alar*, s.25.

⁶⁵⁷ Rudani, *Cem'u'l-Fevaid*, cilt: 5, h.no: 9840, s.349.

⁶⁵⁸ Nursi, *Mektubat*, s.106.

Bediüzzaman, Hz. Ebubekir (ra) ile Hz. Ömer'in (ra) hilafetlerini kabul etmeyen, birçok sahabeyi fasıklık ile itham eden Rafiziliği de İslamiyet'i zedeleyen fırak-ı dâleden birisi olarak kabul eder. Rafiziliğin itikadi düşüncelerini çürüten reddiye mahiyetinde cevaplar kaleme alır. Rafizilerin, Hz. Ali'ye (ra) olan müfritane muhabbetleri makbul değildir ve neticesizdir. Zira Hulefa-i Raşidini ve daha birçok sahabeyi zem edip/kötüleyip Hz. Ali'ye (ra) muhabbet etmek muvazenesiz ve menfi bir muhabbettir. Menfi muhabbet ise sebab-i hasarettir.⁶⁵⁹

Bediüzzaman'a göre Ehl-i Sünnet Cemaati, müfrit Rafizilerin mezheplerinin batıl olan bazı fikirlerinin, İslam'a zarar vermemesi için Sıffin Harbi'ndeki bâğilerden/isyancılardan dahi bahis açmayı zararlı görmüştür. Ehl-i Sünnet uleması, Rafizi gibi fırak-ı dâleden olan bazı mezheplerin taraftarlık damarıyla büyük sahabilere itiraz ve adavet meylini uyandırmamak için ashab dönemindeki fitnelerden bahsetmeyi menetmiştir.⁶⁶⁰

⁶⁵⁹ Nursi, *Sözler*, s. 643.

⁶⁶⁰ Nursi, *Emirdağ Lahikası* (I), s. 206.

SONUÇ

Kuran-ı Kerim'in, "insanlık için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmet" diye tanıttığı sahabiler, ümmet içinde en değerli ve faziletli nesil olarak kabul edilmektedir. Ashab-ı Kiram (r. a) bu manevi makamı taşıdıkları güçlü iman ve örnek davranışları sayesinde elde etmişlerdir. Ayrıca İslam'ın yayılması ve doğru anlaşılması için yaptıkları olağanüstü çalışmaları sebebiyle de sahabiler, ümmet içinde diğer müslümanlardan temayüz ederek peygamberlerden sonra gelen en faziletli insanlar şerefini/mertebesini hak etmişlerdir.

Bizzat Resulullah'tan (sav) öğrendikleri İslam'ı en güzel bir şekilde yaşamak suretiyle kendilerinden sonra gelen müslümanlara örnek bir nesil-i mübarek olmuşlardır. Nitekim Allah Resülü (sav), ümmetine O'nları (r. a) örnek almasını tavsiye etmiş ve sahabe çizgisini getirdiği dinin ve kurduğu sistemin bir devamı olarak göstermiştir.

Bediüzzaman'ın fikir ve düşünce dünyasında, Ashab-ı Kiram'ın (r. a) ayrı bir yeri ve önemi vardır. Mesela: kaleme almış olduğu ve "çok kıymetli ve mühim bir risaledir" dediği 27. *Sözün Zeyli*, sahabilerden ve onların faziletlerinden bahsetmektedir.

Bediüzzaman, İslam'ın ilk temsilcileri olan sahabileri, ümmet-i Muhammed (sav) içinde en faziletli insanlar olarak kabul eder. Sahabenin üstünlüğü meselesinde Bediüzzaman; iman, ibadet, velayet, içtihat, fazilet-i külliyye, kurbiyyet-i İlahiyye ve sevab-ı a'mal cihetiyle sahabilerin yetişilemeyecek bir makamda olduklarını ayrı ayrı bahisler halinde kaleme alır ve bu hususta izahatlarda bulunur.

O'na göre en büyük evliya bile en küçük sahabeye yetişemez. Bediüzzaman, te'lif ettiği eserlerin birçok bahislerinde talebelerine sahabe neslini örnek verir. Ayrıca O, telif ettiği eserlerin birçok yerlerinde Ehl-i Beyt'e olan hürmet ve muhabbetini hissettirir.

Bediüzzaman, sahabeye dil uzatanlara karşı son derece tavizsiz davranır. Mesela: Sahabelere ilişen insanların ehl-i dalalet kısmına karşı nezihâne, nazikâne ve kavli leyyin olan üslubunu değiştirir ve onları gayet ağır tabirler ile tezyif eder.

Bediüzzaman, sahabe dönemi olayları üzerinde hassasiyetle durmuştur. Genel anlamda Ehl-i Sünnet'in görüşlerini yansıtan Bediüzzaman, ashab-ı kiram arasında cereyan eden hadiselerle ilgili özgün fikir ve düşüncelere de sahiptir. O, bir bakıma Ehl-i Sünnet'in itikadına ve kanaatlerine tercüman olmuştur. İttifaklı meseleleri tasdik ve ihtilaflı meseleleri ise tashih etmiştir. Dolayısıyla Bediüzzaman, bu yönüyle Ehl-i Sünnet çatısı içerisinde farklı bir yere ve öneme sahip olmuştur denilebilir.

O, sahabe dönemi olayları üzerinde tahlillerde bulunurken çok hassas ve ihtiyatlı davranır. Titiz bir üslûp kullanır. Hürmetkâr bir tavır ile meseleleri ele alır ve değerlendirmelerde bulunur. Tamamen savunmacı veya itham edici tavırlardan kaçınır. Bunların yerine hikmetli bir tavır sergiler, yani mâkul ve dengeli bir usûl ve üslûp tercih ederek tarafgir bir tarz ve tutumdan uzak durur. Hadiselerin müspet taraflarını göz önünde bulundurmuştur. Alacağımız dersleri beyan edip kader cihetiyle olayların hikmetlerini ifade etmiştir. O'nun, "Sahabe dönemi olaylarını iyiye te'vil etmek vaciptir" sözüne uygun amel ettiği anlaşılmaktadır.

Bediüzzaman, ashab-ı kiram arasında cereyan eden hadiselerin farklı içtihadattan kaynaklandığını, her iki tarafın da ümmetin selametini düşündüğünü, rızayı İlahiyyeyi esas maksat yaptığını ve dolayısıyla her iki tarafın da ehl-i cennet ve ehl-i sevap olduğuna inanır.

Sonuç olarak denilebilir ki "sahabe dönemi olayları" İslam tarihi alanının en hassas ve tartışmalı konusu olup kaygan bir zemine sahiptir. Böyle tartışmalı bir konuda çağımızın İslam âlimlerinden Bediüzzaman'ın, görüşlerinin araştırılıp ortaya çıkarılmasının önemli olduğu kanaatindeyiz.

Bu araştırmamız, sahabe neslinin kıymetini/faziletini daha iyi anlamaya ve sahabe döneminde meydana gelen olayların hikmetini daha güzel kavramaya vesile olacaksa biz bunu büyük bir bahtiyarlık olarak telakki edeceğiz.

KAYNAKÇA

- Akgün, Hüseyin, “Sahabe Coğrafyasının Oluşumu ve Sonuçları”, *Sahabe Kimliği ve Algısı Konulu Tartışmalı İlmi Toplantısı Tebliğler Kitabı*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.
- Aktan, Ali, *İslam Tarihi*, Ankara: Nobel Yayınları, 2013.
- Albayrak, Abdullah, *Sosyal Değişim Sürecinde Risale-i Nur Hareketi*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2002.
- Apak, Âdem, *Anahatlarıyla İslam Tarihi (1) Hz. Muhammed (sav) Dönemi*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011.
- *Anahatlarıyla İslam Tarihi (2) Hulefa-i Raşidin Dönemi*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011.
- *Anahatlarıyla İslam Tarihi (3) Emeviler Dönemi*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011.
- *Asabiyyet, İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları*, 2004.
- Apaydın, H. Yunus, “İçtihad”, *DİA*, cilt: 21, İstanbul, 2000.
- Armağan, Servet, *İslam Hukuku’nda Temel Hak ve Hürriyetler*, Ankara: DİB Yayınları, 2004.
- el-Askalanî, Ahmed b. Ali b. Hacer, *Fethu’l-Bari Şerhu Sahih-i Buhari*, cilt7, Riyad: Daru’s-Selam, 2000.
- Avcı, Seyit, *Ashabın Peygamber Sevgisi*, Konya: Serhat Kitabevi, 2012.
- Aycan, İrfan, *Saltanata Giden Yolda Muaviye bin Ebu Süfyan*, Ankara: Fecr Yayınları, 1990.
- “Muaviye bin Ebu Süfyan”, *DİA*, cilt: 30, İstanbul: 2005.
- Badıllı, Abdülkadir, *Risale-i Nur’un Kudsi Kaynakları*, İst, Envar Neşriyat, 2011.
- Baktır, Mustafa, “Suffa”, *DİA*, cilt: 37, İstanbul, 2009.
- Benli, Yusuf, “Ehl-i Sünnet Geleneğinde Sahabe Algısı”, *Sahabe Kimliği ve Algısı Konulu Tartışmalı İlmi Toplantısı Tebliğler Kitabı*, İst, Ensar Neşriyat, 2013.

Bilmen, Ö. Nasuhi, *Müslümanların Nezih İtikatları*, İstanbul: Hisar Yayınları, 2010.

Bozkuş, Metin, *Mes'udi'ye Göre İlk Dönem İslam Tarihi*, Ankara: Araştırma Yayınları, 2009.

el Butî, Ramazan, *Fıkhü's-Siyre*, ter: Atik Aydın, Van: Bilge Adam Yayınları, 2012.

Canan, İbrahim, *Kütüb-i Sitte*, cilt:1-12,Ankara: Akçağ Yayınları, 2006.

- *Sahabe Dünyası*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2006.

- *Hadis Usûlü ve Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1998.

Çağrı, Mustafa, "İsar" DİA, cilt: 22, İstanbul, 2000.

Dalkıran, Sayın, *Ehl-i Sünnet'in Şia Akidesine Tenkitleri*, İst, OSAV Yay, 2000.

Demircan, Adnan, *Hiz. Ali Dönemi ve Ehl-i Beyt*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2000.

- *Ali – Muaviye Kavgası*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2002.

- *İslam Tarihinin İlk Asrında İktidar Mücadelesi*, İst. Beyan Yay. 1996.

- *Nehcü'l Belağa*, çev: Adnan Demircan, Beyan Yay, İst., 2009.

Dineverî, Ebu Hanife Ahmed bin Davud, *el-Ahbar et-Tival*, çev. Nusrettin Bolelli/İbrahim Tüfekçi, İstanbul: Hivda Yayınları, 2007.

Ebul Ferec Abdurrahman İbnu'l Cevzi, *Menakibu Emiru'l Mü'minin Ömer bin Hattab*, thk: Ali Muhammed Ömer, Mektebet'ul Hanci, Kahire, 1997.

Ebu Zehra, Muhammed, *İmam-ı Şafii*, ter: Osman Keskiöğlü, Ank. DİB Yay, 2000.

- *Ebu Hanife*, ter: Osman Keskiöğlü, Ankara: DİB Yay.,2002.

- *Mezhepler Tarihi*, çev: Sıbğatullah Kaya,İst. Çelik Yay,2015.

ed-Demici, Süleyman, *el- İmametü'l-Uzma*, ter:İbrahim Cücük, İst,Ravza Yay, 1996.

Efendioğlu, Mehmet,"Sahabe", *DİA*, cilt: 36. İstanbul, 2008.

Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Kuran-ı Kerim ve Yüce Meali*, Kayseri: Okyanus Yayınları, trz.

Erdoğan, Mehmet, *Bediüzzaman ve Siyaset*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2008.

- Erşen, Cemal, "Bediüzzaman ve Ehl-i Sünnet İtikadı", *İrfan Mektebi Dergisi*, Sayı:77, 2013.
- Erul, Bünyamin, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Fığlalı, E. Ruhi, "Ali bin Ebu Talib", DİA, cilt: 2, İstanbul, 1989.
- "Cemel Vak'ası", DİA, cilt: 7, İstanbul, 1993.
- Gündüz, İrfan, *Ahmed Ziyaeddin-i Gümüşhanevi*, DİA, cilt: 14, İst. 1996.
- Ğursi, Muhammed S., *Faslu'l-Hitab fi Mevakifi'l-Ashab*, Dımaşk: Daru'l Kalem, 2006.
- *Sahabe Dönemi*, İstanbul: Ravza Yayınları, 1986.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan, İstanbul: Beyan Yayınları, 2009.
- el-Hamis, Muhammed bin Osman, *Fitnenin Tarihi ve Sahabenin Yüz yüze Kaldığı Olaylar*, çev. Nuri Görgülü, İstanbul: Ümmü'l-Kura Yayınları, 2007.
- Hansu, Hüseyin, "Mutezile'de Sahabe Algısı", *Sahabe Kimliği ve Algısı Konulu Tartışmalı İlmi Toplantısı Tebliğler Kitabı*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.
- H. U. Rahman, *İslam Tarihi Kronolojisi*, çev. Abidin Büyükköse, İstanbul: Birleşik Yayınları, 1995.
- H. İbrahim Hasan, *Siyasi, Dini, Kültürel ve Sosyal İslam Tarihi*, çev. İsmail Yiğit-Sadreddin Gümüş, cilt:1-2, İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1987.
- Hatipoğlu, İbrahim, "Süfyan b. Uyeyne", DİA, cilt: 38, İstanbul, 2010.
- Hitti, K. Philip, *Kültürel ve Siyasal İslam Tarihi*, çev. Salih Tuğ, İstanbul: İFAV Yayınları, 2011.
- Hıdır, Özcan, "Oryantalistlerin İslam Dünyasındaki Sahabe Algısına Etkileri", *Sahabe Kimliği ve Algısı Konulu Tartışmalı İlmi Toplantısı Tebliğler Kitabı*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.
- İbn-i Ataullah İskenderi, *Hikem-i Ataiyye*, Semerkand Yay. Trc: Yahya Pakiş ve Süleymen Taş, İstanbul, 2015.
- İbnü'l-Arabî, el- Kadî Ebu Bekir, *el-Avasım mine'l-Kavasım*, Lübnan: Daru'l-Kitabi'l-İlmiyye, 2011.

- İbnü'l-Esir, İzzeddin Ebu'l-Hasan Ali bin Ebu'l-Kerem Muhammed, *el-Kâmil fi't-Tarih*, çev. Ahmet Ağrakça vd., İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2008.
- İbn Mâce, Ebu Abdullah Muhammed bin Yezidel-Kazvinî, *Sünen-i İbn-i Mâce*, Tahkik: M. Fuad Abdulkaki, cilt1, Kahire: Daru İhyai't-turâsi'l-Arabi, 1395.
- Kandehlevî, Muhammed Yusuf, *Hayatu's-Sahabe*, trc. Mansur Koçinkağ, cilt: 1-4, İstanbul: Yasin Yayınları, 2010.
- Karaman, Fikret, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: DİB Yayınları, 2010.
- Konrapa, M.Zekai, *Siyer-i Nebi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2009.
- Koyuncu, Mevlüt, *Emeviler Döneminde Saray Hayatı*, İstanbul, Beyan Yayınları,1997.
- el-Munzirî, Zekiyüddin Abdulazim bin Abdulkavi, *Muhtasarı Sahih-i Müslim*, Lübnan: Daru'l Marife, 2008.
- Mürsel, Safa, *Bediüzzaman Said Nursi ve Devlet Felsefesi*, İstanbul: Yeni Asya Yayınları,1995.
- en-Nevevî, el-İmamu'l Muhyiddin, *Şerhu Sahih-i Müslim*, cilt: 15-16,Beyrut: Daru'l-Marife, 1418.
- Nursi, Bediüzzaman Said, *Sözler*, İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.
- *Mektubat*, İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.
 - *Lem'alar*, İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.
 - İşaratu'l-İ'caz*,İstanbul:EnvarNeşriyat,1996.
 - *Asa-yı Musa*, İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.
 - *Emirdağ Lahikası*, İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.
 - *Tarihçe-i Hayat*, İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.
 - *Divan-ı Harb-i Örfî*, İstanbul: Envar Neşriyat, 1995.
 - Âsâr-ı Bediyye*, İstanbul: Envar Neşriyat, 2010.
 - Konferans*, İstanbul: r n k Neşriyat, 2012.
 - *Muhakemât*, İstanbul: Envar Neşriyat, 1993.
 - Mesnevi- i Nuriye*: İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.

- *İlk Eserler*, İstanbul: r n k Neşriyat, 2012.
- *Sikke-i Tasdik-i Ğaybi*, İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.
- *Şualar*, İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.
- Barla Lahikası*, İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.
- Kastamonu Lahikası*, İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.
- Özcan, Ömer, *Ağabeyler Anlatıyor*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2006.
- Öz, Mustafa, "Ehl-i Beyt", cilt: 10, İstanbul: DİA, 1994.
- "Nasibe" cilt: 32, İstanbul, DİA, 2006.
- Özpınar Ö., "Fedailu's-Sahabe Edebiyatının Teşekkülü ve Muhtevasına Etki Eden Sebepler", *Sahabe Kimliği ve Algısı Konulu Tartışmalı İlmi Toplantısı Tebliğler Kitabı*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.
- Paçacı, İbrahim, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: DİB Yayınları, 2010.
- el-Pezdevî, Ebu Yusr Muhammed, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, çev. Şerafettin Gölcük, İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1994.
- Rıza, Muhammed, *el- İmam Ali bin Ebu Talib*, Lübnan: Daru'l-Kalem, trz.
- Rudanî, M. bin Muhammed bin Süleyman, *Cemu'l- Fevaid*, terc: Naim Erdoğan, cilt:1-5, İstanbul: İz Yayıncılık, 2000.
- Sağıroğlu, Ekrem, *Hz. Ali (ra)*, İstanbul: Yasin Yayınevi, 2008.
- Sağlam, Bahaddin ve Acarkan İ., *Risale-i Nur'da Geçen Ayet ve Hadis Mealleri*, İstanbul: Tebliğ Yayınları, 1998.
- Sallabi, Ali Muhammed, *Hakikatü'l-Hilaf Beyne's-Sahabe*, Beyrut: Daru'l-Marife, 2011.
- *Siyer-i Nebi*, ter. Mustafa Kasadar vd. İstanbul: Ravza Yay. 2012.
- Sarıcık, Murat, *Dört Halife ve Emeviler Döneminden İlginç Problemler*, Isparta: Tuğra Matbaası, 2001.
- Savi, Ahmed bin Muhammed el- Mâlikî, *Cevheretü't- Tevhid*, çev. Mithat Acat ve Beytullah Acat, Ankara: Kalkan Matbaası, 2010.
- Sırma, İ. Süreyya, *Emeviler Dönemi*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2012.
- *İslami Tebliğin Örnek Halifeler Dönemi*, İstanbul: Beyan Yay, 2010.

- Şehbenderzâde, A. Hilmi, *İslam Tarihi*, terc: Cem Zorlu, İstanbul: Anka Yay, 2005.
- Şulul, Kasım, *İbn-i Haldun'a Göre İslam Medeniyeti*, İstanbul: İnsan Yay, 2011.
- Hz. Peygamber Devri Kronolojisi, İstanbul, İnsan Yay, 2011.
- et-Taberî, Ebu Cafer bin Muhammed Cerir, *Tarih-i Taberi*, çev. Muhammed Faruk Görtunca, cilt: 3- 4, İstanbul: Sağlam Yayınevi, trz.
- Tarhan, Nevzat, *Çağın Vicdanı Bediüzzaman*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2012.
- et-Tirmizî, Ebu İsa Muhammed bin İsa, *el-Camiu's-Sahih*, Beyrut: Daru'l İbn-i Hazm, 1430.
- Ümit, Mehmet, "Zeydilerin Sahabe Hakkındaki Görüşleri", *Sahabe Kimliği ve Algısı Konulu Tartışmalı İlmi Toplantısı Tebliğler Kitabı*, İst: Ensar Neşriyat, 2013.
- Yavuz, Y. Şevki, "Cemel Vak'ası", *DİA*, cilt:7, İstanbul, 1993.
- Yeğin, Abdullah, *Lügat*, İstanbul: Hizmet Vakfı Yayınları, 1997.
- Yıldırım, M. Emin, *Sahabeyi Nasıl Anlamalıyız?* İstanbul: Siyer Yayınları, 2010.
- Yiğit, İsmail, "Sıffin Savaşı", *DİA*, cilt: 37, İstanbul, 2009.
- ez-Zebidî, Zeynuddin Ahmed bin Abdullatif, *Sahih-i Buhari Muhtasarı ve Tecrid-i Sarih*, ter: Kâmil Miras, Ankara: DİB Yayınları, 1971.